

Solveiga Krūmiņa-Koņkova

KARTĒJOT TICĪBU

Darba piezīmes par
mūsdienu Latvijas
religīso ainavu

Solveiga Krūmiņa-Koņkova

KARTĒJOT TICĪBU

**Darba piezīmes par
mūsdienu Latvijas
religīso ainavu**

Solveiga Krūmiņa-Koņkova. *Kartējot ticību. Darba piezīmes par mūsdienu Latvijas reliģisko ainavu*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2026.

Monogrāfija ir sagatavota LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā.

Zinātniska monogrāfija (Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Filozofijas un socioloģijas institūta Konsultatīvās zinātniskās padomes 13.04.2026. sēdes protokols nr. 1/2026; zinātņu prodekāns Toms Ķencis).

Finansē
Eiropas Savienība
NextGenerationEU

Pētījumu Nr. LU-BA-ZG-2024/1-0014 “Mūsdienu Latvijas reliģiskās ainavas izpētes teorētiskie aspekti” finansēja Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna 5.2. reformu un investīciju virziena “Augstskolu pārvaldības modeļa maiņas nodrošināšana” 5.2.1.r. reformas “Augstākās izglītības un zinātnes izcilības un pārvaldības reforma” 5.2.1.1.i. investīcijas “Pētniecības, attīstības un konsolidācijas granti” otrās kārtas “Konsolidācijas un pārvaldības izmaiņu ieviešanas granti” projekts Nr. 5.2.1.1.i.0/2/24/I/CFLA/007 “Latvijas Universitātes iekšējā un ārējā konsolidācija”.

Recenzenti:

Kristīne Vaceka-Ante, *Dr. hist.*, Kārļa Universitātes Filozofijas fakultātes Austrumeiropas studiju institūts

Maija Grizāne, *Ph. D.* vēsturē un arheoloģijā, Daugavpils Universitātes Humanitāro un sociālo zinātņu institūts

Literārā redaktore: Arta Jāne

Korektore: Arta Jāne

Maketētāja: Ineta Priga

Vāka veidošanā izmantota MI mākslas programma *NightCafe Creator*.

Grāmatā reproducētas fotogrāfijas no Solveigas Krūmiņas-Koņkovas, Ērikas Mālderdes un Dainas Šmites personiskā arhīva.

Anģļu valodas teksta pareizrakstības, gramatikas un stila pārbaudei tika izmantots digitālais valodas rediģēšanas rīks *Grammarly*.

Statistisko datu triangulācijai un Latvijas reliģiskās ainavas attīstības scenāriju izstrādē izmantots *OpenAI* modelis GPT-5.2, 2025. gada jūnijā–jūlijā bezmaksas piekļuvē pieejamie *Anthropic* modelis *Claude Sonnet 4*, *Google Gemini 2.5* saimes modeļi, kā arī *Perplexity* atbilžu un meklēšanas sistēma.

© Krūmiņa-Koņkova, 2026.

© Latvijas Universitāte, 2026.

ISBN 978-9934-36-609-3

ISBN 978-9934-36-610-9 (PDF)

<https://doi.org/10.22364/ktdpp.26>

Satura rādītājs

levads

Reliģiskā ainava: kā to ieraudzīt un saprast 5

1. nodaļa

Reliģiskās ainavas statistiskais portrets 9

Latvijas reliģiskās ainavas vēsturiskās saknes 20. gadsimtā 9

Reliģiozitātes stabilitāte un pārmaiņas 2000.–2010. gadā 17

Reliģiskā ainava 2010.–2024. gadā: lēnas, bet noturīgas pārmaiņas vai plato? 23

Tieslietu ministrijas datu problemātiskums: kāpēc administratīvie skaitļi
maldina 31

Datu triangulācija un tās analīze 33

Latvijas reliģiskās ainavas izmaiņu scenāriji 37

2. nodaļa

Starp baznīcu un “enerģijām”: ezoterika un okkultūra Latvijas
ikdienas garīgumā 43

Maģiskais domāšanas lauks: no māņticības līdz “enerģijām” 44

Okkultūra kā laikmetīgās garīgās ekosistēmas pamats 48

1. gadījums. Jura Rubeņa kontemplācijas ceļš 55

2. gadījums. Svētceļojums kā iekšējā transformācija 58

3. nodaļa

Reliģisko kultūru modelis un tā piemērošana
Latvijas gadījumam 65

Reliģiskās kultūras jēdziens un teorētiskie akcenti 66

Reliģiskās kultūras matrica 69

4. nodaļa

Dzērbenes draudzes analīze: dzīvotās reliģijas perspektīvas teorētiskā ietvara robežās	95
Dzīvotās reliģijas pieeja un draudze kā pētniecības lauks	95
No teorijas uz empīrisko pētījumu: Dzērbenes draudzes izvēle un konteksti	98
Dzērbenes baznīca: vieta, kur ainava satiekas ar vēsturi	106
Dzērbenes draudze starp tradīciju un pārmaiņām: lauka pētījuma rezultāti	113
“Klusā klātbūtne”: Dzērbenes draudze vietējā sociālajā telpā	121
Lauku draudze analītiskās matricas telpā	128
Noslēgumā	135
Summary	137
Personu rādītājs	139

Reliģiskā ainava: kā to ieraudzīt un saprast

Ir tāda profesija – kartogrāfi: cilvēki, kuri veido un analizē kartes; kuri jebkuru iepriekš nepazīstamu ainavu iemieso kartēs, tā padarot to pazīstamu un saprotamu.

Droši vien katrs no mums kādu reizi ir bijis tāds kartogrāfs – ieraugot skaistu ainavu un gribot to atrast vēlreiz, mēs rakstām piezīmes, zīmējam ceļus un norādes. Mēs veidojam karti, kas ļaus šo ainavu atrast atkal un atkal, jo nu tā vairs nebūs nepazīstama, bet gan kļuvusi par kartes daļu.

Bet kā tas ir – iezīmēt kartē reliģisko ainavu? Kā tas ir – kartēt ticību?

Šī grāmata nav pabeigta ticības karte. Tā pat nav šīs kartes fragments. Tās ir piezīmes pa ceļam veiktam kartes uzmetumam cerībā, ka tas kādreiz varētu noderēt kam pabeigtam – tai kartei, kura vēl tikai būs jāuzzīmē līdz galam.

Ja jautātu, kas ir reliģiskā ainava, kāda būtu pirmā atbilde? – Skaista vieta ar dievnamu centrā, svētbirzs, meditācijas telpa ... Izpildot uzdevumu uzzīmēt Latvijas reliģisko ainavu, mūsu pašu “trenētais” mākslīgā intelekta rīks zīmē tieši tādu – pastorālu ainavu ar baznīcu un baznīcēniem uz ceļa, it kā ienākušiem mūsu dzīvē no aizlaikiem, no Edvarta Virzas “Straumēniem” vai citas pasaules (1. att.). Ideālu harmonisku dzīvi, pretstatā, piemēram, sarežģītajai un trokšņainajai dzīvei pilsētā. Šādi attēlota, reliģiskā ainava ir kļuvusi par mierpilnu simbolu, gandrīz vai dekoratīvu fonu, kurā ticība šķiet pastāvīga, nemainīga un vienkārša.

Taču autorei šī MI tēlotā aina atgādina Romas katoļu bīskapa Andra Kravaļa teikto. Atbildot uz jautājumu par statistisko situāciju baznīcā, bīskaps nosauc nevis cilvēku skaitu, bet stāsta par piecdesmit divām baznīcām, kuras uzceltas kopš neatkarības atjaunošanas un ap kurām veidojas draudzes “tur, kur nekad nav bijušas baznīcas: Gulbenē, Alūksnē, Daugavas krastos apdzīvotajās vietās – Salaspilī, Pļaviņās, Aizkrauklē... Tur izveidojas tāds draudžu tīkls, un tas līdzsvaro katoļticību Latvijā” (Kravalis 2025).

1. attēls. Tādu Latvijas reliģisko ainavu redz mākslīgais intelekts. 2024.
Izmantota MI mākslas programma *NightCafe Creator*

Mēs varam iezīmēt Latvijas kartē šīs baznīcas, varam kartēt bīskapa pieminēto draudžu tīklu un attēlot kartē izmaiņas, kas ar to saistītas. Taču tikpat labi šis īsais citējums liek saprast arī to, ka reliģiskā ainava ir kas vairāk nekā šie vietu apzīmējumi kartē. Tā nav tikai baznīcas ēka, kas veiksmīgi iederas apkārtējā vidē, vai statistisku datu kopums kādas reliģijas profilā. Tā ir arī kustība un izmaiņas, attiecības, saites, kas vieno cilvēkus un vietas, kopienu veidošanās vai to izzušana, jaunu reliģisku centru rašanās un tradīciju pārmantošana.

Reliģiskā ainava veidojas tur, kur pulcējas cilvēki, kur viņi vienojas kopīgos rituālos, vai tieši pretēji – kur tev ir svarīgi lūgties un piedzīvot brīnumu vienam. Reliģiskā ainava ir visur, kur tiek piedzīvota ticība – pat ja kartē šī ainava nav nekas

vairāk kā viens punkts. Tā ietver gan redzamo – dievnamus, kapsētas, krustus ceļmalās –, gan neredzamo: atmiņas, stāstus par ticībā pieredzēto, pie sevis skaitītās lūgšanas vai bezdomu meditēšanu klusumā. Tādēļ reliģiskā ainava nav tikai pastorāls skats ar baznīcu fonā, bet gan dzīva, mainīga telpa, kurā ticība iemiesojas konkrētās vietās un cilvēku pieredzē. Tās nav tikai vietas, kuras var attēlot kartē, bet ir arī tas, ko cilvēki šajās vietās dara, kā viņi tās uztver un kā šīs vietas mainās līdz ar pašiem cilvēkiem.

Singapūras kultūras ģeogrāfe Lilija Konga (*Lily Kong*) reliģisko ainavu apraksta kā dinamisku un daudzveidīgu telpu, kura tiek nepārtraukti konstruēta un pakļauta izmaiņām, un tieši cilvēku darbība, kaut vai viņu veiktie rituāli, piešķir šai telpai ikreiz jaunu nozīmi. Konga uzsver, ka “materiālajā, simboliskajā un ideoloģiskajā līmenī atšķirība starp svēto un laicīgo ir drīzāk mainīga nekā stingra. [...] Pat ja svētais bieži tiek konstruēts un iegūst nozīmi pretstatā laicīgajam, vieta bieži vien ir daudzvērtīga, un tas prasa atzīt vienlaicīgas, mainīgas un savstarpēji konfliktējošas svētā un laicīgā nozīmes katrā konkrētā vietā” (Kong 2001, 212).

Tāpēc, mēģinot kartēt reliģisko ainavu, mums ir vienlīdz svarīgi ieraudzīt ne tikai tos, *kas tic*, bet vēl vairāk to, *kā ticība* tiek iemiesota kultūras telpā un tikpat labi – arī visdažādākajās sabiedriskajās attiecībās. Tas nozīmē arī to, ka, mēģinot saprast Latvijas reliģisko ainavu, mēs, iespējams, gribot negribot iedomāsimies arī, piemēram, par mūsdienu globalizācijas ietekmi uz reliģiskajām praksēm, par to, kā reliģisko dinamiku ietekmē mūsdienu tehnoloģiskie sasniegumi un transnacionālais interneta tīmeklis vai, par ko mēs iedomājamies vismazāk, starptautiskās finanšu sistēmas (Kong, Woods 2016, 60, 155). Iespējams, ka kaut kur reliģiskās ainavas kartējumā nāksies iezīmēt arī mūsu drūmākā vēsturiskā mantojuma atbalsis, migrācijas sekas, sociālos konfliktus un, jā, arī mūsu ne vienmēr iecietīgo attieksmi pret reliģisko daudzveidību.

Latvija kā kultūras telpa ar sarežģītu konfesionālo vēsturi, atšķirīgu reģionālo reliģisko profilu un spēcīgu kultūras sakņu nozīmi piedāvā bagātu materiālu reliģiskās ainavas un tās dinamisko izmaiņu analīzei. Vienlaikus mūsdienu Latvijā vērojama arī noturīga *ticības bez piederības* (*believing without belonging*) dimensija (Davie 1994), kur daudzi no mums ir saistīti ar noteiktu reliģisku tradīciju, bet aktīvi nepiedalās tās praktizēšanā. Tāpēc reliģiskā un laicīgā krustpunktu precīza iezīmēšana mūsu ainavas kartē arī varētu būt noderīga.

Šīs grāmatas mērķis ir piedāvāt brikolāžas¹ skatījumu uz mūsdienu Latvijas reliģiskās ainavas dažādajiem aspektiem. Šis skatījums autorei ļauj kontekstam piemēroti, bet reizēm arī patvaļīgi un izaicinoši (kas neizslēdz arī kļūdīšanos)

1 Brikolāža pētniecībā nozīmē elastīgu, radošu pieeju, apvienojot dažādas teorijas, metodes, datus un interpretācijas, lai izprastu sarežģītus sociālos un kultūras fenomenus, piemēram, dzīvo reliģisko pieredzi.

kombinēt dažādus teorētiskus un empīriskus elementus, lai atklātu mūsdienu reliģiskās dzīves veidotās ainavas daudzveidīgo un reizēm arī pretrunīgo raksturu. Grāmata apvieno teorētisko refleksiju ar empīriskiem datiem, analizējot gan šīs ainavas statistisko daudzveidību, gan tās mainīgās telpiskās un kultūras izpausmes. Autore ieskicē arī dažas teorētiskās pieejas, kas viņai šķitušas noderīgas reliģiskās ainavas aprakstīšanai un saprašanai.

Grāmatas **1. nodaļa** aplūko reliģiskās ainavas aprises statistikā, izmantojot pieejamos datus par piederību, ticību, konfesiju izplatību un izmaiņu tendencēm. **2. nodaļa** pievērš uzmanību alternatīvajam garīgumam Latvijā: okkultūras² ekoloģijai un tās piemēriem Latvijas daudzslāņainajā sabiedrībā. Grāmatas **3. nodaļa** aplūko reliģisko kultūru modeli, šo kultūru kartēšanas iespējas un piemēru, kā izmantot šīs kartēšanas matricu konkrētam Latvijas gadījumam. Lai paplašinātu mūsu izpratni par reliģisko ainavu Latvijā, **4. nodaļa** piedāvā teorētisku diskusiju par pāreju no institucionāli orientētām pieejām reliģiju pētniecībā uz ikdienas prakses un personiskās pieredzes pētniecību, detalizētāk aplūkojot Dzērbenes evaņģēliski luteriskās draudzes piemēru.

Izmantotie darbi

- Davie, G. (1994). *Religion in Britain since 1945. Believing without Belonging*. Oxford, UK & Cambridge, Mass.: Blackwell.
- Kong, L. (2001). Mapping 'new' geographies of religion: politics and poetics in modernity. *Progress in Human Geography*, 25 (2), 211–233.
- Kong, L., Woods, O. (2016). *Religion and Space: Competition, Conflict and Violence in the Contemporary World*. Bloomsbury Publishing.
- Kravalis, A. (2025). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Latvijas Romas katoļu baznīcas bīskapu Andri Kravali 2026. gada 20. februārī Rīgā. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.

2 Okkultūra ir garīgu, ezoterisku, paranormālu un konspiratīvu ideju, vērtību un prakšu kopums, kas pastāv sabiedrībā un veido noteiktu kultūrvidi. Tā īpaši pastiprinās krīžu un nenoteiktības laikos, kad cilvēki, zaudējot uzticēšanos tradicionālajām autoritātēm un reliģiskajiem skaidrojumiem, pievēršas alternatīvām jēgas meklēšanas un garīguma formām. Termina *occulture* atveidojumā latviešu valodā *okkultūra* apzīmēti saglabāti divi k burti, jo autore skatījumā šāds atveidojums labāk atklāj termina nozīmi.

Reliģiskās ainavas statistiskais portrets

Cik drošs ir statistiskais kartējums. Šajā nodaļā apkopoti pēdējo desmitgadu dati par piederību lielākajām reliģiskajām organizācijām Latvijā. Tie ļauj iezīmēt Latvijas reliģiskās ainavas kopējo mērogu ar visām tā nepilnībām un mainīgām kontūrām.

Tomēr, pirms pievēršamies skaitļiem, ieskicēsim mūsdienu reliģiskās ainavas veidošanās vēsturi un tās īpatnības. Lai izvairītos no pārāk gara izklāsta, fokusēsimies uz notikumiem, kas 20. gadsimtā būtiski ietekmēja reliģijas lomu Latvijas sabiedrībā, proti, uz Latvijas sabiedrības sekularizāciju, un salīdzināsim tās gaitu gan Rietumu, gan Latvijas kontekstā, īpašu uzmanību pievēršot padomju okupācijas laika piespiedu sekularizācijai un tās sekām.

Turklāt pieminēsim, ka tieši padomju okupācijas laiks Latvijas reliģisko ainavu padarīja būtiski atšķirīgu no reliģiskās ainavas Rietumeiropā. Šis atskats vēsturē, iespējams, palīdzēs arī labāk izprast, kāpēc mūsdienu Latvijā novērojama gan reliģiskās piederības samazināšanās, gan garīguma meklējumu pastiprināšanās.

Latvijas reliģiskās ainavas vēsturiskās saknes 20. gadsimtā

1960. gados Eiropā un ASV sākās intensīvas diskusijas par Rietumu sabiedrības sekularizāciju. Lai arī sekularizācijas teoriju izpratne ir daudzšķautņaina, šeit koncentrēsimies uz tām kopīgām iezīmēm, kuras parasti saista ar šo fenomenu un kuras bieži atkāpjas līdz pat 18. gadsimtam. Piemēram, vācu izcelsmes nīderlandiešu reliģijpētnieks, Groningenas Universitātes profesors Koku fon Štukrāds (*Kocku von Stuckrad*) norāda, ka Rietumu sekularizācijas modelī parasti uzsver tādus aspektus kā līdzdalības samazināšanās Baznīcas aktivitātēs, Baznīcas institūciju nodošana valsts pārziņā, konstitucionāla Baznīcas un valsts nošķiršana, institucionālās reliģijas ietekmes samazināšanās mūsdienu sabiedrībā un reliģiskā vienaldzība (Stuckrad 2013, 227–228). Štukrāds akcentē, ka šo elementu interpretācija

2. attēls. Latvijas reliģiskā daudzveidība mākslīgā intelekta versijā. 2024.
Izmantota MI mākslas programma *NightCafe Creator*

konkrētā gadījumā ir atkarīga no katra pētnieka skatījuma un no vispārpieņemtās sekularizācijas koncepcijas.

Aplūkojot šīs iezīmes tuvāk, redzams, ka tās visbiežāk attiecas uz kristietību, kas ir saprotami, jo sekularizācijas teorijas lielākoties radušās, pētot Rietumu modernās sabiedrības. Tomēr Štukrāda analīze ir piemērojama ne tikai kristietībai – to var attiecināt arī uz citām reliģiskām tradīcijām, it īpaši tām, kas sastopas ar modernizācijas un sekulārisma izraisītiem izaicinājumiem Rietumu kultūras telpā.

Sekularizācijas izaicinājumi, piemēram, institucionālās autoritātes vājināšanās, sabiedrības līdzdalības samazināšanās vai pieaugoša vajadzība pielāgoties laicīgās kultūras dinamikai, var skart arī nekristīgās tradīcijas. Turklāt sekularizācijas

process var veicināt dažādas neinstitutionalizētas reliģijas formas un individualizētu garīgumu.

Štukturāda aprakstītais sekularizācijas modelis 20. gadsimta otrajā pusē ietekmēja arī Latvijas reliģisko vidi. Tomēr Latvijas gadījumā šis process bija būtiski atšķirīgs. Rietumu sabiedrībās sekularizācija parasti notika pakāpeniski, vairāku gadsimtu gaitā mazinot kristīgās Baznīcas autoritāti. Turklāt, saskaņā ar kanādiešu filozofa Čārlza Teilora (*Charles Taylor*) trāpīgo apzīmējumu, šo procesu lielākoties pavadīja arī “ilgstoša vilšanās” (*long disenchantment*) tradicionālajā reliģijā. Teilors uzsver, ka Rietumos pāreja no sabiedrības, kurā ticība Dievam bija pašsaprotama, uz sabiedrību, kur ticība ir tikai viena no daudzām izvēlēm, notika nevis pēkšņi, bet pakāpeniskas, ilgstošas vēsturiskās evolūcijas ceļā (Taylor 2007, 3).

Savukārt Latvijā šo evolūciju pārtrauca padomju okupācijas laikā īstenotā piespiedu sekularizācija, kuras ietvaros tika uzspiests ateistisks pasaules uzskats. Latvijā nenotika lineāra pāreja no spēcīgas institucionālās reliģijas uz sekulāru sabiedrību. Padomju režīms īsā laikā radikāli ierobežoja reliģisko institūciju darbību, likvidēja ticības publiskās izpausmes un aktīvi veicināja materiālistisku pasaules uzskatu nolūkā izskaust reliģisko pārliecību vai, precīzāk izsakoties, – aizstāt to ar ‘padomju garīgumu’.

Patiesībā padomju laikā Latvijā reliģiozitāti raksturoja divējāda realitāte: oficiāla apspiešana un pagrīdes noturība. Kamēr valsts slēdza baznīcas un ierobežoja reliģisko izglītību, daudzas reliģiskās tradīcijas izdzīvoja privātā un neformālā vidē. Kristīgās draudzes un citas reliģiskās kopienas varēja pastāvēt tikai stingrā valsts uzraudzībā un ejot uz daudziem kompromisiem. Tajā pašā laikā apņēmīgākie ticīgie organizēja “mājas grupas”, noturēja dievkalpojumus šaurā lokā, izplatīja *samizdata* literatūru un izvairījās no sadarbības ar varu. Garīgā dzīve ilgstoši turpinājās arī kā interese par mistiku un Austrumu mācībām.

Šajos apstākļos garīgums kļuva par personiskās autonomijas, kultūras izdzīvošanas un nacionālās identitātes saglabāšanas formu. Piespiedu sekularizācija Latvijā neizraisīja pāreju uz sekulāru vienaldzību, bet gan radīja fragmentētu reliģisko lauku ar zemu institucionālās piederības līmeni un lielu atvērtību alternatīvām garīguma formām.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā šī atvērtība saglabājās. Tā atspoguļoja gan jēgas meklējumus posttotalitārā vidē, gan garīgās rīcībspējas atjaunošanas situācijā, kurā trūka viena noteicoša reliģiska centra. Tomēr būtiski atcerēties – šī atvērtība nebija pakāpenisku kultūras pārmaiņu rezultāts, bet gan dzima ideoloģiskās apspiešanas apstākļos. Tādējādi Latvijas reliģiskā ainava nav vienkārši laicīga vai reliģiska. Tai, ja tā varētu teikt, ir abas šīs sejas. Tā ir daudzveidīga, mainīga un veidojusies, piedzīvojot vēsturiskus pārrāvumus, nebūdamā kā nepārtraukts process.

Jau 1980. gadu beigās, un jo īpaši pēc 1991. gada, Latvijā bija novērojama strauja reliģiskā atdzimšana, ko varētu raksturot ar trim galvenajiem vārdiem – atjaunotne, daudzveidība un individualizācija.

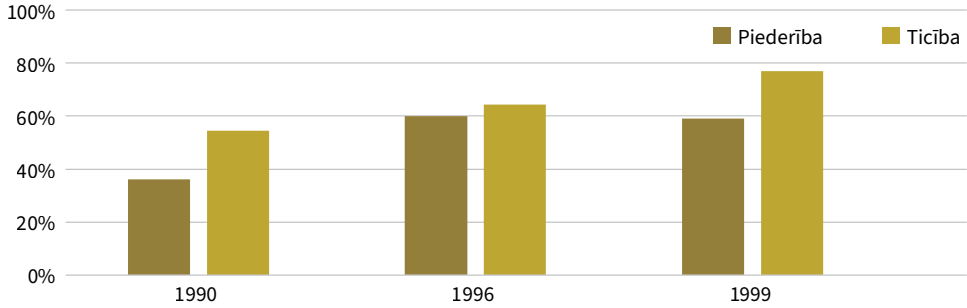
1990. gada vasarā tika veikta aptauja par Latvijas iedzīvotāju reliģisko piederību. 54,4% aptaujāto uzskatīja sevi par ticīgiem cilvēkiem (Misāne 2014, 290). Uz jautājumu par piederību kādai reliģiskai konfesijai 63% atbildēja, ka nav piederīgi nevienai. Tomēr 15% bija Romas katoļi, 10% – protestanti, 8% – pareizticīgie un vēl 3% piederēja citām konfesijām (Brutāns 2025). Saskaņā ar vēlāk publicētajiem Tieslietu ministrijas Sabiedrisko un reliģisko lietu departamenta datiem 1990. gadā Latvijā luterāņiem bija 252 draudzes, Romas katoļiem – 187, pareizticīgajiem – 89, vecticībniekiem – 65 un baptistiem – 61 draudze (TM 2002).

1990. gadi iezīmēja pēkšņu pāreju no padomju okupācijas represīvās vides uz reliģijas brīvību. Tā bija viena no būtiskākajām pārmaiņām pēc neatkarības atgūšanas, un reliģiskajām organizācijām tika atjaunotas tiesības darboties gan sabiedriskajā, gan izglītības telpā. Šajā laikā atdzima Latvijā tradicionālās kristīgās konfesijas – luterāņi, katoļi, pareizticīgie, vecticībnieki un baptisti. Šīs konfesijas atguva juridisko statusu, atjaunoja draudzes, infrastruktūru un reliģiskās izglītības institūcijas, kā arī atsāka īstenot iepriekš aizliegtās publiskās reliģiskās prakses, piemēram, reliģiskos svētkus un svētceļojumus. 1996. gadā iedzīvotāju skaits, kuri nebija piederīgi nevienai konfesijai, bija samazinājies līdz 40 procentiem. Tolaik kopumā jau 64,3% iedzīvotāju identificēja sevi kā ticīgus cilvēkus (Misāne 2014, 289). Turklāt šis rādītājs bija līdzīgs gan latviešu, gan krievu un pārkrievo cittautiešu vidē (Brutāns 2025). Saskaņā ar Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem 1999. gadā Pasaules/Eiropas vērtību aptaujas dati liecināja, ka savu piederību kādai reliģiskai denominācijai norādījuši 59% respondentu. Bija pieaudzis arī respondentu savas reliģiozitātes pašvērtējums – 1999. gadā jau gandrīz 77% aptaujāto uzskatīja sevi par ticīgiem cilvēkiem (Misāne 2014, 290) (3. att.).

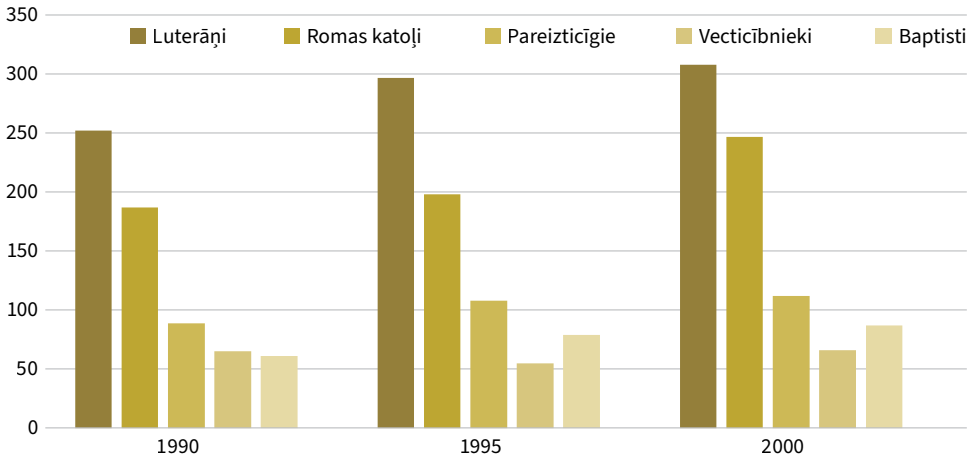
20. gadsimta deviņdesmitajos gados tika pieņemti jauni likumi, kas noteica reliģisko organizāciju reģistrācijas kārtību un to tiesības izglītības un sociālajā jomā. Būtiski bija nodrošināt baznīcas un valsts nošķirumu, vienlaikus atzīstot vēsturisko jeb tradicionālo konfesiju nozīmi. Saskaņā ar Tieslietu ministrijas datiem 1995. gadā šīs konfesijas kopumā bija reģistrējušas 737 draudzes: 297 luterāņu, 198 katoļu, 108 pareizticīgo, 55 vecticībnieku un 79 baptistu draudzes (TM 2002).

2000. gadā kopējais šo konfesiju draudžu skaits bija krietni pieaudzis – bija reģistrētas 820 draudzes. Vislielākais draudžu skaits bija luterāņiem (308), pēc tam bija Romas katoļi (247), pareizticīgie (112), baptisti (87) un vecticībnieki (66) (TM 2002).¹ Kā redzams, vislielāko draudžu pieaugumu bija piedzīvojuši Romas katoļi (4. att.).

¹ Te jāņem vērā, ka "pieaugumu" dažkārt ietekmē juridiskās pārreģistrācijas vai draudžu sadalīšanās (fragmentācija) un nevis ticīgo skaita palielināšanās.

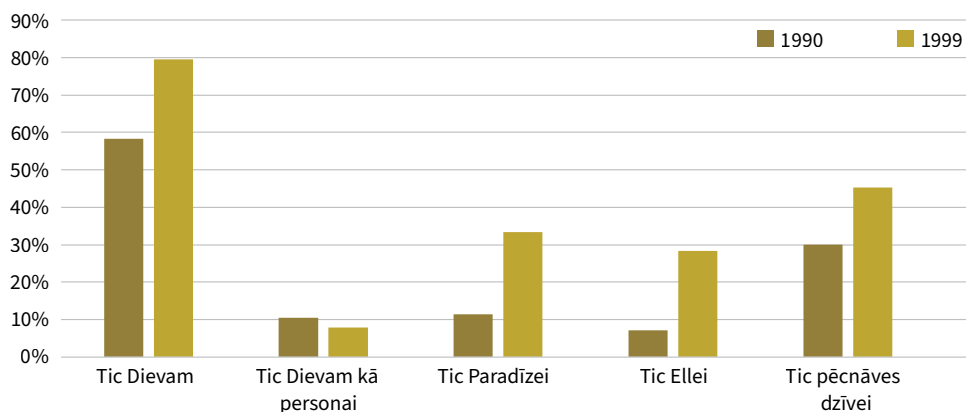
3. attēls. Latvijas iedzīvotāju reliģiozitātes pašvērtējums Latvijā 1990. gados pēc Pasaules/Eiropas vērtību aptaujas datiem²

4. attēls. Lielāko vēsturisko jeb tradicionālo konfesiju draudžu skaits Latvijā 1990. gados (TM 2002)

Salīdzinājumā – 2017. gadā šo konfesiju kopējais reģistrēto draudžu skaits atkal bija pieaudzis un nu jau to veidoja 874 draudzes. No visām draudzēm 310 draudzes bija reģistrējuši dažādu virzienu luterāņi. Viņiem sekoja Romas katoļi ar 261 draudzi, pareizticīgie ar 136 draudzēm, baptisti ar 96 draudzēm un vecticībnieki ar 71 draudzi (TM 2017). Nedaudz aizsteidzoties uz priekšu, 2023. gadā šo konfesiju reģistrēto draudžu kopskaits bija samazinājies līdz 854 draudzēm, kur luterāņiem joprojām bija visvairāk draudžu – 301, Romas katoļiem – 254, pareizticīgajiem – 139, baptistiem – 90 un vecticībniekiem – 70 draudzes (TM 2023).

2 Šajā, kā arī 5. un 6. diagrammā izmantotie Pasaules/Eiropas vērtību aptaujas dati atrodami Agitas Misānes rakstā “Latvijas iedzīvotāju reliģiskās identitātes un reliģiozitātes dinamika pēc neatkarības atjaunošanas”. Precīzu bibliogrāfisku norādi skat. šīs nodaļas beigās.

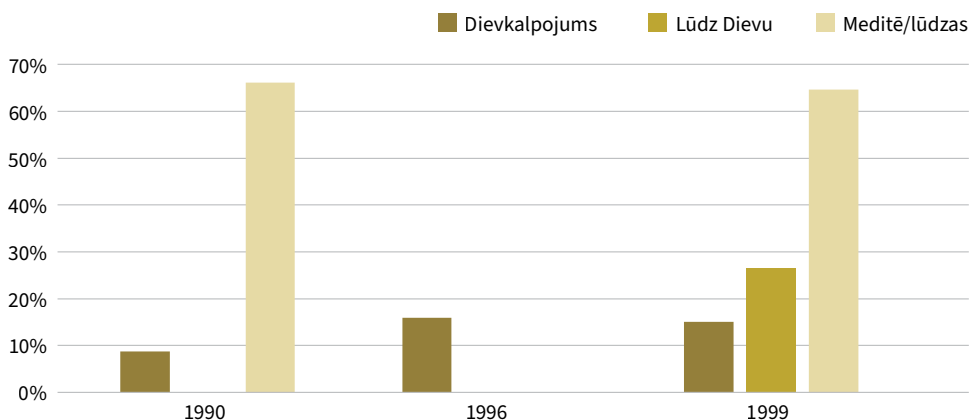
5. attēls. Reliģiskā ticība Latvijā 1990. gados pēc Pasaules/Eiropas vērtību aptaujas datiem

Bija palielinājušās arī iespējas izvēlēties, kādai reliģijai būt piederīgam. Pēc ilgstošas izolācijas Latvijā – galvenokārt no ASV, Skandināvijas valstīm, Ukrainas un Krievijas – strauji ienāca jaunas reliģiskās kustības un alternatīvas garīgās prakses, tādējādi veicinot iepriekš šeit nepieredzētu reliģisko plurālismu (Tēraudkalns 2020, 19). Lai arī praksē darbojās juridiski ierobežojumi, šis “globālais imports” ievērojami dažādoja Latvijas reliģisko ainavu, apstrīdot vēsturisko baznīcu monopolu un pārveidojot reliģiozitāti, kas izpaudās gan institucionālās, gan individualizētās, gan sinkrētiskās ticības un prakses formās.

Lai aplūkotu izvērstāk dažus Latvijas iedzīvotāju reliģiozitātes rādītājus, izmantosim reliģijas socioloģes Agitas Misānes 2014. gadā publicēto rakstu “Latvijas iedzīvotāju reliģiskās identitātes un reliģiozitātes dinamika pēc neatkarības atjaunošanas”, kurā atrodami un plašāk analizēti Pasaules/Eiropas vērtību aptaujas (WVS/EVS) 1990., 1996. un 1999. gada dati.

Tātad 1990. gados Latvijā pieauga – no 58% līdz 79% – to cilvēku īpatsvars, kuri ticēja Dievam (5. att.). Tomēr ticība Dievam kā personai, kā to māca monoteistiskās reliģijas, bija daudz retāka. Šādam Dievam ticēja tikai apmēram desmitā daļa respondentu, turklāt šai ticībai bija tendence samazināties (no 10,4% 1990. gadā līdz 7,9% 1999. gadā³). Latvijai raksturīga bija asimetrija arī ticībā Paradīzes un Elles esamībai: vairāk iedzīvotāju ticēja Paradīzei. 1990. gadā Paradīzei ticēja 11,5% respondentu, 1999. gadā šādu respondentu jau bija līdz 33,3%. Savukārt Elles eksistencei 1990. gadā ticēja 7,2%, bet 1999. gadā jau – 28,4% respondentu. 1999. gadā ticība šīm abām parādībām bija pieaugusi vairāk nekā trīskārši, taču asimetrija saglabājās.

3 Datu par pozitīvu atbilžu skaitu uz šo jautājumu 1996. gada aptaujas rezultātos nav.

6. attēls. Reliģiskās prakses Latvijā 1990. gados pēc Pasaules/Eiropas vērtību aptaujas datiem⁴

1990. gadā tādu cilvēku, kuri ticēja Paradīzei, bija par 4,3% vairāk nekā tādu, kuri atzina Elles eksistenci, bet 1999. gadā šādu cilvēku jau bija 4,9% (Misāne 2014, 289). Misāne atzīmē, ka šie dati norāda uz kristīgās mācības ierobežotu ietekmi, jo reliģiskās doktrīnas apguve notiek galvenokārt baznīcās un to aktivitātēs, kur līdzdalība joprojām bija salīdzinoši maza.

Par to liecina arī dati, ka tikai salīdzinoši neliels respondentu skaits vismaz reizi mēnesī apmeklējis dievkalpojumus. 1990. gadā tādu bija 8,7%, 1996. gadā – 15,9% un 1999. gadā – 15,1% (6. att.). Tajā pašā laikā lūgšanu vai meditāciju 1990. gadā praktizējuši 66,1%, bet 1999. gadā – 64,7% respondentu.⁵ Tomēr, kā rāda 1999. gada dati, lūgšanas vai meditācijas bijušas neregulāras, jo tikai nepilni 26,5% aptaujāto ir lūguši Dievu vairāk nekā reizi nedēļā (Misāne 2014, 289).

Šie rādītāji atklāj būtisku iezīmi – reliģiskā ticība 1990. gados Latvijā vairāk veidojās individuālās interpretācijās, nevis sekojot tradīcijā nostiprinātām un institucionāli akceptētām prasībām. Šī īpatnība atbalsoja gan padomju laika reliģiskās izglītības vakuumu, gan postpadomju sabiedrībā valdošo uzticības trūkumu institūcijām kopumā. Šo iemeslu dēļ garīgums bieži attīstījās un tika pastiprināti kopts ārpus baznīcu oficiālajām struktūrām – kā privātā prakse un no dažādām tradīcijām aizgūtu elementu eklektisks apvienojums.

1990. gados Latvijā īpaši strauji auga evaņģēliskās un pentakostiem tuvās harismātiskās draudzes, piemēram, *Jaunā paaudze* un *Dzīvības Vārds*, kuras piedāvāja emocionāli uzrunājošu garīgumu: mūsdienīgus dievkalpojumus ar populāru mūziku,

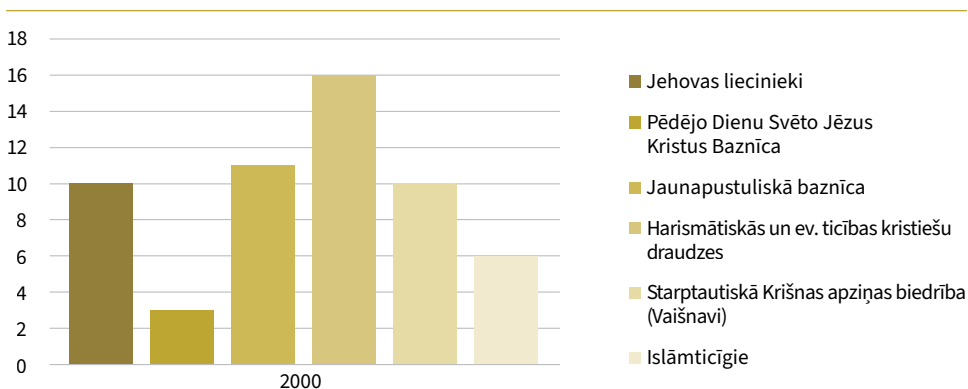
⁴ “Meditē/lūdzas” ir apvienots rādītājs un nav zināms, cik bieži tas atbilst konkrēti kristīgai lūgšanai.

⁵ 1996. gada aptaujā datu par rādītājiem “Lūdz Dievu” un “Meditē/lūdzas” nav.

emocionālu sludināšanu un liecībām par personiskās dzīves pārmaiņām, kas piesaistīja jauniešus un pilsētu iedzīvotājus. Tāpat Latvijā atgriezās Jehovas liecinieki un ienāca Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus baznīca ar jaunām kristietības formām. Garīgumu meklējošus cilvēkus piesaistīja arī Austrumu reliģijas un Jaunā laikmeta kustības prakses, piemēram, budisms, joga, enerģētiskā dziedniecība, kristālu terapija, fenšui u. c. Vienlaikus atdzima arī latviskās tradīcijas un senticība, īpaši Dievturība, kas mēģināja atjaunot pirmskristīgās ticības formu kā nacionālās identitātes daļu.

Tomēr, kā norāda Misāne, “lai arī tieši 90. gados plašsaziņas līdzekļi dažkārt radīja iespaidu, ka Latvijas reliģiskajā ainā vērojams straujš jauno un Latvijai netradicionālo reliģiju pieaugums, proporcionāli to sekotāju kopskaits nebija liels. Pieauga tikai pašu jaundibināto reliģisko organizāciju skaits, to aktivitātes piesaistīja lielāku uzmanību, taču gan piederīgo skaita, gan sociālās ietekmes ziņā Latvijā joprojām dominēja vēsturiskās baznīcas” (Misāne 2014, 291).

Statistika šo vērojumu apstiprina: 2000. gadā starp aktīvākajām reliģiskajām minoritātēm Latvijā bija 2037 Jehovas liecinieku, 6300 harismātisku kristīgo draudžu, piemēram, “Jaunā paaudze” un “Prieka Vēsts”, locekļu, 6761 Vasarsvētku draudzes locekļu, 942 Jaunapustuliskās baznīcas locekļu, 200 aktīvo Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus Baznīcas locekļu, 2400 Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības locekļu un 538 musulmaņi (TM 2002). Saskaņā ar Tieslietu ministrijas datiem 2000. gadā Jehovas lieciniekiem bija 10 un Jaunapustuliskajai baznīcai – 11 draudzes. Tāpat Latvijā bija reģistrētas 16 harismātiskās un evaņģēliskās ticības kristiešu un 3 Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus baznīcas draudzes. 10 draudzes bija Starptautiskajai Krišnas apziņas biedrībai un 6 – islāmticīgajiem (TM 2002) (7. att.).

7. attēls. Aktīvāko jauno reliģisko organizāciju draudžu skaits Latvijā 2000. gadā (TM 2002)⁶

6 7. attēlā norādīto jauno reliģisko organizāciju dinamikai sekosim arī nodaļas turpinājumā.

Te gan jāatzīst, ka statistika par reliģisko organizāciju skaitlisko sastāvu Latvijā ne tuvu nav precīza. Lielās baznīcas (luterāņi, katoļi un pareizticīgie) nereti uzrāda nereālistiski lielu draudžu locekļu skaitu, kas atspoguļo ne tik daudz reālu līdzdalību, cik vēsturiskās piederības izjūtu. Savukārt reliģisko minoritāšu dati bieži ir precīzāki vai dažkārt pat pieticīgāki nekā patiesībā.

Reliģiozitātes stabilitāte un pārmaiņas 2000.–2010. gadā

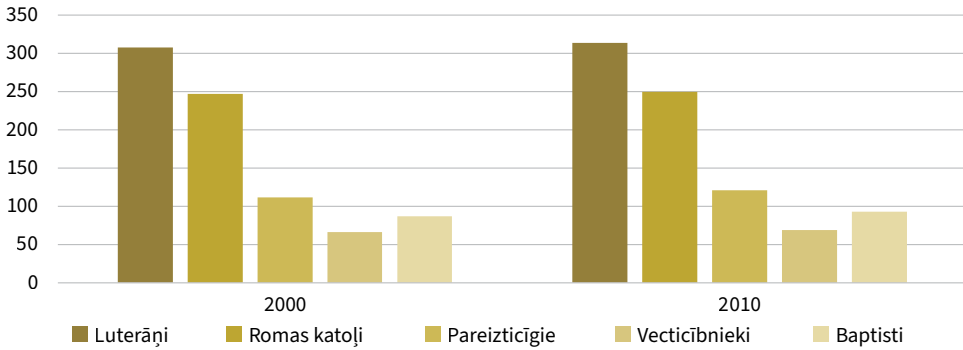
Atjaunotajā Latvijas valstī reliģija ir saglabājusi arī simbolisku un kultūras nozīmi. Tāpat tā bija nozīmīgs identitātes un nacionālās pašapziņas elements. Piemēram, katoļticība Latgalē un pareizticība Latvijas krievu kopienā nereti kalpoja par sociālu robežšķirtni un identitātes marķieri. Misāne secina, ka “visstraujākās izmaiņas Latvijas iedzīvotāju reliģiskā identitāte piedzīvoja laika posmā no 20. gadsimta 80. gadu beigām līdz 90. gadu vidum, kad daudzi cilvēki iesaistījās reliģiskajās kopienās un uzsāka vai atjaunoja aktīvāku ticības praktizēšanu. Tam seko stabilizācijas periods, kad radikālas reliģiskās dzīves izmaiņas vairs nenotiek un vēsturiskās baznīcas saglabā savu noteicošo lomu sabiedrības reliģiskajā dzīvē” (Misāne 2014, 295).

Kopumā 1990. gadi Latvijā bija pārejas posms no represētas, institucionāli kontrolētas reliģijas uz plurālistisku, daudzveidīgu un savu īpašo ceļu meklējošu garīguma vidi. Tajā līdzās pastāvēja gan tradicionālās baznīcas, gan jaunas reliģiskās kustības, gan individuālas, bieži eklektiskas ticības formas, kas kļuva par pamatu mūsdienu Latvijas reliģiskajai ainavai.

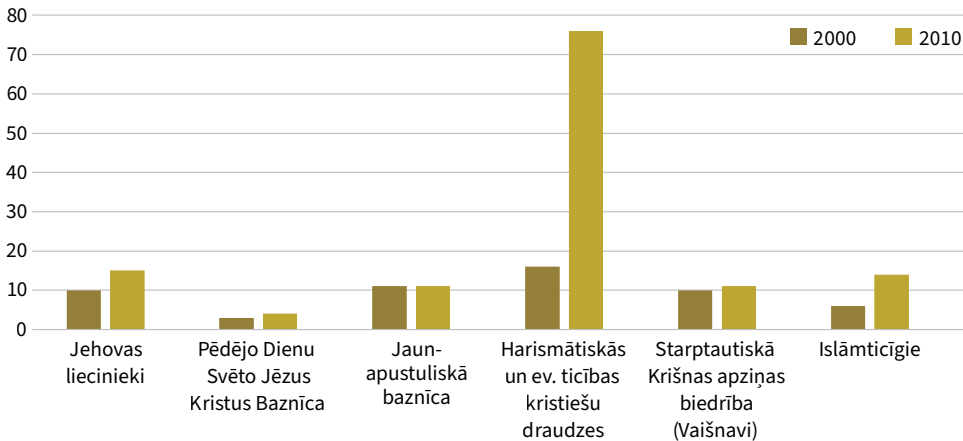
Mūsu gadsimta pirmajā desmitgadē (2000–2010) Latvijas iedzīvotāju reliģiozitāti raksturo stabila piederība un lēnas strukturālas pārmaiņas. Draudžu skaits piecās vēsturiskajās konfesijās pieauga no 814 līdz 847 (8. att.). Vislielākais draudžu skaits joprojām bija luterāņiem (314), pēc tam Romas katoļiem (250), pareizticīgajiem (121), baptistiem (93) un vecticībniekiem (69). Pēc Tieslietu ministrijas uzskaites desmitgades laikā pareizticīgie pievienoja +9 draudzes, luterāņi +6, baptisti +6, bet katoļi un vecticībnieki – pa +3 draudzēm (TM 2013) (8. att.).

Vienlaikus tradicionālo konfesiju draudžu skaita pieauguma vienā daļā notika **fragmentācija**: 2010. gadā TM sarakstos luterāņus pārstāvēja jau vairākas juridiskās struktūras (LELB – 290 draudzes, Vācu Evaņģēliski luterisko baznīcu Latvijā – 9, Konfesionālo luterāņu baznīcu jeb Augsburgas konfesijas luterāņus – tradicionālo konfesiju – 8 draudzes). Tas atspoguļo identitāšu pārdefinēšanu (Tēraudkalns 2020, 4) un juridisko reģistrāciju dinamiku, ne vienmēr “tīru ‘jauno draudžu’ veidošanos”, taču arī šie procesi liecina par Latvijas sabiedrības reliģiskās ainavas daudzveidību un mainīgumu.

Daudz dinamiskāka statistiskā aina iezīmē izmaiņas iepriekš skatīto jauno reliģisko organizāciju draudžu skaitā (9. att.).

8. attēls. Lielāko vēsturisko jeb tradicionālo konfesiju draudžu skaita salīdzinājums 2000. un 2010. gadā (TM 2002, 2013)

9. attēls. Jauno reliģisko organizāciju draudžu skaita salīdzinājums 2000. un 2010. gadā (TM 2002, 2010)

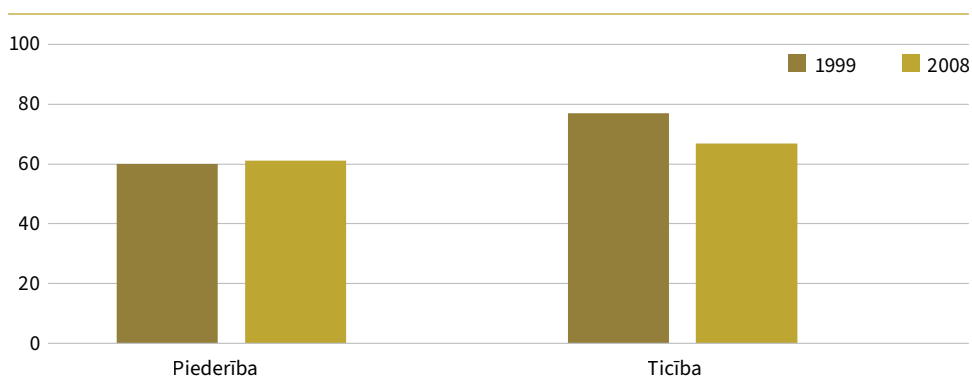
Oficiālajos Tieslietu ministrijas datus redzams, ka harismātiskajām un evaņģēliskās ticības kristiešu draudzēm desmit gadu laikā bijis pieaugums – no 16 līdz 76 draudzēm; starp tām līdere bijusi “Jaunā paaudze” ar 19 draudzēm. Islāmticīgajiem +8 draudzes, Jehovas lieciniekiem +5, Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Baznīcai +1, vaišnaviem +1 draudze (TM 2002, 2010). Šeit skaidri redzama organizatoriska ekspansija un tas, kāda veida jaunās garīguma formas bijušas pieprasītas 21. gadsimta pirmajā desmitgadē.

Tomēr baznīcu un citu reliģisko organizāciju draudžu skaits un tā izmaiņas sniedz tikai nelielu un ļoti nepilnīgu priekšstatu par šīs desmitgades reliģisko ainavu. Lai paskatītos uz šo ainavu ne tikai kā uz statistisku datu kopumu, bet kā

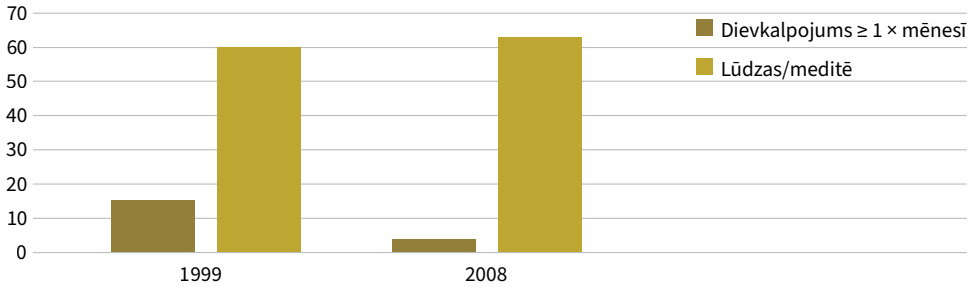
uz kopumu, ko veido Latvijas iedzīvotāju pašu vērtējums par savu ticību un ar to saistītajām reliģiskajām praksēm, atgriezīsimies pie Misānes 2014. gada raksta, kurā analizēti arī ISSP (*International Social Survey Programme*) 2008. gada aptaujas dati (Misāne 2014).

Saskaņā ar Misānes analīzi 2008. gadā Latvijā vienu vai dažas reizes gadā dievkalpojumus apmeklēja vairāk nekā trešā daļa iedzīvotāju, bet apmēram tikpat tos neapmeklēja vispār, ne reizi gadā. Misāne norāda, ka “dievkalpojuma apmeklējums paliek galvenā Latvijas iedzīvotāju reliģiskā aktivitāte, kas saistīta ar baznīcu – 76% iedzīvotāju nepiedalās nekādās citās draudžu aktivitātēs, 8% to dara reizi gadā, pārējie – nedaudz biežāk. Arī privātām reliģiskām praksēm Latvijas ļaudis nododas reti: katru vai gandrīz katru nedēļu lūgšanas skaita tikai aptuveni 8% iedzīvotāju. Lūgšana ir ikdienas prakse tikai niecīgam iedzīvotāju skaitam” (Misāne 2014, 293). Tas nozīmē, ka Latvijas iedzīvotāju lielākajai daļai piederība draudzei bijusi formāla. Misāne atzīmē arī to, ka 2000. gados nav būtiski mainījies arī nereliģiozā sabiedrības segmenta īpatsvars: “Reliģijas nav skārušas nedaudz vairāk par trešo daļu Latvijas iedzīvotāju.” Misāne norāda, ka, lai arī ISSP aptaujas dati nav tieši salīdzināmi ar 1999. gada Pasaules/Eiropas vērtību aptaujā (WVS/EVS) iegūtajiem, ISSP pētījums sniedza atbildes uz virkni līdzīgu jautājumu, tāpēc daži, kaut aptuveni salīdzinājumi Latvijas iedzīvotāju reliģiozitātes parametros tomēr ir iespējami (Misāne 2014, 293).

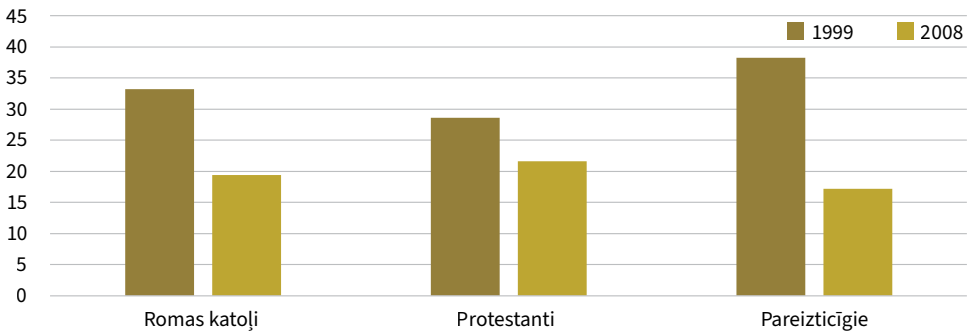
Aptauju salīdzinājums rāda, ka Latvijas iedzīvotāju reliģiskā piederība bija salīdzinoši stabila, taču ticība mazinājās un reliģiskā prakse kļuva retāka WVS/EVS (1999) un ISSP (2008). Proti, salīdzinājums rāda stabilu nominālo piederību (60% → 61,2%), bet ticīgo pašvērtējuma kritumu (77% → 67%). Tātad “ticības” kategorija mazinās par ~10 procentpunktiem (10. att.).

10. attēls. Latvijas iedzīvotāju reliģiozitātes pašvērtējuma salīdzinājums saskaņā ar WVS/EVS un ISSP datiem

11. attēls. Izmaiņas Latvijas iedzīvotāju reliģiskās praksēs saskaņā ar WVS/EVS un ISSP datiem

12. attēls. Izmaiņas Latvijas iedzīvotāju konfesionālajā pašidentifikācijā saskaņā ar WVS/EVS un ISSP datiem

Vienlaikus praktizēšana kļūst retāka: ja 1999. gadā dievkalpojumu vismaz reizi mēnesī apmeklēja 15,1%, bet 2008. gadā – tikai 4%; toties rādītājs “lūdzas/meditē” pieauga no 60% → 63% (11. att.). Tiesa, lūgšanas kā ikdienas praksi ir atzinuši tikai 14,5% no visiem, kam šāda prakse ir bijusi. Turklāt jāatceras, ka jautājumu formulējumi abās aptaujās atšķiras, tāpēc “lūgšana/meditācija” ir apvienots rādītājs un tas neļauj viennozīmīgi secināt par konkrētas konfesijas praksi (Misāne 2014, 293; WVS/EVS 1999; ISSP 2008).

Konfesionālajā pašidentifikācijā redzams samazinājums visās trijās lielākajās grupās: Romas katoļi 33,2% → 19,4%, pareizticīgie 38,3% → 17,2%, protestanti⁷ 28,6% → 21,6% (12. att.). Misāne nosauc vēl citus datus, kuri liecina par šīm konfesionālajām grupām piederīgo locekļu vājo indoktrināciju: 20% katoļu, 21% pareizticīgo un 32% luterāņu Dievu uztver kā bezpersonisku augstāku būtni – ievērojama atkāpe no klasiskās kristīgās doktrīnas (Misāne 2014, 295).

⁷ “Protestanti” šeit ir plašāks ‘grozs’ nekā tikai “luterāņi”. Luterāņi veido lielāko daļu – 19,6%.

Misāne norāda arī to, ka “paaudžu griezumā jāsecina, ka nedaudz vairāk par pusi no dievkalpojumu ikmēneša apmeklētājiem ir vecāki par 55 gadiem, bet turpat puse jauniešu vecumā no 18 līdz 24 gadiem uz baznīcu neiet nekad. Latvieši ir nedaudz mazāk reliģiozi par cittautiešiem praktiski visos parametros. Etnisko minoritāšu pārstāvji retāk šaubās par Dieva eksistenci, biežāk lūdz Dievu un biežāk apmeklē dievkalpojumus. Viņi arī biežāk uzticas baznīcai kā institūcijai” (Misāne 2014, 294).

Tādējādi Latvijas iedzīvotāju reliģiozitāti mūsu gadsimta pirmajā desmitgadē raksturo nominālās piederības stabilitāte, ticības pašvērtējuma kritums un retāka līdzdalība draudzes dzīvē, kamēr jauno reliģisko organizāciju sektors institucionālīzējas un paplašinās. Šī piedāvājuma/pieprasījuma disonanse – piederība bez intensīvas prakses – nosaka arī 2010. gadu sākuma reliģisko ainavu. Turklāt ir pieaudzis arī to Latvijas iedzīvotāju kopums, kuri uzskata sevi par nereliģioziem cilvēkiem.

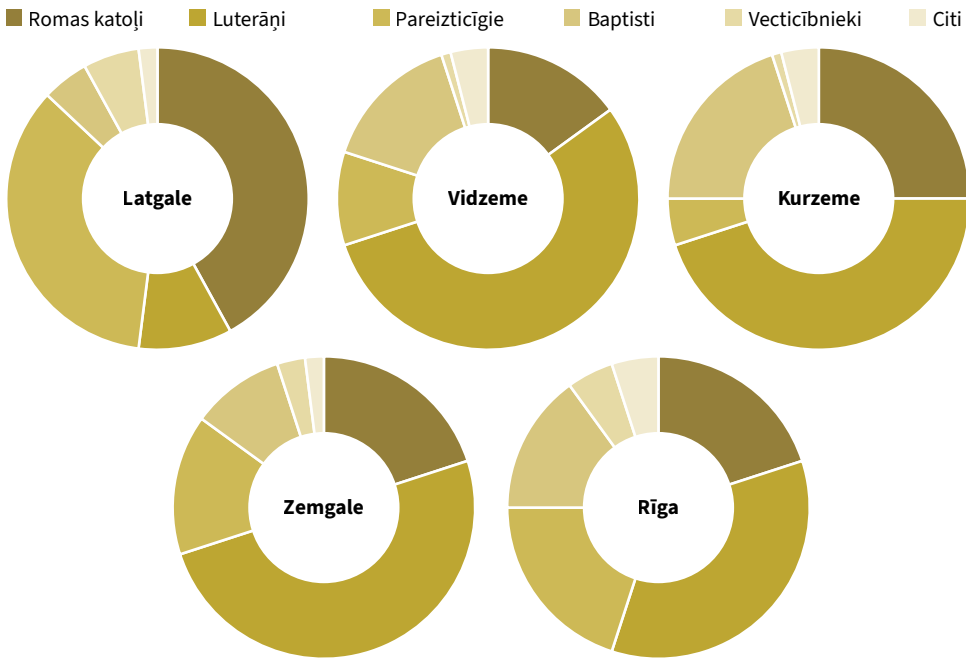
Analizējot Latvijas sabiedrības reliģiozitāti 20.–21. gadsimtā, Misāne nosauc divas Latvijas sabiedrības īpatnības: pirmkārt, Latvijā nav statistiski nozīmīgu reliģiozitātes atšķirību dažādās izglītības grupās. Otrkārt, Latvijā pilsētnieki ir reliģiozāki nekā laucinieki (Misāne 2014, 294). Draudžu skaits pilsētās – īpaši Rīgā, Liepājā, Daugavpilī – ir ievērojami lielāks nekā lauku apvidos. Otro īpatnību visticamāk varētu izskaidrot ar to, ka lauku apvidos baznīcas atrodas tālāk un dievkalpojumi notiek retāk, daudzviet tikai reizi mēnesī. Dažām reliģijām lauku apvidos kulta celtņu nav vispār.

Tāpēc, pirms aplūkosim, kādas izmaiņas Latvijas statistiskā reliģiskā ainava piedzīvos nākamajā desmitgadē, iezīmēsim lielāko reliģisko kopienu izplatību reģionālajā griezumā.

Galvenie faktori, kas ir noteikuši to, kā Latvijas reliģiskā ainava tiek attēlota tās reģionālajā kartējumā, ir vēsturiskie reģionālie reliģiskie modeļi, etniskās un lingvistiskās kopienas, politiskie notikumi un pēc 1991. gada pieņemtie likumi, demogrāfiskās pārmaiņas un migrācijas procesi, jaunu reliģisko kustību ienākšana kā no Rietumiem, tā Austrumiem un arī Latvijas sabiedrības attieksmes maiņa pret reliģiju un tās nozīmīgumu.

Patiesībā šajā reģionālajā kartējumā nav nekā tāda, ko mēs jau nezinātu vai kas mūs varētu kaut kā īpaši pārsteigt. Tajā aizvien saglabājas nošķirums starp Latgali, kur dominē katoļi, pareizticīgie un vecticībnieki, un pārējo Latvijas teritoriju, kas jau vēsturiski vairāk ir bijusi saistīta ar luterāņiem. Šāda reģionāla struktūra ir saglabājusies visus pēdējos trīsdesmit piecus gadus, kaut arī piedzīvojot svārstības draudžu un ticīgo skaita ziņā. Reģionālā karte atspoguļo to, ka tradicionāli reliģija Latvijā ir kalpojusi par identitātes un kultūras piederības simbolu, kā tas vēl aizvien ir Latgalē, kur konfesijas ir viens no etniskās un valodas identitātes elementiem.

Tai pašā laikā mēs redzam, ka reģionu līmenī kartējumā ir parādījusies lielāka daudzveidība un samērs starp kristīgo kopienu pārstātvniecību vienā vai otrā reģionā ir mainījies.

13. attēls. Lielāko reliģisko kopienu sadalījums pa Latvijas reģioniem un Rīgā

Reģions	Romas katoļi	Luterāņi	Pareizticīgie	Baptisti	Vecticībnieki	Citi
Latgale	42%	10%	35%	5%	6%	2%
Vidzeme	15%	55%	10%	15%	1%	4%
Kurzeme	25%	45%	5%	20%	1%	4%
Zemgale	20%	50%	15%	10%	3%	2%
Rīga	20%	35%	20%	15%	5%	5%

14. attēls. Reliģisko konfesiju procentuālais sadalījums Latvijas reģionos un Rīgā⁸

Tabulā (14. att.) un iepriekš redzamajās diagrammās (13. att.), izmantojot jaunākos – 2021.–2025. gada – publiski pieejamos datus par Latvijas iedzīvotāju reliģisko piederību Latvijas reģionos un Rīgā, ir parādīts vēsturisko konfesiju procentuālais sadalījums Latvijas reģionos un Rīgā. Ņemot vērā, ka pieejamie dati ir fragmentāri un var būt neprecīzi, procentuālais sadalījums ir izstrādāts, balstoties uz vispārpieņemtajām tendencēm.

8 Procentuālie rādītāji ir aptuveni. Tie aprēķināti, balstoties uz publiski pieejamiem Tieslietu ministrijas un Uzņēmumu reģistra datiem par 2021.–2025. gadu, kā arī reģionālās struktūras rādītājiem. Uzvedne tika dots uzdevums modelēt situāciju pēc desmit gadiem un, izmantojot minētos datus, Latvijas iedzīvotāju skaita pārmaiņas un migrācijas tendences, aprēķināt piecu lielāko vēsturisko konfesiju procentuālo sadalījumu Latvijas reģionos un Rīgā. Aprēķini veikti, izmantojot OpenAI GPT-5.2 modeli, 2025. gada jūnijā, un pārbaudīti ar MI sarunlietotnes Perplexity palīdzību.

Piezīmes par procentuālo sadalījumu

Tā kā šajā tabulā ir atspoguļota tikai kopējā tendence un nav parādīts salīdzinājums pa gadiem, atzīmēsim dažas vērā ņemamas izmaiņas:

- Romas katoļu īpatsvars Latgalē joprojām ir augsts, taču mazliet samazinājies, savukārt ir vērojams pareizticīgo pieaugums.
- Luterāņi ir dominējošie Vidzemē, Zemgalē un Kurzemē, taču to īpatsvars samazinās.
- Baptisti veido nozīmīgu daļu arī reģionos ārpus Rīgas.
- Vecticībnieki saglabā savu klātbūtni galvenokārt Latgalē un Rīgā.
- Piederība citiem reliģiskiem virzieniem aptver mazu, bet jūtamu daļu, it īpaši Rīgā.

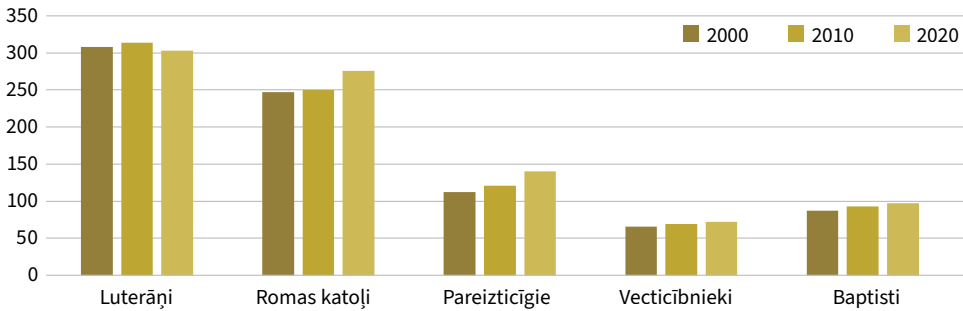
Reliģisko kopienu lokalizāciju un attīstību būtiski ietekmē urbanizācija, iedzīvotāju migrācija starp reģioniem un emigrācija. Piemēram, migrācijas ceļu precīzi atspoguļo iepriekš pieminētā Romas katoļu baznīcu celtniecība, un, kā rāda diagramma un atbilstošie dati par procentuālo sadalījumu, Romas katoļu īpatsvars ir būtiski pieaudzis gan Rīgā, gan reģionos, kuri iepriekš bija izteikti luteriski, piemēram, Vidzemē. Vienlaikus samazinājies katoļticīgo skaits Latgalē. To apstiprina arī bīskapa Andra Kravaļa sacītais: “Pie robežas – tur savā laikā katedrāles uzceltas. Tās ir atjaunotas. Tur ir tik daudz naudas ieguldīts, un tur divdesmit cilvēki ciematā dzīvo. Ir tādi ciemati. Padomju laikā ciemats tika izveidots tur speciāli, lai nebūtu baznīcas. Baznīca ir divu kilometru attālumā, un tā ir jāuztur. [...] Tas prasa ļoti lielu ticību un arī ekonomiski cilvēkiem nav viegli” (Kravalis 2025).

Reliģisko kopienu izplatību reģionos nosaka arī to spējas piesaistīt ticīgos, organizēt sociālo darbu, piedāvāt mūsdienīgus dievkalpojumus un pielāgoties mainīgajām sabiedrības vajadzībām. Neapšaubāmi, ka reģionālo izmaiņu dinamiku ietekmē arī jaunu reliģisko organizāciju ienākšana un alternatīvu garīguma formu izplatība, kas, no vienas puses, veido reliģisko ainavu laikmetīgi daudzveidīgāku, taču, no otras puses, dažviet samazina vēsturisko baznīcu ietekmi reģionā.

Turpinājumā atgriezīsimies pie Latvijas statistiskās reliģiskās ainavas un aplūkosim tajā notikušās izmaiņas šajā desmitgadē.

Reliģiskā ainava 2010.–2024. gadā: lēnas, bet noturīgas pārmaiņas vai plato?

Vispirms aplūkosim oficiālos publiski pieejamos datus, kuri atrodami Tieslietu ministrijas gada pārskatos. Salīdzinot 2020. gada reģistrēto draudžu skaitu ar 2010. gada datiem, redzams, ka Latvijas reliģisko vidi joprojām raksturo salīdzinoši stabila piederība reliģiskām organizācijām, taču vienlaikus saskatāmas arī lēnas un noturīgas strukturālas pārmaiņas.

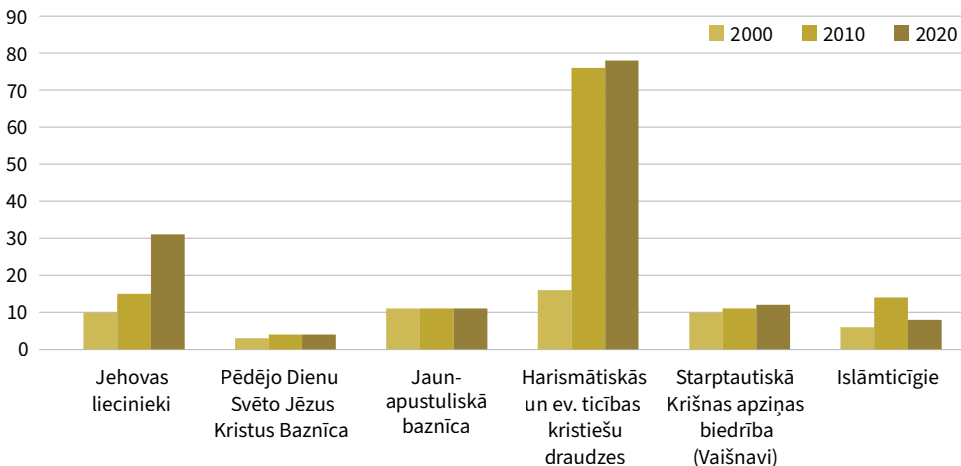
15. attēls. Lielāko vēsturisko jeb tradicionālo konfesiju draudžu skaita salīdzinājums 2000., 2010. un 2020. gadā Latvijā (TM 2002, 2010, 2020)

Piecās vēsturiskajās konfesijās kopējais draudžu skaits pieaudzis no 847 līdz 888 (15. att.). Lielākais draudžu skaits bija luterāņiem (303), kam sekoja Romas katoļi (276), pareizticīgie (140), baptisti (97) un vec ticībnieki (72). Desmitgadē Romas katoļiem draudžu skaits palielinājās par +26, pareizticīgajiem par +19, baptistiem par +4, vec ticībniekiem par +3 draudzēm, savukārt luterāņiem tas samazinājās par 11 draudzēm (TM 2020). Jāņem vērā, ka daļa draudžu 2020. gadā gan varēja nebūt iesniegušas gada pārskatus, tāpēc šie dati ir aptuveni.

Šie dati parāda, ka fragmentācija ietekmē arī kopējo skaitu. Tieslietu ministrijas reģistros luterāņi ir pārstāvēti vairākās juridiskās vienībās: LELB (287 draudzes), Vācu evaņģēliski luteriskā baznīca Latvijā (8 draudzes), Konfesionālā luterāņu baznīca/ Augsburgas ticības apliecības luterāņi (3 draudzes), hernhūtieši (1 draudze), kā arī četras autonomas luterāņu draudzes. Līdzīgi fragmentācijas procesi vērojami arī citās vēsturiskajās konfesijās. Līdztekus Latvijas Pareizticīgajai baznīcai (128 draudzes) darbojas arī Latvijas Pareizticīgā Autonomā Baznīca Konstantinopoles patriarhāta jurisdikcijā (12 draudzes). Ārpus Latvijas Baptistu draudžu savienības (93 draudzes) reģistrētas vēl 4 baptistu draudzes. Bez Latvijas Vec ticībnieku Pomoras Baznīcas (64 draudzes) reģistrētas vēl 8 vec ticībnieku draudzes (TM 2020). Šie piemēri atspoguļo pārsvarā identitāšu pārdefinēšanu un juridiskās reģistrācijas dinamiku, nevis vienmēr “tīri jaunu” kopienu rašanos.

Vēsturisko baznīcu draudžu salīdzinājuma grafikā redzams arī tas, ka vec ticībniekiem un baptistiem faktiski ir iestājies plato periods, kad to draudžu veidošanās faktiski ir apstājusies. Salīdzinājumā Romas katoļiem šāds plato bija ap 2010. gadu, taču nākamajā desmitgadē – saskaņā ar TM datiem – draudžu skaits ir palielinājies.

Palūkosimies, kādas statistiskas izmaiņas ir skārušas mūsu izvēlētās jaunās reliģiskās organizācijas.

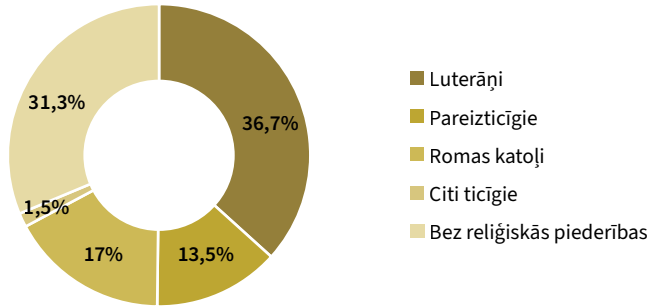
16. attēls. Jauno reliģisko organizāciju draudžu skaita salīdzinājums 2000., 2010. un 2020. gadā⁹ (TM 2002, 2010, 2020)

Saskaņā ar 2020. gada datiem (16. att.) neliels pieaugums un lielākā iekšējā daudzveidība ir harismātiskajās un evaņģēliskās ticības kristīgajās draudzēs (76 → 78). Lielākā apvienība ir “Jaunā paaudze” (19 draudzes), bet otro vietu ieņem Evaņģēliskās ticības draudžu centrs “Dzīvības Avots” (11 draudzes). Būtiski palielinājies Jehovas liecinieku draudžu skaits (15 → 31), ko, visticamāk, veicinājusi gan reģistrācijas dinamika, gan pakāpeniska piekritēju skaita palielināšanās ārpus Rīgas. Pieaugums vērojams arī Krišnas apziņas biedrībai (11 → 12), bet islāmticīgo draudžu skaits šajā periodā sarucis (14 → 8). No draudžu salīdzinājuma grafika redzams, ka trīs no izvēlētajām reliģiskajām organizācijām – Jaunapostuliskā baznīca, Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus baznīca un arī Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība jau ilgāku laiku atrodas plato situācijā. Tuvu plato periodam ir arī harismātiskās un evaņģēliskās ticības kristiešu draudzes, kuru pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo desmitgadi ir neliels.

Lai gan reliģisko organizāciju sniegtās ziņas par ticīgo skaitu nav precīzas, TM 2020. gada publiskais pārskats rāda aptuveni **700 941** luterāni, **324 028** katoļus un **257 000** pareizticīgo – kopā **1 281 969** ticīgos (TM 2020). Kopējais organizāciju norādīto draudžu locekļu skaits 2020. gadā ir **1 311 495**. 2020. gada sākumā Latvijā dzīvoja ~ **1 907 675** iedzīvotāju¹⁰ (ST 2025). Tātad saskaņā ar TM datiem 36,7%

⁹ 2020. gadā savu pārskatu nebija iesniegusi Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus Baznīca. Tā kā 2021. gadā TM pārskatā ir redzams, ka šai baznīcai ir četras draudzes, autore pieņēma, ka arī 2020. gadā ir bijis tāds pats draudžu skaits.

¹⁰ Skaitis noskaidrots statistikas datu datubāzē: IRS010. Iedzīvotāju skaits gada sākumā, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji 1920–2025.

17. attēls. Iedzīvotāju skaits pēc reliģiskās piederības procentos 2020. gadā pēc TM publiskā pārskata datiem

Latvijas iedzīvotāju bija luterāņi, 17% – katoļi, 13,5% – pareizticīgie. Diagrammā (17. att.) kategorijā “Citas reliģijas” ietilpst arī baptisti (~6 600) un vecticībnieki (~2308). Šim segmentam bija piederīgi apmēram 1,5% Latvijas iedzīvotāju. Tādējādi ap 31,3% iedzīvotāju 2020. gadā nebija piederīgi nevienai reģistrētajai reliģiskajai organizācijai.

21. gadsimta pirmajās desmitgadēs arī vairākas socioloģiskās aptaujas Latvijā ļāva spriest, cik liela iedzīvotāju daļa sevi saista ar ticību un kristietību. 2009. gadā Latvijas sabiedrības aptaujā 42,3% atbildēja “ticu Dievam un uzskatu sevi par kristietiem”, bet 32,5% – “ticu Dievam, bet sevi par kristietiem neuzskatu”. Tajā pašā laikā no visiem ticīgajiem tikai 14% norādīja, ka regulāri lūdzas un apmeklē baznīcu (Krūmiņa-Koņkova 2014, 61). 2018. gadā SKDS aptaujā 73% atzina, ka tic Dievam (no tiem 43% sevi uzskata par kristiešiem, 30% – tic, bet par kristiešiem sevi neuzskata). Salīdzinot ar 2009. gadu, gan “kristiešu” (42,3 → 43%), gan “ticīgo, kas sevi par kristiešiem neuzskata” (32,5 → 30%) īpatsvars ir bijis samērā stabils. Papildus SKDS direktors Arnis Kaktiņš, salīdzinot 2009. gada un vēl vienas SKDS, šoreiz 2014. gada, aptaujas datus, atzīmēja nelielu pieaugumu to aptaujāto īpatsvarā, kas sevi dēvē par kristiešiem (42,3 → 44%), vienlaikus norādot uz vāju reliģiskās prakses intensitāti: 47% (2009) un 60% (2014) Bībeli vispār nelasa (Zanders 2015). Kopumā aina liecina par stabilu pašidentifikāciju un zemu regulārās prakses līmeni – t. s. nominālās piederības pārsvaru.

Salīdzinot 2018. gada aptaujas datus ar iepriekš minētajiem 2020. gada TM datiem, redzams, ka 2018. gadā 73% teica, ka tic Dievam (43% kristieši + 30% tic, bet nav kristieši), bet TM 2020. gadā rāda tikai ~68,7% “piederīgo” (100–31,3). Tātad ir ~4–5 procentpunktu plaisa starp ticību/pašidentifikāciju un institucionālo piederību. Tas ir klasisks *ticības bez piederības* gadījums. 2009→2018 “kristiešu” īpatsvars ir gandrīz nemainīgs (42,3→43%), taču formālajai piederībai (pēc TM) ir zemāka un, visticamāk, krītoša trajektorija – daudzi, kas tic, neiesaistās baznīcu

dzīvē. To, ka trajektorija ir krītoša, pierāda zemi prakses rādītāji, piemēram, rādītāja “Bībeli nelasa” daļa pieaug. Tas palielina administratīvi “nepiederīgo” grupu, pat ja “ticīgo” īpatsvars aptaujās īpaši nemainās.

Tādējādi varam secināt, ka 2010. gados Latvijā saglabājās samērā liels “kultūras kristietības”/ticības līmenis, bet formālā piederība baznīcām sarūk. Vēl vairāk, 31,3% (TM 2020) reliģiskām organizācijām “nepiederīgo” apstiprina, ka plaisa starp ticību un institucionālo saistību kļūst platāka.

Atgādināsim, ka ISSP 2008. gada aptaujā 61,2% Latvijas iedzīvotāju norādīja savu reliģisko piederību (10. att.), tātad bez piederības bija ~38,8%. Savukārt nu jau šīs desmitgades EVS 2021 aptauja rāda, ka nevienai konfesijai nebija piederīgo 52,2% iedzīvotāju (EVS 2021).¹¹ Tātad, salīdzinot ar ISSP 2008, konfesijām nepiederīgo īpatsvars pieaudzis par ~13,4 procentpunktiem, bet, salīdzinot ar TM 2020, – par ~21 procentpunktu. Protams, šajā analizē jāņem vērā mērījumu atšķirības, tāpēc šie dati nav pilnībā tieši salīdzināmi: aptaujas (ISSP/SKDS/EVS) mēra pašidentificētu piederību un atšķiras jautājumu formulējumi, bet Tieslietu ministrija veic administratīvo uzskaiti par draudžu locekļiem un tās pārskatos ir norādīti juridiski reģistrēti draudžu locekļi (kurus baznīcas dažkārt uzrāda atšķirīgi).¹² Tāpēc rādītāji nav 1:1 salīdzināmi, tomēr tie visi iezīmē vienādu tendenci – reliģiskās piederības samazināšanos un neinstitucionālas reliģiozitātes īpatsvara pieaugumu.

EVS 2021 aptauja jau iezīmē Latvijas reliģiskās ainavas aprises 21. gadsimta divdesmitajos gados. Pirms pievēršamies citiem šajā aptaujā noskaidrotajiem reliģiozitātes rādītājiem, ieskatīsimies šīs grāmatas rakstīšanas brīdī pieejamajos jaunākajos Tieslietu ministrijas 2024. gada publiskā pārskata datos.¹³

Saskaņā ar Tieslietu ministrijas 2024. gada publisko pārskatu piecās lielākajās vēsturiskajās baznīcās kopējais reģistrēto draudžu skaits, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies no 877 līdz 867. Lielākais draudžu skaits joprojām ir luterāņiem (307), tiem seko Romas katoļi (254), pareizticīgie (139), baptisti (95) un vecticībnieki (72). 2020.–2024. gada nelielās izmaiņas pa konfesijām ir šādas: luterāņiem 303 → 307, pareizticīgajiem 140 → 139, Romas katoļiem 276 → 254, baptistiem 97 → 95, vecticībniekiem 0 (TM 2020, 2024).

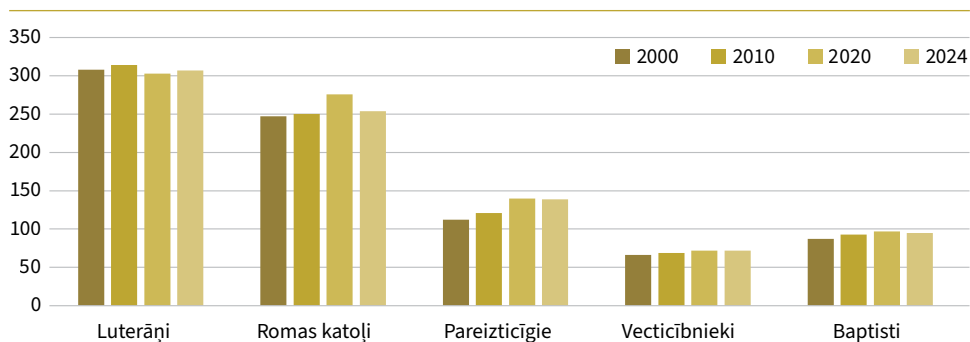
11 Aprēķini veikti LU HZF Filozofijas un socioloģijas institūtā 14.07.2025.

12 Pie jautājuma par to, cik lielā mērā atsevišķu baznīcu iesniegtie nekorektie dati veido maldinošu priekšstatu par Latvijas reliģisko ainavu, atgriezīsimies turpmāk.

13 Grāmatā izmantoti 2024. gada dati, jo par 2025. gadu publiski pieejama tikai vispārīga informācija: 2026. gada janvārī Latvijā kopumā reģistrētas vairāk nekā 1870 reliģiskās organizācijas: 294 – luterāņu, 290 – katoļu, 149 – pareizticīgo reliģiskās organizācijas. Tāpat Latvijā reģistrētas 4 budistu, 14 dievturu, 2 hinduistu, 11 islāma, viena sikhisma un citas reliģiskās organizācijas. Skat.: TVNET/ LETA 26.10.2026. <https://www.tvnet.lv/8403101/latvija-registretas-vairak-neka-1270-religiskas-organizācijas-vairums-luteranu> Šo datu apjoms nav pietiekams detalizētai analīzei.

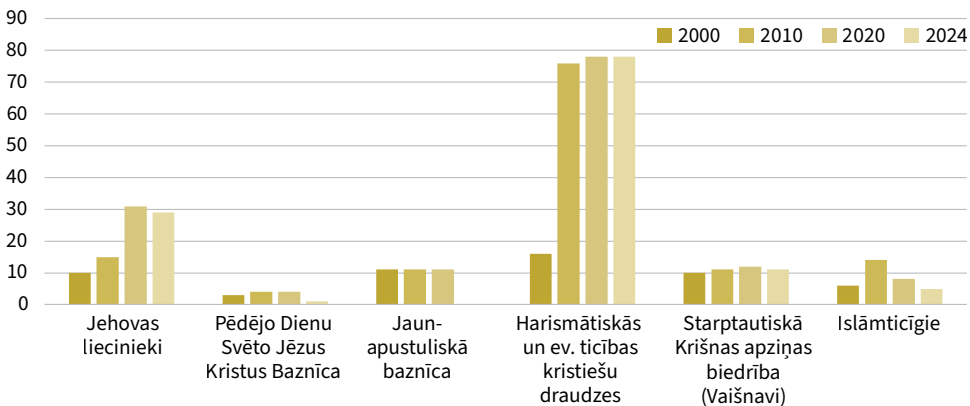
TM 2024. gada dati vienlaikus iezīmē arī fragmentācijas pastiprināšanos, kas atsevišķās konfesijās palielina reģistrēto draudžu skaitu – ne vienmēr saistībā ar būtisku ticīgo pieaugumu. Luterāņiem līdzās jau esošajām juridiskajām struktūrām (LELB –281, Vācu evaņģēliski luteriskā baznīca Latvijā – 8, Konfesionālā luterāņu baznīca/Augsburgas ticības apliecības luterāņi – 4 un autonomās draudzes – 5) pievienojusies arī LELB pasaulē ar 8 draudzēm un 1 hernhūtiešu draudze. Par +3 draudzēm vairāk ir luterāņu autonomās draudzes. Tieši šie ‘jaunpienācēji’ veido luterāņu draudžu kopējā skaita pieaugumu. Savukārt LELB draudzes ir piedzīvojušas kritumu (287 → 281). Blakus Latvijas Pareizticīgajai baznīcai (127) darbojas arī Latvijas Pareizticīgā Autonomā baznīca Konstantinopoles patriarhāta jurisdikcijā (12). Ārpus Latvijas Baptistu draudžu savienības (90) reģistrētas 5 patstāvīgas baptistu draudzes. Bez Latvijas Vecticībnieku Pomoras Baznīcas (71) reģistrēta vēl 1 vecticībnieku draudze (TM 2024). Tiesa, šie gadījumi pārsvarā atspoguļo identitāšu un pārvaldības modeļu pārkārtojumus, nevis jaunu kopienu masveida rašanos.

Aplūkojot kopējo likni no 2000. līdz 2024. gadam (18. att.), redzams, ka luterāņu draudžu skaits pēc krituma 2010.–2020. gadu periodā pēdējos gados stabilizējas un nedaudz pieaug. Iespējamie pieauguma iemesli ir fragmentācija un LELB pasaulē draudžu reģistrēšana. Toties salīdzinoši strauju samazinājumu ir piedzīvojuši Romas katoļi. Šim samazinājumam varētu būt vairāki iemesli: reģistrācijas konsolidācija, priesteru trūkums, kas veicina draudžu apvienošanu, un demogrāfiskā lejupslīde (īpaši Latgales pierobežā). Baptistu un vecticībnieku draudžu tīkls kopumā ir noturīgs ar nelielām svārstībām, bet pareizticīgo draudžu kopskaits visā periodā saglabājas stabils.¹⁴

18. attēls. Vēsturisko baznīcu draudžu skaita izmaiņas no 2000. līdz 2024. gadam saskaņā ar TM datiem

¹⁴ *Metodiska piezīme.* TM skaitļi atspoguļo juridiski reģistrētu draudžu statusu, nevis tiešu līdzdalības intensitāti vai piederīgo skaitu; tāpēc administratīvās izmaiņas (apvienošanās, atdalīšanās, jaunas juridiskas personas) var ietekmēt draudžu skaitu, ja ticīgo vai prakses līmenis pat būtiski nemainās.

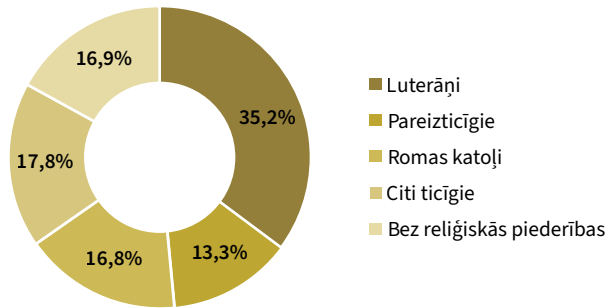

19. attēls. Jauno reliģisko organizāciju draudžu skaita izmaiņas 2000.–2024. gadā saskaņā ar TM datiem

Četrus gadus laikā izmaiņas skārušas arī mūsu izvēlētās jaunās reliģiskās organizācijas (19. att.). Vislielākā iekšējā daudzveidība ir harismātisko un evaņģēlisko kristīgo draudžu grupā: 2024. gadā tajā kopā ~78 draudzes. Lielākā apvienība joprojām ir Evaņģēlisko kristiešu baznīca “Jaunā paaudze” (19 → 20), otro vietu ieņem Evaņģēliskās ticības draudžu centrs “Dzīvības Avots” (11 → 12). Tomēr pēc 2020. gada kopējais draudžu skaits vairs nepalielinās (78 → 77). Neliela lejupslīde vērojama Jehovas lieciniekiem (31 → 29) un Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus baznīcai (4 → 1),¹⁵ ko, visticamāk, veicinājusi reģistrācijas konsolidācija. Arī islāmticīgo draudžu skaits 2020.–2024. gadā ir samazinājies (8 → 5), taču straujais pieaugums 2025. gadā (11) – saskaņā ar pirmajiem publiski pieejamajiem datiem – liecina drīzāk par izmaiņām draudžu reģistrācijas stratēģijā un, iespējams, arī ticīgo skaitā. Starptautiskās Krišnas apziņas biedrības draudžu skaits (11) saglabājies iepriekšējais, taču vienlaikus ārpus biedrības reģistrēta arī jauna vaišnavu draudze, kas norāda, ka arī šajā kustībā sākas fragmentēšanās.

Tieslietu ministrijas 2024. gada publiskais pārskats norāda aptuveni **314 703** katoļus un **250 123** pareizticīgos. Savukārt luterāņu kopskaits, summējot pārskata pielikumos uzrādītās luterāņu organizācijas, ir aptuveni **661,7** tūkstoši. Tādējādi trijās lielākajās vēsturiskajās konfesijās kopā ir ap **1 226 526** ticīgo (TM 2024). Pieņemot, ka Latvijas iedzīvotāju skaits bija **1 878 575** (ST 2025), tas atbilst aptuveni **65,3%** no iedzīvotāju kopskaita. No tiem luterāņi veidoja aptuveni 35,2%, katoļi 16,8% un pareizticīgie 13,3%. Diagrammā (20. att.) kategorijā “Citas

¹⁵ 2020. gada Tieslietu ministrijas pārskatā dati par Pēdējo Dienu Svēto Jēzus Kristus baznīcas draudžu skaitu nav uzrādīti, tāpēc grafikā izvēlēts draudžu skaits (4), kāds tas bija šajā reliģiskajā organizācijā 2021. gadā (TM 2021).

20. attēls. Iedzīvotāju skaits pēc reliģiskās piederības 2024. gadā pēc TM publiskā pārskata datiem

relīģijas” ietilpst arī baptisti (~6520) un vecticībnieki (~1989). Kopējais pārskatus iesniegušo reliģisko organizāciju norādīto draudžu locekļu skaits 2024. gadā ir **1 560 732** (TM 2024), kas veido ap **83,1%** no Latvijas iedzīvotāju skaita. Attiecīgi ārpus šī kopuma paliek ap **16,9%** iedzīvotāju. Vienlaikus jāņem vērā, ka šie dati atspoguļo nevis reprezentatīvā aptaujā noskaidrotu reliģisko piederību, bet reliģisko organizāciju pašu sniegtu informāciju par locekļu skaitu, kura apkopota atbilstoši katras organizācijas iekšējiem noteikumiem. Turklāt ziņojumā nav iekļautas tās reliģiskās organizācijas, kuras pārskatus nav iesniegušas. Kopā citām reliģijām piederīgi ir **17,8%** Latvijas iedzīvotāju.

Tādējādi saskaņā ar reliģisko organizāciju oficiāli iesniegtajiem datiem tikai ~17% iedzīvotāju 2024. gadā nebija piederīgi kādai reģistrētai reliģiskai organizācijai. Salīdzinot 17. (2020) un 20. (2024) attēlu, lielākais segments pēc baznīcu uzrādītajiem draudzes locekļiem 2024. gadā joprojām ir luterāņi, taču ar 1,5% samazinājumu (36,7% → 35,2%). Nedaudz samazinājies arī Romas katoļu (17% → 16,8%) un pareizticīgo (13,5% → 13,3%) īpatsvars. Savukārt “citu ticīgo” daļā vērojams vairāk nekā desmitkārtīgs pieaugums (1,5% → 17,7%) un segments “Bez reliģiskās piederības” veido vairs tikai 17%. Pirmajā skatījumā šādas izmaiņas saistītas gan ar iedzīvotāju skaita samazināšanos (~ 29 100), gan vairāku jaunu reliģisku organizāciju pievienošanos “Citu ticīgo” segmentam un ar to uzrādīto organizācijas locekļu skaitu.

Taču, pēc autores domām, viens no šādu izmaiņu būtiskākiem iemesliem ir saistīts ar Covid-19 pandēmiju un tās sekām. No vienas puses, pandēmijas laikā ieviestie pasākumi, kas paredzēja ierobežojumus dievkalpojumu apmeklēšanā, veicināja strauju digitālo platformu attīstību vairākās vēsturiskajās baznīcās. Taču arī pēc ierobežojumu atcelšanas daļa draudžu locekļu baznīcās klātienē neatgriezās. Uz šo tendenci norādīts arī LU Teoloģijas fakultātes pētījumā par šo tēmu: “..digitālā baznīca, mūsaprāt, tāda kļūs – nevis alternatīva, bet ikdienas garīgās dzīves telpa. To pieprasa arī vispārīgās priesterības koncepts, kas digitālajā baznīcā kļūst jo īpaši

redzams – lielākoties zūd nepieciešamība pēc “viena” priesteru, viņu funkcijas un pienākumus var uzņemties daudzi cilvēki un kritērijs ir viņu talanti, prasmes, vēlmes, kompetences, nevis kāds “amats”. Rodas uz dāvanām orientēta diversitāte un tās lielais potenciāls. Digitālā baznīca uzrāda vēl vienu pārvērtību – savu jēgu zaudē līdzšinējā klasiskā draudzes locekļa piederība kā baznīcas identitāti veidojošs faktors. “Zoom” dievkalpojums – par kuru tiek ziņots publiski digitālā vidē – ir pieejams ikvienam, ja vien, protams, nesāk veidot kādas slēgtās “WhatsApp” un “Facebook” grupas, pārnesot analogās robežas arī digitālā vidē” (Rozentāls et al. 2020, 90–91).

No otras puses, pandēmijas radītās eksistenciālās nedrošības sajūtas daļai Latvijas iedzīvotāju, kuri līdz pandēmijai bija piederīgi kategorijai “Bez reliģiskās piederības”, lika meklēt ceļu uz kādu no reliģiskajām organizācijām un tas varēja izraisīt izmaiņas “Citu reliģiju” statistikā. Šāda “krīzes reliģiozitāte” bieži vien ir situatīva un ne vienmēr ilgtermiņā ir nostiprinājusies apzināta reliģiskā piederība. To varēja arī pastiprināt jau pieminētās digitālās platformas, jo iesaistīšanās tajās bija iespējama, tūlīt nedeklarējot publisko piederību un saglabājot lielāku anonimitātes pakāpi. Ne mazāk svarīgs faktors bija arī šķelšanās attieksmē pret/vai par vakcinēšanos. Tā kā dažādu reliģisko organizāciju pozīcijas vakcinācijas jautājumā atšķīrās (no aktīva atbalsta līdz skeptiskai vai noraidošai nostājai), šīs domstarpības varēja ietekmēt gan kopienu saliedētību, gan atsevišķu ticīgo lēmumu mainīt reliģisko organizāciju. Tādējādi šī dinamika varēja atstāt iespaidu arī uz “Citu reliģiju” statistiku.

Droši vien šī diagramma neatbilst daudzu priekšstatiem par mūsdienu Latvijas reliģisko ainavu, taču, kas ir vēl svarīgāk, – tā liek nedaudz šaubīties par oficiālo datu drošticamību.

Tieslietu ministrijas datu problemātiskums: kāpēc administratīvie skaitļi maldina

Atgriezīsimies pie problēmas, uz kuru norādījām iepriekš un kuru gribam atgādināt un uzsvērt: **TM publiskajos pārskatos uzrādītais reliģisko organizāciju locekļu skaits ir metodiski problemātisks un dažkārt var būt pat maldinošs.**

Tie ir pašu organizāciju sniegtie dati, nevis neatkarīgi verificēta statistika. Vairākos gadījumos uzrādīto ticīgo skaits liek šaubīties par to, vai tas vispār atspoguļo reālo situāciju. Piemēram, Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca 2024. gadā uzrāda 660 000 draudžu locekļus. Saskaņā ar TM datiem, LELB 2024. gadā bija 281 draudze. Vienkāršs aprēķins rāda, ka vidēji vienā draudzē vajadzētu būt ~2 349 ticīgajiem (arī katrā lauku draudzē), kas, kā vēlāk redzēsīm, tomēr neatbilst reālajai situācijai. Līdzīgu neatbilstību TM pārskatos ir daudz: iemesli var būt novecojušas reģistrācijas grāmatas, nepārskatīti reģistrācijas saraksti ar tikai “uz papīra” esošiem locekļiem, vairākkārtīga viena un tā paša cilvēka pieskaitīšana, diasporas iekļaušana u. c.

Tomēr rezultāts ir viens – oficiālais reliģiskām organizācijām piederīgo skaits sistēmātiski neatspoguļo realitāti. Tāpēc uz TM datiem balstīta “reliģiskās ainavas” kartēšana bez neatkarīgas pārbaudes vai aptauju datu krustošanas nav pilnīgi uzticama.

Kāpēc TM piederības dati var maldināt

- **Juridiski ≠ socioloģiski.** TM apkopo juridiski reģistrēto draudžu tā sauktos uzskaites ticīgos, nevis pašreiz aktīvos vai pašidentificētos ticīgos; reliģiskās prakses līmenis šajos skaitļos neparādās.
- **Inerce reģistros.** Saraksti netiek regulāri “tīrīti” (netiek izslēgti mirušie, emigrējušie, neaktīvie), tāpēc skaitļi ‘uzkrāj’ draudžu locekļus, kas tādi ir tikai “uz papīra”.
- **Dubultskaitīšana/fragmentācija.** Viena persona var parādīties vairākās struktūrās (piemēram, draudze + filiāle + diaspora); juridisku vienību sadalījumi mākslīgi palielina kopskaitu.
- **Teritoriāla sajaukšana.** Dažkārt draudzei piederīgo skaitā ietilpst diaspora, kas nav atdalīta no Latvijā dzīvojošajiem.
- **Atšķirīgas definīcijas.** To, kas ir “loceklis”, “piederīgais”, “apmeklētājs”, reliģiskās organizācijas saprot dažādi; trūkst vienotas metodikas un ārējās validācijas.
- **Vāja kvalitātes kontrole.** TM ir apkopjoša iestāde; mikrolīmeņa pārbaudes (auditi) parasti netiek veiktas.

Ko darīt pētniekam?

- **Triangulēt** TM datus ar aptaujām (EVS/WVS/ISSP/SKDS) un prakses rādītājiem (dievkalpojumu apmeklējums, sakramenti).
- Lietot **demogrāfiskos korektorus** (mirstība, emigrācija) un aprakstīt **datu tīrīšanas** pieņēmumus.
- Parādīt ne tikai absolūtos skaitļus, bet arī skaita **proporcijas** un **nenoteiktību**; skaidri norādīt **definīcijas** un **diasporas** ietveršanu/izslēgšanu.
- Uzsvērt **laika salīdzināmību** (vai definīcijas/reģistrācijas prakses nav mainījušās) un **fragmentācijas** ietekmi uz skaitu.

Mūsu gadījumā viena no iespējām ir triangulēt EVS 2021 rādītājus ar TM 2021. gada pārskata datiem, jo Latvijas reliģiskās ainavas aprakstīšanai izmantojam šos divus, jau iepriekš analizētos datu avotus, kuriem ir atšķirīgs raksturs: Tieslietu ministrijas (TM) reliģisko organizāciju iesniegtos pārskatus (administratīvā uzskaitē) un Eiropas vērtību pētījuma (EVS) datus (aptauja).¹⁶

¹⁶ Datu triangulācijai tika izmantots OpenAI GPT-5.2 modelis un *Anthropic* modelis *Claude Sonnet 4*. Triangulācija tika veikta 2025. gada jūnijā. Uzvednē tika dota norāde īstenot vismaz divus triangulācijas scenārijus, izmantojot pievienotos TM 2021. gada pārskata, EVS 2021 datus un informāciju par iedzīvotāju skaitu Latvijā atbilstošajā gadā. Visi starprezultāti izrēķināti ar *Python*. Triangulāciju rezultāti tika pārbaudīti ar ģeneratīvā mākslīgā intelekta lietotnēm *Perplexity* un *Gemini*.

Datu triangulācija un tās analīze

Kā jau tikko norādījām, TM dati uzrāda **juridiski reģistrēto draudžu locekļu skaitu**, kas nereti ir balstīti uz neprecīziem un nepārbaudītiem ierakstiem, savukārt EVS atspoguļo **iedzīvotāju pašidentifikāciju** ar reliģisko konfesiju.

EVS 2021 (pašidentifikācija)

Jau iepriekš minējām, ka saskaņā ar EVS 2021 datiem, **sadalījums “piederīgo” ietvaros**, tas ir, to aptaujāto, kuri bija atbildējuši, ka ir piederīgi kādai ticībai, bija šāds:

- katoļi – 34,3%,
- luterāņi – 31,9% ,
- pareizticīgie – 20,7%,
- vecticībnieki – 6,6%,
- baptisti – 1,5%,
- citi – 5%.

Tātad piederīgie kopā – 47,8%, bez piederības – 29,5%.

No visa Latvijas iedzīvotāju kopuma

- katoļi veidoja 16,3%,
- luterāņi – 15,2%,
- pareizticīgie – 9,9%,
- baptisti – 0,7%,
- vecticībnieki – 3,1%
- pārējām ticībām piederīgie – 2,5%.

Saskaņā ar EVS 2021 datiem kopējais kādai ticībai piederīgo skaits 2021. gadā ir **~905 tūkstoši**.

TM 2021 (administratīvā uzskaitē)

Precizitātei izmantosim Tieslietu ministrijas 2021. gada publiskā pārskata datus. Pārskatā norādīti aptuveni 701 021 luterāņi,¹⁷ 350 912 katoļi un 250 238 pareizticīgie. Tā kā EVS 2021 ir dati arī par baptistiem un vecticībniekiem, šoreiz norādīsim arī TM datus par šīm konfesijām: 6487 baptisti un 2324 vecticībnieki. Kopējais organizāciju norādīto draudžu locekļu skaits 2021. gadā ir 1 334 315. Tā paša gada iedzīvotāju skaits Latvijā – ap 1 893 223.

¹⁷ 2021. gadā LELB norādītais locekļu skaits ir 700 000, taču ar piezīmi, ka tie ir aptuveni aprēķini, jo nav ziņu, vai un kā pēc COVID pandēmijas varētu būt mainījies draudzes locekļu kopskaits (TM 2021).

Tālāk divos virzienos aprēķināsim procentus no šiem Tieslietu ministrijas datiem.¹⁸

No kopējā iedzīvotāju skaita (N = 1 893 223):

- luterāņi – 37,0%,
- Romas katoļi – 18,5%,
- pareizticīgie – 13,2%,
- baptisti – 0,34%,
- vecticībnieki – 0,12%,
- citi – 1,2%,
- kopā piederīgie – 70,5%,
- bez piederības – 29,5% (≈ 558 908 cilvēku).

Konfesijai piederīgo sadalījums (N = 1 334 315):

- luterāņi – 52,5%,
- Romas katoļi – 26,3%,
- pareizticīgie – 18,8%,
- baptisti – 0,49%,
- vecticībnieki – 0,17%,
- citi – 1,7%.

Šie skaitļi ir krietni lielāki nekā EVS, īpaši luterāņu gadījumā. Datu salīdzinājums rāda, ka TM pārskatā ir pārspilēts luterāņu īpatsvars starp konfesijām piederīgajiem (52,5%), kamēr EVS (aptauja) rāda 31,9%. EVS proporcijās ir vairāk katoļu (34,3% pret TM 26,3%) un īpaši vairāk vecticībnieku (6,6% pret TM 0,17%). Šīs atšķirības saskan ar jau iepriekš pieminēto norādi, ka Tieslietu ministrijas pārskatā apkopoti **juridiskas** uzskaites dati (iespējams, ar draudžu locekļiem, kas ir tikai “uz papīra”), savukārt EVS mēra pašidentificētu piederību.

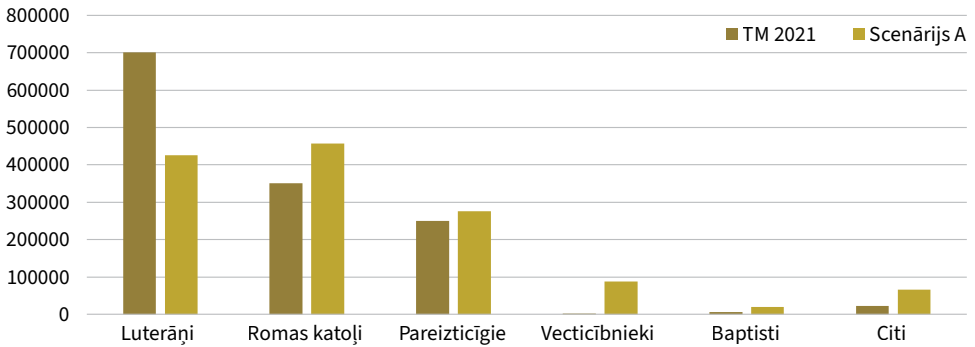
Turpmāk, izmantojot bāzes faktus: iedzīvotāju skaitu 2021. gadā (1 893 223), reliģiskām organizācijām piederīgos pēc TM datiem (1334 315) un atbilstoši EVS proporcijām aprēķināto aptuveno piederīgo skaitu (~904 961), apskatīsim divus scenārijus: scenāriju **A – TM kopskaits vs EVS proporcijas** un scenāriju **B – EVS kopskaits un EVS proporcijas**.

A scenārijs – TM kopskaits vs EVS proporcijas

A scenārijā paturam TM “piederīgo” kopskaitu (1 334 315), bet sadalījumu veidojam pēc EVS proporcijām. Scenārijs parāda, kā TM piederīgo kopskaits izskatītos, ja sastāvs atbilstu EVS:

- luterāņi: ~425 646 (TM uzskaita 701 021) → +275 375 TM,

¹⁸ Piezīme: noapaļošanas dēļ summas var atšķirties par ±0,1 pp.

21. attēls. Atšķirības starp EVS un TM datiem A scenārijā (TM 2021, EVS 2021)

- Romas katoļi: ~457 670 (TM 350 912) → -106 758 TM,
- pareizticīgie: ~276 203 (TM 250 238) → -25 965 TM,
- vecticībnieki: ~88 065 (TM 2 324) → + 85 741 TM (milzīga atšķirība),
- baptisti: ~20 015 (TM 6 487) → -13 528 TM,
- citi: ~66 716 (TM 23 333) → - 43 383 TM.

Šis scenārijs skaidri parāda, ka TM datos “piederīgo” sastāvs atšķiras no EVS: luterāņi tajos ir pārstāvēti vairāk, bet vairākas citas grupas – mazāk.

B scenārijs – EVS kopskaits un EVS proporcijas

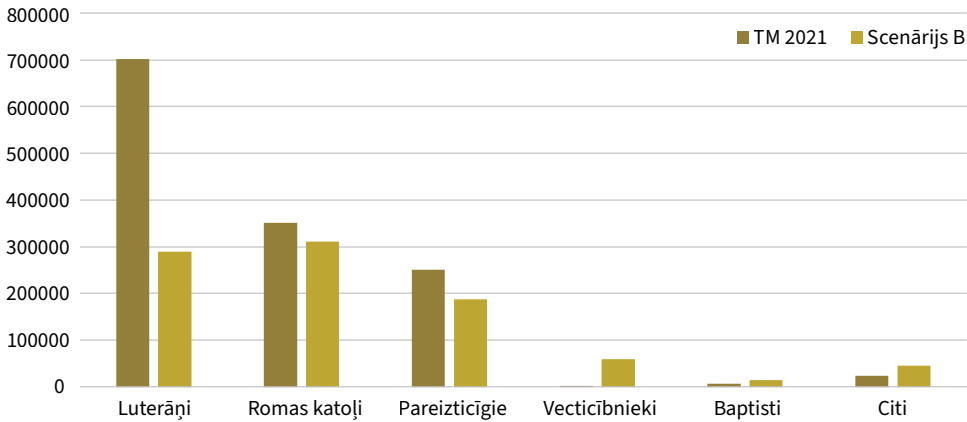
Pieņemam EVS kopējo “piederīgo” īpatsvaru (~**904 961**) un EVS proporcijas. Tas sniedz **aptuvenu socioloģisko attēlu**, ja paļaujamies tikai uz aptauju:

- luterāņi: ~288 683,
- Romas katoļi: ~310 402,
- pareizticīgie: ~187 327,
- vecticībnieki: ~59 727,
- baptisti: ~13 574,
- citi: ~45 248.

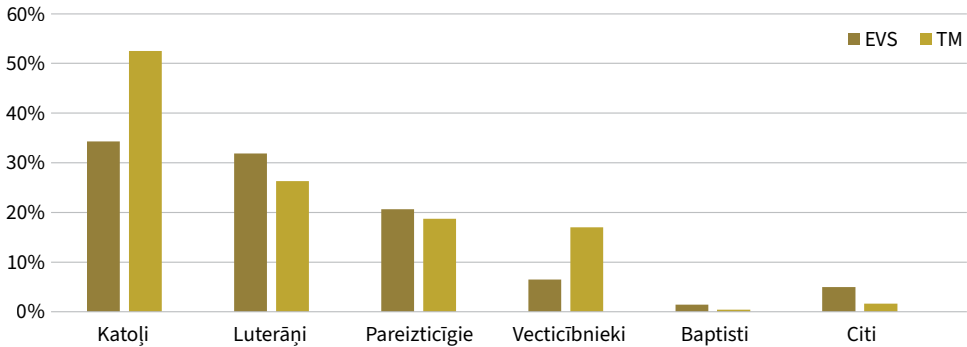
Salīdzinot ar TM pārskatā norādītajiem datiem, EVS visām grupām skaits ir mazāks, jo EVS kopumā rāda mazāku “piederīgo” daļu (47,8% pret ~70% TM datos).

Salīdzinot A un B scenārijos iegūtos rezultātus ar TM pārskata datiem, vēlreiz jāuzsver, ka

- EVS mēra **pašidentifikāciju**, TM – **juridisko piederību** (kas bieži netiek regulāri “tīrīta”). Tas arī ir galvenais iemesls atšķirībām starp TM un EVS datiem. Arī šie scenāriji atspoguļo pārmērīgu luterāņu skaitu TM datos. Tai pašā laikā tie atspoguļo arī būtiskas atšķirības vecticībnieku, baptistu un “citu” skaitā.

22. attēls. TM 2021 un B scenārija datu salīdzinājums (TM 2021, EVS 2021)

23. attēls. TM 2021 un EVS 2021 datu salīdzinājums (TM 2021, EVS 2021)

- Scenāriji arī pamato pieņēmumu, ka drošāka prakse pētniecībā būtu Latvijas reliģiskās ainavas struktūras (sastāva) analīzei lietot EVS proporcijas (vai citu aptauju), savukārt institucionālās dinamikas analīzei (draudžu skaits, juridiskās izmaiņas) varētu būt izmantojami arī Tieslietu ministrijas dati. Turklāt, lai kādi rādītāji tiktu izmantoti, tie vienmēr jātriangulē ar prakses rādītājiem (apmeklējumu, reliģiskām praksēm, līdzdalības aktivitātēm).

Piemēram, saskaņā ar EVS 2021 rādītājiem pat starp tiem, kas sevi identificēja ar kādu reliģiju, bija maz aktīvu ticīgo. Piemēram, tikai 1,4 % apmeklēja dievkalpojumu biežāk nekā reizi nedēļā. Reizi nedēļā dievkalpojumu apmeklēja 4,7%, reizi mēnesī – 6,9%. Reliģiskos svētkos dievkalpojumu apmeklēja 16,0%, reizi gadā – 12,7%, retāk kā reizi gadā – 15,4%. Procentuāli lielākā daļa (40,6%) dievkalpojumu nav apmeklējuši nekad (EVS 2021).

Gandrīz 67% Latvijas iedzīvotāju ticēja kādam augstākam spēkam vai garam, taču tikai 9,5% no viņiem uzskatīja šo augstāko spēku par personificētu Dievu. Turklāt tikai 13% atbildēja, ka šim augstākajam spēkam ir ļoti liela nozīme viņu dzīvē, un tikai par procentu mazāk bija tādu, kuri neticēja jebkāda augstāka spēka pastāvēšanai. Savukārt 18,2% nebija vēl izšķīrušies, vai viņi tic kādam augstākam spēkam vai tomēr netic (EVS 2021).

Kā minēts iepriekš, nevienai ticībai (konfesijai) nepiederēja 52,2 % no visa Latvijas iedzīvotāju kopuma, taču tikai 33% uzskatīja sevi par neticīgiem cilvēkiem un 7% – par ateistiem, tātad kopā 40% (EVS 2021). Ja salīdzinām šos skaitļus, tad redzams, ka Latvijā 2021. gadā varētu būt bijis diezgan daudz cilvēku (vismaz 12,2%), kas ir reliģiozi, taču nav piederīgi nevienai organizētai reliģijai. Tie ir gan tādi, kas uzskata sevi par kristiešiem un patiešām tādi arī ir savās vērtībās, gan tādi, kurus varētu saukt par “nepiesaistītiem garīgiem meklētājiem” (*unbound spiritual seekers*). Abos gadījumos tie ir cilvēki, kas paši veido savu garīgo dzīvi un nekādi negrib ierobežot savu brīvību ar piederību kādai reliģiskai institūcijai. Un tikpat labi varam pieņemt, ka ir arī diezgan liels tādu cilvēku skaits, kuri, jādomā, galvenokārt ģimenes tradīciju dēļ, uzskata sevi par piederīgiem, piemēram, kādai kristīgajai konfesijai, taču viņi netic Dievam un, ja arī viņi apmeklē baznīcu, tad ne jau dievticības dēļ. Taču, pirms lūkosim saprast, kam tic šie nevienai konkrētai reliģijai nepiederīgie ticīgie, atgriezīsimies pie visiem iepriekš uzskaitītajiem datiem un, izmantojot mākslīgā intelekta rīkus, aprakstīsim dažus Latvijas reliģiskās ainavas izmaiņu scenārijus līdz 2050. gadam.

Latvijas reliģiskās ainavas izmaiņu scenāriji

Scenāriju modelēšanā ir izmantota *ex-ante* pieeja (“iepriekš”). Pirms modeļu veidošanas, kurā tika izmantoti MI rīki,¹⁹ tika uzrakstīta uzvedne jeb prompts ar konkrēti formulētiem jautājumiem, izejas datiem un pārbaudāmām prognozēm, kā arī norādēm, kādus publiski pieejamus avotus lietot. Tas padarīja turpmāko izmaiņu scenāriju modelēšanu fokusētu un caurspīdīgu, mazināja MI rīku iespējas kļūdities un darboties ‘savā valā’. Turpmākā modelēšanas gaitā uzvedne tika koriģēta, īpaši gadījumos, kad tā vai cita rīka rezultāti autorei šķita kļūdaini un bija jāveic uzdevuma atkārtošana, vai arī rīks uzrādīja ko negaidītu un tāpēc bija vajadzīga papildus izpēte.

Šeit piedāvātie nākotnes scenāriji balstās galvenokārt uz EVS 2021 rādītājiem, Tieslietu ministrijas datus lietojot tikai institucionālajām tendencēm, nevis

¹⁹ Scenāriju modelēšanai tika izmantots OpenAI GPT-5.2 modelis. Visi starprezultāti izrēķināti ar *Python*. Modelēšanas rezultāti tika pārbaudīti ar ģeneratīvā mākslīgā intelekta rīkiem *Perplexity* un *Gemini*, ievadot OpenAI GPT-5.2 izveidotos modeļus, to pašu OpenAI GPT-5.2 izmantoto datu kopumu un uzvednes.

kā iedzīvotāju konfesionālās piederības mēru. Scenāriju modelēšanā tika izmantoti šādi iepriekšpieņēmumi:

- Praksē Latvijas sabiedrībā jau ir zems reliģiozitātes intensitātes līmenis – piederība <50%, iknedēļas dievkalpojuma apmeklējums ~6%, iedzīvotāju lielai daļai reliģija nav galvenā prioritāte.
- Latvijas reliģisko ainavu ietekmē urbanizācija un paaudžu nomaiņa (jau nākās paaudzes ir mazāk reliģiozas).
- Latvijas demogrāfiskos izaicinājumus un urbanizācijas tempus ietekmē migrācija (ņemt vērā, piemēram, Latgalē dominējošo kristīgo konfesiju izmaiņas iekšējās/ārējās migrācijas rezultātā).
- Turpinās institucionālā fragmentācija (juridisko struktūru vai “mikrodraudžu” pieaugums bez atbilstoša piederīgo pieauguma).
- Pastiprinās digitalizēts un “paštaisīts” garīgums pretstatā klasiskai draudzes dzīvei.
- Jāņem vērā arī valodas/identitātes faktors (pareizticīgo un vecticībnieku struktūru jūtība pret reģionālām/ģeopolitiskām izmaiņām).

Tagad aplūkosim, kādi, izmantojot *ex-ante* pieeju un MI rīku izstrādātās prognozes, varētu būt trīs iespējamie scenāriji:

1. Bāzes scenārijs

- Piederība: 38% (no 47,8% 2021. g.). Gada krituma temps ir –0,34 procentpunkti.
- Reliģija “ļoti/diezgan svarīga”: 29% (no 34,5%).
- Dievkalpojuma apmeklējums \geq nedēļā: 4,5%; \geq mēnesī: 10,5%.
- “Nekad neapmeklē”: 48,5%.
- Ticības profils: “augstāks spēks/garīgums” 58–62%; personificēts Dievs 7–8%.
- Piederīgo konfesionālais sastāvs: katoļi 35,96%, luterāņi 28,57%, pareizticīgie 21,67%, vecticībnieki 5,42%, baptisti 1,48%, citi 6,9%.
- Institūcijas: turpinās draudžu konsolidācija laukos; harismātisko/ev. kristīgo daļa īpatsvarā nedaudz aug starp aktīvajiem ticīgajiem (ne obligāti populācijā).

2. Noturības scenārijs: migrācijas un nišas atdzimšanas buferis

- Piederība: 45% (stagnācija ar nelielu kritumu) –2,8 procentpunkti, salīdzinot ar 2021. gadu. Gada krituma temps ir –0,10 procentpunkti.
- Reliģija svarīga: 33,5% (tuvāk šodienai).
- Dievkalpojuma apmeklējums \geq nedēļā: 5,5%, \geq mēnesī: 13%.
- Nekad: 43,5%.

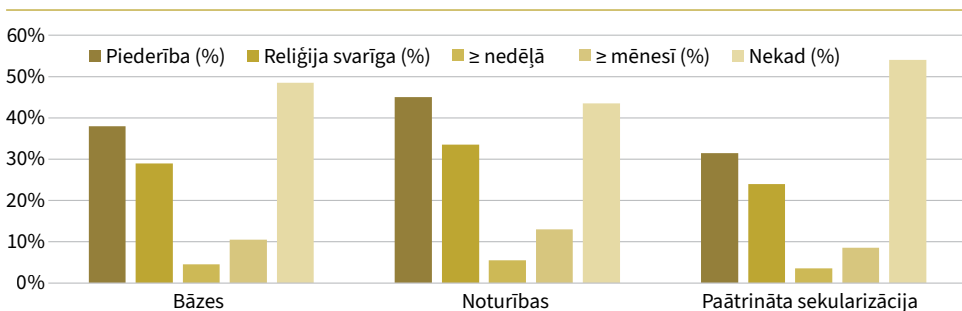
- Sastāvs: katoļi 36,19%, luterāņi 28,57%, pareizticīgie 21,90%, vecticībnieki 5,24%, baptisti 1,43%, citi 6,67% (remigrācija/jauniebraucēji).
- Institūcijas: mērens jaunu kopienu/diasporu draudžu pieaugums lielpilsētās; digitāli-hibrīdi dievkalpojumi nostiprina kodolu.

3. Paātrinātās sekularizācijas scenārijs: “klusā atslābšana”

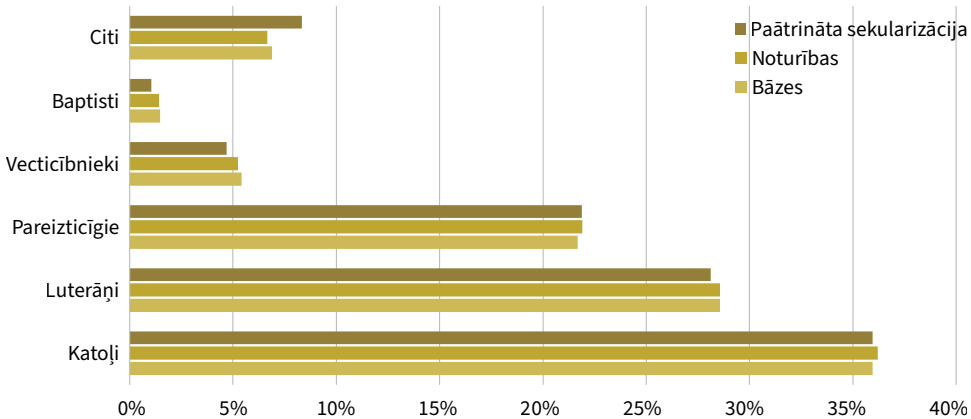
- Piederība: 31,5% –16,3 procentpunkti pret 2021. gadu. Gada samazinājuma temps ir –0,56 procentpunkti.
- Reliģija svarīga: 24%.
- Dievkalpojuma apmeklējums \geq nedēļā: 3,5%, \geq mēnesī: 8,5%.
- Nekad: 54%.
- Sastāvs: luterāņi 28,12%, katoļi 35,94%, pareizticīgie 21,88%, vecticībnieki 4,69%, baptisti 1,04%, citi 8,33%.
- Institūcijas: plašāka apvienošana/slēgšana ārpus centriem; nišas kustības (harismātiskās, evaņģēliskās, jaunpienācēji) saglabā augstāku aktivitāti, bet nelielu demogrāfisko īpatsvaru.

EVS 2021 datu kopa (piederība 47,8%; liels to Latvijas iedzīvotāju skaits, kas “nekad neapmeklē” baznīcu; maza regulārās prakses daļa) ir pietiekams pamats gan **bāzes**, gan **paātrinātās sekularizācijas** scenāriju trajektorijas drošīcībai. Šī trajektorija saskan arī ar datiem par reliģijas nozīmi (tikai 34,5% uzskata par “svarīgu”) un ar ticības profilu, kurā dominē “augstāks spēks/garīgums”, nevis personificēts Dievs.

Institucionālā līmenī Tieslietu ministrijas pārskati rāda, ka draudžu tīkls pastāv, taču gada pārskatu sagatavošanas disciplīna ir nevienmērīga. 2023. gadā TM pat uzsāk darbības izbeigšanas procesus neaktīvām organizācijām. Tas nepārprotami atbilst iepriekšpieņemumam par “institucionālu sadrumstalotību” un lauku konsolidāciju un stiprina **noturības** scenārija ticamību, īpaši attiecībā uz kodola (aktīvo dalībnieku) nostiprināšanu, nevis plašu masveida līdzdalību.

24. attēls. Latvijas reliģiskās ainavas attīstības scenāriji
(OpenAI GPT-5.2 izstrādātās prognozes)

25. attēls. Iespējamie reliģiskās piederības izmaiņu modeļi līdz 2050. gadam²⁰

- **Bāzes modeļa gadījumā** piederība kādai ticībai ir ~38%; masveida līdzdalība maza, bet aktīvais kodols ~10–11% paliek nozīmīgs.
- **Noturības modeļa gadījumā** piederība ~45%; lielpilsētu draudzes un digitāli hibridie dievkalpojumi nostiprina kodolu.
- **Paātrinātas sekularizācijas modeļa gadījumā:** piederība ~31,5%; “nekad neapmeklē” ~54%, bet saglabājas nišas ar lielu aktivitāti.

Salīdzinot visus trīs modeļus, varam pieņemt, ka, ja nekas radikāli nemainās, līdz 2050. gadam Latvijā reliģiskā piederība var samazināties līdz ~31% (paātrinātas sekularizācijas modeļa gadījumā), nedēļas apmeklējums ~3,5%, bet rādītājs “nekad neapmeklē” var pieaugt līdz ~54%. Vienlaikus aktīvā kodola reliģiskā intensitāte var palikt augsta vai pat pieaugt. Tādējādi, pastāvot kopējās līdzdalības zēmam līmenim, šis “aktīvais kodols” kļūs stratēģiski svarīgs. Kopumā veidojas divējāda ainava: vāja masveida līdzdalība, bet dzīvotspējīgas nišas.

Konfesionālā sastāva prognozes līdz 2050. gadam rāda, ka no visas Latvijas iedzīvotāju populācijas lielākā daļa piederīgo saglabāsies katoļiem, kuru īpatsvars svārstās starp 11–16% atkarībā no scenārija. Luterāņu daļa pakāpeniski saruks līdz 9–13%, bet pareizticīgo – līdz 7–10%. Vecticībnieki un baptisti saglabās salīdzinoši nelielu īpatsvaru (1–2%), savukārt pieaugs kategorija “citi” (2,5–3%). Kopumā tas nozīmē, ka reliģiskā aina Latvijā kļūs koncentrētāka ap katoļiem un luterāņiem, lai arī luterāņu īpatsvars samazināsies, vienlaikus atverot Latvijas reliģisko telpu

²⁰ Piezīmes: (1) Intervāli ir orientējoši un balstīti EVS 2021 pašidentifikācijas līmeņos un prakses rādītājos; administratīvie TM piederības skaitļi netiek izmantoti piederības prognozēšanai. (2) Rādītāju definīcijas: ‘Dievkalpojuma apmeklējums ≥ nedēļā’ – vismaz reizi nedēļā; ‘Apmeklējums ≥ mēnesī’ – vismaz reizi mēnesī.

daudzveidīgākām mazākuma praksēm, kas īpaši pieaug paātrinātas sekularizācijas scenārijā. Šo tendenci jau iezīmēja EVS 2021 dati.

Šīs tendences dēļ var pastiprināties reģionālā asimetrija: piemēram, Latgale saglabā katoļu “enkuru”; Rīgā pastiprinās jaukta aina; Vidzemē un Zemgalē luterāņu īpatsvars mazinās migrācijas un paaudžu nomaiņas dēļ.

Pieaug jaunas ticības praktizēšanas formas: mājas kopienas, hibrīdie (klātie+tiešsaiste) dievkalpojumi. Lēnām pieaug garīgās labbūtības prakses, kas, iespējams, dažos gadījumos aizstās tradicionālās reliģiskās prakses.

Šīs izmaiņas detalizētāk aplūkosim nākamajā nodaļā.

Izmantotie darbi

- Brutāns, K. (2025). Latvijas iedzīvotāji vērtību aptaujās. *Telos*, 02.12. Pieejams: https://telos.lv/latvijas-iedzivotaji-vertibu-aptaujas/#_ftn1
- EVS (2021). European Values Study. Dati pieejami šeit: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSEVTrend.jsp>
- Kravalis, A. (2025). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Latvijas Romas katoļu baznīcas bīskapu Andri Kravali 20. februārī Rīgā. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Krūmiņa-Koņkova, S. (2014). Iespējamās robežas reliģiskai atvērtībai modernajā sabiedrībā: Latvijas piemērs. *Identitāte un atvērtība. Starptautiskā konference kardināla Kurta Koha, Vatikāna Kristiešu Vienotības veicināšanas Padomes prezidenta vizītes Latvijā ietvaros*. Konferences rakstu krājums. Rīga: RARZI, 57–64.
- Likumi.lv (2025). Latvijas Dievturu sadraudzes likums. Likumi.lv. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/363901-latvijas-dievturu-sadraudzes-likums>
- Misāne, A. (2014). Latvijas iedzīvotāju reliģiskās identitātes un reliģiozitātes dinamika pēc neatkarības atjaunošanas. *Daudzveidīgās un mainīgās Latvijas identitātes* J. Rozenvalda zin. redakcijā. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 284–295.
- Rozentāls, L., Salmāne-Kuļikovska, I., Ūdre, I. (2020). Vai liekam punktu? *Ceļš*, 71. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 87–102.
- ST (2025). Iedzīvotāju skaits un tā izmaiņas. *Oficiālais statistikas portāls*. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/iedzivotaju-skaits/247-iedzivotaju-skaits-un-ta-izmainas>
- Taylor, C. (2007). *A Secular Age*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- Tēraudkalns, V. (2020). Religion in Latvia after the Fall of the Soviet System: Fragmentation and Post-secularism, *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, Vol. 40, Iss. 6, Article 2. Pieejams: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol40/iss6/2>
- TM (2002). Reliģisko lietu pārvaldes informācija par reliģiskajām organizācijām Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, 55, 11.04. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/61088>
- TM (2010). Par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2010. gadā. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/2010-gada-publiskie-parskati>
- TM (2013). Publiskais pārskats par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2013. gadā. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/publiskais-parskats-par-tieslietu-ministrija-iesniegtajiem-religisko-organizaciju-parskatiem-par-darbibu-2013gada>
- TM (2017). Reliģisko savienību (baznīcu), diecēžu un citu reliģisko organizāciju darbības pārskati 2017. gadā. Pieejami: <https://www.tm.gov.lv/lv/2017-gada-publiskie-parskati>

- TM (2020). Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2020. gadā ar 1., 2. pielikumu. *Tieslietu ministrijas 2020. gada publiskie pārskati*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/2020-gada-publiskie-parskati>
- TM (2021). Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2021. gadā ar 1., 2. pielikumu. *Tieslietu ministrijas 2020. gada publiskie pārskati*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/2021-gada-publiskie-parskati>
- TM (2024). Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2024. gadā ar 1., 2. pielikumu. *Tieslietu ministrijas 2024. gada publiskie pārskati*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/2024gada-publiskie-parskati>
- TVNET/LETA (2026). Latvijā reģistrētas vairāk nekā 1270 reliģiskās organizācijas; vairums – luterāņu. *TVNET*. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/8403101/latvija-registretas-vairak-neka-1270-religiskas-organizacijas-vairums-luteranu>
- Von Stucrad, K. (2013). Discursive Transfers and Reconfigurations: Tracing the Religious and the Esoteric in Secular Culture. *Contemporary Esotericism*. New York: Routledge, 226–243.
- Zanders, M. (2015). Ko mums nozīmē kristīgās Lieldienas? Pieejams: *Satori*. <https://satori.lv/article/ko-mums-nozime-kristigas-lieldienas>

Starp baznīcu un “enerģijām”: ezoterika un okkultūra Latvijas ikdienas garīgumā

Kā garīgums veidojas un mainās ikdienā. No baznīcas soliņa līdz klusuma retrītam, no svētceļojuma līdz Instagram meditācijai – šajā nodaļā par to, kā cilvēki šodien kombinē prakses un stāstus. Hibrīdi starp tradicionālo dievbijību, “maigo garīgumu” un okkultūru kļūst par normu, nevis par izņēmumu.

Iepriekšējā nodaļā noskaidrojām, ka EVS 2021 aptaujā 52,2% no Latvijas iedzīvotāju kopuma atbildēja, ka viņi nav piederīgi nevienai no reliģiskām ticībām jeb konfesijām un tai pašā laikā 67% no viņiem ticēja kādam augstākam spēkam. Tas ir, gandrīz 15% no Latvijas iedzīvotāju kopuma varētu būt Greisas Deivijas (*Grace Davie*) nosauktie ticētāji bez piederības kādai konkrētai reliģiskai tradīcijai. Šis skaitlis rāda, ka to cilvēku dzīve, kuriem vairs nav noturīgas saiknes ar to reliģisko tradīciju, kurai bijuši piederīgi iepriekš, nav kļuvusi mazāk reliģiska vai garīga. Viņi vienkārši ir izvēlējušies ticēt citādāk. Iespējams, ka ir mainījušies arī iemesli, kas tad arī noteikuši viņu jauno izvēli. Taču, lai kādi tie būtu, jaunās izvēles iespējas šiem cilvēkiem acīmredzot piedāvā risinājumus, kurus tradīcijas, kādreiz sauktas par savām un vienīgām, viņiem šķietami nepiedāvā. Vai varbūt šo tradīciju nara-tīvi – kaut vai par Elli un Paradīzi – viņiem šķiet novecojuši un neļauj aizmirst ikdienas trauksmes un rūpes. Reliģijpētnieks Valdis Tēraudkalns, raksturojot mūsdienu Latvijas cilvēku reliģiskās izvēles, pieļāva, ka “cilvēki izvēlas reliģiju selektīvi, kā tādu reliģisku hamburgeru, kurā viņi saliek kopā dažādas idejas, kas viņiem dzīvē ir svarīgas” (Tēraudkalns 2025).

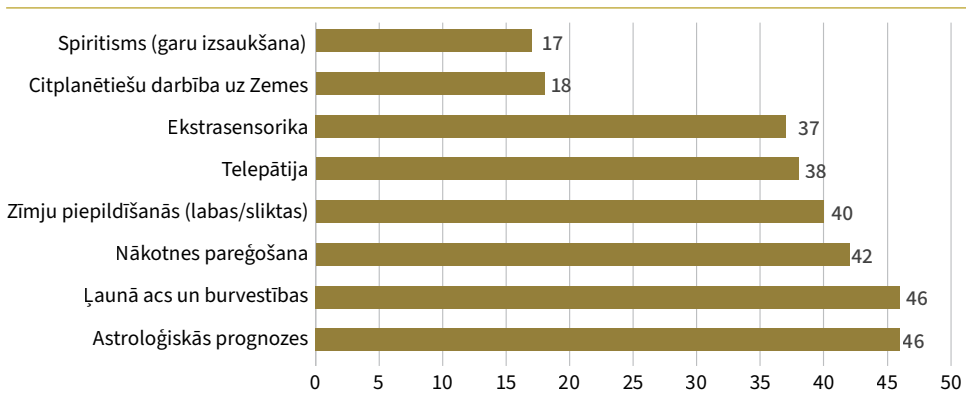
EVS 2021. gada rezultāti ļauj izprast reliģiskās piederības un ticības struktū-rālo un simbolisko sadalījumu Latvijas sabiedrībā. Tie rāda, ka Latvijas sabiedrība ir salīdzinoši ticīga, taču individuālistiska un teoloģiski neviendabīga. Tās reliģis-kās piederības profils liecina par zemu institucionālās reliģijas ietekmi, jo vairāk nekā puse iedzīvotāju nepieder nevienai konfesijai. Tai pašā laikā redzams, ka ticīgo

īpatsvars pārsniedz konfesionāli piederīgo skaitu, kas nozīmē, ka daudzi Latvijas iedzīvotāji uzskata sevi par ticīgiem ārpus tradicionālajām baznīcām vai ir ticīgie neinstitucionālā veidā, piemēram, kā redzējām iepriekš, lielākā daļa tic nevis kristīgajam Dievam, bet plašāk definētajam “augstākam spēkam”. Var teikt, ka kopumā Latvijas sabiedrības ticības profils sakrīt ar postmodernās Eiropas reliģiskās dzīves tendencēm, kurās personiskā ticība un simboliskā garīguma forma aizstāj tradicionālo konfesionālismu un atbilst “maigajam garīgumam” (*soft spirituality*),¹ kas, šķiet, vistuvāk raksturo mūsdienu postsekulāro sabiedrību – cilvēki meklē garīgumu, bet izvairās no institucionālās piederības un dogmām.

Lai tuvāk raksturotu “maigā garīguma” vietu mūsdienu Latvijas reliģiskajā ainavā, aplūkosim vēl dažu aptauju rezultātus.

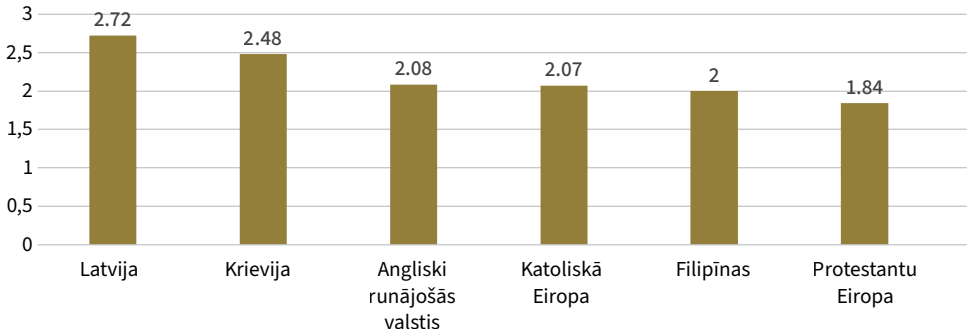
Maģiskais domāšanas lauks: no māņticības līdz “enerģijām”

Sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS 2003. gada oktobrī veiktās aptaujas rezultāti liecināja, ka 46% iedzīvotāju tic ļaunai acij un burvestībām, 46% – astroloģiskām prognozēm, 42% – nākotnes pareģošanai, 40% – tam, ka piepildās sliktas un labas zīmes, 38% – telepātijai, 37% – ekstrasensorikai, 18% – citplanētiešu darbībai uz zemes un 17% – spiritismam (garu izsaukšanai) (SKDS 2003).

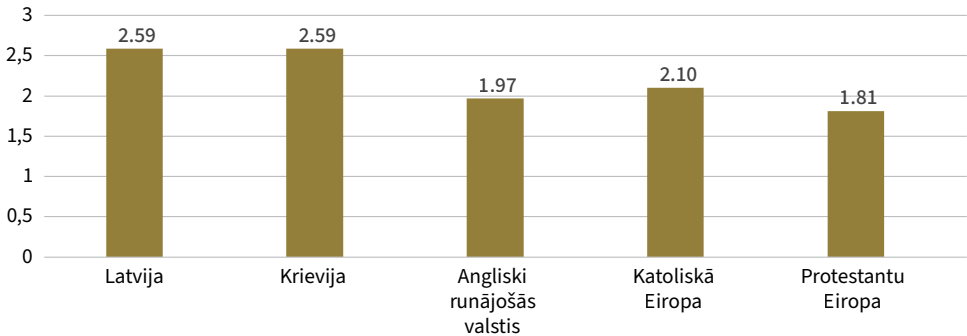

26. attēls. Maģisko/ezoterisko uzskatu izplatība Latvijā 2000. gados. SKDS 2003 aptaujas dati

1 Šeit termins *soft spirituality* tulkots latviešu valodā kā “maigais garīgums” (sinonīmiski: *neinstitucionāls, eklektisks garīgums*). Tas ir garīgums, kur piederība ir plūstoša un netiek formalizēta baznīcas locekļa statusā; autoritāte balstās personiskajā pieredzē (nevis doktrīnā), bet prakses tiek kombinētas un pielāgotas (piemēram, meditācija, joga, elpošanas tehnikas, “enerģētiskā” dziedniecība, astroloģija, kristāli, apzinātība u. c.). Līdzdalība parasti ir projekta tipa (kursi, retrīti, individuālas konsultācijas), izplatība notiek caur tirgus un mediju kanāliem un pašidentifikācija bieži sakrīt ar formulu “garīgs, bet ne reliģisks”. Pretstatā “stingrajam” (*hard*) garīgumam šeit robežas, pienākumi un kopienas disciplīna ir vāji institucionalizēti, bet uzsvars likts uz labsajūtu, pašattīstību un autentisku pieredzi.

27. attēls. Ticība veiksmei. Starptautiskas aptaujas rezultāti (Harris et al. 2022)

28. attēls. Ticība nākotnes paredzēšanai. Starptautiskas aptaujas rezultāti (Harris et al. 2022)

Pēc gandrīz divdesmit gadiem Latvijas vārds parādās Emīlijas Herisas, Tačiāno Milfonta, Metjū Hornsija pētījumā (Harris et al. 2022), kurā, izmantojot datus no 35 valstīm un 21 688 dalībniekiem, tika analizētas starpkultūru atšķirības ticībā veiksmei un nākotnes paredzēšanai. Pētījumā tika konstatēts, ka maģiskie uzskati ir izplatīti visā pasaulē, taču tie ievērojami atšķiras dažādās kultūrās, un starp pētītajiem kultūras reģioniem tieši Latvijā ticība veiksmei un nākotnes paredzēšanai bijusi visaugstākā. Attiecībā uz ticību veiksmei Latvijas vidējais rādītājs bija 2,72, kas bija augstāks salīdzinājumā ar katolisko Eiropu (2,07), angliski runājošām valstīm (2,08), Filipīnām (2,0) un protestantu Eiropu (1,84). Tai pašā laikā atšķirība starp Latviju un tai sekojošo Krieviju (2,48) ir krietni mazāka (Harris et al. 2022, 1039).

Ticībā nākotnes paredzēšanai Latvijas vidējais rādītājs bija 2,59, kas bija ievērojami lielāks salīdzinājumā ar protestantu Eiropu (1,81) un angliski runājošajām valstīm (1,97). Tiesa, šajā pozīcijā tāds pats rādītājs bija arī Krievijai (2,59) un salīdzinoši tuvs rādītājs bija arī katoliskajai Eiropai (2,10) (Harris et al. 2022, 1039).

Šie rādītāji liecina, ka Latvijā bija novērojama spēcīgāka ticība maģiskajam salīdzinājumā ar citiem pētījumā iekļautajiem kultūras reģioniem. Skaidrojot pētījuma rezultātus, autori atsaucās uz Benno Torglera pētījumu par māņticību un tās noteicošajiem faktoriem, kurā, izmantojot ISSP 1998 aptaujas rezultātus, viņš secināja, ka, no vienas puses, kaut arī pastāv zināma sakritība starp dievkalpojumiem baznīcā un māņticību, tomēr korelācija starp māņticību un baznīcas dievkalpojumu un citu reliģisko aktivitāšu apmeklēšanu pārsvarā ir negatīva (Torgler 2007, 713). No otras puses, aptaujas rādītāji atspoguļoja to, ka kopumā lielāka reliģiozitāte palielina māņticību. Turklāt Torglers norādīja, ka dažādās valstīs pastāv ievērojamas atšķirības māņticības rādītājos. Īpaši augsta māņticības pakāpe bija raksturīga cilvēkiem no bijušajām komunistiskajām valstīm. Skaidrojot šo parādību, Torglers secināja, ka šajās valstīs māņticība ir aizstājusi reliģiskos uzskatus un aktivitātes, kas tika izskaustas komunistiskajā laikmetā (Torgler 2003, 9; 2007, 713). Torglera secinājumam piekrīt arī iepriekš minētā pētījuma autori, pieļaujot, ka padomju varas laikā cilvēki, iespējams, pievērsās maģiskiem uzskatiem kā politiski sankcionētam viņu reliģisko uzskatu aizstājējam (Harris et al. 2022, 1048). Savā skaidrojumā minētā pētījuma autori atsauca, piemēram, uz Krievijas kultūras pētnieces Feitas Vigzelas (*Faith Wigzell*) secinājumu, ka var pieņemt, ka padomju varas laikā netika pieļauti kā reliģiskie, tā maģiskie uzskati, tomēr maģiskajiem uzskatiem bija spēcīgākas vēsturiskās saknes un tos padomju izglītības sistēmai bija grūtāk iznīcināt (Wigzell 2011, 70). Turklāt Vigzela, balstoties uz sava lauka pētījuma Pēterburgā rezultātiem, norādīja uz ticības maģijai un zilēšanai lielo iespaidu pareizticīgo vidē, par iemeslu šai parādībai minot to, ka, pateicoties paša Maskavas patriarhāta īstenotajai dažādu brīnumdarītāju fenomenu popularizēšanai, pareizticīgajiem nav pietiekamu prasmju un zināšanu, lai atpazītu maģiju un nošķirtu to no reliģijas (Wigzell 2011, 426–427). Tādējādi kā Torglera, tā Vigzelas pētījumi pamato Herisas un viņas kolēģu pieņēmumu, ka izvēle par labu maģijai bijušajās komunistiskajās valstīs var atspoguļot dziļi iesakņojušās kultūras prakses (Harris et al. 2022, 1048).

Šķiet, ka te vietā būtu neliels salīdzinājums starp reliģisko ainavu Krievijā un Latvijā. Tūlīt gan jānorāda, ka šis salīdzinājums nebalstīsies uz padziļinātiem pētījumiem. Tas ir veidojies vienīgi no dažiem autores novērojumiem un nekādā ziņā tas nav jāuzskata par galīgu vai nekļūdīgu.

Pēc PSRS sabrukuma, neskatoties uz līdzīgu “reliģiskās atdzimšanas” sākumu, bijušajās Padomju Savienības republikās ir izveidojušās atšķirīgas reliģiskās ainavas. Šīs atšķirības nosaka vismaz četri vektori: (1) valsts un Baznīcas attiecību modelis, (2) dominējošās konfesijas un to, ja tā var teikt, institucionālā jauda, (3) ikdienas reliģiskās prakses intensitāte un (4) brīva pieeja neinstitucionālā garīguma telpai.

Pēcpadomju Krievijā (Vigzelas aprakstītajā situācijā) kopīgo reliģisko publisko telpu spēcīgi strukturē Krievijas Pareizticīgā baznīca. Kaut arī saskaņā ar Krievijas Federācijas konstitūciju Krievija ir sekulāra valsts, reliģiskās organizācijas ir šķirtas no valsts un ir vienlīdzīgas likuma priekšā, tas ir, Krievijā nav nevienas valsts vai visiem obligātas reliģijas, tomēr 1997. gada federālajā likumā “Par sirdsapziņas brīvību un reliģiskajām apvienībām” ir vairāki punkti, kas Krievijas Pareizticīgajai baznīcai nodrošina īpašu statusu. Jau likuma preambulā tiek uzsvērtā pareizticības nozīmīgā vieta Krievijas vēsturē, garīgajā un kultūras mantojumā (Federal’nyj Zakon 1997).

Taču Krievijas Pareizticīgās baznīcas privileģēto statusu nodrošina ne tik daudz likums kā tās dažāda veida reālā ietekme valsts politikā, piemēram, veidojot un aktīvi propagandējot naratīvu par krievu unikālo identitāti un Krievijas īpašo misiju pasaulē. Šāda valsts un Baznīcas attiecību un vienas konfesijas ietekmes vektoru konfigurācija veicina normatīvu pareizticību. Tas ir, būt pareizticīgam ir piederības marķieris, turklāt tas norāda uz piederību ne tikai baznīcai – un varbūt pat ne tik daudz baznīcai –, bet arī valstij un nācijai. Vienlaikus šādā situācijā neizbēgami tiek veicināts naidīgums pret “netradicionālām” reliģijām un ārvalstu misionāriem, un tas ir arī viens no noturīgākajiem Krievijas sabiedrībā pieaugošo antirietumniecisko noskaņu iemesliem. Tas nozīmē, ka faktiski reliģisko ainavu mūsdienu Krievijā raksturo augsta deklaratīvas piederības pakāpe vienai konkrētai vēsturiskai baznīcai, bet zema regulārā prakse: liela daļa “pareizticīgi ticīgo” piedalās galvenokārt vienreizējās ceremonijās (kristības, laulības, bēres) un tikai lielākajos reliģiskajos svētkos (Krindatch 2004). Tādējādi arī Krievijā pakāpeniski veidojas klasisks “piederības bez piedalīšanās” (*belonging without behaving*) modelis.

Kaut arī Baltijas valstīs 1990. gados pieņemtie likumi, kuri regulēja reliģisko organizāciju reģistrāciju un darbību, daudzējādā ziņā ir līdzīgi Krievijas Federācijas likumam, šo valstu, tostarp Latvijas, reliģiskās dzīves un kultūras vēsture, kā arī atšķirīgi politiskie orientieri iezīmē nedaudz, kaut ne pilnībā, citu reliģiskās ainavas veidošanās modeli. Arī Baltijas valstīs dominē likumdošanā nostiprinātas nošķirtas valsts un Baznīcas attiecības un vēsturiskajām baznīcām ir savas “privilēģijas”. Tomēr reliģiskā ainava kopumā ir daudz plurālistiskāka un ir vērojama augstāka atvērtība ‘alternatīvam garīgumam’. Latvijā un Igaunijā reliģisko ainavu raksturo arī sekularizēta ikdiena un biežākā pašidentifikācija – “garīgs, bet ne reliģisks”. Lietuvā savukārt ir spēcīgāka katolicisma ietekme, bet ar līdzīgu ikdienas prakses sekularizāciju jaunākajās paaudzēs. Kopīgais Baltijas valstu reliģiskais profils varētu būt aptuveni šāds: maza regulāra līdzdalība; plaša, taču nomināla, simboliska (reģionāli atšķirīga) piederība vēsturiskām baznīcām un vitāla perifērija – ezoteriskās prakses, dziedniecība, astroloģija, zīlēšana u. c., kas bieži aizstāj vai papildina vēsturisko baznīcu prakses.

Šādā skatījumā kopīgais Krievijai un Baltijas valstīm ir mazaktīvas regulārās reliģiskās prakses, bet tās būtiski atšķiras ar valsts un baznīcas sasaistes intensitāti un iecietību pret cita veida garīgumu: Krievijā – monocentriska publiskā reliģija un ierobežojoša politika pret “citiem” un “citādo”; Latvijā – policentriska, tirgus tipa garīguma ekoloģija, kur baznīcām līdzās pastāv maigā garīguma prakses un okkultūras piedāvājums.

Turpinājumā tuvāk aplūkosim dažas no interesantākajām jaunajām Latvijas reliģiskās ainavas iezīmēm.

Okkultūra kā laikmetīgās garīgās ekosistēmas pamats

Lai padziļināti parādītu izmaiņas mūsdienu Latvijas reliģiskās dzīves perifērijā, varētu būt lietderīgi izmantot Lankasteras Universitātes profesora reliģijpētnieka Kristofera Pārtridža (*Christopher Partridge*) okkultūras koncepciju. Saskaņā ar Pārtridža uzskatiem Rietumu kultūra nekļūst mazāk reliģioza, bet gan dažādu iemeslu dēļ tā kļūst **citādi reliģioza**. Tā vietā, lai kļūtu sekulāra, tā ir **sekularizācijas un sakralizācijas saplūšanas telpa**, kuras centrā ir spēcīga okkultūra (Partridge 2013, 116). “Okkultūra” kā socioloģisks termins apzīmē specifisku garīgu, ezoterisku, paranormālu un konspiratīvu ideju kopumu un to veidoto vidi. Pārtridžs uzsver, ka okkultūra apraksta noteiktas kopīgas attieksmes, vērtības un praksi, kas raksturo sabiedrību; tā var būt vairāk vai mazāk pamanāma, tomēr **neizzūd** – vēsturiski okkultūras elementi ir sastopami daudzās sabiedrībās (Partridge 2013, 119).

Pārtridžs uzsver okkultūras īpašu jūtīgumu krīžu laikā: okkultūras uzplaukumi bieži sakrīt ar periodiem, kad tiek apšaubītas tradicionālās autoritātes un vērtības. Sociālās, politiskās un kultūras krīzes rada auglīgu augsni ezoterisku ideju un okultu praksi izplatībai – valdot nenoteiktībai un zūdot orientieriem, cilvēki, neatrodot apmierinošus risinājumus tradicionālajā reliģiozitātē, meklē jēgu un atbrīvošanos **alternatīvās garīguma sistēmās** (Partridge 2013, 113, 115). Līdzīgi spriež arī amerikāņu filozofs, Rietumu ezoterisma pētnieks Džefrijs Kripals (*Jeffrey J. Kripal*), atsaucoties uz komiksu autoru Alvinu Švarcu (*Alvin Schwartz*): “Supermens parādās tikai krīzes vai traumas brīžos. Viņš esam mēs – kad esam patiesi necaur-laidīgi, neznīcināmi – pilnībā koncentrēti” (Kripal 2011, 243).

Krīžu laikos okkultūras idejas nereti pārstāj būt slepenas. Protams, turpina pastāvēt arī tradīcijas un organizācijas, kas turpina kultivēt noslēpumainību (kā izredzētības marķieri), taču plašākā kultūras apritē tās kļūst par ikdienas dzīves daļu. Pāreja no “reliģijas” uz “garīgumu”, pievēršanās sev un fokusa maiņa no **ārējās autoritātes uz iekšējo pieredzi** ievērojami palielina ezoterikas pievilcību – tā **pielāgojas** cilvēku vēlmēm un vajadzībām, saglabājot vieglu “slepenības patīnu”, kas piešķir papildu nozīmību (par to vairāk skat.: Krūmiņa-Koņkova 2022, 84–87).

Viens izteikts okkultūras uzplaukuma periods Latvijā, visticamāk, sācies **19. gadsimta beigās**, kad industrializācijas pārmaiņas, urbānā atsvešinātība un spriedze, ko radīja bažas par kristietības norietu Rietumos, atbalsojās arī šeit. Liecības par pieaugošu interesi par ezoterismu (to sauca gan par maģiju, gan “racionālo okultismu”) parādās latviešu periodikā kopš apmēram 1882. gada, bet vācu preses izdevumos – jau kopš 1833.–1834. gada.² Savukārt 20. gadsimta krīžu ķēde – 1905. gada revolūcija, Pirmais pasaules karš, 1917. gada satricinājumi, Neatkarības karš (1918–1920), padomju okupācija (1940), Otrais pasaules karš un atkārtota okupācija – līdz pat neatkarības atjaunošanai 1991. gadā veido jau nepārtrauktu fonu dažādām psiholoģiskām traumām. Šajā ziņā Latvijas gadījums ļauj precizēt Torglera, kā arī Herisas un līdzautoru pieņēmumu: paaugstināta interese par maģisko nav tikai reakcija uz padomju reliģijas aizliegumu, jo vēl ilgi pirms tā izvēle par labu maģiskajam funkcionēja kā atbilde uz krīzēm plašākā vēsturiskā un kultūras ietvarā. Šāda atbilžu meklēšana okkultūrā turpinās arī 21. gadsimta krīžu apstākļos, kad vispārpieņemtie pasaules uzskati un autoritātes atkal šķiet nepietiekami vai nepieņemami.

Mēģinot iezīmēt okkultūras vietu mūsdienu Latvijas reliģiskās ainavas kartē, izveidojas **trīsstūris**, kura virsotnes ir: (1) **lokālās telpas**, (2) **tirgus/e-komercija**, (3) **platformu saturs**. Pārtridža ietvaru Latvijas gadījumā var skatīt kā **mediju un tirgus ekoloģiju**, kur reliģiskās, ezoteriskās un konspiratīvās idejas ceļo starp studijām un “holistiskiem centriem”, grāmatnīcām un svētlietu veikaliem, tematiskiem tirdziņiem, privātpraksēm (ārstniecības kabinetos un dzīvokļos), retrītiem viesu namos vai pie jūras. Paralēli klātienei darbojas e-veikali (taro/orākula kārtis, kristāli, smaržvielas, sveces, grāmatas, e-kursi, dāvanu kartes). Reģistrēšanās retrītiem notiek sociālajos tīklos; apmaksā un piekļūve kursiem tiek nosūtīta ar e-pastu un ziņām telefonā.

Šo ekoloģiju baro vairāki faktori: krīžu secība (ekonomiskā nedrošība, pandēmija, karš Ukrainā un tā iespaids plašākā reģionā), terapeitiskais pavērsiens (līdzsvara, veseluma, pašaprūpes retorika), platformizācija (garīguma “pakalpojumi” *Instagram/YouTube/Telegram*) un neuzticēšanās institūcijām. Rezultāts nav “atgriešanās pie maģijas”, bet **maigā garīguma izplešanās**: indivīdi brīvi **kombinē prakses**, autoritāti balstot personiskajā pieredzē. Kā jebkurā tirgū, piedāvājumu veido pieprasījums: populāri komplekti (individuāla konsultācija + grupas tikšanās klātienē vai tiešsaistē), atlaides, “īpašās paketes” (3–6 tikšanās), abonementi.

2 Ar šiem gadiem attiecīgi datēti pirmie sludinājumi par maģijas priekšnesumiem, piemēram, “Baltijas Vēstnesis” un “Libausches Wochenblatt”.

29. attēls. MI par mūsdienu cilvēka reliģiskajām izvēlēm
Izmantota mākslas programma *NightCafe Creator*

Dažādam pieprasījumam pielāgojas arī digitālie kanāli. Piemēram, *Facebook* ir galvenais grupu un pasākumu menedžmenta kanāls: *Facebook* notikumi, slēgtas grupas, īsas tiešraides, pieraksts uz privātpraksēm. *Instagram* specifika ir vizuālā identitāte un īsformāta saturs, piemēram, taro kārts vai afirmācijas katrai dienai, stāsti no retriču pieredzes, reģistrācijas saites. *YouTube* jau ir domāts garākam saturam. Tajā varēs atrast dažādu kursu ievadlekcijas un konkrētas prakses, piemēram, profesionāļu jeb skolotāju vadītas meditācijas (10–60 minūtes), semināru ierakstus. Šis kanāls bieži kalpo par “bibliotēku” un uzticības veidotāju. Savukārt *Telegram* jau domāts slēgtākām kopienām: piemēram, kursu grupām. Tajā notiek visaktīvākā konspiratīvo ideju un dažādu “iekštelpas” ziņojumu aprīte. Līdzīgiem uzdevumiem

kalpo arī *WhatsApp*. Līdztekus slēgto grupu sarakstei tajā notiek dažādu materiālu aprīte. To var izmantot arī, piemēram, pierakstam uz kursiem un apmaksas norāžu saņemšanai.

Analizējot šo digitālo kanālu saturu, itin viegli var noskaidrot, ka pieprasījumam pēc noteiktiem pakalpojumiem ir sezonāls raksturs: gadu mijā un jaunā gada sākumā īpaši pieprasīti ir horoskopi, un biežāk sastopamie atslēgvārdi varētu būt “mērķu plānošana” un “restarts”. Pavasarī pieaug dažādu attīrīšanās programmu, elpošanas retrītu un klusuma prakšu piedāvājumi. Vasarai raksturīgi retrīti dabā un saulgriežu un labbūtības (*wellness*) festivāli. Rudens tuvošanās daudziem saistās ar atgriešanos skolas solā, un tas nozīmē, ka ir īstais brīdis padomāt par savu garīgo izaugsmi un pierakstīties uz kādu pašattīstības kursu. Visbeidzot, tuvojoties Ziemassvētkiem, piedāvājumu klāstā noteikti būs ūdens un sveču rituāli. Tāpat visa gada garumā netiks aizmirsts arī par Mēness fāzēm un jo īpaši ar Pilnmēnesi saistītām praksēm.

Križu laikā parasti pieaug pieprasījums – un arī piedāvājums – pēc dziedināšanas un aizsardzības praksēm. Turklāt piedāvātās prakses ātri tiek piemērotas digitālajam formātam un, piemēram, jau iepriekš nosauktajos kanālos samērā strauji pieaug tādu publikāciju skaits, kuru mērķis ir mazināt nenoteiktības un trauksmes sajūtu, kā arī parādās visdažādākās kolektīvo lūgšanu iniciatīvas.

Tieši križu periodos daudz caurlaidīgāka kļūst arī robeža starp tradicionālo dievbijību un maigo garīgumu, piemēram, vieni lūgšanu tiešraides papildina ar meditāciju “maratoniem”, citiem baznīcu svētlietu iegāde pārtop “aizsardzības” praksē.

Latvijā var nošķirt vairākas **okkultūras nišas**, kuras savstarpēji pārklājas: (1) dziedniecība/“enerģētika” (ķermeņa–prāta tehnikas, “attīrīšana”, aizsardzības rituāli), (2) astroloģija/zilēšana (taro, numeroloģija, karmiskās shēmas), (3) tā sauktais *New Age* labbūtības tirgus (joga, meditācija, elpošanas prakses, retrīti), (4) tautas maģijas un aizsardzības prakses (piemēram, “ļaušanās acs” atvairīšana), (5) alternatīvi zināšanu iegūšanas veidi (konspiratīvi skaidrojumi, “slēptā informācija”). Svarīgi, ka arī siena starp šīm nišām un kristīgo telpu var tikt pārķāpta: ikdienā mēs varam ieraudzīt dažādas brikolāžas – nu jau vairs ne kā pētnieka izmantoto metodoloģisku pieeju, bet kā veidu, kādā daudzi no mums darina savu reliģisko pieredzi (svētceļojums un astroloģiska konsultācija ne vienmēr izslēdz viena otru; sveču aizdegšana pie svētbildes bieži sadzīvo ar “enerģijas” praksēm).

Saskaņā ar Pārtridža uzskatu, okkultūra nav margināla novirze, bet stabila postmodernitātes sastāvdaļa: jā, tā uzplauksnī krīzēs, taču nepazūd arī pēc tām, turklāt **institucionāli vājās reliģiskās vides** (tāda sāk veidoties arī Latvijā) tai ir labvēlīgas. Tāpēc reliģiskās ainavas kartēšanā līdzās tradicionālajiem reliģijas mērījumiem (piederība, dievkalpojumu apmeklējums) jāņem vērā arī **okkultūras**

30. attēls. Vēl viens brikolāžas piemērs. Solveigas Krūmiņas-Koņkovas foto, 2026

aprites indikatori: prakšu pieejamība (pakalpojumu tirgus), digitālais saturs (kanāli, skatījumi), notikumu biežums (semināri, retrīti), kā arī “saudzības” punkti ar vēsturisko baznīcu praksi (svētceļojumi, aizsardzības rituāli, dziedināšanas dievkalpojumi). Tie ļauj saskatīt to, ko Pārtridžs apraksta kā **sekularizācijas un sakralizācijas saplūšanu**: tā nav reliģijas izzušana, bet **atšķirīga reliģiozitāte**, kur perifērija pamazām kļūst par vienu no jaunajiem centriem.

Latvijas plašsaziņas līdzekļos ezoteriskais un tā sauktais garīgais saturs bieži parādās dzīvesstila žurnālistikā, TV intervijās un interneta platformās – parasti neitrāla vai pozitīva vēstījuma veidā. Piemēram, astrologu, numerologu un “enerģijas dziednieku” prakses tiek rādītas ne tikai kā viņu pasaules tvēruma un dzīvesveida izvēles visnotaļ likumsakarīgs rezultāts, bet arī kā noderīgi vai pat visefektīvākie instrumenti citu cilvēku personības attīstībai. Izplatītas tēmas sarunu šovos vai žurnālu rakstos ir “garīga atmoda”, intuitīvās spējas, šamaņu prakses, turklāt bieži šīs tēmas tiek atspoguļotas stāstos par **individuālas transformācijas** pieredzi.

Regulāri parādās *YouTube* kanāli un raidieraksti, kuru sižeti apvieno psiholoģiju, mitoloģiju ar dažādiem tautas ticējumiem un tā saukto *New Age* garīgumu. Šos raidījumus bieži vada labbūtības treneri vai alternatīvie terapeiti.

Okkultūra izpaužas arī jaunās latviešu mitoloģijas un folkloras interpretācijās. To spilgti parāda 20. gadsimta beigu un 21. gadsimta sākuma t. s. ezoteriskie romāni, kuru idejisko ietvaru veido *New Age* priekšstati (reinkarnācija, karma, auras, telepātija) un vienlaikus – uzsvars uz latviskumu, piešķirot sakrālu nozīmi noteiktiem objektiem (Lielvārdes josta) vai topogrāfijām (Pokaiņu mežs) (Simsons 2014). Šajos stāstījumos bieži figurē personāžs ar “īpašām spējām”, kura praksēs blakus pastāv kristietība, latviešu senticība un *New Age* idejas.³

Ezoteriskās tēmas bieži tiek integrētas diskusijās par garīgo veselību, attiecībām un personības autentiskumu, veicinot alternatīvā garīguma “maigu iepļūšanu” (*soft mainstreaming*) Latvijas kultūras telpā un arī tās reliģiskajā ainavā. Taču tās nav tikai diskusijas. Okkultūrai ir arī plašs praktisku individuālās transformācijas līdzekļu piedāvājums.

Jogas studiju un meditācijas retrītu programmas bieži vien ietver ne tikai ar fizisko labsajūtu saistītu vingrojumu kompleksus, bet arī darbu ar čakrām, “enerģijas līdzsvarošanas prakses” vai ievadlekcijas austrumu kosmoloģijā. Pārskatot digitālos resursus, itin viegli var ievērot, ka arvien populārākas kļūst tādas prakses kā dziedināšana ar skaņu, kristālu terapija un elpošanas vingrinājumi. Piedevām šīs prakses tiek parādītas kā terapeitiskas (labsajūtu, personīgo izaugsmi un psiholoģisko veselību uzlabojošas). Piemēram, semināri par sievišķības četriem līmeņiem un jo īpaši “garīgo sievišķību” (*spiritual femininity*) un tās sasniegšanas praksēm, kuros lektori vienlīdz bieži lieto gan psiholoģijas, gan ezoterikas jēdzienus, tiek piedāvāti kā pilsētās, tā lauku apvidos, un tie arī ir atraduši savas klausītājas.

Tāpat arī holistiskās kosmētikas, herbālisma un rituālo rīku (piemēram, vīraka vai taro kāršu) tirgus atspoguļo estētisku un garīgu hibridizāciju, kas saskan ar plašākām Eiropas *New Age* tendencēm. Šī uz labsajūtu orientētā okkultūra bieži vien ir ļoti individuālistiska: tā fokusējas uz sevis izzināšanu, “iekšējo enerģiju” un personisko transformāciju.

Ezoterikas normalizēšanās Latvijā nozīmē, ka alternatīvās garīguma izpausmes nav marginālas, bet iesaistās ikdienas kultūras praksēs un priekšstatos par personisko identitāti. Latvijas okkultūra atspoguļo **hibrīdu garīgumu** – kultūras atmiņas simboli + globāli *New Age* motīvi + individuāla eksistenciāla pašizpēte. Tā iekļaujas Eiropas un globālā **postsekulāro meklējumu modelī**, bet ar **vietējām iezīmēm: difūza** (ne institucionāla), **mediju un labbūtības kultūrā balstīta**,

³ Skat., piemēram, Eduarda Reģa romānu “Vai tu mani milēsi pēc 50 gadiem?”. Kuldīga: Zingbergs Māris, 2004.

individualizēta, terapeitiska un komercializēta, dialogā ar nacionālo mantojumu (folklorā, dabas kosmoloģijas).

Domājot par hibrīdā garīguma teritorijas pakāpenisku palielināšanos mūsu reliģiskajā ainavā, pašsaprotams ir jautājums – kas notiek ar vēsturiskajām kristīgajām baznīcām šajā postsekulāro meklējumu kontekstā.

Lai gan šīm baznīcām Latvijā joprojām ir pievērsta stabila plašsaziņas līdzekļu uzmanība, to klātbūtne mūsdienu sabiedriskajā telpā vairs nav tik dominējoša kā tūlīt pēc Padomju Savienības sabrukuma. 1990. gadu sākumā institucionālā reliģija – īpaši Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca un Latvijas Romas katoļu baznīca – simboliski iedarbīgi iesaistījās nacionālās identitātes un kolektīvās pašsaziņas atjaunošanā. Baznīcām tika piešķirta kultūras autoritāte, kas pārsniedza to tiešās reliģiskās funkcijas: Baznīcu vadītājus un arī ierindas garīdzniekus regulāri aicināja piedalīties politiskās diskusijās un valsts svētku norisēs, kur viņi pārstāvēja nācijas “morālo sirdsapziņu” un neapšaubāmas kristīgās vērtības. Taču pēdējā desmitgadē vēsturisko baznīcu simboliskais kapitāls sarūk – īpaši jaunākajās paaudzēs, kas pieaug jau pluralizētā, sekulārākā vidē.

Reagējot uz pārmaiņām, baznīcas cenšas sevi stratēģiski pozicionēt. Kristīgie mediji un konfesionālās publikācijas biežāk formulē konservatīvas teoloģiskās un ētiskās nostājas kā “atgriešanos pie saknēm”: piemēram, tiek uzsvērts tradicionālais ģimenes un laulības skaidrojums un tā neaizskaramība, dzimumu un to lomu stabilitāte, kristīgās ētikas konsekvence, to visu rādot kā pretlīdzekli “garīgā tirgus” fragmentācijai (eklektiskām praksēm, ekospiritualitātei, ezoteriskiem eksperimentiem, austrumnieciskām tehnikām). Šāda komunikācija vienlaikus ir mēģinājums atjaunot baznīcu sociālo lomu un padarīt to balsis dzirdamākas publiskajā telpā: tiek piesaukts “garīgās orientācijas apjukums”, bet baznīca – kā vienīgais drošais patvērums. Nereti tiek aktualizēts apdraudējuma motīvs (morāles “sabrukums”, “ideoloģisks spiediens” no Rietumiem u. tml.), kas ļauj baznīcām piemērot sev nacionālās kultūras un tradicionālās morāles “aizstāvju” lomu laikā, kad sabiedriskie diskursi kļūst aizvien dažādāki un atvērtāki.

Tomēr šāda nostāja ne vienmēr un ne viennozīmīgi ir sekmīga. No vienas puses, tā rezonē ar to sabiedrības daļu, kas straujajās pārmaiņās meklē stabilitāti, bet, no otras puses, tā vienlaikus attālina tos, kuru meklējumi virzās uz iekļaujošākām, introspektīvākām formām – uz kontemplāciju, meditāciju, psiholoģisku pašizpratni, dažādu prakšu kombinācijām. Baznīcām nereti pietrūkst vārdu vai tās vienkārši nezina valodu, ar kuru uzrunāt cilvēkus ārpus tradicionālās reliģiskās telpas – tas kļūst par pastorālu un komunikācijas izaicinājumu.

Rezultātā daļā no vēsturiskajām baznīcām aizvien izteiktāk veidojas **norobežošanās un vienlaikus dialoga zona**: no vienas puses, pastiprināta ortodoksija kā identitātes kodols; no otras – pieaugoša interese par mistiskajām un

kontemplatīvajām praksēm baznīcu iekšienē un to robežzonās. Klusuma meditācija, Tezē (*Taizé*) lūgšanas, ignāciskā kontemplācija, “kristīgā apzinātība” u. c. ienāk draudzēs ne tikai garīdzniecības iniciatīvu dēļ, bet šo ienākšanu, iespējams, krietni vairāk ietekmē tieši laju vajadzības pēc personiskas, autentiskas, tiešas pieredzes. Bieži šīs jaunās kristīgās prakses formas tiek īstenotas **paralēli** viņu dzīvei draudzēs, veidojot savdabīgas “garīgās ekosistēmas” – grupas, kur samērā bieži tiek kāpts pāri robežām starp baznīcu tradīcijām, terapiju, ezotriku un alternatīvām praksēm (King 2009, 18; Sheldrake 2013, 5–6). Valdis Tēraudkalns tās raksturo kā “psiholoģizētu kristietības versiju”, jo, viņaprāt, tajās tiek akcentēta tieši sevis iepazīšana (Tēraudkalns 2025).

Nodaļas turpinājumā aplūkosim vairākus Latvijas gadījumus, kuri atspoguļo, kā maigais garīgums ne tikai konkurē ar vēsturiskajām kristīgajām baznīcām, bet arī pārveido to iekšienē lietoto valodu un prakses.

Ņemot vērā iepriekš iezīmēto fonu, šo gadījumu aprakstu konceptuālajā ietvarā izcelsim divus jēdzienus. Pirmais no tiem ir jēdziens “subjektīvās dzīves garīgums” (*subjective-life spirituality*), kas apraksta iekšējā autoritātē, autentiskumā un pašpieredzē, nevis ārējās lomās un institūcijās balstītu garīgumu. Pretstatā “*life-as*” (darbam, pienākumiem un doktrīnai piesaistītai) reliģiozitātei šis garīgums koncentrējas uz labsajūtu, dziedināšanu, personisko jēgu un praksi, ko indivīds pielāgo tieši sev un savām vajadzībām (Heelas, Woodhead et al. 2005). Otrais jēdziens ir Pārtridža lietotais jēdziens *re-enchantment*, kuru latviski varētu tulkot kā “atkārtota sakralizācija”. Sasaistot šo jēdzienu ar okkultūru, Pārtridžs skaidro to, ko mēs noskaidrojam jau iepriekš, proti, ka svētais Rietumos nepazūd, bet “atgriežas” citā formā, cirkulējot populārajā kultūrā, medijos un tirgū. Saskaņā ar Pārtridža uzskatiem tieši okkultūra ir tā, kas ārpus baznīcu sienām bieži vien mūsu ikdienu pievērš sakrālajam. Šo jēdzienu izmantojums kopējā konceptuālā ietvarā, pēc autore domām, varētu palīdzēt skaidrāk saskatīt un saprast Latvijas hibrīdās prakses: gan jau pieminēto pāreju no institucionālas piederības uz pieredzē balstītu garīgumu (piemēram, kontemplācija draudzēs, klusuma retrīti, “kristīgā apzinātība”), gan svētuma klātbūtni labbūtības industrijā vai digitālās platformās. Tieši šajās hibrīdajās praksēs *tradicionālais* un *maigais garīgums* satiekas un pārveido viens otru.

1. gadījums. Jura Rubeņa kontemplācijas ceļš

2025. gada 6. februārī Lūžņā, Ventspils novadā, svinīgi iesvētīja garīgo prakšu centru “Stacija”, kur pasākumā piedalījās arī valsts amatpersonas (Jauns.lv 2025). Centra dibinātāji un pasniedzēji ir pieredzējuši garīgās prakses skolotāji, viņu vidū Latvijā un arī starptautiski vispazīstamākais ir teologs un kontemplācijas pasniedzējs

31. attēls. Garīgo prakšu centrā “Stacija”. Foto no www.stacija.lv

Juris Rubenis, “Stacijas” programmu direktors. Latvijas reliģiskās ainavas kartē Rubeņa veidotā garīgo prakšu skola ir spilgts **hibridizācijas** piemērs – kristīgās mistikas atjaunojums dialogā ar citām garīguma tradīcijām.

“Stacijas” atklāšanā Rubenis uzsvēra: šī vieta radīta, lai meklētāji varētu atgūt klusu telpu, iekšēju līdzsvaru un saikni ar sevi, citiem un pasauli (Jauns.lv 2025). Līdz 2018. gadam Rubenis bija viens no pazīstamākajiem luterāņu mācītājiem: viņš bija viens no kustības “Atdzimšana un atjaunošanās” (1987) un Latvijas Tautas frontes (1988) līdzdibinātājiem, darbojies LELB Konsistorijā, piedalījies LU Teoloģijas fakultātes atjaunošanā un pasniedzis tajā Jauno Derību. Laika gaitā, arvien vairāk akcentējot kontemplatīvo pieredzi, viņš pakāpeniski attālinājās no institucionālā luterisma un pievērsās meditācijas skolotāja darbam.

2008. gadā iznāca viņa grāmata “Ievads kristīgajā meditācijā”, kur kristīgā mistika tika atvērta dialogam ar citām tradīcijām: “Meditācija domāta tiem, kam nepietiek tikai ar to, ko par Dievu saka citi... [bet] kas grib dzirdēt, ko viņiem Dievs saka pats” (Rubenis 2008, 11). Tajā pašā gadā tika reģistrēta biedrība “Elijas nams” – nolūkā veicināt **kontemplatīvās (klusās) meditācijas** apgūšanu, ekumenisku sadarbību un starpreliģiju dialogu. Kad 2009. gadā Lūžņā tika izveidots

klusuma nams, Rubenis uzsvēra, ka šādi nami ir sena kristīgās Eiropas tradīcija – vieta, kur “apstāties, apklust un iegūt jaunu skatupunktu” (LSM.lv 2012). Sākotnēji **difūzais** maigais garīgums tika pamazām praktiski **institucionalizēts**: bija radīta platforma, kur satikās kristīgā mistika, personīgā pieredze un mūsdienu pašattīstības valoda.

“Elijas nams” sadarbojās ar Pasaules kristīgās meditācijas kopienu (*World Community for Christian Meditation* (WCCM)), un 2010. gadā Rubenis kopā ar benediktīniešu mūku, WCCM vadītāju Lorenšu Frīmenu publicēja grāmatu “Krīzes iespējas. Meditācija kā dzīves līdzsvarošanas māksla”. Vienlaikus sākās sadarbība ar Lasāla Kontemplācijas skolu *via integralis* (*Lassalle Kontemplationsschule via integralis* (LKS)) Cīrihē, kas sintezē kristīgo kontemplāciju un dzenbudisma elementus. 2011. gadā Rubenis pabeidza šīs skolas programmu un tika ordinēts par kontemplācijas skolotāju.

2012. gadā, atsaucoties uz slodzi, Rubenis beidza kalpošanu Rīgas Lutera draudzē Torņakalnā, un arhibīskaps Jānis Vanags viņu norīkoja par Rīgas iecirkņa vikāru (LSM.lv 2012). 2017. gadā tika dibināts Integrālās izglītības institūts, paplašinot uzsvaru no meditācijas uz integrālu cilvēka attīstību (garīgā, psihiskā, ķermeniskā, sociālā dimensija) ar īpašu uzmanību līderībai valsts pārvaldē, izglītībā un uzņēmējdarbībā (Integrālās izglītības institūts 2025). 2018. gadā Rubenis paziņoja par atkāpšanos no LELB mācītāja amata: medijos tika vēstīts par ilgstošu iekšēju spriedzi un atšķirīgiem teoloģiskiem uzskatiem baznīcā (Barkāns 2018). 2019. gadā Rubenis kļuva par trešās (augstākās) pakāpes LKS kontemplācijas skolotāju un skolas vadītāju Latvijā.

“Stacija” kā plašāks centrs juridiski izveidojās 2018. gadā. Tās faktiskā darbība paplašinājās no 2020. gada, bet svinīgā atklāšana, kā jau minēts iepriekš, notika 2025. gadā. Pēc organizatoru sniegtās informācijas līdz 2025. gadam tajā notikuši vairāk nekā **170** pasākumi ar apmēram **3700** dalībniekiem no **29** valstīm (Stacija 2025). Programmas īsteno Integrālās izglītības institūts, Elijas nams, LKS *via integralis* un vairāki starptautiski partneri (*Illuman, Bill Plotkin & Animas Valley Institute, The Foundation for Shamanic Studies Europe, Center for Action and Contemplation* u. c.). Programma ietver, piemēram, meditācijas un klusuma retrītus, dabas un somatiskās prakses, kā arī *core shamanism* ievadkursus un vīriešu iniciācijas – tas ilustrē hibrīdo profilu, kur kristīgā kontemplācija dzīvo līdzās mūsdienu pašattīstības un no dažādām reliģiskajām tradīcijām aizgūtām rituālajām praksēm.

“Stacijā” izkoptā pieeja iezīmē **pāreju no hierarhiskas autoritātes uz pieredzē balstītu autoritāti**: regulāra prakse, garīgā disciplīna un specifiskas mentoringa attiecības. Rubeņa programmu mērķis nav dogmatiskas pārliecības nostiprināšana, bet iekšējās klusuma telpas un eksistenciālu pārdomu veicināšana – “māksla apstāties un atgūt saikni”.

Protams, Rubeņa programma nav vienīgais veids, kā Latvijā iemācīties medītēt. Jau 1994. gadā tika reģistrēts *Rīgas Šri Činmoja centrs*, kuru nodibināja filozofs Valdis Svirskis. Arī šis centrs piedāvā lekcijas un apmācību meditācijā un rīko dažādas sabiedriskas iniciatīvas. Šodien meditācija ir kļuvusi par ikdienas sastāvdaļu jogas studijās un atsevišķu skolotāju organizētos retrītos. Blakus Hatha jogai populāras ir apzinātības un elpošanas prakses, klusuma dienas, “dabas terapija”. Meditāciju praktizēšana tiek pozicionēta kā **personiskās transformācijas instruments**, nevis kā marķieris piederībai kādai konkrētai skolai. Meditāciju popularizācija tiešsaistes platformās padara to par pilnībā individualizējamu praksi (Joga.lv 2025).

Vēlēšanās un iespējas medītēt vairs nav svešas arī vēsturiskajās baznīcās. LKS *via integralis* skolotāji vada klusuma meditācijas Rīgas Lutera draudzē (Centrs cilvēka izaugsmei), *Lectio Divina* praktizē Ikšķilē, regulāras meditācijas notiek Jēkabpils Sv. Miķeļa draudzē. Ogres draudzē tiek piedāvātas dejas meditācijas sievietēm, apvienojot tās ar klusuma rekolekcijām. Dejas meditācija kā prakse aizsākās Romas katoļu vidē – Betānijas dominikāņu māsu kopienā (2019), kur māsa Diāna Cērmāne šo praksi aprakstīja kā lūgšanas, vērīguma un kontemplācijas ceļu, kas palīdz integrēt ķermeniskumu un garīgumu, atbalstot arī evaņģelizāciju (LRKB IC 2020).

Šī kopējā aina rāda, ka Rubeņa gadījums ir bijis katalizators, kas **normalizējis** kontemplāciju un citus “maigā garīguma” formātus publiskajā telpā, turklāt ne tikai ārpus baznīcām, bet arī pašās baznīcās. Vairāki LKS absolventi ir izveidojuši savus centrus, un to cilvēku, kuri apguvuši un var mācīt šīs prakses, tīklojums aptver gandrīz visu Latviju. Turklāt daļa dalībnieku šīs prakses izmanto, lai uzlabotu savu profesionālo darbību (darbs ar līderiem, meditācijas slimnīcu un augstskolu telpās u. c.). Tas apstiprina, ka maigais garīgums vairs neatrodas perifērijā, bet nu jau to jāieziņē arī Latvijas reliģiskās ainavas kartes centra segmentos.

2. gadījums. Svētceļojums kā iekšējā transformācija

Otrs spilgts piemērs tam, kā Latvijā nostiprinās individuālā pieredzē balstīts un pārveidots garīgums, ir svētceļojumu daudzveidība un to noturīgā popularitāte. Ir diezgan viegli noskaidrot, ka pēdējās desmitgadēs ir mainījusies gan to nozīme, gan funkcija: ja agrāk svētceļojums tika uztverts primāri kā kolektīvs reliģisks pienākums un konfesionālas piederības apliecinājums dažās vēsturiskajās baznīcās, tad mūsdienās tas biežāk tiek piedzīvots kā individuāls, eksistenciāls ceļojums – “iekšējais ceļš” uz personisko garīgumu, un tajā var piedalīties ikviens, neatkarīgi no nominālās reliģiskās piederības.

Mūsdienās svētceļojumā tā tradicionālā kristīgā izpratne un simbolika satiekas un saplūst ar individuāliem, iekšēji vērstiem dzīves jēgas meklējumiem. Turklāt

32. attēls. Svētceļojums uz Aglonu. Foto no *Radio Marija Latvija* arhīva

šī savienošānās attiecas gan uz ikgadējiem gājieniem uz Aglonu un Skaistkalni, gan uz dažādu kristīgo konfesiju jauniešu organizētiem grupu pārgājieniem ar garīgiem uzdevumiem, gan arī uz individuāliem svētceļojumiem, piemēram, pa Svētā Jēkaba ceļu (*Camino de Santiago*), kaut vai tepat Latvijā. Visbeidzot, var taču piešķirt svētceļojuma nozīmi pat vienkāršai pastaigai pa mežu. Visās šajās svētceļojuma formās fiziskā kustība telpā pārtop par **klusuma, refleksijas un pārvērtību** praksi – aspektiem, kas cieši sasaucas ar maigā garīguma ietvaru.

Svētceļojums uz Aglonu (kulminācija 15. augustā) ir lielākais ikgadējais katoļu pasākums Latvijā, kad desmitiem tūkstošu svētceļnieku dodas uz Vissvētākās Jauņnavas Marijas Debesbraukšanas baziliku. Pēdējās desmitgadēs tajā arvien biežāk piedalās arī citu konfesiju kristieši, un pasākums praksē ir kļuvis ekumēnisks. Lai arī svētceļojums stiprina Marijas godināšanu, liturģisko ritmu un Baznīcas autoritāti, daudzi dalībnieki dodas ceļā basām kājām vai klusumā ne tikai doktrinārās lojalitātes dēļ, bet lai meklētu dziedināšanu, personisku transformāciju un tuvumu transcendentajam, un tās ir prakses, kas atbilst kristīgās mistikas ietvaram. Kā raksturo kāda svētceļniece: “Katra lūgšana ir skaista. Tās mani piepilda ar lielu prieku... ir tik labi redzēt, kā cilvēki saņem dziedināšanu” (Tunte 2024).

Līdzīgi Svētā Jēkaba ceļa Latvijas posms (izveidots 2019.–2020. gadā) piesaista ne tikai “garīgos gājējus” no dažādām konfesijām, bet arī tos, kuri sevi

neuzskata par reliģioziem. Atsauksmēs par šo ceļu bieži parādās pieredzes, kas uzsver atvērtību šī svētceļojuma kā procesa neparedzamībai: “Ceļš pats izlems, kas Tev vajadzīgs un iedos tieši to. Tikai esi gatavs pieņemt, esi atvērts un nenoraidi dāvanas, kas Tev tiks sniegtas – lai kādas tās arī būtu” (CaminoLatvia 2020). Daudziem Jēkaba ceļa iešana ir pārveidojoša prakse – pārdomas, simboliska “nāve un atdzimšana”, svētuma meklējumi; citi izvēlas ceļu, lai būtu dabā, pabūtu vienatnē, piedzīvotu grūtības un sakārtotu domas (Ogre 2024). Vairākas katoļu draudzes šo ceļu ejošajiem palīdz ar svētību un garīgo atbalstu; luterāņu un laicīgo iniciatīvās svētceļojums tiek raksturots kā **garīgs pārdzīvojums** ārpus šauras konfesionalitātes.

Šī interese par svētceļojumiem atspoguļo, kā postsekulārā sabiedrībā tiek pārveidoti un pielāgoti tradicionālie rituāli: tie kļūst elastīgāki, mazāk normatīvi un atvērtāki individuālai interpretācijai. Lasot aprakstus par svētceļojumos gūto pieredzi, redzams, ka svētceļniekiem būtiski ir bijis ne tikai ievērot viņu kristīgajai konfesijai svarīgās normas, bet viņi uzsver – un daudz biežāk – tajos pieredzēto garīgo atjaunošanos, raksturojot to kā iespēju apstāties, garīgi attīrīties, pieaugt un atjaunot saikni ne tikai ar Dievu, bet arī ar sevi. Daloties sociālajos tīklos ar saviem stāstiem par klusuma mirkļiem, ceļā apbrīnotajiem skatiem un to simbolisko skaidrojumu, viņi vēl vairāk nostiprina šīs savas individuālās pieredzes plašāku kopīgu nozīmi. Individuālais kļūst par kolektīvo. Piemēram, Rīgas Vecās Sv. Ģertrūdes draudzes četrdienu Jāņu svētceļojuma rezumējums to formulē šādi: “Pieteicos tajā kā pārgājienā ar mērķi izstaigāt visu pēdējos mēnešos uzkrāto spriedzi un sasmelties dabu. Tam bija maz sakara ar laiku, ar Dievu. Fiziski guvu piepildījumu visā, pēc kā ilgojos, izsildījos saulē līdz ķermeņa dziļākajām šūnām, ar visām maņām baudīju dabas ziedošo un zaļojošo pārpilnību, peldējos, izstaigāju no sevis visu, visu nastu. Tā, ka vieta prātā un ķermenī paliek tikai “šeit un tagad būšanai”. Lai mīga!” (Ģertrūdes draudze 2022).

Tādējādi arī Latvijas svētceļojumu pieredzi var skatīt kā jau iepriekš pieminēto zonu dialogam starp institucionālo un difūzo garīgumu: tradicionālais kristīgais ietvars nodrošina naratīvu un ritmu, bet subjektīvās dzīves vajadzības piepilda šo ietvaru ar motivāciju un tikai šai konkrētajai pieredzei raksturīgo valodu – vienīgo iespējamo, kādā šis dialogs var notikt.

Svētceļojumi organiski iekļaujas ne tikai reliģiskā, bet arī plašākā kultūras ainavā, kur aizvien populārāka kļūst tā sauktā lēnā ceļošana (*slow traveling*), kurā reizi pa reizi tiek uzsvērtā ķermeņa un dabas līdzsvara un ekoloģiskā garīguma nozīme. Tādējādi svētceļojumi Latvijā pamazām kļūst par **hibrīdu praksi** – vienlaikus tradicionālu un novatorisku, kur reliģiskais un garīgais satiekas ar psiholoģisko, kultūras un pat terapeitisko dimensiju. Tas apliecina ne tikai svētceļojumu dzīvotspēju un paliekošu vietu Latvijas reliģiskā ainavā, bet arī to, kā tos itin viegli

var pielāgot mūsdienu cilvēka vajadzībām pēc klusuma brīžiem, jaunas pieredzes un pilnveidošanās.

Abos iepriekš aplūkotojamos gadījumos skaidri iezīmējas divējāda kustība Latvijas kristīgajā ekosistēmā: no vienas puses, tradicionālas doktrīnas stiprināšana un, no otras, introspektīvs, individuālā pieredzē balstīts garīgums. Jāpiebilst, ka tā nekādā ziņā nav lokāla Latvijas īpatnība, bet daļa no plašākas tendences kristietībā, kur tradicionālās institūcijas izrādās dinamiskas un daudzslāņainas: līdzās formālai, normatīvai ortodoksijai dzīvo neformāla garīga eksperimentēšana. Literatūrā to nereti raksturo kā **iekšējo pluralizāciju** (*inner pluralisation*), proti, spēju pielāgoties postsekulārai kultūrai, piedāvājot alternatīvas garīguma formas tiem, kam nepietiek ar striktu dogmatiku (Hick 2005, Knitter 2013, Dart, Packer 2019). Šīs izmaiņas norāda arī uz “**pieredzes teoloģijas**” (*experiential theology*) nostiprināšanos – ar uzsvaru uz tiešu sastapšanos ar dievišķo, nevis tikai uz ticības mācību vai institucionālu autoritāti (Kripal 2010; Sheldrake 2019).

Šis uzsvars ir īpaši labi pamanāms **luterāņu vidē**. Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca (LELB) kopš 1990. gadiem ir cieši saistīta ar konservatīvām sinodēm Ziemeļvalstīs un ASV (piemēram, Misūri sinodi), kas tai palīdzēja nostiprināt ortodoksu kristīgu identitāti un vērtību konservatīvismu kā atbildi teoloģiskajam liberālismam un sekularizācijas spiedienam. Vienlaikus šī ārējā orientācija daudzās LELB draudzēs sadzīvo ar iekšēju garīguma pluralizāciju: daudzviet tiek atzītas un atbalstītas laju iniciatīvas un rekolekciju prakses, kas centrējas uz klusumu, iekšēju dziedināšanu, Bībeles meditatīvu lasīšanu un personiskām attiecībām ar Dievu.

Praksēs bieži tiek integrēti citu kristīgo konfesiju kontemplatīvo prakšu elementi – ignāciskais garīgums, benediktīniešu disciplīnas prasības, Tuksneša tēvu mantojums. Tie dažādos veidos akcentē pieredzē balstītu garīgumu: klusumu, fokusēšanos uz garīgo realitāti, garīgo vadību un personisku transformāciju. Viens no šādiem piemēriem ir LELB Mazirbes rekolekciju centrs (Ziemeļkurzemes jūrmalā, apmēram 20 kilometru no Kolkasraga) piedāvātā programma. Šis centrs sākotnēji bija plānots kā atpūtas un garīgās atjaunotnes vieta mācītājiem un viņu ģimenēm, taču pakāpeniski tas ir izveidojies par “garīgas un fiziskas atspirgšanas” vietu arī lajiem. Tajā regulāri tiek piedāvātas Ignācija no Lojolas “Garīgo vingrinājumu” rekolekcijas – gan pilnais 30 dienu cikls, gan īsākas programmas iepazīšanai (Rekolekcijas 2025).

Kontemplatīvās prakses luterāņu vidē kalpo ne tikai kristīgās ticības padziļināšanai, bet tās ir arī veids, kā iespējams pārvarēt modernā indivīda eksistenciālo nemieru un viņa šaubas par dzīves jēgu, vai arī – kā saglabāt savas personības autentiskumu un iekšējo līdzsvaru. Meditācija, apzinātība un klusums ir stingri strukturētas un – tai pašā laikā – elastīgas formas, kuras ļauj tiem, kas tās praktizē, piedzīvot ticību arī ārpus dievkalpojuma ierastās liturģijas un sprediķa.

33. attēls. LELB Mazirbes rekolekciju centrs. Foto no www.lelb.lv

Kopš 21. gadsimta sākuma pieredzes teoloģiju Latvijā raksturo arī Alfa kursu izplatīšanās un lūgšanu grupu veidošanās. Gan Alfa kursi, gan lūgšanu grupas veidojas un pastāv dažādu kristīgo konfesiju draudzēs un bieži ir ar ekumēnisku ievirzi. Līdztekus zināšanām par kristietības pamatiem un dievkalpojuma saturu un būtību šajās pieredzes teoloģijas formās tiek uzsvērti arī Svēta Gara klātbūtne, iekšēja dziedināšana, garīga atbrīvošanās un emocionāli piesātināta Dieva pielūgšana. Slavēšanas mūzika, personiskās liecības un dziedināšanas lūgšanas īpaši uzrunā jaunākās paaudzes, kurām tradicionālā forma šķiet pārlietu formāla: arī vēsturiskajās baznīcās uz pieprasījumu pēc tiešas, dzīvīgas pieredzes nu tiek atbildēti ar harismātiskiem elementiem, kas iepriekš bija raksturīgi galvenokārt Vasarsvētku un to jaunā viļņa – harismātiskajām draudzēm.

Vēl viena tendence ir **dziedināšanas lūgšanu vispārīga piemērošana un iekļaujošums**: tā rada **kopīgu lūgšanu telpu** starp luterāņiem, katoļiem, pareizticīgajiem, baptistiem, harismātiskajām/evaņģēliskajām draudzēm un, iespējams, vēl arī citu konfesiju kristiešiem. Aizdomīgums un norobežošanās pakāpeniski atkāpjas kopīgas prakses priekšā (piemēram, tādos kopīgos kristiešu pasākumos kā kopš 2018. gada draudzes “Kristus pasaulei” rīkotajās Tautas lūgšanu sapulcēs vai arī Jēzus maršā Rīgā 2024. gadā). Šī harismātisko elementu integrācija ar konservatīvo teoloģiju veido hibrīdreliģiozitāti: konfesionālā identitāte tiek saglabāta, bet vienlaikus, atsaucoties uz mūsdienu cilvēka vajadzībām pēc atbildēm uz viņam svarīgām problēmām, tā atveras jaunām praksēm un kristīgām pieredzēm. Līdzīgas

pieredzes teoloģijas elementu izkārtojums redzams arī citviet Ziemeļeiropā un Austrumeiropā (Lietuva, Igaunija, Somija, Polija), kur harismātiskā atjaunošanās un pieredzē balstīts garīgums kļūst par nozīmīgu kristīgās dzīves daļu.

Atgriezoties pie nodaļas tēmas par okkultūras un maigā garīguma ietekmi uz atdzimušo interesi par mistiku vēsturiskajās baznīcās, ir svarīgi uzsvērt, ka sākotnēji šis pavērsiens nerodas, pārkāpjot šo baznīcu konfesionālās, tostarp arī to institucionālās, robežas, bet tas veidojas šo robežu iezīmētajā teritorijā: tieši tajā veidojas sava veida “konservatīvā mistika”, kur dogmatiskā konsekvence pastāv līdzās introspektīvam, personiski pārdzīvotam garīgumam. Taču, meklējot vislabāko un drošāko ceļu uz savu subjektīvās dzīves garīgumu, konfesionālā un institucionālā piederība pakāpeniski tiek papildināta ar hibrīdpraksēm, kuru veidošanā iepriekš nospraustās robežas vairs netiek ņemtas vērā. Citiem vārdiem sakot, tās ir kļuvušas atvērtas visdažādākajām ietekmēm. Tāpēc vēl mūsu gadsimta sākumā reliģiskās ainavas kartē stingri uz palikšanu iezīmētās robežas šodien ir jāmeklē no jauna.

Izmantotie darbi

- Barkāns, E. (2018). Juris Rubenis atsakās no mācītāja amata. Jauns.lv, 23.12. Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/309306-seksa-skandali-politiska-prostitucija-vergturiba-un-tiesu-darbi-skandalozais-2018-gads-latvijas-baznicas?page=8>
- CaminoLatvia (2020). Aijas stāsts. CaminoLatvia.com, 23.08. Pieejams: <https://caminolatvia.com/lv/stasts/aijas-stasts/>
- Dart, R., Packer, J.I. (2019). *Christianity and Pluralism*. Bellingham (Wash.): Lexham Press.
- Federal'nyj Zakon (1997). *Federal'nyj Zakon O svobode sovesti i o religioznych ob"edinenijah prinjat Gosudarstvennoj Dumoj Rossijskoj Federacii 23 ijunja 1997 goda*. Pieejams: https://feor.ru/wp-content/uploads/2019/05/Fed.zakon_.pdf
- Ģertrūdes draudze (2022). Atskats – Jāņu svētceļojums 2022. Rīgas Vecā Sv. Ģertrūdes draudze, 05.07. Pieejams: <https://www.gertrude.lv/post/atskats-j%C4%81%C5%86u-sv%C4%93tce%C4%BCojums-2022>
- Harris, E.A., Milfont, T.L., Hornsey, M.J. (2022). Belief in Luck and Precognition Around the World. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Vol. 53 (9), 1033–1053.
- Heelas, P., Woodhead, L., et al. (2005). *The Spiritual Revolution: Why Religion Is Giving Way to Spirituality*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Hick, J. (2005). *An Interpretation of Religion: Human Responses to the Transcendent*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Integrālās izglītības institūts (2025). Pieejams: <https://www.iii3.lv/par-mums/instituts/>
- Jauns.lv (2025). FOTO: svinīgi atklāts Rubeņu ģimenes garīgo prakšu centrs “Stacija”. Jauns.lv, 07.02. Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/640507-foto-svinigi-atklats-rubenu-ģimenes-garigo-praksu-centrs-stacija>
- Joga.lv (2025). Meditācija. *Krya joga*. Pieejams: <https://www.joga.lv/meditacija/>
- King, U. (2008). *The Search for Spirituality: Our Global Quest for a Spiritual Life*. BlueBridge.
- Knitter, P.F. (2013). *Without Buddha I Could Not be a Christian*. London: Oneworld Publications.
- Krindatch, A.D. (2004). Patterns of religious change in post-Soviet Russia: major trends from 1998 to 2003. *Religion, State and Society*, 32 (2), 115–136.
- Kripal, J.J. (2010). *Authors of the Impossible: The Paranormal and the Sacred*. University of Chicago Press.

- Kripal, J.J. (2011). *Mutants and Mystics: Science Fiction, Superhero Comics, and the Paranormal*. University of Chicago Press.
- Krūmiņa-Koņkova, S. (2022). Mūsdienu Rietumu reliģiskās ainavas aprises: tēmas ieskicējums. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 76 (2), 79–89.
- LRKB IC – Latvijas Romas katoļu baznīcas informācijas centrs. (2020). Latvijā dejas meditācijas pamatkursu beiguši pirmie dalībnieki. *Katolis.lv*, 05.02. Pieejams: <https://katolis.lv/2020/02/latvija-dejas-meditacijas-pamatkursu-beigusi-pirmie-dalibnieki/>
- LSM.lv (2012). Pēc daudzu gadu kalpošanas mācītājs Rubenis aiziet no Torņakalna baznīcas. *Latvijas Sabiedriskais medijs*, 03.04.2012. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/pec-daudzu-gadu-kalposanas-macitajs-rubenis-aiziet-no-tornakalna-baznicas.a29948/>
- Ogre (2024). “Camino Latvija” aicina pievienoties vienas dienas pārgājienā posmā Ogre-Ķegums. *Visit Ogre*, 04.07. Pieejams: <https://www.visitogre.lv/lv/jaunumi/4377/camino-latvija-aicina-pievienoties-vienas-dienas-pargajiena>
- Partridge, C. (2004). *The Re-Enchantment of the West: Volume 1 Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture and Occulture*. T&T Clark International.
- Partridge, C. (2013). Occulture is Ordinary. *Contemporary Esotericism*. New York: Routledge, 113–133.
- Rekolekcijas (2025). Rekolekcijas. *Rekolekcijas.lv*. Pieejams: <http://www.rekolekcijas.lv/mazirbe/rekolekcijas>
- Rubenis, J. (2008). *Ievads kristīgajā meditācijā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- SKDS (2003). Latvijas iedzīvotāji joprojām tic pārdabiskām parādībām. *Apollo*, 22.12. Pieejams: <https://www.apollo.lv/4677047/latvijas-iedzivotaji-joprojam-tic-pardabiskam-paradibam>
- Sheldrake, P. (2013). *Spirituality*. 2nd edn. Wiley-Blackwell.
- Simsone, B. (2014). Latviešu fantāzija. Jauniešu fantāzijas literatūras fenomens Latvijā (2010–2013). *Satori*, 03.07. Pieejams: <https://satori.lv/article/latviesu-fantazija>
- Stacija (2025). Garīgo prakšu centrs Stacija. Pieejams: <https://www.stacija.lv/par-mums/garigo-praksu-centrs-stacija/>
- Tēraudkalns, V. (2025). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Valdi Tēraudkalnu 7. februārī. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Torgler, B. (2007). Determinants of superstition. *The Journal of Socio-Economics*, 36 (5), 713–733.
- Torgler, B. (2023). It is about Believing: Superstition and Religiosity. Working Paper No. 2003-10. *ECONSTOR*. Pieejams: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/214286/1/2003-10.pdf>
- Tunte, L. (2024). Fotoreportāža. “Tas ir skaistākais, ko es varu darīt!” Svētceļnieki dalās pieredzē par pirmajām dienām ceļā. *LA*, 02.08. Pieejams: <https://www.la.lv/fotoreportaza-tas-ir-skaistakais-ko-es-varu-darit-svetcelnieki-dalas-iespaidos-par-pirmajam-dienam-cela>
- Wizgell, F. (2009). Fortune-Telling and Magic in Post-Soviet Russia. *FOLKLORICA*, Vol. XIV, 57–90.

Reliģisko kultūru modelis un tā piemērošana Latvijas gadījumam

Viena karte abām pasaulēm. Šī karte savieno 1. nodaļas statistiku ar 2. nodaļas ikdienas praksi. Tā fiksē izmaiņas, kuras notikušas reliģiskajā ainavā. Taču, lai šīs izmaiņas iezīmētu precīzi, ir vajadzīga matrica – šo izmaiņu pieraksts izvēlētā koordinātu sistēmā. Citiem vārdiem sakot, – izmaiņu attēlojums skaitļos. Tā kā jebkurai kartei iespējamas vairākas matricas, šoreiz darbosimies ar vienu, mēģinot vienā skaitlī izteikt izmaiņas, kuras šeit raksturosim ar atbilstošām koordinātu asīm: institucionalitāte – difūzītāte, publiskums – privātums, piederība – pašpiederze, tirgus un platformas. Ar šo matricu pēc kāda laika dosimies arī nelielā lauka pētījumā – Dzērbenes evaņģēliski luteriskajā draudzē, parādot, ka institucionālā dzīve un ikdienas pieredze patiesībā ir viena un tā pati karte, tikai skatīta no dažādiem punktiem.

Šī nodaļa piedāvā vienkāršu matricu, ar kuru vienā Latvijas reliģiskās ainavas kartes fragmentā salikt kopā to, ko redzējām iepriekš: 1. nodaļā – skaitļus un grafikus un reģionu atšķirības, 2. nodaļā – ikdienas garīgumu: lūgšanas mājās, klusuma brīžus, svētceļojumus, retrītus un daudz ko citu, kā arī visu to dažādo informāciju, kas klejo sociālajos tīklos. Taču, pirms ķeramies pie šīs matricas izmantošanas, mums svarīgi ievērot dažus priekšnoteikumus:

- **Pirmais nosacījums.** Mums skaidri jāapzinās, ka šo matricu nav lietderīgi lietot visā reliģiskajā ainavā notiekošo izmaiņu analīzei.
- **Otrais nosacījums.** Izvēli, kādus reliģiskās ainavas fragmentus attēlot ar šo matricu, visbiežāk noteiks gan šī ainavas fragmenta un tajā notiekošo izmaiņu sarežģītība, gan konkrētā pētnieka zināšanas, pieredze, izvēlētā metodoloģiskā pieeja un tās galvenie jēdzieni.

Šajā nodaļā pētāmo reliģiskās ainavas fragmentu autore izvēlējusies, balstoties uz **reliģiskās kultūras** modeļi, kas, viņasprāt, var tikt izmantots par “kopēju koordinātu sistēmu”, kas ļauj Latvijas reliģisko ainavu vai tās daļu vienlaikus attēlot divās koordinātu asīs: no baznīcu dzīves un liturģijas līdz personiskai pieredzei,

no publiskiem rituāliem līdz privātām praksēm, no tradīcijas līdz ‘maigajam garīgumam’ un okkultūras elementiem. Kāpēc šāds modelis autorei šķiet noderīgs? Tāpēc, ka daudzi cilvēki šodien dzīvo “pa vidu” – viņi ir piederīgi kādai reliģijai, bet vienlaikus izmanto arī citu reliģiju prakses vai atrod garīgumu, piemēram, dabā un tās nesteidzīgā dzīves ritma vērošanā. Viņi reizēm apmeklē dievkalpojumus savā draudzē, taču var būt daudz aktīvāki kādā pavisam atšķirīgā tiešsaistes kopienā. Izvēlētais modelis palīdz ieraudzīt šīs un daudzas citas kombinācijas bez pārsteidzīgiem spriedumiem par to, kur un kāpēc šādas kombinācijas rodas, kas tās uztur spēkā un kā tās maina Latvijas reliģisko ainavu.

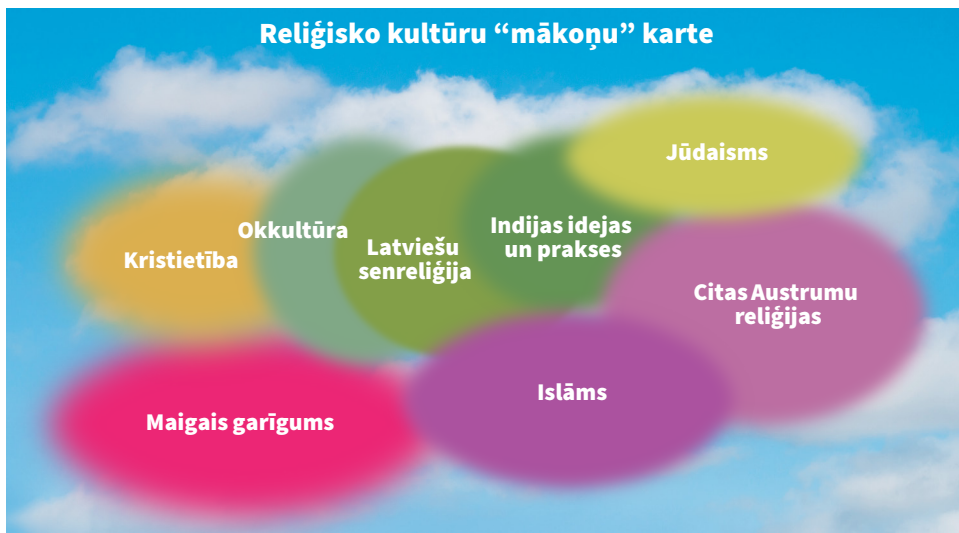
Izmantot šajā grāmatā **reliģiskās kultūras** pieeju mūsdienu Latvijas reliģiskās ainavas aprakstam rosināja intervija ar Agitu Misāni (Misāne 2025). Šajā intervijā Misāne piedāvāja domāt par reliģisko telpu kā *mākoņu ainavu*: mākoņi tuvojas un attālinās, saskaras un pārklājas. Šāds skatījums iet tālāk par konfesionālās piederības rādītājiem un juridiski reģistrēto organizāciju uzskaiti – tas ļauj ieraudzīt reliģisko dzīvi kā aizvien kustībā esošu, mainīgu un dažādu ideju, simbolu un to dažādo nozīmju un prakšu tīklojumu, kas bieži vien rūpīgi un stabili ieausts mūsu ikdienas pieredzē.

Tā, piemēram, Indijas reliģiskās kultūras jeb “**indiešu garīguma**” mākoņa robežas aptver ne vien tos ticīgos, kuri dzīvo vaišnavu kopienās (piemēram, ISKCON), ievēro rituālus un pilnībā dzīvo un darbojas atbilstoši konkrētās kopienas prasībām, bet aptver arī tos jogas praktizētājus, kas jogu saprot gan kā garīgu ceļu, gan galvenokārt kā praksi veselības uzlabošanai, aptver cilvēkus, kas savas veselības problēmu dēļ ir pievērsušies ajūrvēdai, kā arī tos, kuri izmanto ar Indijas garīgajām praksēm saistītos elpošanas vingrinājumus vai apmeklē šīm praksēm veltītus Šivas centra seminārus vienīgi veselības vai pašsajūtas uzlabošanas dēļ. Turklāt – un tas ir īpaši svarīgi – šis mākonis **nav izolēts**: tas regulāri pārklājas ar citiem mākoņiem (piemēram, ar “maigo garīgumu”, kristīgo kontemplāciju, labbūtības tirgu), veidojot pārejas zonas un hibrīdprakses.

Viens šāds reliģisko kultūru pārklāšanās vienkāršots ieskicējums redzams 34. attēlā.

Reliģiskās kultūras jēdziens un teorētiskie akcenti

Uzreiz jānorāda, ka jēdzienam “reliģiskā kultūra” ir vairāki iespējamie skaidrojumi, tāpēc akadēmiskajā literatūrā vienu, precīzu definīciju diez vai atradīsim. Iemesls ir gaužām vienkāršs: tas, ko saprot ar reliģisko kultūru, dažādos reģionos un kopienās var būtiski atšķirties. Tāpēc tālāk iezīmēsim šī jēdziena vispārīgās aprises un izvēlēsimies šīs nodaļas vajadzībām pielāgotu darba definīciju.

34. attēls. Latvijas reliģisko kultūru ainavas skice

Pirmkārt, jau pats jēdziens “reliģiskā kultūra” tieši norāda uz **reliģijas un kultūras mijiedarbību** un pastarpināti liek aizdomāties par visdažādāko uzskatu, prakšu, simbolu un vērtību kopumu, kas no šīs mijiedarbības jau ir izveidojies, turpina veidoties un vēl var rasties arī nākotnē. Savā ziņā reliģiskā kultūra ir dzīvesveids, kur reliģiskā pieredze savienojas ar kultūras izpausmēm un nosaka to, kā indivīdi un kopienas uztver pasauli un rīkojas tajā. Reliģija un kultūra te nav atdalāmas: reliģiju var uztvert kā kultūras kodolu jeb pamatkodu. Tā nodrošina kopīgu skatu uz pasauli, simbolu kopumu, kas organizē sociālo dzīvi un definē kolektīvo identitāti un vērtību sistēmu, kura turpina regulēt cilvēku savstarpējās attiecības arī sekulārā sabiedrībā. Savukārt kultūra nodrošina katrai sabiedrībai atšķirīgu un īpašu reliģijas valodu un formas. Kā trāpīgi raksta korejiešu pētnieks, Japānas Nanzanas Universitātes profesors un Reliģijas un kultūras institūta direktors Kims Sončols (*Kim Seung Chul*): reliģija, kas risina cilvēka galvenās bažas – dzīves un nāves jēgu, eksistences mērķi, rodas un veidojas kultūras “vietā” (Kims 2020, 8).

Daudzi pētnieki kā vienu no būtiskākajām reliģiskās kultūras iezīmēm ir nosaukuši tajā neizbēgami notiekošo individuālisma un kolektīvisma mijiedarbību un šīs mijiedarbības nozīmi kā individuālas, tā kolektīvas reliģiskās identitātes, motivācijas un prakses veidošanā. Piemēram, amerikāņu psihologi Adams Koenšs (*Adam Cohen*) un Pīters Hils (*Peter Hill*) nošķir reliģiskās kultūras ar individuālistisku un kolektīvistisku orientāciju, norādot, ka tieši atšķirīgais šo divu veidu kultūrās būtiski ietekmē to, kā tām piederīgie indivīdi un arī kopienas saprot un skaidro savu reliģisko piederību un kā viņi praktizē savu ticību. Saskaņā ar

Koena un Hila piedāvāto reliģisko kultūru iedalījumu uz individuālismu orientēts ir budisms, bet no kristietības virzieniem tāda orientācija ir protestantismam. Piemēram, protestantisms uzsver personīgu ticību un tiešas attiecības ar Dievu, kā arī individuālu Svēto Rakstu izpratni. Līdzīgs uzsvars uz katra indivīda nozīmību un tā personiskajām izvēlēm, individuālo atbildību un pašdisciplīnu raksturīgs arī protestantisma veidotajai kultūrai. Te kārtējo reizi der atcerēties vācu sociologa Maksa Vēbera (1864–1920) klasisko darbu “Protestantisma ētika un kapitālisma gars”, kurā viņš pārliecinoši pierādīja ētikas, īpaši kalvinisma, noteiktā askētiskā dzīvesveida ietekmi uz protestantu grupu ekonomiskajiem panākumiem Eiropas kapitālisma sākumposmā (Weber 2010). Savukārt uz kolektīvismu orientētās reliģijās un reliģiskajās kultūrās, pie kurām, Koena un Hila skatījumā, piederīgs ir, piemēram, jūdaisms un no kristietības virzieniem – katolicisms, liela loma ir tradīcijai un sakramentiem, kopīgai praksei, stiprai kopienai un sociālai atbildībai. Pēc autoru domām, šādās reliģiskajās kultūrās personīgā ticība un uz kopienu orientētie reliģijas aspekti viens otru pastiprina (Cohen, Hill 2007, 712–713).

Te gan jāņem vērā, ka neviena no Koena un Hila pieminētajām reliģiskajām kultūrām nav viendabīga. Budismā arī var atrast uz kolektīvismu orientētas formas, piemēram, klosteru kopienas. Tieši tāpat katolicismā var atrast piemērus vairāk individuālistiskai orientācijai. Kaut vai individuālā grēksūdze, kurā indivīds pats izvērtē savu rīcību, pats izsūdz savus grēkus un pats uzņemas atbildību par tiem.

Koena un Hila piedāvātā reliģisko kultūru tipoloģijā uz individuālismu vai kolektīvismu orientētās reliģiskās kultūras nav tikai teorētiskas konstrukcijas vai konceptuāli modeļi. Tie ir piepildīti ar saturu, kuru mēs varam redzēt un analizēt: tie atklāj sevi konkrētu reliģisko kopienu skatījumā uz sevi un pasauli, to īstenotajos rituālos un valodā, kādā tās uzrunā pārējo sabiedrību. Tieši tāpēc nākamais solis ir skatīt reliģisko kultūru **kā kopienas veidotu dzīvesveidu**. Šeit labi noder antropoloģiskais ietvars, ko piedāvā, piemēram, Varšavas Universitātes Etnoloģijas un kultūras antropoloģijas institūta profesore Magdalēna Zovčaka (*Magdalena Zowczak*). Viņa aicina skatīties uz reliģisko kultūru kā kultūras daļu ar materiālo, sociālo un garīgo dimensiju – šis ir skatījums, kas zināmā mērā ir tuvs Kliforda Ģirca reliģijas-kā-kultūras sistēmas izpratnei. No šāda skatpunkta raugoties, “reliģiskā kultūra” pastāv un attīstās līdzīgi kā “tiesiskā” vai “ekonomiskā” kultūra: tā pastāv sabiedrībās, kurās darbojas reliģiskās institūcijas, un ir šo institūciju atspoguļojums, taču nevis mehānisks, bet ievērojami modificēts un kopienas vajadzībām pielāgots, spoguļattēls (Zowczak 1998).

Saskaņā ar šādu pieeju reliģiskā kultūra aptver:

- kopienu regulārās reliģiskās prakses un vietas, kur tās notiek (to simboliku);
- valodu, ar kuru tās runā par sakrālo un laicīgo, un veidus, kā tās veido pasaules uzskatu un savas attiecības ar sabiedrību ārpus kopienas robežām;

- kopienu ticības un ētisko jūtīgumu un izteiksmes stilus (dziedāšanu, mūziku u. c.);
- reliģiskās dzīves noskaņojumu un arī bieži tik tikko nojaušamo atmosfēru (Fomina & Zowczak 2019).

Tiesa, Zovčakas pieeja ir tikusi arī kritizēta kā pārāk lokāla. Piemēram, cits poļu reliģiskās kultūras pētnieks Zbignjevs Paseks (*Zbigniew Pasek*) brīdina, ka pārmērīgs lokālisms var aizēnot vai pat ignorēt plašākas saites starp reliģiskajām idejām un kultūras vēsturi – procesus ar pārreģionālu ietekmi, kurus nevar reducēt uz viena “lauka” tradīcijām (Pasek 2014, 9).

Ņemot vērā šo iebildumu, šajā nodaļā piedāvājam reliģiskās kultūras skaidrojumu, kas savieno lokālās prakses ar plašākām vēsturiskām ietekmēm un ideju tīklojumiem.

Tātad šajā nodaļā izmantosim “reliģiskās kultūras” darba definīciju, saskaņā ar kuru: **reliģiskā kultūra ir ideju un to nozīmju, prakšu, institūciju, materiālo objektu un komunikācijas režīmu kopums, ar kuru sabiedrība ikdienā artikulē, uztur un pārdzīvo “svēto” (transcendenci). Tā aptver gan institucionālo reliģiju (baznīcas, rituālus, mācības), gan dzīvotās (*lived religion*) prakses (mājas lūgšanas, piemiņas rituālus, svētlietas), kā arī tirgus un platformu radītās formas (grāmatas, kursus, retrītus, sociālo tīklu grupas), iekļaujot dažādus hibrīdus starp tradicionālo dievbijību, “maigo garīgumu” un okkultūru.**

Reliģiskās kultūras matrica

Grāmatas 1. nodaļā mēs iezīmējam Latvijas kristīgās kultūras statistiskās kartes vispārīgās aprises. Droši var apgalvot, ka patiesībā šī reliģiskā ainava ir krietni sarežģītāka un, ja atgriezīamies pie tās salīdzinājuma ar mākoņiem, tā patiesībā ir plašs un daudzslāņains mākoņu lauks. Kā rāda 1. nodaļa, reliģisko ainavu veido ne vien piecas vēsturiskās baznīcas, bet arī daudzas citas dažādas ievirzes reliģiskās organizācijas. Turklāt pēdējos gados to papildinājušas arī vairākas “mājas draudzes”, par kurām publiski pieejamās ziņas ir fragmentāras.

Kristīgās kultūras telpā ietilpst arī tie, kas piederību norādījuši, bet baznīcu regulāri neapmeklē, un tie, kas piederību neuzrāda vispār, tomēr ikdienā un savās izvēlēs orientējas galvenokārt uz paaudzēs pārmantotām kristīgām vērtībām. Turklāt šīs telpas pierobežu apdzīvo dažādas hibrīdprakses, kurās kristietības elementi savijas ar citu reliģiju un “maigā garīguma” formām (kā to parādīja 2. nodaļā atspoguļoti gadījumi).

Autores skatījumā, arī šīs kristīgās kultūras telpas precīzākai ievietošanai Latvijas reliģiskās ainavas kartē var izmantot matricu (35. att.), ar kuru darbosimies nodaļas turpinājumā. Tomēr šajā nodaļā to nedarīsim un pārbaudīsim matricu, piemērojot to citai reliģiskajai kultūrai. Galvenais attaisnojums šādai, iespējams, daudziem līdz galam nesaprotamai izvēlei, ir tas, ka kristīgās kultūras telpas

lielums un sarežģītība prasa apjomīgu darbu tās izpētei, kas šoreiz nav iespējams pētījumam atvēlētā laika ierobežojuma dēļ. Taču tas nenozīmē, ka autore ir pilnībā atteikusies no iespējas pārbaudīt matricas pielietojamību kristīgās kultūras kartēšanai. Pie tās atgriezīsimies grāmatas 4. nodaļā, aprakstot un analizējot Dzērbenes evaņģēliski luteriskās draudzes gadījumu.

Šajā nodaļā matrica tiks izmantota, lai kartētu un skaitliski raksturotu Indijas reliģiskās kultūras – Indijas garīgo mācību un prakšu – klātbūtni Latvijā. Šim nolūkam izmantoti gan autores pētījumi par Indijas garīgo prakšu vēsturi un mūsdienu izpausmēm Latvijā, gan dažādi publiski pieejami avoti: biedrību un studiju tīmekļa vietnes, informācija sociālajos tīklos (piemēram, *Facebook*) un citi avoti.

Dimensija	Skala	Novērojami indikatori (piemēri)	Iespējami datu avoti
Institucionālitate ↔ difūzitate	1 = pilnībā institucionāla ... 5 = pilnībā difūza	Juridisks statuss, hierarhija, garīdzniecība, formalizēta dalība, standartizēti rituāli, dievnama telpa ↔ Neformālas kopas, brīvi tīkli, "viens-cilvēks-skolotājs", pasākumu/grupu efemeritāte, DIY rituāli ¹ , sociālo tīklu kopienas	TM reģistri; statūti; mājaslapas; telpu nomas/rituālu apraksti; mediju materiāli
Publiskums ↔ privātums	1 = publiski redzama ... 5 = pārsvarā privāta	Atklāti pasākumi, gājieni, festivāli, plašsaziņas līdzekļu klātbūtne, sadarbība ar pašvaldībām ↔ Mājas prakses, slēgtas grupas, individuālas konsultācijas, 1:1 sesijas	Pasākumu kalendāri; sociālo tīklu notikumi; reklāmas; intervijas
Piederība ↔ pašpiederze ²	1 = identitāte/centrā piederība ... 5 = centrā pašpiederze	Konfesionāls pašapzīmējums, katehēze, rituālu pienākums, doktrināra uzticība ↔ Runa par "iekšējo pieredzi", apzinātība/meditācija, "rezultāts manā dzīvē", personalizēti ceļi	Aptaujas (EVS/ISSP/WVS); spriedžu/mediju valodas analīze; intervijas
Tirgus / platformas	0 = nav tirgus/platformu izmantojuma ... 5 = pilna komercializācija/platformizācija	Cenu lapas, e-veikals, dāvanu kartes, abonementi; maksājumu saites; aktīvs <i>Instagram/Facebook/Telegram/TikTok/YouTube</i> ; tiešsaistes kursi; reklāmas	Mājaslapas/E-veikali; sociālo tīklu metrika; rēķini/biļešu platformas
Reģions / paaudze	Kategorijas (reģions; paaudze) kodējamas atsevišķi	Rīga/valsts reģions; pilsēta-lauki; diaspora; valoda (LV/RU/EN); paaudžu profils (<i>Gen Z, Millennial, Gen X, Boomers</i>)	TM un UR adrešu saraksti; pasākumu lokācijas; aptaujas; sociālo tīklu demogrāfija

35. attēls. Reliģiskās kultūras matrica. Darba šablons gadījumu analīzei³

- 1 DIY rituāli (no angļu *DIY – Do It Yourself* jeb "dari pats") ir individuāli izveidoti vai pielāgoti rituāli, kurus cilvēks veic bez stingri noteiktām reliģiskām vai tradicionālām normām.
- 2 Pašpiederze ir mūsu personīgi piedzīvotā un tieši izjustā pieredze – tas, ko mēs paši esam pārdzīvojuši, nevis uzzinājuši no citiem.
- 3 Piezīme: matrica ir shematiska – lietojama kā analītiska darba karte, nevis normatīvs vērtējums.

Lai atvieglotu turpmāko analīzi, Indijas reliģiskās kultūras ainavu nosacīti sadalīsim atsevišķos segmentos: **A. Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība (vaišnavisms), B. joga (jogas studijas un biedrības), C. ājurvēda (veselības un labbūtības prakses), D. novatoriskas kustības (*New Age*, guru kustības, meditatīvās prakses) un E. akadēmiskā pētniecība ar kultūras pārstāvniecību (pētniecības centri, muzeji)**. Katru šo segmentu analizēsim atsevišķi. Katru matricas koordinātu asi jeb dimensiju novērtēsim skalā no 1 līdz 5, taču jāņem vērā, ka šie skaitliskie apzīmējumi kalpo par analītisku instrumentu (shematisku rādītāju), nevis atspoguļo precīzas kvantitatīvas vērtības.

A. Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība (vaišnavisms)

Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība (ISKCON), pazīstama arī kā vaišnavu kopiena, Latvijā tika reģistrēta 1989. gadā. Biedrības mērķi ietver sistemātisku garīgo zināšanu izplatīšanu, to skaitā Krišnas apziņas filozofijas mācīšanu un garīgās literatūras izdošanu, Harē Krišna mahā-mantras daudzinašanas popularizēšanu, garīgu centru izveidi, vienkārša un dabiska dzīvesveida veicināšanu (Vaišnavu Lielģimene, 2025). Saskaņā ar oficiālajiem datiem 2024. gadā Latvijā biedrībai bija 11 draudzes un ārpus biedrības pastāvēja vēl viena vaišnavu draudze (TM 2024). Precīzu ISKCON sekotāju skaitu ir grūti noteikt, jo organizācija nepublicē konkrētus datus. Tās jaunākā informācija attiecas uz 2017. gadu, kad tā nosauca aptuveni 1000 aktīvo biedru un aptuveni divus tūkstošus sekotāju (Krūmiņa-Koņkova 2024a). Salīdzinājumam – oficiālajā ziņojumā par reliģiskajām organizācijām 2017. gadā minēti 158 draudžu locekļi (TM 2017).

Galvenais ISKCON templis “Šrī Šrī Gaura Nitai” atrodas Rīgā, Krišjāņa Barona ielā 56. Tajā notiek dievkalpojumi, lekcijas un kursi par Vēdu zinātnēm. Tempļa kompleksā darbojas bibliotēka, Ājurvēdas centrs “Dhanvantari”, veikals “Hanuman”, veģetārais restorāns “Rāma”, kā arī labdarības iniciatīva “Ēdiens dzīvībai” (*Food for Life*), kas uzsākta 1989. gadā⁴ un nodrošina bezmaksas maltītes trūcīgajiem (ISKCON 2025). Kopš 1992. gada “Ēdiens dzīvībai” sadarbojas ar Rīgas domi. Ziedotāju piesaistei tika izveidots “Siltā ēdiena tālrunis” un uzsākta kampaņa “Viens zvans – divi paēdušie”. “Ēdiens dzīvībai” ir nozīmīgākā šāda veida labdarības organizācija Latvijā (Krūmiņa-Koņkova 2024a).

4 Šo misiju 1974. gadā aizsāka ISKCON dibinātājs Šrīla Prabhupāda pēc tam, kad bija redzējis bērnu cīnāmiem ar suņiem par pārtikas atlikumiem. Viņš paziņoja: “Nevienam desmit jūdžu rādiusā no tempļa nevajadzētu ciest badu.”

36. attēls. Hare Krišnas tempļa zāle, Rīga, 2017. gads. Fotogrāfs Normunds Kolbergs

ISKCON regulāri rīko kursus par Vēdu zināšanām, kas piesaistījuši arī publisko personu uzmanību. Viņu stāsti par iegūto pieredzi ir veicinājuši sabiedrības interesi par ISKCON. Tas bija īpaši pamanāms 2024. gada decembrī *Bhagavad-gītas* jaunā tulkojuma latviešu valodā prezentācijā, kas pulcēja gan ISKCON sekotājus, gan daudzus citus, kuri interesējās par Indijas kultūru.

Līdz ar kopienas augšanu Latvijā radās nepieciešamība pēc labākas koordinācijas un vienotas informatīvās telpas, kas spētu apvienot dažādos reģionos un pilsētās dzīvojošos vaišnavus. Tieši šī nepieciešamība kalpoja par pamatu “Vaišnavu Lielģimenes” projekta izveidei. Projekta nosaukums simbolizē ideju par garīgu ģimeni, kurā visus tās locekļus vieno kopīga ticība, vērtības un prakse. Lai gan konkrēts dibināšanas datums publiski pieejamajos avotos nav precīzi dokumentēts, projekta aktīvā darbība tiešaistē, izmantojot *WordPress* blogu un sociālos tīklus, ir izsekojama kopš 2015. gada (*Vaišnavu Lielģimene 2025*). Šajā periodā tika uzsākta sistemātiska informācijas apkopošana par dažādiem vaišnavu pasākumiem un aktivitātēm visā Latvijā, lai izveidotu vienotu kalendāru un ziņu platformu. Tā ikviens interesents varēja viegli atrast aktuālu informāciju par lekcijām, festivāliem, retrītiem un citām aktivitātēm. Tas savukārt veicināja lielāku apmeklētību un iesaisti, jo cilvēkiem bija pieejama centralizēta un pārskatāma informācija par notiekošo.

Līdzās ISKCON projektā darbojās Rīgas Bhakti centrs jeb Rasa Mandala un biedrība “Bhaktivedanta Latvija” – abas organizācijas oficiāli reģistrētas 2016. gadā. Starp citiem Lielģimenes biedriem bija Bhakti jogas biedrība “Keshava”, reģistrēta 2000. gadā, un Gaurāngas bhakti jogas biedrība, dibināta 2005. gadā. Kopš 2010. gada Gaurāngas bhakti jogas biedrība tulko, izdod un izplata grāmatas un

kopš 2016. gada regulāri organizē Nama-Hatta⁵ (Gaurāngas bhakti jogas biedrība 2024). Bhakti jogas “Liepājas draudze” savu darbību oficiāli reģistrēja 2000. gadā un 2024. gadā tai pievienojās Bhakti jogas biedrība no Rēzeknes. Ar šo projektu bija saistīts arī Saldus templis “Jaunā Džaganātha Puri”. Lielākā daļa Vaišnavu Lielģimenes centru atrodas reģionos, kur darbojas ISKCON draudzes.

“Vaišnavu Lielģimenes” projekts kļūva par nozīmīgu un neatņemamu sastāvdaļu ISKCON kopienas dzīvē Latvijā. Tas pildīja vairākas būtiskas funkcijas: ne tikai nodrošināja centralizētu informācijas apriti, bet arī veicināja kopienas saliedētību, piedāvāja garīgās izglītības iespējas un kalpoja par platformu misijas darbam. Tiesa, pašlaik šī projekta darbība šķiet nedaudz pierimusi: blogā pēdējie ieraksti datēti ar 2022. gadu, bet *Facebook* lapā pēdējās ziņas publicētas 2024. gadā.

Izmantojot matricas rādītājus, Starptautisko Krišnas apziņas biedrību un ap to izveidoto Vaišnavu Lielģimeni var kartēt šādi:

- **Institucionalitāte ↔ difūzītāte:** ~1–2 (stipri institucionalizēta) – ISKCON darbojas kā starptautiska un Latvijā reģistrēta organizācija ar skaidru hierarhisku struktūru, centrālo templi Rīgā, regulāru rituālu grafiku (rīta un vakara ārati, svētku svinības) un izglītības programmām. Lai gan vaišnavu tradīcija vēsturiski ir bijusi difūzāka, Latvijā vaišnavu kopiena koncentrējas ap ISKCON struktūru. Vaišnavu Lielģimenes projekts un tajā iesaistītās organizācijas kopā ar ISKCON veidoja saliedētu institucionālu tīklu ar kopīgiem resursiem, vadību un aktivitātēm, kas šajā gadījumā liecina par virzību uz institucionalitātes nostiprināšanu.
- **Publiskums ↔ privātums:** ~1–2 (publiski redzams) – ISKCON Latvijā aktīvi darbojas publiskajā telpā: rīta un vakara ārati templī ir atvērti apmeklētājiem; ikgadējais *Ratha Yatra* gājiens notiek Rīgas ielās, un šī iemesla dēļ to arī var uzskatīt par publisku; regulāri tiek rīkotas atvērtas lekcijas un Vēdu filozofijas kursi, veģetārais restorāns un veikals ir atvērti visiem. Organizācija aktīvi izmanto sociālos tīklus pasākumu reklamēšanai un kopienas veidošanai. Vienlaikus daļa prakšu ir domātas tikai tiem, kas ir piederīgi kopienai. Tādējādi tiek ievērots līdzsvars starp publisko klātbūtni un iekšējo garīgo praksi.
- **Piederība ↔ pašpiederze:** ~1–2 (piederība/konfesionāla identitāte svarīga) – ISKCON uzsver skaidru piederības struktūru. Biedrībā notiek formālas iniciācijas ceremonijas (*dīkṣa*), kurās praktizētājs saņem garīgo vārdu un

5 *Nama-hatta* ISKCON tradīcijā ir “svētā vārda tirgus” – programma, kas veicina Krišnas apziņas attīstību noteiktā teritorijā. Svētais vārds (mantra *Hare Kriṣṇa*) netiek “pārdots” par parastu naudu, bet to var “iegādāties” ar savu ticību: jo lielāka ir ticība, jo augstāka ir attiecīgā līmeņa svētais vārds. Praksē Nama-hatta nozīmē kopīgu mantras *Hare Kriṣṇa* dziedāšanu, *Bhagavad-gītas* un *Śrīmad Bhāgavatā* lasīšanu un pasākumus dažādās vietās Latvijā, lai veicinātu Krišnas apziņas kopienas attīstību.

klūst par konkrēta guru mācekli, veidojot *parampara* (guru pēctecības) ķēdi. *Guru-śiṣya* (guru-māceklis) attiecības ir centrālas, ar skaidrām saitībām starp mācekli, garīgo vadītāju un organizāciju. Stingri strukturētie izglītības kursi nodrošina sistemātisku doktrīnas apguvi, kas palīdz nostiprināt to beidzēju konfesionālo identitāti. Lai gan personīgā pieredze *bhakti* praksē (kīrtanā, meditācijā, dievkalpojumā) ir svarīga, tā tiek interpretēta saskaņā ar ISKCON doktrināro ietvaru un biedrības dibinātāja Šrīlas Prabhupādas mācību.

- **Tirgus / platformas:** ~3 (daļēji komercializēta/platformizēta) – ISKCON Latvijā izmanto hibrīdmodeli: Rīgas centrā restorāns, Ājurvēdas centrs un veikals darbojas komerciāli, radot ienākumus organizācijas uzturēšanai. Arī maksas *bhakti* kursi un Šrīlas Prabhupādas grāmatu izplatīšana papildina budžetu. Tomēr būtisku vaišnavu kopienas aktivitāšu daļu veido bezpeļņas pasākumi: publiskie festivāli (*Ratha Yatra*, *Janmāṣṭamī*), *prasāda* izdalīšana, labdarības programmas un arī atsevišķi atvērtie rituāli templī. ISKCON darbojas arī digitālajā vidē, izplatot dažāda veida informāciju un pasākumu ierakstus mājaslapā, *Facebook* grupās un *YouTube*. Arī šī informācija ir publiska. Tādējādi daļēji komercializācija atbalsta organizācijas ilgtspēju, vienlaikus vaišnavu kopienai neatsakoties no misijas sniegt gan informāciju par kopienu un tās aktivitātēm, gan garīgās zināšanas bez maksas visiem interesentiem.
- **Reģions / paaudze ~2: reģionāli koncentrēta, daudz paaudžu.** ISKCON Latvijā ir izveidojusi daudzlīmeņu klātbūtni: galvenais centrs Rīgā ir kā organizācijas sirds, bet *Nama-hatta* programmas darbojas arī Liepājā, Daugavpilī un citās pilsētās, nodrošinot reģionālu pārklājumu. Tā kā galvenās aktivitātes tomēr koncentrējas Rīgā, ISKCON var saukt par daļēji urbāncentrisku. Paaudžu spektru veido gan tie, kas pievienojās biedrībai 1990. gadu sākumā un ir pieredzējuši kustības veidošanos postpadomju periodā, gan jaunieši, kuri meklē alternatīvas garīgās prakses. Tādējādi vaišnavu kopiena apvieno dažādu paaudžu biedrus kopīgās aktivitātēs, veidojot noturīgas saites starp dažādām paaudzēm.

B. Joga (studijas un biedrības)

Nopietna interese par jogu Latvijā aizsākās līdz ar Latvijas Jogas biedrības nodibināšanos 1928. gadā. Par “vienīgo īsto latviešu jogu” dēvētā Harija Dīkmaņa (1895–1979) vadībā biedrība nodibināja kontaktus ar Šrī Jogendras Jogas zinātnes institūtu, kas koncentrējās uz Hatha jogas medicīniskajiem aspektiem. Tāpat biedrība interesējās par garīgā skolotāja Svamī Šivānandas Sarasvatī mācību un viņa organizāciju “Dievišķās dzīves biedrība” (*Divine Life Society*). Rīga kļuva par

pirmo vietu Eiropā, kur tika izveidota Šivānandas biedrības filiāle. Interesanti, ka tikai retais no biedrības locekļiem bija apmeklējis Indiju – viņi apguva Indijas garīgās mācības un jogu galvenokārt sarakstē ar pazīstamiem garīgajiem skolotājiem (McConnell, 2016). Arī pēc biedrības likvidācijas 1940. gadā interese par jogu nepazuda, taču padomju periodā to bija atļauts praktizēt tikai kā specifisku vingrojumu kompleksu veselības uzlabošanai.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas joga turpināja gūt arvien lielāku popularitāti. Dažas no populārākajām jogas formām bija Hatha joga un tās mūsdienu varianti, Krija joga, Kundalini joga, Tantras joga, Rādža un Bhakti joga. Jogas grupas darbojās gan dažādu biedrību paspārnē, gan visdažādākos veselības un fitnesa centros. To vairākums piedāvāja maksas pakalpojumus interesentiem, un maksa par lekcijām vai praktiskajām nodarbībām pieauga līdz ar uzaicinātā skolotāja atpazīstamību.

Mūsdienās daudzi jogas skolotāji uzsver, ka viņu galvenais mērķis ir veicināt cilvēka vispusīgu attīstību, īpašu uzmanību pievēršot fiziskā ķermeņa pārveidošanai. Tādēļ joga bieži vien tiek praktizēta kopā ar ājurvēdu un citiem veselīga dzīvesveida paradumiem. Tomēr šī praktiskā ievirze nozīmē, ka jogas apmācībās tās garīgais saturs bieži vien paliek novārtā. Šīs pārmaiņas atspoguļo galveno atšķirību starp mūsdienu interesi par jogu Latvijas sabiedrībā un interesi par jogu 20. gadsimta sākumā.

Lai gan Latvijā darbojas daudzas jogas grupas, tomēr kopumā, ja runājam par tās praktizētāju skaitu, pievērsanos jogai nevar uzskatīt par plaši izplatītu kustību. Tas skaidrojams galvenokārt ar šo grupu mainīgo sastāvu – daudzi cilvēki seko jaunākajām jogas tendencēm, un viņu piederība konkrētai grupai parasti nav ilgstoša. Turklāt jogas studijas vai centra izvēli bieži ietekmē to reklāma plašsaziņas līdzekļos un sociālajos tīklos. Piemēram, iespēja iemantot lielāku popularitāti ir studijām, kuras apmeklē sabiedrībā pazīstami cilvēki.

2015. gadā atkārtoti tika reģistrēta Latvijas Jogas biedrība, kas sevi uzskata par starpkaru Latvijas Jogas biedrības tradīciju turpinātāju. Biedrība par savu galveno mērķi izvirzīja jogas kustības veicināšanu Latvijā; jaunu biedru piesaisti tās attīstībai; treniņu nodarbības un kursus, lekcijas, festivālu, semināru un citu notikumu organizēšanu; kā arī kontaktu veidošanu ar pasaules jogas kustībām, biedrībām, apvienībām un federācijām pieredzes apmaiņas nolūkā (Latvijas jogas biedrība, 2024). Tomēr, ņemot vērā šos solījumus, pašlaik biedrības darbībai ir grūti izsekot (Joga 2025).

Akadēmiski nozīmīgs ir Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes Starptautiskais Indijas studiju centrs (LU HZF SISC), kas veic pētījumus par Indijas tradicionālajām zinātnēm (tradicionālo medicīnu, jogu, mūziku, valodām u. c.), kā arī īsteno profesionālās pilnveides programmu “Ājurvēdas izglītības pamati” un

37. attēls. Jogas diena 2023. gadā. LU publicitātes attēls

dažādas tālākizglītības un mūžizglītības programmas – valodās (bengāļu, hindi, persiešu (fārsu), sanskritā), jogā, Indijas klasiskajā mūzikā u. c. (plašāk skat.: Starptautiskais Indijas studiju centrs, 2024). Rūpējoties par sabiedrības veselību, centrs 2024. gadā vasaras saulgriežu laikā jau desmito reizi rikoja Starptautisko jogas dienu. Turklāt ar centra atbalstu Latvijas Universitātē notiek regulāras jogas nodarbības un ir ierīkota meditācijas telpa.

Izmantojot mūsu matricu, jogas ietekmes lauku Latvijā var kartēt šādi:

- **Institucionalitāte** ↔ **difūzītāte**: ~3–4 (difūzāka). Jogas joma Latvijā ir fragmentēta un daudzveidīga. Darbojas desmitiem privātu studiju, individuālu jogas pasniedzēju, kā arī fitnesa centru, kas piedāvā jogas nodarbības. Darbojas arī dažādas pašorganizētas kopienas – jogas praktizēšana mazās grupās, parkos vai pie jūras vasaras sezonā. Formāli pārstāvniecības pastāv, taču nozīmīga daļa aktivitāšu notiek ārpus stabilām institūcijām.
- **Publiskums** ↔ **privātums**: ~2–3 – Publiskā telpā joga vairāk parādās kā dzīves stila prakse – veselības, skaistuma un līdzsvara simbols – nevis kā reliģiska vai garīga kustība. Viens no publiska pasākuma piemēriem ir Starptautiskā jogas diena, ko reizi gadā organizē LU HZF SISC. Vienlaikus ikdienas līmenī jogas nodarbības bieži norisinās privātās vai slēgtās grupās – specializētās studijās, labsajūtas centros un rehabilitācijas vietās.
- **Piederība** ↔ **pašpiederze**: ~4–5 (pašpiederze dominē) – Jogas praktizētājiem Latvijā piederība konkrētai skolai, virzienam vai skolotāju pēctecības

līnijai parasti nav izšķirošais faktors viņu izvēlei. Lielākoties šo izvēli ietekmē viņu individuālā pieredze, nodarbībās iegūtā labsajūta un sasniegumi pašattīstībā. Garīgie vai filozofiskie aspekti parasti tiek interpretēti vispārināti, bieži atdalīti no to oriģinālā, ar konkrētām un obligātām prasībām saistītā konteksta. Šāda pieeja labi iekļaujas “garīguma bez piederības” paradigmas ietvarā, kas raksturīga mūsdienu Rietumu sabiedrībām.

- **Tirgus / platformas:** ~4–5 (izteikta virzība uz komercializāciju un platformizāciju). Lielākā daļa jogas nodarbību ir maksas pakalpojumi, kas tiek aktīvi reklamēti sociālajos tīklos (*Instagram, Facebook, YouTube*). Tiek piedāvāti arī tiešsaistes e-kursi, jogas skolotāju sertifikācijas kursi un retrīti. Šī platformizācija padara jogu par viegli pieejamu, taču arī padziļina tās komerciālo raksturu, pārvēršot šo pēc būtības garīgo disciplīnu par tirgus preci. Viens no izņēmumiem ir jau pieminētais LU HZF SISC, kas piedāvā arī bezmaksas jogas nodarbības.
- **Reģions / paaudze ~3:** Jogas prakses ir īpaši izplatītas Rīgā un lielākajās pilsētās (Liepājā, Valmierā, Daugavpilī), taču pēdējos gados tās kļūst aizvien pieejamākas arī lauku apvidos. Šo pieejamību nodrošina galvenokārt privātu pasniedzēju piedāvātas nodarbības un vasaras retrīti. Paaudžu griezumā jogas nodarbībās dominē jaunākas un vidēja vecuma sievietes ar augstāku izglītības līmeni un interesi par veselīgu dzīvesveidu. Šī iemesla dēļ joga visbiežāk sastopama kā labbūtības prakse.

C. Ājurvēda (veselības un labbūtības prakses)

Šī senā Indijas tradicionālās medicīnas sistēma, kas balstīta holistiskā pieejā veselībai, pēdējās desmitgadēs ir kļuvusi populāra arī Latvijā. Ājurvēdas⁶ principi, kas uzsver ķermeņa, prāta un gara līdzsvaru, labi saderas ar mūsdienu sabiedrības pieaugošo interesi par veselīgu dzīvesveidu, dabā balstītām terapijām un alternatīvām klasiskai Rietumu medicīnai. Kā citviet pasaulē, tā arī Latvijā ājurvēdas izplatība ir daudzveidīgs fenomens, kurā apvienojas gan akadēmiska rakstura pētniecība un komerciālas prakses, gan arī individuālas pieredzes veidošana.

Nozīmīga loma ājurvēdas popularizācijā ir jau pieminētajam LU HZF SISC, kurā sadarbībā ar Indijas Ājurvēdas, jogas un naturopātijas ministriju (AYUSH) un prestižo *Arya Vaidya Chikitsalayam*⁷ klīniku un pētniecības institūtu (AVP) tika izstrādāta profesionālās pilnveides programma “Ājurvēdas izglītības pamati” (SISC 2019). Programma, kuras apjoms ir 160 akadēmiskās stundas, sniedz

6 Vārds *ājurvēda* sanskritā veidojies no diviem vārdiem: *āyus* (आयुस्), kas nozīmē “dzīve vai ilgmūžība”, un *veda* (वेद), kas nozīmē “zināšanas”, “zinātne” vai “gudrība”. Tātad ājurvēda ir zināšanas vai zinātne par dzīvi vai ilgmūžību.

7 No sanskrita: *ārya* – cēls, godājams; *vaidya* – ārsts; *chikitsalayam* – ārstniecības vieta.

pamatzināšanas par Ājurvēdas vēsturi, filozofiju, fizioloģiju un farmakoloģiju, piesaistot vieslektoros no Indijas un vietējos speciālistus. Šāda akadēmiskā programma ne tikai iepazīstināja ar Ājurvēdu kā nopietnu akadēmiskās izpētes un apguves jomu, bet arī nodrošināja standartizētu un kvalitatīvu zināšanu bāzi intereseiem, tostarp medicīnas profesionāļiem (Bukolovska, Bukolovskis 2015). LU iniciatīva veidoja stabilu pamatu Ājurvēdas iekļaušanai Latvijas izglītības sistēmā un veicināja tās atpazīstamību akadēmiskajā vidē.

Ārpus akadēmiskās vides ājurvēdas tradīciju Latvijā uztur ar Starptautisko Krišnas apziņas biedrību saistītais centrs “Dhanvantari”, kas sevi pozicionē kā pirmo autentisko Keralas Ājurvēdas terapiju centru Baltijā (Dhanvantari 2025). Centrs nodrošina ne tikai ārstniecības pakalpojumus, bet rīko arī seminārus, lekcijas un veido ap sevi īpašu ājurvēdai uzticīgu cilvēku kopienu.

Vienlaikus lielākā daļa ājurvēdas prakšu Latvijā izplatās difūzā veidā – pateicoties daudzām individuālām privātpraksēm, nelieliem mācību centriem un neformālām interešu grupām. Piemēram, 2020. gadā ājurvēdas apguves kursu piedāvāja tālākizglītības centrs “Elisanda” (Elisanda 2020). 2025. gada vasarā līdzīgu kursu reklamēja astroloģijas un dziedniecības skola “Saskarsme” (Saskarsme 2025). Video nodarbību veidā ājurvēdas pamatprogrammu var apgūt Egijas Kerliņas Ājurvēdas un jogas akadēmijā (EK akadēmija 2025). Dažādie ājurvēdas kursi un apmācības ievērojami atšķiras gan pēc apjoma, gan dziļuma – no īsiem ievadsemināriem līdz padziļinātām sertifikācijas programmām. Daudzi terapeiti un konsultanti sniedz pakalpojumus, balstoties uz zināšanām, kas iegūtas ārzemēs vai dažādosursos Latvijā, taču to kvalifikācija un apmācības standarts var būtiski atšķirties.

Ājurvēdas principi tiek izmantoti dažādos ārstniecības pakalpojumos, piemēram, individuālās konsultācijās par dzīvesveidu un uzturu, vispārējā veselības stāvokļa diagnostikā, terapeitiskās masāžas (piemēram, *Abjanga*) un attīrīšanās procedūrās (*Pančakarma*). Latvijā notiek tirdzniecība ar ājurvēdas augu preparātiem un uztura bagātinātājiem, kosmētikas produktiem, garšvielu maisījumiem un tējām. Šos produktus var iegādāties gan specializētos veikalos (piemēram, ar Starptautisko Krišnas apziņas biedrību saistītajā veikalā “Narajana”), gan eko- un veselīgas pārtikas veikalos, un arvien biežāk arī lielveikalos un aptiekās. Šo produktu pieejamību nodrošina arī interneta veikali, dodot iespēju patērētājiem tos pasūtīt tiešsaistē no jebkuras vietas Latvijā.

Decentralizētā un neformālā izplatība nodrošina plašu ar ājurvēdu saistīto pakalpojumu un produktu pieejamību un daudzveidību, taču vienlaikus rada nopietnus izaicinājumus, jo Latvijā nav vienotas ājurvēdas praktiķu sertifikācijas sistēmas. Tāpat nav iespējams pārliecināties par ājurvēdas produktu kvalitāti. Turklāt jāatceras, ka ājurvēda Latvijā nav oficiāli atzīta kā medicīnas prakse un tāpēc tā nevar aizstāt konvencionālo medicīnisko aprūpi.

Kā jau varam iedomāties, īpaši nozīmīga loma ājurvēdas popularizēšanā ir digitālajai videi. Sociālie tīkli, piemēram, *Instagram* un *Facebook*, blogi, *YouTube* kanāli piedāvā informāciju par ājurvēdas principiem, receptēm, pašdiagnostikas metodēm un vēl daudzus citus padomus tās praktiskai lietošanai. Digitālais mārketing, pozicionējot ājurvēdu kā modernu un pieejamu labbūtības praksi, ar vizuāli pievilcīgām reklāmām var veiksmīgi sasniegt plašu un mērķētu auditoriju. Šai ājurvēdas digitālajai platformizācijai ir divējāda ietekme: no vienas puses, tā padara zināšanas par ājurvēdu pieejamākas, ļauj ikvienam interesentam viegli uzsākt savu ceļu ājurvēdas principu apguvē; no otras puses, tā rada risku atzīt par labu arī neprecīzu vai pat maldinošu informāciju. Taču digitālās platformas ne tikai izplata informāciju. Tās veido virtuālās kopienas, kur visi, kas to vēlas, var dalīties savās zināšanās un personiskajā pieredzē, tādējādi kļūstot par nozīmīgiem ājurvēdas ekosistēmas līdzveidotājiem.

Lietojot mūsu matricu, ājurvēdas izplatības lauku Latvijā varam kartēt šādi:

- **Institucionalitāte ↔ difūzītāte:** ~3 Kaut arī ir izveidojušās vairākas nozīmīgas organizācijas un platformas, kas veido šīs jomas institucionālo satvaru, tomēr Ājurvēda izplatās lielākoties ar privātu iniciatīvu, individuālu praktiķu un interešu grupu palīdzību.
- **Publiskums ↔ privātums:** ~3 Ājurvēdas praktizēšana Latvijā notiek gan publiskajā, gan privātajā sfērā, veidojot dinamisku līdzsvaru starp ārēju redzamību jeb publiskumu un dziļi personisku, iekšēju pieredzi. Liela daļa Ājurvēdas principu tiek īstenoti privāti, bieži vien kļūstot par nozīmīgu ājurvēdas praktizētāja ikdienas dzīves sastāvdaļu. Turklāt šī prakse ir individuāla arī tajā ziņā, ka tā tiek piemērota mūsu katra unikālajai *došai*⁸ un balstās uz individuāli izstrādātām rekomendācijām dzīvesveida izmaiņās, piemēram, izmaiņās uzturā, dienas režīmā, fiziskajās aktivitātēs. Bieži vien nākas mainīt arī domāšanu. Ājurvēdas praktizētāju kopienās šīs izmaiņas tiek aprakstītas kā personisks ceļojums uz labāku veselību un pašizpratni. Komentāros sociālajos tīklos var atrast liecības par pozitīvu personīgo pieredzi, piemēram, pašsajūtas uzlabošanos, enerģijas pieaugumu, hronisku veselības problēmu mazināšanos. Šī personiskā pieredze daudziem ir kļuvusi par spēcīgāko motīvu ne tikai pašiem turpināt praksi, bet arī dalīties šajā pieredzē ar citiem. Tieši šāda savas pieredzes tālākizplatīšana ir arī laba reklāma dažādiem centriem, kuru mērķis savukārt ir palielināt sabiedrības izpratni par šo medicīnas sistēmu un tās lietošanas iespējām un piesaistīt jaunus sekotājus. Šim pašam mērķim domāti arī

8 Doša (tulkojumā no sanskrita दोष, *dosha* – trīs) ājurvēdā apzīmē ķermeņa un prāta funkcionālos principus jeb trīs enerģijas (*vāta*, *pitta* un *kapha*), kas nosaka, kā darbojas organisms. Ājurvēda māca, ka veselam cilvēkam šīs enerģijas ir līdzsvarā.

citi centru rīkotie publiskie pasākumi, piemēram, lekcijas, semināri un atvērto durvju dienas.

- **Piederība ↔ pašpiederze:** ~4–5 Lai gan pastāv ar ājurvēdas izplatību saistīti centri un organizētas kopienas, tās izplatība Latvijā ir saistīta galvenokārt ar stāstiem par individuālo pašpiederzi, kas bieži vien ir svarīgāka par piederību kādai konkrētai organizācijai. Atsaucoties uz iepriekš rakstīto, šeit vēlreiz jāuzsver, ka ājurvēda ir zināšanu un prakšu sistēma, kas ir vērsta uz indivīdu. Tās pamatā ir ideja, ka katrs cilvēks ir unikāls un veselības uzturēšanai ir nepieciešama individualizēta pieeja. No vienas puses, cilvēki, kas pievēršas ājurvēdai, paši meklē risinājumus savām personīgajām veselības problēmām vai sev piemērotus veidus, kā uzlabot dzīves kvalitāti. No otras puses, indivīds tiek arī mudināts nevis pasīvi saņemt ārstēšanu, bet kļūt par savas veselības “ekspertu” un apgūt tādas zināšanas un prakses, kas ļautu veikt apzinātas un veselību nostiprinošas izvēles katru dienu. Šajā gadījumā piederība kādai kopienai nodrošina psiholoģisku un arī garīgu atbalstu situācijās, kad tāds ir nepieciešams. Piemēram, kopienā, kura izveidojusies ap “Dhanvantari” centru, tiek apgūti ne tikai ājurvēdas principi, bet arī vaišnavu garīgā mācība.
- **Tirgus / digitālās platformas:** ~3–4 Ājurvēdas izplatību Latvijā veicina galvenokārt tirgus un digitālās platformas. Tādā veidā tiek nodrošināta aizvien plašāka gan zināšanu, gan produktu un pakalpojumu pieejamība, padarot ājurvēdu par nozīmīgu daļu strauji augošajā labbūtības industrijā. Ājurvēdas gadījumā tirgus un digitālās platformas ir cieši saistītas. Komerzializācijas dēļ daudzi ājurvēdas produkti ir kļuvuši par ierastu ikdienas patēriņa sastāvdaļu. Savukārt šo produktu patēriņa pieaugumu un tādējādi arī komercializāciju veicina tieši digitālās platformas, kuras ne tikai izplata informāciju par dažādiem pakalpojumiem un produktiem, bet arī nodrošina to iegādi. Turklāt vienlaikus tās veido arī virtuālās kopienas, kur lietotāji var ne tikai sadarboties un dalīties pieredzē, bet viņi kļūst par aktīviem šo platformu reklamēto pasākumu un produktu patērētājiem un popularizētājiem.
- **Reģions / paaudze ~2:** Ājurvēdas pakalpojumu un pasākumu pieejamība ir koncentrēta Rīgā un tās tuvākajā apkārtnē. Rīgā atrodas lielākie centri un vairums privāto mācību iestāžu un privāti praktizējošo speciālistu. Rīgā ir arī plašāks specializēto veikalu tīkls, kur iespējams iegādāties ājurvēdas produktus. Šī koncentrācija ir loģiska, ņemot vērā lielāku iedzīvotāju skaitu, lielāku pirkjspēju un atvērtāku vidi jaunām idejām un praksēm. Ārpus galvaspilsētas ājurvēdas pieejamība ir fragmentārāka. Lai gan arī citās lielākajās pilsētās (piemēram, Liepājā, Cēsīs, Valmierā) ir atrodami

atsevišķi praktiķi, masieri vai jogas studijas, kas piedāvā ar ājurvēdu saistītus pakalpojumus, to klāsts un intensitāte ir ievērojami mazāka. Tomēr digitālās platformas un tiešsaistes kursi daļēji mazina šo ģeogrāfisko nevienlīdzību, ļaujot cilvēkiem reģionos gan apgūt zināšanas, gan tiešsaistē pasūtīt produktus. Tāpat arvien biežāk lauku reģionos tiek rīkoti dažādi izbraukuma semināri un retrīti. Ājurvēda Latvijā interesantāka šķiet sievietēm vecumā no 30 līdz 55 gadiem – tā ir arī galvenā labbūtnības industrijas patērētāju grupa. Šīs sievietes ir atvērtākas holistiskai pieejai veselības problēmu risināšanā un biežāk meklē veidus, kā mazināt stresu, uzlabot labsajūtu un saglabāt vitalitāti. Pieaugošo interesi jauniešu (20–30 gadu vecumā) vidē veicina jogas, vegānisma un veselīga dzīvesveida popularitāte, taču jaunieši biežāk izvēlas tikai atsevišķus ājurvēdas elementus, nevis visu sistēmu. Savukārt vecākā paaudze (60+) ājurvēdas zināšanas, pakalpojumus un produktus izmanto retāk, piemēram, tad, ja ājurvēdu iesaka kāds no ģimenes locekļiem vai ja tā šķiet saskanīga ar tautas medicīnas tradīcijām.

D. Novatoriskas kustības (Jaunā laikmeta, guru kustības)

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas bija labvēlīgs laiks Jaunā laikmeta (*New Age*) kustības⁹ ienākšanai Latvijā. Pavisam īsi šo kustību varētu raksturot kā 19. gadsimtā un vēl agrāk sastopamajās ezoterisma tradīcijās balstītu eklektisku prakšu un uzskatu tiklojumu, kas pagājušā gadsimta 70. un 80. gados sāka izplatīties dažādos kultūras fenomenos, tostarp mūzikā, filmās, semināros, darbnīcās, terapijās un retrītos (Stašulāne 2009, 115). Par šīs kustības raksturīgākajām īpašībām dažādos enciklopēdiskos avotos parasti nosauc fokusu uz holistisku personības transformāciju, dziedināšanu, dabas pielūgsmi un ekoloģiskās un planetārās apziņas attīstību, pievēršanos Austrumu reliģijām un okultisma praksēm (DofO 1999, 160, NAE 2021, xiii). Jaunā laikmeta kustībā integrētas tādas senas okultisma prakses kā hieromantija, astroloģija un citas nākotnes paredzēšanas metodes. Plaši izplatīts ir čenelings (*channeling*) – sazināšanās ar garīgām būtnēm, lai saņemtu informāciju un atbildes uz jautājumiem. 20. gadsimta 80. gados popularitāti iemantoja ticība kristāliem kā dziedināšanas un personības transformācijas elementiem (Tēraudkalns 2025).

Raksturojot šo kustību, bieži tiek lietoti apzīmējumi *milieu* un *zeitgeist*. Šie apzīmējumi norāda, ka kustība iemieso laikmeta garu un rada vidi jeb kontekstu, kurā līdzās dažādām radniecīga rakstura grupām, kursiem un semināriem veidojas

9 Nosaukums saistīts ar kustības popularizēto uzskatu par jaunu – Ūdensvīra laikmetu.

arī plašāka ietekme uz mūsdienu sabiedrības reliģisko dzīvi un kultūras procesiem kopumā.

Latvijā interese par šīs kustības idejām padomju laikā kļuva par sava veida kluso pretestību un alternatīvu garīgo meklējumu formu. Informācija izplatījās galvenokārt caur neoficiāliem kanāliem – *samizdat* literatūru, grūti pieejamām zviedru mistiķa Emanuēla Svēdenborga, teosofes Jeļenas (Helēnas) Blavatskas un Elisas Beilijas grāmatām un individuāliem kontaktiem, veidojot šauru, bet zinošu interesentu loku. Kā padomju laikā, tā arī jau pēc neatkarības atgūšanas Jaunā laikmeta kustība iekļāva sevī arī krievu kultūrā pazīstamas ideju sistēmas, piemēram, gleznotāja un domātāja Nikolaja Rēriha mācību. 20. un 21. gadsimta mijā šī tendence turpinājās, no Krievijas ienākot, piemēram, pašpasludinātā pravieša Visariona un romānos aprakstītās Anastasijas mācībām, kas bija savdabīga Jaunā laikmeta ideju un prakšu adaptācija postpadomju telpā. Nozīmīga vieta šajās mācībās bija ierādīta arī krievu mesianisma idejām. Turklāt mācību adepti atteicās no piederības ‘tehnokrātiskai civilizācijai’ un tās vietā izvēlējās dzīvi saskaņā ar šīm mācībām veidotajās ekoloģiskajās apmetnēs un kopienās.

Šie un citi piemēri atklāj raksturīgu Jaunā laikmeta grupu iezīmi: tām raksturīga radoša Rietumu un Austrumu, tajā skaitā, Indijas, kultūras elementu izmantošana: Latvijā indiešu koncepti (čakras, karma) tiek brīvi kombinēti ar Rietumu astroloģiju, šamanismu, kristīgo misticismu un pat elementiem no latviešu folkloras. Interesanti, ka pat tādas kustības kā Dievturība, kas sevi pozicionē kā autentisku latviešu pamatkultūras atjaunotni, savā diskursā un praksē reizēm izmanto Jaunā laikmeta konceptus, kas netieši nāk no Austrumu tradīcijām, lai padarītu savu mācību par dzīvu un mūsdienīgu reliģiju (Stašulāne 2019).

Jaunā laikmeta kustības difūzais raksturs bieži vien kļūst par iemeslu diskusijām un pat diametrāli pretējiem viedokļiem par atsevišķu organizāciju vai grupu piederību šai kustībai. Piemēram, līdz šim starp pētniekiem nav vienprātības par to, vai Jaunā laikmeta kustībai pieder arī Latvijā pazīstamās Valdorfa skolas.

Pirmā Valdorfa skola tika atklāta 1919. gadā Štutgartē, Vācijā. To izveidoja austriešu filozofs un ezoteriķis Rūdolfs Šteiners (*Rudolf Steiner*, 1861–1925), pēc tam, kad Valdorfa-Astorija cigarešu fabrikas (*Waldorf-Astoria Zigarettenfabrik*) īpašnieki Emīls un Berta Molti lūdza viņu palīdzēt ierīkot skolu rūpnīcas strādnieku bērniem (Göbel 2020). Šteiners izstrādāja īpašu pedagoģisko sistēmu, kas balstījās viņa antroposofiskajā mācībā. Viņš uzskatīja, ka izglītībai harmoniskā veidā jāattīsta viss bērns – viņa prāts, jūtas un griba. Pirmā Valdorfa skola tika atvērta tajā pašā gadā un kļuva par paraugu jaunai, holistiskai pedagoģijas skolai, kas uzsvēra bērna intelektuālo, māksliniecisko un praktisko spēju līdzsvarotu attīstību. Mūsdienās Valdorfa skolas pedagoģiskā pieeja ir pazīstama vairāk nekā 100 valstīs. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju arī Latvijā darbojas vairākas

Valdorfa skolas: Ādažu Brīvā Valdorfskola, Rīgas Valdorfskola, Pārdaugavas Valdorfskola, Gulbenes Valdorfskola un Ogres Baltā Valdorfskola.

Valdorfa skolas pedagogija un saistība ar Šteineru ezoteriskajām idejām (holisms, garīgums, alternatīva pasaules uztvere) tuvina to Jaunā laikmeta kustībai, taču skola primāri fokusējas uz praktisku pedagogiju (māksla, roku darbs, dabas izzināšana), nevis uz Šteineru antroposofisko ideju un garīgās prakses mācīšanu. Tāpēc to nevar uzskatīt par piederīgu Jaunā laikmeta kustībai klasiskā izpratnē.

Cits piemērs varētu būt Jura Rubeņa izveidotais Elijas nams un Integrālās izglītības institūts, kurus aplūkojām iepriekšējā nodaļā. No vienas puses, Rubeņa izstrādātajās programmās dominē uzsvars uz individuālo garīgumu un izaugsmi – retrīti, meditāciju nodarbības un semināri to demonstrē pietiekami skaidri. Programmās integrētās metodes – meditācija, personīgas izaugsmes tehnoloģijas, iekšējā resursa attīstīšana, šamaņu prakses – atgādina Jaunā laikmeta eklektismu. No otras puses, nav publisku liecību, ka šajās programmās kaut cik nozīmīga vieta būtu ierādīta Ūdensvīra laikmeta vai citu utopisku epochālu pārmaiņu gaidīšanai. Tādējādi Elijas namu un Integrālās izglītības institūtu ar zināmu piesardzību var interpretēt kā Jaunā laikmeta kustībai piekritīgas parādības – ja Jaunā laikmeta kustību patiešām saprotam kā garīgās izaugsmes, holistisko prakšu un individuālās transformācijas vidi, bet nevis kā striktu, skaidri strukturētu kustību ar visām tās iezīmēm.

Līdztekus Jaunā laikmeta grupām Latvijā 20. gadsimta otrajā pusē sāka aizvien aktīvāk sevi pieteikt dažādas Indijas izcelsmes guru kustības, kas tieši tāpat kā Jaunā laikmeta ideju popularizētāji solīja ātru garīgo izaugsmi un ‘pareizās’ atbildes uz eksistenciāliem jautājumiem. Par guru kustību var uzskatīt jau iepriekš apskatīto Starptautisko Krišnas apziņas biedrību, kuras dibinātājs un guru bija Šrīla Prabhupāda.¹⁰

Latvijā mēs varam atrast vairāk vai mazāk drošas ziņas par diezgan daudzām dažādu guru sekotāju grupām. Šeit pieminēsim tikai dažas no tām. Jau pagājušā gadsimta 80. gados Latvijā parādījās ziņas par *transcendentālo meditāciju*, kuru kā specifisku mantras meditācijas formu 1955. gadā izveidoja Mahariši Mahešs Jogi.¹¹ 1959. gadā Mahariši pirmo reizi apmeklēja Londonu un īsā laikā kļuva slavens. Starp viņa sekotājiem bija Džordžs Harisons no *The Beatles*, Mārtins Skorsēze, Deivids Linčs, Klints Īstvuds un citas Rietumu slavenības (Montes, Goddeeris 2020, 857). Kaut arī pārliecinošu datu par transcendentālās meditācijas ietekmi Latvijā ir maz, ir atrodama informācija, ka šī meditācija jau 20. gadsimta

10 Bengāļu valodā অভয় চরণারবিন্দ ভক্তবিদোন্ত স্বামী প্রভুপাদ, angļu valodā A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada, 1896–1977.

11 Sanskritā महर्षि महेश योगी, angļu valodā Maharishi Mahesh Yogi, 1918–2008.

astoņdesmitajos gados bijusi populāra arī Latvijas radošo cilvēku vidē (Aizsilniece 2019).

Organizētā veidā pirmās apmācības transcendentālajā meditācijā aizsākās 1990. gadā, kad Latvijā ieradās pirmie skolotāji no ASV. Saskaņā ar šīs mācības piekritēju izplatīto informāciju “apmēram pusgada laikā apmācījās aptuveni seši tūkstoši Latvijas iedzīvotāji un viesi” (Transcendentālā meditācija 2025). Šis pats avots norāda, ka 1992. gadā vairāk nekā 100 cilvēku apguva padziļināto transcendentālās meditācijas tehniku *sidhi*¹² un kļuva *par lidojošiem jogiem*.¹³ 1995. gada 12. janvārī Tieslietu ministrijā tika reģistrēta sabiedriska organizācija “Mahariši Vēdiskās Zinātnes universitāte”,¹⁴ kas pašlaik darbojas ar nosaukumu “Nesatricināmās Latvijas izglītības centrs” (IC NL 2025). Kaut arī šis centrs, kā arī vairākas interneta platformas piedāvā apmācības transcendentālajā meditācijā, kā arī dažādus kursus un seminārus, taču publiski nav atrodamas drošticami dati ne par transcendentālās meditācijas popularitāti un sociālo ietekmi, ne arī par organizācijām, kas nodarbojas ar tās mācīšanu.

1994. gadā tika reģistrēta sabiedriskā organizācija “Rīgas Šri Činmoja centrs”. Kā jau liecina centra nosaukums, tās darbības fokusā bija bengāļu dzejnieka, mūziķa, gleznotāja un sportista Šri Činmoja (1931–2007) garīgā mācība. “Rīgas Šri Činmoja centrs” ir viens no daudzajiem Šri Činmoja centriem pasaulē, kuri veidoti kā tikšanās vieta kopīgām lūgšanām un meditācijai, viņa mācības apgūšanai un garīgās mūzikas baudīšanai. Sekojot Šri Činmoja lūgumam, meditācijas nodarbības šajos centros tiek nodrošinātas bez maksas. Tādā veidā tiek apliecināts, ka saskaņā ar tradicionālo indiešu pārliecību garīgums ir ikviena cilvēka neatņemamas tiesības, kuras nav nedz nopērkamas, nedz pārdodamas (SCC 2025).

12 Vārds *siddhi* (no sanskrita सिद्धि) nozīmē “spējas”, “panākumi”, “pārdabisks sasniegums”. Tās ir parnormālas, pārdabiskas vai citādi maģiskas spējas un sasniegumi, kurus var iegūt, praktizējot meditāciju un jogu. Mahariši savu padziļināto transcendentālās meditācijas *siddhi* tehniku izstrādāja 1975. gadā. Viņš apgalvoja, ka šī tehnika trenējot prātu atbilstoši tam, ko viņš sauca par ceturto galveno apziņas stāvokli jeb transcendentālo apziņu, un ļauj “dabiskā veidā izpaust potenciālās cilvēka spējas”, attīstot koordināciju starp prātu un ķermeni – “domas-realizācijas vienotību” (*unity of mind and nature*). *Siddhi* tiek praktizēta pēc tam, kad cilvēks ir apguvis pamattehniku (mantras meditāciju). *Siddhi* tehnikas praktizētāji fokusē domas uz “sanskrita sūtrām” (frāzēm no *Yoga Sūtra*), cenšoties piedzīvot domu kā “pabeigtu realitāti”. Vairāk skat., piemēram, Gerace, D.D., Orme-Johnson, D.W. (2023). *The TM & TM-Sidhi Book: Enlightenment, Invincibility, World Peace*. Fairfield Press.

13 “*Lidojošie jogi*” jeb *Yogic Flying* – prakses forma, kad meditētāji, sēžot lotosa pozā un praktizējot noteiktu sūtru (piemēram, “*Laghu-tvam*” – “vieglums”), “sāk atrauties no zemes – lec”. Transcendentālajā meditācijā to uzskata par apziņas spēka izpausmi – “lidošanas” sākuma stadiju (*hopping stage*). 2. stadija ir “lidojums gaisā” (*flying stage*) – teorētiski nepierādīta stadija, kur ķermenis “plūst”, un 3. stadija ir lidošana bez kustības (*gliding stage*) – pilnīga viegluma un klusuma pieredze. “*Lidojošo jogu*” tehnika tiek skaidrota kā apziņas fenomēns, kur prāts un ķermenis kļūst tik saskaņoti, ka dabiskā enerģija izpaužas arī fiziskā kustībā. Skat.: Pearson, C. (2000). *The Complete Book of Yogic Flying*. Maharishi University of Management Press.

14 Citos avotos “Mahariši Vēdisko Zinātņu universitāte”.

Filozofa Valda Svirska vadībā centrs regulāri organizē izstādes, koncertus, dzejas lasījumus, lekcijas un mācības meditācijā, to laikā nodarbību apmeklētāji veic elpošanas, vizualizācijas, mantru atkārtošanos un citus vingrinājumus. Svirsks sadarbojas ar dažādiem garīgiem izdevumiem un ir konsultants un pastāvīgs dalībnieks, piemēram, mākslas festivālā “*Ad Lucec*”. Centrs rīko arī labas gribas akcijas, aicinot cilvēkus katru dienu veltīt dažas minūtes klusai meditācijai, lūgšanai vai pateicības izteikšanai par labo sevi, savā ģimenē, tautā un pasaulē. Latvijā darbojas arī “Šri Činmoja maratona komanda”, un kopš 2016. gada pie Māras diķa tiek rīkots sešu stundu skrējieni, bet no 2019. gada – arī 12 stundu skrējieni “Pārspēj sevi”. Skrējiena mērķis “ir dot cilvēkiem iespēju iepazīt savas spējas un tās pārvarēt – atrast veidus, kā ar pozitīvu noskaņu un gribasspēku iespējams uzveikt gan iekšējās, gan ārējās grūtības” (Maratona komanda 2025).

Latviešu valodā publicētas divas Šri Činmoja grāmatas – “Prieka spārni” (Zvaigzne ABC) un “Laiques pavedieni” (Jumava), kurās “vienkāršā valodā atainots mūsdienīgs, sirdspieejā un labo īpašību kopšanā balstīts iekšējās pilnveides ceļš” (Sirds meditācija 2025).

Tomēr jāatzīst, ka ziņas par šo centru atrodamas lielākoties paša centra mājaslapās un līdzīgas ievirzes portālos – nav publiski pieejamu statistikas datu, cik cilvēku mācījušies centra rīkotajās meditācijas nodarbībās un vai viņi apmeklējuši arī citus tā pasākumus. Tāpat līdz šim nav bijuši arī plašāki akadēmiski pētījumi par centra darbību Latvijā.

Gadsimtu mijā daudzi Latvijā aizrāvās ar vēl viena Indijas guru – Šri Satjas Sai Babas (1926–2011) mācību. Kustība parādījās Latvijas kultūras telpā jau padomju periodā un tās aizsākumi saistīti ar dzejnieces Mirdzas Ķempes (1907–1974) vārdu. 20. gadsimta sešdesmitajos gados Mirdza Ķempe vadīja Latvijas PSR Ārzemju draudzības un kultūras sakaru biedrības Indijas nodaļu un saņēma no Indijas dažādas grāmatas, starp kurām bija arī brošūras ar Sai Babas mācības pārstāstiem. Brošūras tālāk nonāca Alises Ekas un Maijas Grotuses organizētajā pagrīdes Sai Babas darbu studiju grupā, kurā darbojās arī dzejniece Mirdza Bendrupe u. c. pazīstami inteliģences pārstāvji (vairāk skat.: Krumina-Konkova 2024, 207–209). Savukārt 1980. gados Sai Babas kustības literatūru uz Latviju atveda Rasma Rozīte (Krūmiņa-Koņkova, Gills 2005, Krūmiņa-Koņkova 2024).

1996. gadā Latvijā izveidojās divi centri – Rīgā un Liepājā, kuros kopā bija ap 40 oficiālu biedru. Entuziastu grupas veidojās arī Cēsīs, Mālpilī, Ventspilī, Jelgavā un vēl citviet Latvijā, un 1998. gadā notika Satjas Sai Babas Latvijas organizācijas 1. konference.

Pašlaik Latvijā darbojas “Satjas Sai Rīgas centrs”, kas reģistrēts 2002. gadā un kura darbības mērķis ir popularizēt Satjas Sai Babas mācības piecus pamatprincipus jeb vispārcilvēciskās vērtības – patiesību (*satya*), pareizu rīcību (*dharma*), mieru (*shanti*), mīlestību (*prema*) un nekaitēšanu (*ahimsa*).

Pēc Satjas Sai Babas nāves viņa sekotāju skaits Latvijā samazinājās un arī viņu aktivitātes kļuva mazāk pamanāmas. Varētu pat šķīst, ka šīs kustības laiks Latvijā ir beidzies. Tomēr, ieskatoties Rīgas centra lapā *Facebook*, varam atrast informāciju, ka šai lapai ir apmēram 1400 sekotāju un tajā regulāri, kaut arī samērā reti, tiek publicēta jauna informācija par centra pasākumiem. Savukārt starptautiskās kustības oficiālajā tīmekļvietnē ir informācija, ka vēl 2025. gada 25. maijā 27 kustības aktivisti piedalījās dabas pārgājienā “100 soļi pretī Svami”. Tiesa, pēdējo desmit gadu laikā Latvijas vārds šajā vietnē parādās tikai sešās publikācijās (SSSIO 2025), kas, šķiet, tomēr liecina par Latvijā salīdzinoši nelielu aktīvo dalībnieku skaitu un kustības lejupslīdošu dinamiku.

Paskatīsimies, kā Jaunā laikmeta un guru kustības varētu kartēt, izmantojot mūsu matricu:

- **Institucionalitāte ↔ difūzītāte:** ~3–4 Jaunā laikmeta un guru kustību sekotāji veido lielākoties nelielas, neformālas grupas, kas pulcējas ap konkrētu skolotāju (vietējo vai ārzemju) vai seko noteiktai garīgajai tradīcijai bez formālas organizatoriskās struktūras. Šīs grupas parasti darbojas privātās telpās vai īrētās zālēs un par savu darbību paziņo, izmantojot savstarpējus kontaktus un ziņas sociālo tīklu grupās, nevis plašu reklāmu. Tai pašā laikā šim segmentam var pieskaitīt arī daudz redzamākas, strukturētākas un institucionāli nostiprinātas kopienas, kuras darbojas kā oficiāli reģistrētas reliģiskas vai sabiedriskas organizācijas, piemēram, Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība. Arī šīs organizācijas seko konkrēta guru mācībai, un to sekotājiem ir svarīga personīga, bieži vien mistiska, saikne ar skolotāju un tāpēc svarīga nozīme ir šīs saiknes nostiprināšanai domāto rituālu ievērošana.
- **Publiskums ↔ privātums:** ~3–4 Atzīmējot atbilstošu skaitli uz šīs koordinātu ass, jāņem vērā, ka Jaunā laikmeta un guru kustības veido hibrīdmodeli, kur, kaut arī tajā dominē privātums (personiskā garīgā pieredze), būtiska vieta ierādīta arī publiskai (digitālai un komerciālai) telpai, jo tieši tur notiek mācības izplatība un tiek nostiprināta guru un viņu sekotāju autoritāte. Tomēr arī šajā publiskajā telpā priekšplānu veido uzsvars uz individuālu pieredzi (“iekšējais ceļš”, “patiesais Es”, “enerģijas sajušana”) un no sekotājiem netiek prasīta pārmērīgi stingra noteiktu dogmu ievērošana un lojalitātes izrādīšana konkrētai kustībai. Šo kustību dalībniekus lielākoties virza *patērētāja loģika*: izvēlēties **sev** piemērotus rituālus, prakses un skolotājus. Tādējādi šī izvēle veidojas kā **personisks projekts**, kura mērķis ir sava veseluma, garīgā līdzsvara vai iekšējās enerģijas “vibrāciju” sakārtošana. Šajā projektā dominē introspektīvas prakses: meditācijas, enerģētiskā dziedināšana, pašizaugsmes rituāli, astroloģija, individuālās

konsultācijas. Vienlaikus šajā individuālā projektā un personiskajā telpā veidojies garīgums tālāk jau tiek piedāvāts kā pakalpojums vai produkts (semināri, retrīti, lekcijas, kursi, abonementi, grāmatas), bet panākumus sasniegušie kļūst par jauniem guru, skolotājiem jeb koučiem un veido jau savu *zīmolu*, stiprinot autoritāti ne tikai ar savu jauniegūto pieredzi un harismu, bet arī ar dažādiem “sertifikātiem”. Tas nozīmē, ka sociālo tīklu konti, *YouTube* kanāli un *Facebook*, *Instagram* un *Telegram* vai citu digitālo platformu grupas veido jaunu kolektivitāti, kurā privātā pieredze tiek publiskota, veidojot savdabīgu pāreju starp privātu stāstījumu un publisku koplietošanu. Tādējādi šīs kustības faktiski nojauc robežu starp privāto un publisko: privātā garīgā prakse kļūst publiska (piemēram, meditācijas tiešsaistēs, sociālajos tīklos apmainīšanās ar stāstiem par savu pieredzi), savukārt publiskā prakse kļūst personalizēta (reklāmas ietver personiskus stāstījumus, guru uzrunā savu sekotāju tieši, uz Tu). Kolektīvās struktūras netiek veidotas kā institūcijas, bet kā tīklojumi – līdzdalīgi, viegli pieejami un, ja sekotājam rodas jaunas intereses, brīvi pametami. Tādējādi publiskā telpa kļūst fragmentēta un specializēta, bet privātā – nepieredzēti redzama.

- **Piederība ↔ pašpiederze:** ~4–5 Kā tikko jau redzējām, šajās kustībās dominē orientācija uz pašattīstību un praktiskiem ieguvumiem – uz veselības uzlabošanu, stresa mazināšanu, personīgo izaugsmi. Bieži vērojama pieeja “izvēlies un sajauc” (*pick and mix*), saskaņā ar kuru katrs atbilstoši savām personīgajām vajadzībām var brīvi kombinēt elementus no dažādām garīgām tradīcijām. Vienlaikus šim segmentam ir piederīgas arī organizācijas, kas piedāvā ar konkrētiem Indijas garīgiem skolotājiem saistītas prakses daudz strukturētākā un bieži vien komercializētā veidā. Tipiski piemēri ir lielas jogas studijas un labbūtības centri ar plašu nodarbību klāstu, treneru apmācības programmām un sertifikāciju. Šīs organizācijas darbojas kā pakalpojumu sniedzēji, un to klientus vispirms interesē piedāvāto pakalpojumu kvalitāte. Lai gan arī šādi centri, kā jau norādīts iepriekš, reizēm izmanto konkrēta garīgā skolotāja mācību, to publiskais tēls un piedāvājums bieži vien ir vērsts uz plašāku auditoriju, uzsverot praktiskus ieguvumus, piemēram, potenciālā klienta fiziskā stāvokļa uzlabošanu un iekšējā miera un līdzsvara sasniegšanu.
- **Tirgus / digitālās platformas:** ~3–4 Lai arī vairākums Jaunā laikmeta un ar Indijas izcelsmes guru saistītu kustību Latvijā sevi prioritāri pozicionē kā nekomerciālas garīgās iniciatīvas, savā darbībā tās lielākoties tomēr iekļaujas tirgus un digitālo platformu ekosistēmā. Šīs grupas izmanto sociālos tīklus (īpaši *Facebook*, *YouTube* un *Instagram*), lai izplatītu mācības, organizētu meditācijas, lekcijas un garīgās izaugsmes kursus. Piemēram,

“Rīgas Šri Činmoja centrs” izmanto interneta vietnes un notikumu portālus, lai piesaistītu interesentus bezmaksas meditācijas nedēļām un koncertiem. Turklāt digitālajām platformām – meditācijas lietotnēm, tiešsaistes jogas kursiem un sociālo mediju grupām, kas nodrošina informācijas pieejamību un ļauj praktizēt individuāli, bez piesaistes konkrētai organizācijai – šajā segmentā ir būtiska nozīme. Šāda jaunu sekotāju piesaistes forma ir visvieglāk integrējama mūsdienu rietumnieciskajā dzīvesveidā, jo viņiem netiek pieprasīta dziļa interese par kādu konkrētu garīgu mācību vai piederību vienai noteiktai kopienai. Tai pašā laikā atšķirībā no pilnībā komercializētām labbūtības praksēm šīs kustības saglabā, kaut arī salīdzinoši nelielu, bezmaksas vai brīvprātīga ziedojuma modeli.

- **Reģions / paaudze ~2:** Šo kustību ģeogrāfiskais sadalījums Latvijā rāda izteiktu koncentrāciju Rīgā, kur atrodas galvenie centri un pasākumu norises vietas, tomēr aktivitātes pastāv arī reģionos. Šāds modelis ir raksturīgs mazāk institucionālām garīguma formām, kas spēj elastīgi pielāgoties vietējo kopienu vajadzībām. Paaudžu griezumā šīs kustības piesaiste vidēja vecuma un arī jaunākus (20–40 gadi) dalībniekus, īpaši tos, kas izmanto digitālās platformas un prot angļu valodu, jo šīs prasmes palielina iespēju iekļauties starptautiskās garīgās kopienās. Dalībniekiem pārsvarā ir augstākā izglītība un interese par pašattīstību, alternatīvu garīgumu un veselīgu dzīvesveidu. Vērojams izteikts sieviešu pārsvars, kas atbilst kopējam Rietumu Jaunā laikmeta un “labbūtības garīguma” kopienu profilam. Tādējādi vecuma un reģionālo struktūru varētu aprakstīt šādi – tradīciju ilglaicīgie sekotāji Rīgā veido stabilu kodolu, bet digitālā vide ļauj iekļaut jaunus interesentus no visas Latvijas. Matricas ietvarā šī dimensija novērtējama kā reģionāli izklaidēta un paaudžu ziņā atvērta.

E. Akadēmiskā pētniecība ar kultūras pārstāvēniecību (pētniecības centri, muzeji)

Šo segmentu aplūkosim pavisam īsi, jo daļēji tas tika aprakstīts jau iepriekš, tādējādi fiksējot tā pārklāšanos ar citiem segmentiem.

- **Institucionalitāte ↔ difūzītāte: ~1–2** Ar Indijas reliģisko kultūru saistītais pētniecības centru un muzeju segments ir salīdzinoši mazs un koncentrēts akadēmiskajā vidē, bez specializēta Indijas kultūrai veltīta muzeja. Tā lielāko daļu veido Latvijas Universitātes Āzijas studiju nodaļa, HZF Starptautiskais Indijas studiju centrs un Mākslas muzejs Rīgas Birža ar savu patstāvīgo Indijas kolekciju. Ar Indiju saistīta pētniecība notiek arī citās augstskolās, piemēram, Daugavpils Universitātē. Mūsu koordinātu sistēmā tas nozīmē augstu institucionalitātes rādītāju. To nosaka gan pieminēto institūciju juridiskais statuss un to hierarhiskā uzbūve, gan tas, ka lielāko

šo institūciju budžeta daļu veido valsts finansējums. Vienlaikus ir iespējama arī neliela difūzītāte, jo, piemēram, pētniecība ir saistīta ar plašāku humanitāro zinātņu jomu un dažādos projektos var būt nepieciešama arī citu reliģisko kultūru izpēte.

- **Publiskums ↔ privātums: ~2** Šis segments ir publiski pieejams, taču tikai nišas līmenī. Ar Indijas reliģisko kultūru saistītā tematika parādās atklātās lekcijās, akadēmiskās konferencēs, izstādēs un reizēm – ar garīgo kopienu pārstāvjiem kopīgi organizētos pasākumos. Taču arī šādās reizēs šim publiskumam ir galvenokārt izglītojošs raksturs: tas nepārstāv “indiešu garīgumu” un nav arī kādas kopienas publiska pašizpaušme.
- **Piederība ↔ pašpiederze: ~2** Kaut arī Indijas kultūrai veltīti pētījumi vai mākslas priekšmeti var būt saistīti ar garīgām praksēm un to veidotu pieredzi, diskurss šajā segmentā ir orientēts galvenokārt uz Indijas reliģiskās kultūras zinātnisku analīzi, nevis uz tās elementu izmantošanu savas garīgās pieredzes veidošanai. Tādējādi piederība pētniecībai dominē pār pašpiederzes dimensiju. Arī jogas nodarbības vai relaksācijas brīži augstskolās iekārtotās meditācijas telpās nav uzskatāmi par garīgām praksēm. Kaut, protams, tas neizslēdz to, ka kādiem pētniekiem viņu akadēmiskās intereses pārklājas ar kultivētu garīgu pieredzi un piederību vēl citam segmentam.
- **Tirgus / digitālās platformas: ~1** Šajā segmentā komercializācijas rādītājs ir salīdzinoši zems. No vienas puses, muzeji ir ieinteresēti palielināt ieņēmumus, pārdodot biļetes, un arī pētnieki reizēm veido maksas lekciju kursus, taču, salīdzinot ar iepriekš aprakstīto garīguma patēriņu, piemēram, jogas un meditācijas pakalpojumu jomā, akadēmiskā Indijas reliģiskās kultūras pētniecība un Indijas mākslas priekšmetu izstādes nav reliģiskā tirgus produkts. Tieši tāpat nav arī digitālu platformu, kur tiktu popularizētas vai pakalpojuma veidā pārdotas kādas reliģiskās prakses.
- **Reģions / paaudze ~1:** Pētniecība un muzejzinātne ar atsevišķiem izņēmumiem ir koncentrētas Rīgā un saistītas ar akadēmisko vidi. Dominējošā auditorija ir studenti un humanitāro zinātņu pētnieki ar ierobežotu plašākas sabiedrības iesaisti. Jaunākā paaudze nodrošina segmenta reprodukciju institucionālā līmenī, bet tās ietekmei uz citiem segmentiem lielākoties ir atsevišķu gadījumu raksturs.

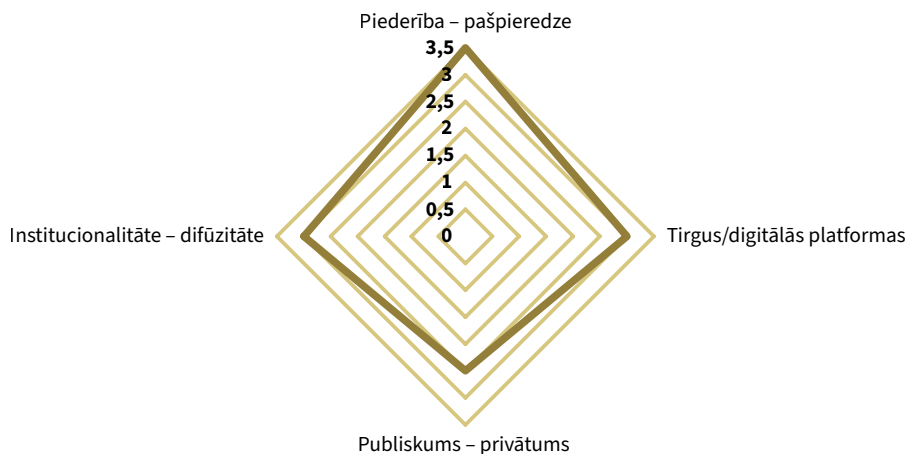
Apkopojot visus mūsu matricā iekļautos skaitliskos rādītājus un mēģinot izveidot vienotu Indijas reliģiskās kultūras kartējumu, var redzēt, ka **institucionalitātes ↔ difūzītātes** dimensijā Indijas kultūras klātbūtni Latvijā veido kā formālas institūcijas, tā individuālas prakses. Vienā pusē atrodas Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība, kas darbojas kā pilnvērtīga reliģiska organizācija ar juridisku

statusu, templi un noteiktu hierarhiju, kā arī Indijas kultūras pētniecību pārstāvošās organizācijas, bet pretējā pusē – jogas un ājurvēdas prakses, kuras funkcionē pārsvarā kā neatkarīgi uzņēmumi vai privātas grupas. Mahariši, Šri Činmoja un Satjas Sai Babas sekotāju organizācijas ieņem vidus pozīciju: tās ir starptautisku struktūru filiāles, kas Latvijā darbojas elastīgi, pielāgojoties vietējai videi. Šāda struktūra rada nevis konkurenci, bet tieši pretēji —formālie un mazāk institucionalizētie garīguma veidi papildina cits citu. Kopējais rādītājs uz mūsu koordinātu ass ir ~3: **mērena virzība uz difūzītāti.**

Publiskuma ↔ privātuma rādītāji liecina, ka visas Indijas kultūras ietekmes grupas ir redzamas publiski, taču to aktivitātes atšķiras pēc mērķa un auditorijas. Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība, rīkojot gājienus, lekcijas un sabiedriskus pasākumus, publiskajā telpā ir viena no vispamanākajām. Jogas un ājurvēdas kopienas balansē starp publiskām nodarbībām un privātām praksēm, bet guru sekotāji darbojas pēc daudz privātāka modeļa, piedāvājot meditācijas un kursus ierobežotās grupās. Rezultātā veidojas savstarpēji papildinoša telpa, kur katram tās segmentam ir atšķirīgs publiskuma līmenis. Kopējais rādītājs ir ~2–3: **mērena virzība uz privātumu.**

Izvērtējot **piederības ↔ pašpiederzes** dimensiju, var teikt, ka aplūkotie segmenti un tātad arī kopienas, kuras tie pārstāv, svārstās no konfesionālās piederības līdz individuālai garīgajai pieredzei. Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība akcentē formālu piederību un reliģisko disciplīnu, savukārt jogas un ājurvēdas, kā arī Jaunā laikmeta grupas veicina individuālu meklējumu un pašpiederzes attīstību. Iepriekš skatītās un arī citas guru grupas atrodas starp abiem poliem – tās saglabā noteiktu garīgo struktūru, bet dalība ir brīvprātīga un bez formālas konversijas. Tādējādi starp dažādiem modeļiem veidojas nevis konkurence, bet kopdarbība: katra piedāvā atšķirīgu, bet tomēr – ceļu uz garīgumu. Kopumā šajā dimensijā vērojama **spēcīga pašpiederzes dominance: ~3–4.**

Tirgus un digitālo platformu rādītājs ilustrē to, cik lielā mērā Latvijā garīgums ir kļuvis par sabiedrisku un plaša patēriņa pakalpojumu. Kā redzējam, joga un ājurvēda ar pārsvarā maksas nodarbībām, pakalpojumiem un citu preču klāstu, kā arī plašu reklāmu sociālajos tīklos un dažādās digitālās platformās ir visvairāk komercializētie segmenti. Jaunā laikmeta un guru kustības izmanto digitālās platformas galvenokārt saziņai un pasākumu organizēšanai. Kaut arī daļai to aktivitāšu ir komerciāls raksturs, tās samērā bieži piedāvā arī bezmaksas pasākumus. Savukārt Starptautiskā Krišnas apziņas biedrībā tirgus un digitālā platforma darbojas lielākoties nošķirti, un digitālā platforma vairāk tiek izmantota misijas darbam un izglītības veicināšanai. Tomēr garīguma prakses iekļaujas lielākoties mūsdienu patēriņa sabiedrībai raksturīgajā tirgus un komunikācijas struktūrā un šo tendenci var raksturot kā **komercializāciju ar samērā augstu digitalizācijas pakāpi (~3).**

38. attēls. Matricas dimensiju kopējā virzība Indijas reliģiskās kultūras gadījumā

Visbeidzot reģiona un paaudzes griezumā Indijas kultūras klātbūtne Latvijā pārsvarā vērojama Rīgā, bet ar augošu iesaisti arī citās valstspilsētās, piemēram, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā.

Demogrāfiskajā un izglītības profilā dominē vidēja vecuma un jaunāki (25–55 gadi) pieaugušie, bieži ar augstāko izglītību un interesi par pašattīstību, kuru īsteno, ne tikai apgūstot teorētiskās zināšanas, bet arī praktiski, piemēram, meditējot. Aizvien lielāku vietu visos segmentos sāk ieņemt digitāli aktīvākā paaudze (20–40 gadi), kas iesaistās dažādās grupās, izmantojot sociālos tīklus un tiešsaistes pasākumus. Demogrāfiskajā profilā redzams arī izteikts sieviešu pārsvars. Šāds profils norāda uz samērā mobili auditoriju, kurā pakāpeniski paplašinās Indijas reliģiskās kultūras ietekme visā Latvijā.

Matricas rādītāju kopējā virzība rāda, ka Indijas reliģiskās kultūras kopienas Latvijā neveido stingru hierarhiju, bet savstarpēji papildinošu ekosistēmu, kur katra kopiena aizpilda savu nišu. Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība nodrošina strukturētu Vēdu zināšanās balstītu reliģisku ietvaru, jogas un ājurvēdas prakses risina ar veselību un labbūtību saistītas problēmas, savukārt Jaunā laikmeta un guru kustības veido iekļaujošu fonu cilvēka pašattīstības iespējām.

Indijas reliģiskā kultūra ir dažāda un dinamiska: to ietekmē gan atšķirības garīguma izpratnē, gan veidojošo kopienu stabilitāte. Arī garīguma meklējumiem ir savas modes tendences: parādotes jaunām praksēm vai skolotājiem, mainās prioritātes un rodas jaunas grupas, kuras bieži aizstāj tās, kuras bija populāras iepriekš. Turklāt daudzi izvēlas vienlaikus būt piederīgiem vairākām grupām. Visbeidzot – šis Indijas reliģiskās kultūras “mākonis” var ne tikai mainīties savā iekšējā saturā un ārējās aprisēs, bet arī veidot kopējas robežas ar citu reliģisko kultūru mākoņiem.

Piemēram, mēs varam viegli iedomāties, ka arī kristieši nodarbojas ar jogu vai ir nopirkuši kādu grāmatu Rēriha grāmatnīcā.

Noslēgumā jāuzsver, ka šajā nodaļā izmēģināto matricu var lietot, lai Latvijas reliģiskajā ainavā atrastu vietu ne tikai Indijas, bet arī citām reliģiskajām kultūrām – gan vienkāršākām, gan daudz sarežģītākām. Pārejot uz nākamo grāmatas nodaļu, kur nu jau pievērsīsimies kristīgajai reliģiskajai kultūrai, vēl tikai jānosauc tā reliģiskās ainavas īpašība, kura skaidri iezīmējas Indijas reliģiskās kultūras kartējumā: tā ir izteikta virzība uz individuālu garīgu pieredzi jeb pašpiederzi, bez vajadzības strikti piederēt kādai noteiktai reliģiskai organizācijai. Tāpēc, lai padziļinātu šādas pašpiederzes izpratni, turpinājumā paskatīsimies, kā mūsu matricu, papildus izmantojot dzīvotās reliģijas (*lived religion*) pieeju, varētu lietot, veidojot pavisam nelielas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas draudzes un tās locekļu pašpiederzes portretu.

Izmantotie darbi

- Aizsilniece, I. (2019). Kas ir meditācija. *Latvijas Ārsts*, Nr. 5. Pieejams: <https://arsts.lv/jaunumi/ilze-aizsilniece-kas-ir-meditacija>
- Bukolovska, S., Bukolovskis, R. (2015). Latvijas ārsti Indijā. Ājurvēdas pieredzē un praksē. *Doctus. Portāls ārstiem un farmaceitiem*, 03.09. Pieejams: <https://www.doctus.lv/raksts/personibas-un-viedokli/intervijas/latvijas-arsti-indija.-ajurvedas-pieredze-un-prakse-2820/>
- Burišina, N. (2022). Cultural Agents of Indic Sciences' Migration in Post-War Latvia. *Letonica*, 45, 173–195.
- Cohen, A.B., Hill, P. C. (2007). Religion as Culture: Religious Individualism and Collectivism Among American Catholics, Jews, and Protestants. *Journal of Personality*, 75 (4), 709–742.
- Dhanvantari (2025). Autentiska Keralas Ājurvēda. Ājurvēdas centrs “Dhanvantari”. *Hare Krišna centrs*. Pieejams: <https://www.krishna.lv/lv/ajurvedas-centrs>
- Dofo (1999). *New Age. Dictionary of the Occult*, Geddes&Grosset.
- EK akadēmija (2025). Ājurvēdas bāzes pamatprogramma. *Egijas Kerliņas Ājurvēdas un jogas akadēmija*. Pieejams: <https://www.ekacademy.lv/courses/ajurvedas-pamati>
- Elisanda (2020). Ājurvēdas mācība. *Profesionālās tālākizglītības centrs Elisanda*. Pieejams: <https://elisanda.lv/ajurvedas-maciba/>
- Fomina, J. and Zowczak, M. (2019). *Catholic Religious Minorities in the Times of Transformation*. 1st edn. Peter Lang Group.
- Gerace, D.D., Orme-Johnson, D.W. (2023). *The TM & TM-Sidhi Book: Enlightenment, Invincibility, World Peace*. Fairfield Press.
- Göbel, N. (2020). How it all began: The history of Waldorf schools. *Waldorf-100.org*. Pieejams: <https://www.waldorf-100.org/en/waldorf-education/history/>
- ICNL (2025). Biedrība, Izglītības centrs “Nesatricināmā Latvija”. *Transcendental Meditation*. Pieejams: <https://tm-latvija.lv/sabiedriba/#>
- ISKCON (2025). Informācija par ISKCON. *Hare Krišnas centrs*. Pieejams: <https://krishna.lv/>
- Kims, S. (2020). The Permeable Boundaries Between Theology, Science and Literature. *Border Crossings: The Journal of Japanese-Language Literature Studies*, 10 (1), 8–11.
- Krūmiņa-Koņkova, S. (2024a). Starptautiskā Krišnas apziņas biedrība Latvijā. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://ej.uz/ISCON>

- Krūmiņa-Koņkova, S. (2024b). The Entry of Indian Spiritual Movements into the Cultural Space of Soviet Latvia in the 1970s–1980s. *Religious Life in the Late Soviet Union. From Survival to Revival (1960s–1980s)*, Barbara Martin and Nadezhda Beliakova eds. Routledge, 202–216.
- Krūmiņa-Koņkova, S., Gills, N. (2005). Reliģisko minoritāšu ietekme uz jaunus daudz kultūru identitātes veidošanos (Nobeigums). *Reliģiski-filozofiski raksti*, X. Rīga: LU FSI, 213–231.
- Latvijas jogas biedrība (2024). Latvijas Jogas biedrība. *Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra informācijas portāls*. <https://info.ur.gov.lv/?#/legal-entity/40008238210>
- Joga (2025). Latvijas jogas biedrības aktivitātes. Joga.lv Pieejams: <https://www.joga.lv/category/pasakumi/>
- Maratona komanda (2025). Par pasākumu. *Šri Činmoja maratona komanda*. Pieejams: <https://lv.srichinmoyraces.org/6-hour-race>
- McConnell, M. (2016). *Letters from the Yoga Masters: Teachings Revealed through Correspondence from Paramhansa Yogananda, Ramana Maharshi, Swami Sivananda, and Others*. North Atlantic Books.
- Misāne, A. (2025). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Agitu Misāni, 21. janvārī Rīgā. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Montes, E.C., Goddeeris, I. (2020). Hinduism in Belgium. *Handbook of Hinduism in Europe*, Knut A. Jacobsen, Ferdinando Sardella eds., Vol. 2. Brill, 849–863.
- NAE (2021). Introduction. *New Age Encyclopedia*, Gordon Melton ed. Detroit (USA): Gale Research Inc.
- Pasek, Z. (2014). *Kultura religijna protestantyzmu*. Kraków: Wydawnictwo Libron.
- Starptautiskais Indijas studiju centrs (2025). Informācija par centru. *Latvijas Universitāte*. Pieejams: <https://www.hzf.lu.lv/par-mums/centri/starptautiskais-indijas-studiju-centrs/>
- Saskarsme (2025). Ājurvēdas kurss. *Mācību centrs Saskarsme*. Pieejams: <https://saskarsmecentrs.lv/12-01-2025-ajurvedas-kurss-dziedniecibas-skola/>
- SCC (2025). Sri Chinmoy Centre. *Srichinmoy.org*. Pieejams: https://www.srichinmoy.org/service/sri_chinmoy_centre
- Sirds meditācija (2025). Meditācijas kurss novembrī. *Sirds meditācija*. Pieejams: <https://sirdsmeditacija.lv/2025/10/10/meditācijas-kurss-novembri/>
- SISC (2019). Apgūsti Ājurvēdas pamatus Latvijas universitātē. *Latvijas Universitāte*, 06.02. Pieejams: <https://www.lu.lv/par-mums/lu-mediji/zinas/zina/t/48384/>
- SSSIO (2025). Latvia. Sri Sathya Sai Universe. *Šri Sathya Sai International Organization*. Pieejams: <https://saiuniverse.sathyasai.org/tags/latvia/>
- Stašulāne, A. (2009). New religious movements in Latvia. *Soter*, 32 (60), 107–124.
- Stašulāne, A. (2019). A Reconstructed Indigenous Religious Tradition in Latvia. *Religions*, 10 (3). Pieejams: <https://www.mdpi.com/2077-1444/10/3/195>
- Tēraudkalns, V. (2025). Jaunā laikmeta kustība. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/198755-jaun%C4%81-laikmeta-kust%C4%ABb>
- TM (2017). Reliģisko savienību (baznīcu), diecēžu un citu reliģisko organizāciju darbības pārskati 2017. gadā. Pieejami: <https://www.tm.gov.lv/lv/2017-gada-publiskie-parskati>
- TM (2023). *Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2023. gadā*. Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/media/22878/download?attachment>
- Transcendentālā meditācija (2025). *Pārpasaulīgā meditācija*. Pieejams: <https://tmmed.wordpress.com/2010/11/12/tm-latvija-20-gadu/>
- Vaišnavu Lielģimene, a (2025). ISKCON septiņi mērķi. *Vaišnavu Lielģimene*. Pieejams: <https://vaisnavu-lielgimene.wordpress.com/iskcon/starptautiskas-krisnas-apzinas-biedribas-septini-merki/>
- Vaišnavu Lielģimene (2025). Vaišnavu Lielģimene. *Facebook*. Pieejams: <https://www.facebook.com/VaisnavuLielgimene>
- Weber, M. (2010). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Revised 1920 ed. Oxford University Press.

- Zowczak, M. (1998). Religious Culture and Its Changes. A Symbolic Perspective. *Ethnology and Anthropology at the Time of Transformation. Poland at the 14th Congress of the IUAES*, K. Kaniowska, D. Markowska eds. Łódź: Wydawnictwo PAN.
- Ysseldyk, R., Matheson, K., & Anisman, H. (2010). Religiosity as Identity: Toward an Understanding of Religion From a Social Identity Perspective. *Personality and Social Psychology Review*, 14 (1), 60–71.

Dzērbenes draudzes analīze: dzīvotās reliģijas perspektīvas teorētiskā ietvara robežās

Reliģija ikdienā. Šajā nodaļā tiek analizēta Dzērbenes evaņģēliski luteriskā draudze kā mikrolīmeņa piemērs, kuru izmantosim, lai tālāk izvērtētu 3. nodaļā skatītās matricas lietošanas iespējas un analītisko potenciālu. Papildus tam – nodaļā izmantotā dzīvotās reliģijas pieeja dos iespēju noskaidrot, kā teorētiskās kategorijas izpaužas draudzes ikdienas praksēs un tās veidotajās sociālajās attiecībās, izgaismojot reliģiskās dzīves daudzslāņaino un lokāli iesakņoto raksturu.

Dzīvotās reliģijas pieeja un draudze kā pētniecības lauks

Pirms pievērsties stāstam par Dzērbenes draudzi, ir lietderīgi tuvāk aplūkot dzīvotās reliģijas (*lived religion*) pieeju mūsdienu reliģiozitātes pētniecībā – tās veidošanās vēsturi, izmantošanas iespējas, kā arī ierobežojumus.

Īsumā šo pieeju var raksturot kā fokusa pārbīdi no reliģijas institucionālajiem, normatīvajiem un dogmatiskajiem aspektiem uz to, kā reliģija tiek dzīvota ikdienā – uz sarežģītajiem, bieži vien neapzinātajiem un nelineārajiem veidiem, kādos tā izpaužas ticīgo ikdienas praksēs, pieredzē un attiecībās ar pasauli.

Akadēmisko interesi par dzīvotās reliģijas pieeju un tās pētniecisko potenciālu būtiski veicināja amerikāņu vēsturnieka Roberta Orsi darbs par amerikāņu katolicismu “Starp debesīm un zemi: cilvēku radītās reliģiskās pasaules un to pētnieki”. Šis grāmatas ievadā Orsi raksta: “Cilvēki, kas parādās šajās lappusēs, acīmredzami domā par savu reliģiju; prakses uzsvēršana nenozīmē refleksijas noliegšanu. Viņi arī izdara izvēles, lai gan pieticīgākā nozīmē – izvēloties jau viņiem dotā lauka ietvaros. [...] Svētie, dievi, dēmoni, senči un tamlīdzīgi pieredzē un praksē ir reāli – attiecībās starp debesīm un zemi, cilvēku dzīves un vēstures apstākļos, kā arī

stāstos, ko cilvēki par tiem stāsta. Šādi iztēlota realitāte dažiem var šķist par maz, citiem – par daudz. Taču man tā vienmēr ir šķitusi pietiekami reāla” (Orsi 2005, 18).

Saskaņā ar Orsi, reliģijas pētniekam jāpievēršas galvenokārt tam, ko cilvēki patiesībā dara, domā un jūt, dzīvojot savu reliģisko dzīvi. Dzīvotās reliģijas pieeja akcentē nevis tikai ticības deklarācijas vai normatīvus uzskatus, bet gan to, ko cilvēki konkrēti “dara” ar reliģiju savā ikdienā: “Dzīvotās reliģijas pētniecības pamatjautājumi ir par to, ko cilvēki dara ar reliģiskajām izteiksmes formām, kā viņi tās izmanto, ko ar to palīdzību veido no sevis un savām pasaulēm, un kā savukārt vīriešus, sievietes un bērnus būtiski veido tās pasaules, kuras viņi paši rada, tās veidojot. Reliģija nepastāv ārpus šī procesa; nav tādas reliģijas, ko cilvēki nebūtu paņēmuši savās rokās” (Orsi 2003, 172).

Somu pētniece Helēna Kupari uzsver, ka šis Orsi citāts trāpīgi apkopo dzīvotās reliģijas pieejas pamatpremisu: reliģiskās izteiksmes formas jeb idiomas nepastāv neatkarīgi no cilvēkiem, kuri tās pazīst un atzīst kā reliģiskas. Atsaucoties uz Pjēru Burdjē, viņa atgādina, ka, lai šīs reliģiskās idiomas kļūtu nozīmīgas un iedarbīgas, tās ir jāaktivizē indivīdiem, kuriem ir gan interese, gan sociālās un kultūras spējas to darīt (Kupari 2020, 213).

Izmantojot Orsi skaidrojumu, mēs varam pieņemt, ka reliģiskā identitāte nav kaut kas fiksēts vai stabils: tā ir nepārtraukti topošs process, kas veidojas cilvēku savstarpējās attiecībās un šo attiecību visdažādākajos savījumos. No šāda skatpunkta raugoties, reliģiju pētniecība neizbēgami pievēršas reliģisko kopienu sociālajai dzīvei, kur reliģiskie simboli, prakses un naratīvi funkcionē kā resursi identitātes veidošanai, attiecību strukturēšanai un kopienas saišu stiprināšanai. Orsi noraida vienkāršotas praktizējošas/nepraktizējošas binaritātes un lineārus reliģiozitātes spektrus, to vietā uzsverot, ka analītiski nozīmīgāki ir tādi jēdzieni kā “hibriditāte, ambivalence, ironija”. Viņš konsekventi demonstrē, kā reliģiskajā pieredzē un praksē tiek veidoti un uzturēti vairāki, bieži vien savstarpēji pretrunīgi nozīmes slāņi (Baigent A., Pound, M. u. c. 2022).

Orsi piedāvātā pieeja ļauj pētniekiem ieraudzīt reliģiozitāti arī kā dažādām improvizācijām atvērtu, “nepareizu”, fragmentāru un neparedzamu realitāti, kas savā divējādībā notiek un veidojas ārpus reliģisko institūciju noliktajām robežām – tā dzīvo visdažādākajās ikdienas telpās un, iespējams, tieši tur iegūst savu patieso dzīvīgumu un nozīmi. Pieņemot dzīvotās reliģijas pieeju nozīmē pieņemt, ka tie, kuri tic un praktizē savu ticību, nav pasīvi tradīcijas mantinieki. Viņi ir savas ticības līdzautori, jo, pat sekojot tradīcijai, reliģiskā prakse nekad nav tās pilnīga reprodukcija. Viņi institucionāli tālāk nodotās doktrīnas, rituālus un morālās normas nevis “noliek plauktā”, bet aktīvi izmanto – pielāgojot, uzlabojot un reizēm arī apstrīdot.

Kā uzsvēra amerikāņu reliģijas socioloģe Nensija Ammermane (*Nancy Ammerman*), kura savos pētījumos arī izmanto dzīvotās reliģijas pieeju, tieši Orsi

pētījumi nodrošināja šīs pieejas ietvaru un sākotnējo impulsu tās turpmākajai attīstībai (Ammerman 2016, 85). Būdamā sākotnēji izstrādāta dažādos ar kristietību saistītos pētījumos, pēdējā desmitgadē dzīvotās reliģijas pieeja tiek veiksmīgi lietota arī citu reliģiju ikdienas dzīves izpētē – kā šīs reliģijas tiek dzīvotas īstā, nevis daudzos gadījumos teorētiski konstruētā pasaulē. Piemēram, šī pieeja ir būtiski pārveidojusi arī budisma pētniecību, kur pētnieki aizvien biežāk pievēršas ārpus klosteriem īstenotām laju praksēm, nevis elitārām, uz tekstiem orientētām un vienīgi klosteros izkopjamām budisma skolu mācībām. Tādā veidā pētniekiem izdodas veidot kompleksāku un arī dziļāku izpratni par to, kā budisti savas mācības principus īsteno ikdienā un kā tas notiek konkrētos sociālos, kultūras un politiskos kontekstos (Palmer 2011, Mak 2012, Westendorp 2020, Osto 2024).

Tomēr (kā jau jebkura jauna metode) dzīvotās reliģijas pieeja saskaras arī ar kritiku, kas bieži ir saistīta tieši ar metodoloģiskas dabas bažām par šīs pieejas mērogu un to, cik tāl ar šīs pieejas palīdzību iegūtos rezultātus var un drīkst vispārināt. Proti, dzīvotās reliģijas pētījumos izmantotās metodes pārsvarā tiek lietotas specifisku gadījumu izpētē, nodrošinot empīriskus datus, kas izceļas ar detalizētību un niansētību. Atsaucoties uz šo pētījumu specifiku, dzīvotās reliģijas pieejas kritiķi apšaubā tās potenciālu vispārinājumu veidošanā, īpaši gadījumos, kad pētījuma mērķis ir formulēt plašākus teorētiskus apgalvojumus par vienu vai otru reliģisko tradīciju.

Pēc autores domām, dzīvotās reliģijas pieejas izmantošana **draudžu pētniecībā** (*congregation studies*)¹ ir viens no piemēriem, kur šīs kritiķu bažas ir ņemtas vērā. Draudžu dzīvei veltīti arī vairāki jau pieminētās Ammermanes pētījumi. Tajos draudze tiek analizēta kā dinamiska sociāla telpa, kurā reliģija tiek atveidota konkrētās ikdienas situācijās.

Šādu skatījumu uz draudzi iespējams tuvāk paskaidrot, izmantojot mikrokosma–makrokosma attiecību modeli. Tajā draudzi varam iedomāties kā lokālu reliģiskās dzīves mikrokosmu, bet baznīcu – kā institucionālu, teoloģisku un simbolisku makrokosmu. Šādā priekšstatā draudze vairs nav vienkārši daļa no baznīcas jeb tās “apakšvienība”, bet gan telpa, kurā baznīcas mācība, rituāli un normatīvās prasības sastopas ar konkrētās vietas sociālo vidi, kopienas vajadzībām un indivīdu pieredzēm. Citiem vārdiem sakot, makrokosma reliģiskās struktūras tiek tulkotas, pielāgotas un nereti arī pārveidotas lokālās mikrokosma praksēs. Šī mijiedarbība lielākoties ir abpusēja: lokālās prakses un nozīmju veidošanas procesi draudzes līmenī atgriezeniski ietekmē to, kā baznīca kā institūcija, kura pārstāv

1 Arī Latvijā ir parādījušies līdzīgi pētījumi. Piemēram, šīs nodaļas rakstīšanas laikā, 2026. gada 10. februārī LU Humanitāro zinātņu fakultātē Ieva Zepa aizstāvēja savu promocijas darbu zinātnes doktora grāda (Ph. D.) iegūšanai humanitārajās un mākslas zinātnēs par tēmu “Folklorā un kristietībā 20.–21. gadsimtā: Stirnienes draudzes piemērs”.

reliģisko tradīciju, tiek saprasta un piedzīvota “no apakšas”. Turklāt draudze atspoguļo pārmaiņas arī ārpus baznīcas esošajā vietējā kopienā, jo tā nav izolēta; tā reaģē uz apkārtējo sociālo vidi un tiem procesiem, kas tajā risinās (Ammerman 1997).

Piemēram, grāmatā “Ticības pīlāri: Amerikas draudzes un to partneri” Ammermane analizē, kā ASV dažādas reliģiskās tradīcijas pārstāvošas draudzes “brīvprātīgi veic pragmatisku darbu, radot ‘sociālo kapitālu’” (Ammerman 2005, 68), tas ir, kā tās veido savas attiecības ar citām draudzēm un sabiedrību un kā darbojas plašākā sadarbības tīklojumā. Tāpēc svarīgi ir ne tikai draudzes iekšējie rituāli un ticējumi, bet arī organizatoriskās stratēģijas, sadarbības partneri un resursu “ekoloģija” (Ammerman 2005, 156).

Tādējādi arī pētījumu Dzērbenes draudzē var skaidrot kā mēģinājumu meklēt atbildi uz jautājumu, kā baznīca kā institucionāls makrokosms tiek iedzīvota konkrētā draudzes mikrokosmā. Pētījums necenšas vērtēt draudzes ikdienas dzīves reliģisko “pareizību” vai atbilstību normatīviem modeļiem, bet gan, izmantojot arī jau iepriekš lietoto matricu, vienkārši ļauj ieskatīties tajā, kā reliģija tiek dzīvota konkrētā vietā un laikā. Analīzes centrā ir draudze kā attiecību, prakšu un nozīmju tīkls – kā konkrēti cilvēki piedalās šajās attiecībās, kā viņi izmanto reliģiskos simbolus un valodu, stāstot par savu ikdienas ticību, un kā draudze funkcionē Dzērbenes sociālajā un kultūras vidē.

No teorijas uz empīrisko pētījumu: Dzērbenes draudzes izvēle un konteksti

Izvēli par labu Dzērbenes evaņģēliski luteriskajai draudzei noteica vairāki savstarpēji saistīti faktori.

Pirmkārt, draudzei ir sena un daudzslāņaina vēsture, kas ļauj analizēt reliģiskās dzīves attīstību Latvijas lauku vidē dažādos vēsturiskos periodos, piemēram, Krievijas impērijas laikā, neatkarīgās Latvijas 20.–30. gados un padomju periodā. **Otrkārt**, Dzērbenes draudze raksturo tipisku Vidzemes lauku draudzi, tādējādi sniedzot iespēju izdarīt plašākus secinājumus par reģiona reliģiskajiem un sociālajiem procesiem. **Treškārt**, pētījuma veikšanu veicināja pieejamie vēsturiskie avoti un vietējo iedzīvotāju atmiņu liecības, kas nodrošināja bagātīgu empīrisko materiālu. **Ceturtkārt**, salīdzinājumā ar lielu pilsētas draudzi nelielas draudzes struktūra padziļinātā gadījuma pētījumā ir vieglāk analizējama, vienlaikus ļaujot atklāt arī plašākas pārmaiņu tendences baznīcā un sabiedrībā, piemēram, sekularizācijas procesus un reliģiskās identitātes transformācijas lauku kopienā. **Visbeidzot** – izvēli noteica arī autores sezonālā uzturēšanās Dzērbenē. Tādējādi jau pirms pētījuma bija izveidojies priekšstats par vietējās kopienas dzīvi, iepriekšēja pazišanās

ar draudzi un kontakti atviegloja lauka pētījuma veikšanu un interviju organizēšanu. Padziļināts pētījums notika 2025. gada augustā.

Dzērbenes pagasts ir viena no vēsturiski bagātākajām un ainaviski daudzveidīgākajām teritorijām Cēsu novadā. Tas atrodas Vidzemes augstienes centrālajā daļā, ko raksturo paugurains reljefs, ezeri un izteikta kultūrvēsturiskā identitāte. Pēc 2021. gada administratīvi teritoriālās reformas Dzērbenes pagasts ir kļuvis par daļu no paplašinātā Cēsu novada un tagad robežojas ar sava novada Taurenē, Vaiņevē, Veselavā un Zosēnu pagastiem, kā arī Smiltenes novada Raunā, Drustu un Launkalnes pagastiem. Pagasta centrs atrodas Dzērbenē.

Vēstures avotos Dzērbene pirmo reizi minēta 1357. gadā, kad šajā vietā Rīgas arhibīskaps pavēlējis uzbūvēt pili un novadu izrentējis vasalim Sīmanim Serbenam (Zerbenam), no kura uzvārda arī cēlies Dzērbenes nosaukums *Serben*. 1577. gadā Ivana Bargā laikā Dzērbeni pilnīgi nopostīja un pili sagrāva. Nākamajos gadsimtos pār Dzērbeni valdīja gan zviedri, gan krievi. 1771. gadā Katrīna Otrā Dzērbenes muižu uzdāvināja Oto Veismanam fon Veisenšteinam (*Otto Adolf Weisemann von Weissenstein*, 1726–1773), bet muižas pēdējie saimnieki bija Oto fon Laudona (*Otto Gerhard Ritter von Laudohn*, 1673–1732) dzimta (Dzērbene 2026). Pakāpeniski teritorija ap muižu izveidojās par pirmo blīvāk apdzīvoto vietu pagastā.

Otra blīvi apdzīvotā vieta sāka veidoties aptuveni trīs kilometrus tālāk uz Drustu pusi, kad pēc dzelzceļa līnijas Ieriķi–Pitalova izbūves tur 1916. gadā tika ierīkota Zerbenes stacija, kuru 1919. gadā pārdēvēja par Dzērbenes staciju. Arī mūsdienās gan statistikas datus, gan pašu dzērbeniešu ikdienas sarunās Dzērbene kā vēsturiskais centrs un Dzērbenes stacija ar tās tuvumā esošajām mājām daudzējādā ziņā saglabā zināmu nošķirtību, līdzīgi kā ar šīm vietām saistītās kopienas.²

Dzērbene ir cieši saistīta ar Brāļu draudžu vēsturi. Kaut arī pirmo Brāļu draudzes saietu namu Dzērbenes pagastā uzcēla tikai 1820. gadā, hērnhūtiešu kustību jau tās pirmsākumos atbalstīja mācītājs Kristians Dāvids Lencs (*David Christian Lenz*, 1720–1798),³ kurš kalpoja Dzērbenes evaņģēliski luteriskajā draudzē no 1742. līdz 1749. gadam.

Brāļu draudzes vēsturē paliekoši ierakstīts ir arī Andža Kurnja-Aumaņa jeb Aumaņu tēva (1783–1852) vārds. Viņš bija izcils Dzērbenes brāļu draudzes vadītājs,⁴

2 Turpmāk demogrāfisko datu aprakstā tā Dzērbenes teritorija, kurā izveidojies pagasta centrs, tiks saukta par Dzērbeni, bet Dzērbenes teritorija, kurā atrodas bijusī Dzērbenes stacija, tiks saukta vienkārši par Dzērbenes staciju. Citos gadījumos šis nošķirums netiks piemērots.

3 Studējot Halles Universitātē, Lencs bija iepazinies ar piētisma idejām, kas bija svarīgs garīgs impulss hērnhūtiešu un brāļu draudžu kustībai. Viņš kļuva par nozīmīgu piētisma un hērnhūtiešu ideju atbalstītāju Vidzemē. Viņa garīgā darbība, publicētie darbi un amati baznīcas vadībā (no 1779. līdz 1798. gadam viņš bija Vidzemes superintendents un virskonsistorijas priekšsēdētājs) atstāja būtisku iespaidu uz brāļu draudžu kustību Vidzemē. Vairāk skat.: Literatūra.lv: <https://www.literatura.lv/personas/kristians-davids-lencs>

4 Ar viņa palīdzību tika uzcelts piemais saiešanas nams “Jaunietēs”.

teicējs un dzejnieks. Viņa sacerēto dziesmu krājumu “*Teici to Kungu, mana dvēsele!*” 1848. gadā izdeva Dzērbenes mācītājs Augusts Vilhelms fon Keislers (*August Wilhelm von Keußler*; 1810–1887).⁵ Dzērbenieši zina stāstīt, ka, būdams neapmierināts ar Aumaņa ietekmi, Dzērbenes muižas īpašnieks Veismans fon Veisenšteins viņu iesūdzējis tiesā par zāles pļaušanu un koku ciršanu muižas mežā. Taču Aumanis tiesā uzvarējis, un tas vēsturē ir kļuvis par pirmo gadījumu, kad tiesā uzvarējis zemnieks (Ergarde 2008, 2). Aumaņu Andžs apglabāts Dzērbenes Vecajos kapos.

Dzērbenē dzimuši vairāki ievērojami sabiedriskie un kultūras darbinieki, starp tiem latviešu jurists, politiķis, Latviešu pagaidu nacionālās padomes (LPNP) priekšsēdētājs (1917–1918), Latvijas Republikas Ministru prezidents (1924) Voldemārs Zāmuels (1872–1948), gleznotājs Romans Suta (1896–1944) un luterāņu misionāre Indijā (1925–1951) Anna Irbe (1890–1973), kā arī pirmais Latvijas Universitātes rektors, mākslas vēsturnieks Ernests Felsbergs (1866–1928). Dzērbenes pagasta Lejniekos visu savu mūžu pavadījusi izcilā cimdu adītāja Jette Užāne – Cimdu Jettiņa (1924–2007).

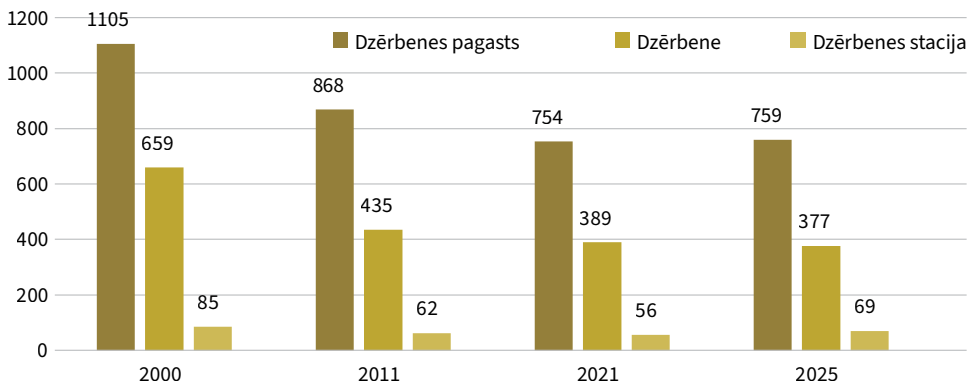
1931. gadā Dzērbenē tika piešķirts ciema statuss. Saskaņā ar četrus gadus vēlāk notikušās Ceturtās Tautas skaitīšanas datiem 1935. gadā Dzērbenes pagastā bija 1825 iedzīvotāji,⁶ no tiem Dzērbenē dzīvoja 665 (TS 1936, 22, 46). Mūsdienās pagastā un arī Dzērbenē iedzīvotāju ir daudz mazāk. 2000. gada statistikas dati rādīja, ka Dzērbenes pagastā dzīvoja 1105 iedzīvotāji, no tiem Dzērbenē – 659 un Dzērbenes stacijā – 85 (OS 2025). Pēc desmit gadiem, 2011. gadā, Dzērbenes pagasta iedzīvotāju skaits bija sarucis līdz 868 iedzīvotājiem, bet Dzērbenē dzīvoja 435 un Dzērbenes stacijā – 62 iedzīvotāji. Iedzīvotāju skaits lēni samazinājās arī turpmākajos gados. 2021. gadā Dzērbenes pagastā dzīvoja 754 cilvēki. Dzērbenes iedzīvotāju skaits bija samazinājies līdz 389 cilvēkiem un Dzērbenes stacijas tuvumā dzīvojošo skaits – līdz 56 cilvēkiem (OS 2025).

2025. gadā, kad notika pētījums, pagasta iedzīvotāju skaits uzrādīja niecīgu pieaugumu: pagastā dzīvoja 759 cilvēki. Dzērbenē iedzīvotāju skaits bija samazinājies līdz 377 cilvēkiem, turpretī Dzērbenes stacijas apkārtnes iedzīvotāju bija kļuvis vairāk, to skaitam apstājoties pie atzīmes 69 (OS 2025).

Lai pētījuma demogrāfiskais ietvars būtu pilnīgāks, pakavēsimies vēl pie dažiem rādītājiem.

5 No 1838. gada Keislers kalpojis Dzērbenes un Drustu draudzēs, bijis Cēsu apriņķa skolu garīgais revīdents un latviešu pagastskolu skolotāju eksaminācijas komisijas priekšsēdētājs. Keislers aktīvi darbojās arī Vidzemes baznīcas un kultūrvēstures pētniecībā. Viņš bija arī Vidzemes sinodes arhivārs (1883–1887) un Vēstures un senatnes pētnieku biedrības līdzdibinātājs Rīgā. Sarakstījis draudzes vēstures materiālus, t. sk. “*Chronik des Serben-Drostenhofshen Kirchspiels*” (1846). Apglabāts Dzērbenē.

6 Saskaņā ar šīs tautas skaitīšanas datiem pastāvīgo iedzīvotāju skaits bija nedaudz mazāks – 1794 (TS 1936, 46).

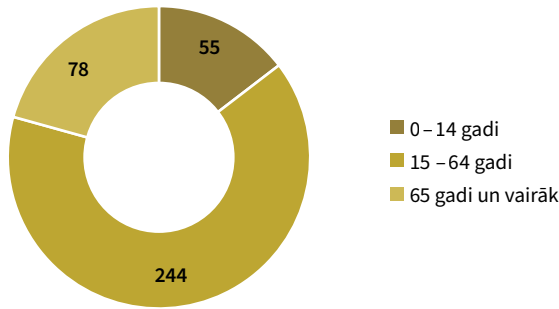

39. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas Dzērbenes pagastā, Dzērbenē un Dzērbenes stacijā saskaņā ar Oficiālās statistikas portāla datubāzes datiem

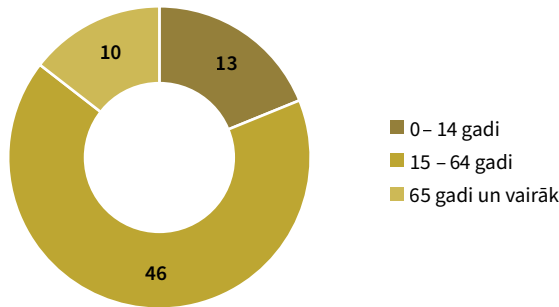
Saskaņā ar statistikas datiem 2025. gadā Dzērbenes pagastā dzīvoja 394 vīrieši un 365 sievietes: Dzērbenē dzīvoja 173 vīrieši un 204 sievietes un Dzērbenes stacijā – 41 vīrietis un 28 sievietes (OS 2025). Pamatojoties uz šiem datiem, var secināt, ka 2025. gadā Dzērbenes pagastā kopumā vīriešu bija nedaudz vairāk nekā sieviešu. Vienlaikus šie skaitļi norāda uz salīdzinoši līdzsvarotu dzimumu struktūru, jo atšķirība starp vīriešu un sieviešu skaitu nav liela. Tomēr iedzīvotāju dzimumu sadalījums atšķirās teritoriāli: Dzērbenē sieviešu skaits pārsniedza vīriešu skaitu, savukārt Dzērbenes stacijā vairāk bija vīriešu. Šāds sadalījums norāda, ka iedzīvotāju sastāvu var ietekmēt vietējie sociālie un ekonomiskie faktori (piemēram, darba iespējas vai dzīvesveids). Dzērbenē kā pagasta centrā ir koncentrēti galvenie pakalpojumu punkti (pagasta pārvalde, bibliotēka, Tautas nams, skola un veikali), kuros pārsvarā strādā sievietes.

Turpmāk redzamajās diagrammās (40. un 41. att.) skatāmi 2025. gada statistikas dati par Dzērbenes un Dzērbenes stacijas iedzīvotāju skaitu pa vecuma grupām (OS 2025). Tabulā redzamā vecuma struktūra liecina, ka abas iedzīvotāju kopas ir **demogrāfiskās novecošanās posmā**.

Dzērbenē darbaspējīgā vecuma iedzīvotāji (15–64 gadi) veido lielāko iedzīvotāju daļu (244 cilvēki), kas liecina, ka tur joprojām pastāv salīdzinoši stabils darbaspēka kodols. Bērnu (0–14 gadi) skaits ir 55, kas ir neliels, un tas norāda uz zemu dzimstības līmeni vai jauno ģimeņu skaita samazināšanos. Ilgtermiņā šāda situācija var radīt iedzīvotāju novecošanās risku. Senioru (65 un vairāk gadi) skaits – 78 cilvēki – ir ievērojams un pārsniedz bērnu skaitu. Tas skaidri liecina par novecojošu iedzīvotāju daļas īpatsvaru attiecībā pret bērnu skaitu un par pieaugošu sociālās aprūpes un veselības pakalpojumu nozīmi kopienā.

40. attēls. Iedzīvotāju skaits pa vecuma grupām Dzērbenē 2025. gadā saskaņā ar Oficiālās statistikas portāla datubāzes datiem

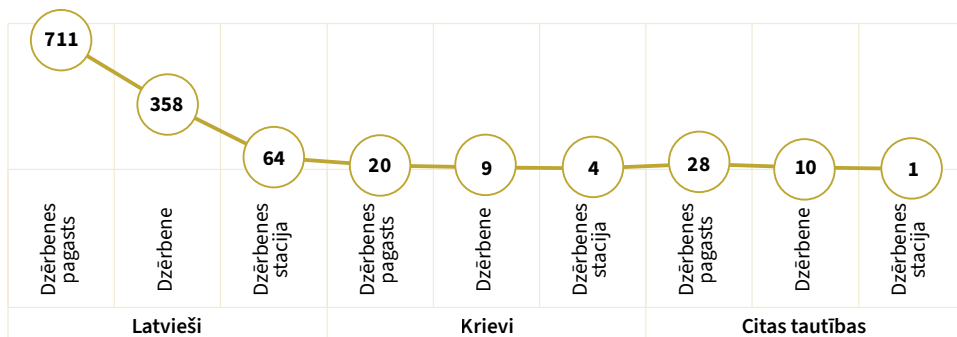

41. attēls. Iedzīvotāju skaits pa vecuma grupām Dzērbenē 2025. gadā saskaņā ar Oficiālās statistikas portāla datubāzes datiem

Līdzīgas vecuma struktūras tendences vērojamas arī **Dzērbenes stacijā**. Darbspējīgā vecuma iedzīvotāji (46) veido vairākumu, taču to absolūtais skaits ir mazs, kas ierobežo vietējās kopienas attīstības potenciālu. Bērnu skaits (13) liecina par vāju demogrāfisko atjaunošanos, savukārt senioru (10) skaits ir tuvs bērnu skaitam, kas arī šajā gadījumā norāda uz iedzīvotāju novecošanās problēmu.

Apkopojot Dzērbenes un Dzērbenes stacijas datus, var secināt, ka, lai gan vēl saglabājas darbspējīgā vecuma iedzīvotāju pārsvars, jaunās paaudzes īpatsvars ir nepietiekams. Tas, ka senioru skaits ir lielāks vai līdzīgs bērnu skaitam, raksturo demogrāfisko tendenci, kas ir raksturīga daudziem Latvijas lauku reģioniem. Tā nozīmē, ka nākotnē pieaugs demogrāfiskā slodze. Darbspējīgiem iedzīvotājiem būs jānodrošina kā bērnu, tā novecojošās iedzīvotāju grupas vajadzības, un šāda situācija negatīvi ietekmēs gan ekonomisko aktivitāti, gan pakalpojumu pieejamību.

Visbeidzot atzīmēsim vēl vienu rādītāju, kas varētu būt noderīgs, lai veidotos priekšstats par Dzērbenes draudzes sociālo kontekstu. Šis rādītājs ir Dzērbenes un Dzērbenes stacijas iedzīvotāju iedalījums pēc tautības.

42. attēls. Iedzīvotāju skaits pēc tautības Dzērbenes pagastā, Dzērbenē un Dzērbenes stacijā 2025. gadā saskaņā ar Oficiālās statistikas portāla datubāzes datiem

Dzērbenes pagasts ir etniski ļoti viendabīgs – no 759 iedzīvotājiem pārliecināts vairākums ir latvieši (vairāk nekā 93%), savukārt krievi un citu tautību pārstāvji veido nelielu mazākumu. Izteikts latviešu īpatsvars, kas norāda uz stabili un homogēnu iedzīvotāju struktūru pagastā, ir arī Dzērbenē un Dzērbenes stacijā. Precīzi skaitļi redzami atbilstošajā diagrammā (42. att.). Pēc autore novērojumiem – šī homogēnā struktūra vērojama arī valodas lietojumā – sadzīvē saziņa notiek pārsvarā latviešu valodā.

Iedzīvotāju skaita dinamika Dzērbenes pagastā atspoguļo Latvijas lauku reģionos vērojamās kopīgās tendences, kurām raksturīgs negatīvs dabiskais pieaugums un jau ilgstoši migrācijas procesi. Kā liecina iepriekš aplūkotie statistikas dati, pēdējo desmitgadu laikā iedzīvotāju skaits ir pakāpeniski samazinājies, radot bažas par tā dēvēto “kritisko masu”, kas nepieciešama publisko pakalpojumu, tostarp izglītības, sociālās aprūpes un reliģisko institūciju, ilgtspējīgai pastāvēšanai. Dzērbene šo situāciju jau ir pieredzējusi, kad 2014. gadā Vecpiebalgas novada dome pieņēma un 2018. gadā īstenoja lēmumu slēgt Dzērbenes vidusskolu, to apvienojot ar Dzērbenes mūzikas skolu un izveidojot Dzērbenes vispārīzglītojošo un mūzikas pamatskolu (Pilseta24.lv 2014, Feldmane 2018). Dzērbenes stacijas apkaimē dzīvojošajiem senioriem ne mazāk sāpīga ir arī tuvējo veikalu slēgšana. Iedzīvotāju skaita lejupslīde un sabiedrības novecošanās būtiski ietekmē ne tikai infrastruktūras efektivitāti, bet arī Dzērbenes un pagasta kopumā sociālo un simbolisko dzīvotspēju.

Kritisks faktors Dzērbenes pagasta iedzīvotāju dzīves kvalitātes nodrošināšanai ir reģionālā mobilitāte. Ievērojama daļa iedzīvotāju ikdienā dodas strādāt uz Cēsīm, Valmieru vai pat Rīgu. Gandrīz katrā ģimenē kāds tās loceklis ir izvēlējies darba gaitas ārzemēs. Šī svārstmigrācija liecina, ka Dzērbene arvien izteiktāk pilda “dzīvojamās zonas” funkciju tiem, kuri strādā pilsētās, bet vēlas saglabāt saikni ar lauku vidi.

43. attēls. Dzērbenes muiža jeb Pils. Publicitātes foto. 2022

Avots: www.facebook.com/DzerbenesPils

Vienlaikus pēdējos gados, īpaši kopš COVID pandēmijas, iezīmējas jauna tendence – tā dēvēto “jauno dzērbeniešu” ieceršana. Tie pārsvarā ir pilsētvidē socializējušies iedzīvotāji, kuri bieži strādā attālināti un Dzērbeni izvēlas kā pastāvīgu vai sezonālu dzīvesvietu. Šī migrācijas procesu dualitāte rada daudzslāņainu sociālo dinamiku: no vienas puses, turpinās tradicionālo, vēsturiski veidoto kopienu novecošanās un sarūkšana, bet, no otras puses, ienāk jauni iedzīvotāji ar atšķirīgu kultūras pieredzi, vērtību orientāciju un arī reliģiskās piederības vai garīguma izpratni.

Uz jautājumu, kas Dzērbenē ir nozīmīgs, droši vien vairums dzērbeniešu atbildētu – Pils. Tā vietējie iedzīvotāji sauc Dzērbenes muižu. Pils jau izsenis ir Dzērbenes kopienas dzīves centrs. Arī šobrīd tajā izvietotā pagasta pārvalde, bibliotēka un Tautas nams veido telpisku un sociālu vidi, kurā kultūras atmiņa ar savām vietējās vēstures interpretācijām ir cieši savijusies ar mūsdienu Dzērbenes iedzīvotāju ikdienas dzīvi. Pils kā fiziska un simboliska telpa kalpo par galveno norises vietu koncertiem, izstādēm un kopienai nozīmīgiem rituāliem, nostiprinot izjūtu par nepārtrauktību starp pagātņi un tagadni – par laika upi, kuras plūdums ir nebeidzams.

44. attēls. “Laika upe” Dzērbenes pilī. Instalācijas autori Ērika Māldere un Aigars Lenkevičs. Dainas Šmites foto. 2021

Līdzās Pilij nozīmīga loma dzērbeniešu dzīvē ir arī citām vēsturiski un simboliski svarīgām vietām, piemēram, Augstajam kalnam – pilskalnam, kura virsotnē mūsdienās iekārtota brīvdabas estrāde. Tās ir atmiņas vietas (Nora 1997, 1), kurās materializējas kopienas vēsturiskā pieredze, vērtības un pasaules redzējums. Tās veido ne tikai vizuālu, bet arī normatīvu un emocionālu saikni starp iedzīvotājiem un viņu dzīves vidi, stiprinot piederības sajūtu un sociālo noturību.

Viena no šādām atmiņas vietām, kas piešķirusi neatkārtojamu veidolu Dzērbenes ainavai, ir Dzērbenes baznīca – ne tikai kā dievkalpojumu vieta, bet arī kā simbolisks un sociāls orientieris, kuru veidojusi vietējās kopienas vēsture un gadsimtos izkoptā reliģiskā pieredze ar tās īpašajām rituālajām praksēm.

Dzērbenes baznīca: vieta, kur ainava satiekas ar vēsturi

Balto, ampīra stilā celto baznīcu⁷ Dzērbenē nav iespējams nepamanīt. Tā paceļas uz sena pilskalna ar skatu uz Mācītājmuižas ezeru un Kapsētas ezeru, nedaudz sāņus no krustcelēm, kurās satiekas ceļi, kas ved uz un prom no pagasta centra, un ir pastāvīgs orientieris gan apkārtējā telpā, gan vietējā ikdienas pieredzē. Baznīca ne tikai strukturē Dzērbenes centra ainavu, bet tūlīt arī piesaista skatienu un, kā norāda paši iedzīvotāji, “aicina” pienākt tuvāk, ieiet un uzkavēties – ne vien pašā vietā, bet arī draudzes dzīvē. Baznīca ir vieta, “kur dvēsele var ieskrieties” (Intervija 1 2025)⁸.

Kāda no ‘jaunajām dzērbenietēm’ intervijā šo piesaistes pieredzi aprakstīja ļoti personiski, sasaistot to ar lēmumu apmesties Dzērbenē: “Mēs jau tās baznīcas dēļ nopirkām to īpašumu, jo apgājām apkārt, un tieši tajā mirklī iezvanījās baznīcas zvans. Tas bija ļoti sugestīvoši. Likās – o, jā, mēs to gribam. Tas bija tāds emocionāls pirkums. Mums jau nebija nekādas īpašas saiknes ar Dzērbeni, ka tieši šeit gribētos vai vajadzētu dzīvot. Tā ka varētu teikt – baznīcas dēļ. [...] Baznīcu var vērot visu laiku. Ainava ir dievīga.” (Intervija 5 2025).

45. attēls. Dzērbenes baznīca. Ēriks Mālderis foto, 2025

- 7 Dzērbenes draudze rakstītajos avotos pirmo reizi minēta 1439. gadā; tai bijusi arī sava koka baznīca. Pēc 1600. gada draudze zaudēja patstāvību un tūkusi pievienota Raunas draudzei. 1652. gadā, kad Zviedrijas karalis Gustavs Ādolfs Dzērbeni piešķīra ģenerālim Sventem Banneram, tika uzcelta jauna koka baznīca. 1702. gadā Zviedrijas un Krievijas kara laikā baznīca tika nodedzināta, bet 1721. gadā atjaunota, atkal kā koka celtnē. 1776. gadā tika uzcelta jauna mūra baznīca, taču 19. gadsimta sākumā tās baznīcas tornis jau bija avārijas stāvoklī, un 1817. gadā tika uzsākta līdzekļu vākšana mūra baznīcas celtniecībai, kas tika pabeigta un iesvētīta 1842. gadā (Ruka 2020).
- 8 Draudzes locekļu un citu Dzērbenes iedzīvotāju intervijas ir anonimizētas atbilstoši Eiropas Savienības Vispārīgās datu aizsardzības regulas prasībām. Grāmatā, saņemot intervējamo piekrišanu, atklāta tikai ekspertu un Dzērbenes draudzes vadītāju identitāte. Katrai intervijai ir noformēta atbilstoša piekrišanas veidlapa, kas kopā ar intervijas ierakstu un tā transkripciju glabājas autores personīgajā arhīvā.

**46. attēls. Dzērbenes baznīca
Ziemassvētkos.**

Ērikas Mālderdes foto, 2025

Šis stāstījums atklāj, kā baznīca vietējo iedzīvotāju, tostarp, jaunpienācēju, uztverē funkcionē ne tikai kā reliģiska celtnie, bet arī kā estētisks un emocionāls orientieris, kas ir iesaistīts arī dzīvesvietas izvēles un piederības veidošanas procesos.

Citā intervijā baznīca tiek konstruēta kā īpaši nozīmīgs garīgs vadpunkts, kura uztvere saasinās kontrasta situācijās – visuzskatāmāk ziemas periodā, kad telpisko un emocionālo pieredzi aptver tumsa. Respondentes stāstījumā baznīca parādās kā izgaismots patvērums, kas paceļas pāri apkārtējai ainavai un ikdienas nenoteiktībai, kļūstot par cerības un drošības simbolu. Šī pieredze tiek formulēta ar spēcīgu bibliisku metaforu – Noasa šķirstu –, kas tradicionāli iemieso glābiņu, izdzīvošanu un dievišķu aizsardzību pasaules satricinājumu laikā: “Man tā baznīca vienmēr asociējas, es nezinu, kāpēc, bet ar Noasa šķirstu. Kā kalna galā Noasa šķirsts. Un izteikti patiesībā tajā ziemas periodā – tad, kad ir dievkalpojums; tad, kad uz Ziemassvētkiem ir gaismas un visapkārt ir tumsa. Man vienmēr tad liekas, ka gaismas ir kaut kāds tāds... Nevar teikt Gaismas pils, nē, bet tieši kaut kāds

Noasa šķirsts, kas kaut kādu cerību nes. Nezinu, bet man vienmēr Noasa šķirsts ir pirmā asociācija. Kad iebrauc Dzērbenē un ierauga to. Tā ir uz kalna, augstāk par visu Dzērbenē” (Intervija 4 2025).

Respondentes aprakstā tumsa nav tikai sezonāls vai vizuāls fons, bet eksistenciāls stāvoklis, kurā tieši baznīca kļūst par gaismas salu, īpaši Ziemassvētku laikā, kad šī gaisma padara baznīcu par telpiski un simboliski koncentrētu cerības nesēju, kas “redzams jau no attāluma”. Šis skats liek domāt par baznīcu kā orientieri ne tikai ģeogrāfiskā, bet arī emocionālā un morālā nozīmē.

Noasa šķirsta metafora šajā kontekstā darbojas arī kā patvēruma tēls, kas rezonē ar mūsdienu pieredzi par ievainojamību, nedrošību un pasaules “satricinājumiem” – neatkarīgi no tā, vai tie tiek apzināti formulēti kā reliģiski, sociāli vai personiski. Baznīca, paceļoties “uz kalna, augstāk par visu Dzērbenē”, tiek uztverta kā vieta, kas simboliski atrodas pāri ikdienas haosam, piedāvājot iespēju “izdzīvot” tumsu, saglabājot cerību. Tādējādi gaismas–tumsas pretnostatījums un patvēruma metafora atklāj baznīcu kā sakralizētu drošības telpu, kas vietējo iedzīvotāju pieredzē, iespējams, iegūst īpašu nozīmi tieši krīzēs un robežsituācijās vai vienkārši gada tumšākajā laikā.

Baznīcas vēstures naratīvos konsekventi tiek izcelta tās cēlēja – būvnieka, hernhūtiešu ģimenē augušā Sārumu Mārča jeb Mārča Podiņa (1799–1859) – personība un darbība.⁹ Viņam savu uzmanību bija pievērsis Drustu muižas īpašnieks Henrihs Gerhards Teodors Hāgemeisters, iepazīstoties ar latviešu būvnieka veikumu Drustu baznīcas celtniecībā, kur viņš bija atbildīgs par koka apdares darbiem. Attiecīgajam laikmetam netipiska bija ne vien Sārumu Mārča profesionālā uzņēmība un amatnieciskā meistarība,¹⁰ bet arī viņa stingrā attieksme pret dzeršanu: būvnieks pats pilnībā atturējās no alkoholisko dzērienu lietošanas un darbā nepieņēma strādniekus, kuri tos lietoja.¹¹

Šī profesionālā un ētiskā nostāja izpaudās arī Dzērbenes baznīcas celtniecības procesā. Kad vairāki vācu izcelsmes būvuzņēmēji, izvērtējot iecerēto būvlaukumu, atteicās no projekta, norādot uz smilšainās grunts nepiemērotību tik masīvas mūra ēkas celtniecībai, Sārumu Mārcis, balstoties uz saviem aprēķiniem, pierādīja būvniecības iespējamību un uzņēmās darbu izpildīt par 4790 sudraba rubļiem. Tieši viņa konsekventā nostāja attiecībā uz darba disciplīnu un atturību no alkohola deva pamatu Hāgemeistera izteiktajam apgalvojumam, ka Dzērbenes baznīca esot vienīgais dievnams Vidzemē – un, iespējams, pat pasaulē –, kas

9 Sārumu Mārča dzīvei veltīts Ingunas Baueres romāns “Dieva riekšavā” (2017).

10 Sārumu Mārcis piedalījās ne vien Drustu, Dzērbenes un Vecpiebalgas baznīcu celtniecībā, bet arī Smiltenes un Rūjienas baznīcu pārbūvē un Trikātas un Cēsu Svētā Jāņa baznīcu torņu būvdarbos.

11 19. gadsimta četrdesmitajos gados brāļu draudzēs strauji izplatījās atturības kustība, tai pievienojās simtiem zemnieku, tika slēgti krogi un mazinājās sabiedriskās nekārtības.

uzcelts “bez apreibināšanās” (Ruka 2020). Kā redzēsīm turpmāk, arī stāstos par Dzērbenes draudzes reliģiskajām praksēm šis Hāgemeistera apgalvojums ir saglabājis savu nozīmību līdz pat mūsdienām.

Jaunajā dievnamā, kura iesvētīšana notika 1842. gada 20. septembrī, bija paredzētas 500 sēdvietas. Jādomā, ka pirmajos gados šīs sēdvietas bija aizņemtas, jo tajā laikā Dzērbenes latviešu luterāņu draudze¹² demonstrē lielu reliģisko praksi intensitāti un demogrāfisku vitalitāti. To apliecina baznīcas grāmatās¹³ fiksētie dati par kristību, laulību un mūžībā izvadīto skaitu: 1842. gadā draudzē tika kristīti 150 bērni, kamēr mirušo skaits sasniedza 73. Šāda proporcija norāda uz izteikti pozitīvu dabisko pieaugumu un ļauj secināt, ka jaunais dievnamas ne tikai funkcionēja kā arhitektonisks un simbolisks centrs, bet arī kā sociālās un reliģiskās dzīves konsolidācijas vieta. To apliecina arī fakts, ka jau 1843. gadā Dzērbenes draudzē tika sarīkoti pirmie Bībeles svētki, kas iezīmēja aktīvas reliģiskās un sabiedriskās dzīves aizsākumu (Ruka 2020).

Turpmāko desmitgadu dati atklāj sarežģītāku ainu. 1852. gadā kristību (135) un mirušo (126) skaita gandrīz pilnīga izlīdzināšanās var norādīt uz demogrāfiskas stagnācijas tendencēm, kas, ņemot vērā pieejamos avotus, iespējams, bija saistītas gan ar paaugstinātu mirstību dažādu slimību dēļ,¹⁴ gan ar strukturālām pārmaiņām lauku sabiedrībā, kā arī, iespējams, ar konfesionālās piederības maiņu: 1850. gadu reliģisko ainu Dzērbenes draudzē ietekmēja arī atsevišķu draudzes locekļu pāriešana pareizticībā.

Dzērbenē pirmā pareizticīgās draudzes baznīcas grāmata datēta ar 1847. gadu, un turpmākajos gados tajā regulāri tika reģistrēti aptuveni 5–10 pāriešanas gadījumi gadā. Lai arī kvantitatīvi šie rādītāji nav lieli, tie norāda uz konfesionālās piederības maiņas klātbūtni vietējā reliģiskajā vidē un atspoguļo valsts institucionāli atbalstīto pareizticības izplatīšanas politiku Vidzemē. Šī kustība norisinājās Krievijas impērijas konfesionālās politikas ietvaros, kur pareizticība baudīja privilēģētu stāvokli un Baltijas provincēs tika veicināta kā alternatīva tālaika – lielākoties vāciskajai – luteriskajai baznīcai. Procesu pastiprināja arī iekšējā spriedze Brāļu draudzēs un ar to saistītā atsevišķu draudžu vadītāju rīcība. Tādējādi pāriešana pareizticībā jāskata individuālas ticības izvēles un plašāku reliģisku, sociālu

12 Šī perioda baznīcas grāmatās fiksēta kā latviešu, tā vācu draudzes pastāvēšana, taču vācu draudze ir salīdzinoši maza un ziņas par tajā kristītajiem vai pēdējā gaitā izvadītajiem atrodamas tikai dažādu gadu ierakstos.

13 Šeit un turpmāk dati no Dzērbenes ev.-luteriskās draudzes un pareizticīgās draudzes baznīcu grāmatām, kas atrodamas Latvijas Nacionālā arhīva vietnē *Raduraksti*.

14 Piemēram, 1853. gadā Vidzemi skāra viens holeras uzliesmojums ar aptuveni divu tūkstošu upuru sekām. Vietējās kopienās izplatījās un daudzviet izraisīja papildu mirstību arī saslimstība ar tīfu, dizentēriju, bakām un tuberkulozi.

un politisku faktoru mijiedarbībā, kas ietekmēja luterāņu draudžu demogrāfisko stabilitāti un konfesionālo identitāti 19. gadsimta vidū arī Vidzemē.

19. gadsimta otrajā pusē Dzērbenes draudzes baznīcas grāmatu dati liecina par pakāpenisku draudzes locekļu skaita samazināšanos, vienlaikus saglabājoties pozitīvai dabiskā pieauguma bilancei. 1894. gadā reģistrētas 104 kristības un 54 mirušie, kas norāda uz salīdzinoši stabilu, taču skaitliski mazāku draudzes kopienu. Šīs izmaiņas ir interpretējamas plašāku sociālekonomisko procesu kontekstā, tostarp ņemot vērā urbanizācijas un migrācijas uz pilsētām, kā arī dzimstības līmeņa pakāpeniskas samazināšanās ietekmi. Tomēr šis laikposms draudzes un arī Dzērbenes sabiedriskajā dzīvē bija īpaši nozīmīgs ar to, ka no 1888. līdz 1905. gadam draudzē kalpoja pirmais latviešu mācītājs Kārlis Irbe (1861–1934), vēlāk Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas pirmais bīskaps. Līdzās pastorālajam darbam viņš aktīvi iesaistījās arī laicīgajā dzīvē, piemēram, nodibinot Dzērbenes Krājaizdevu sabiedrību, kura vēlāk iepretim baznīcai uzcēla vienu no skaistākajiem biedrības namiem Latvijā.¹⁵

Īpaši uzskatāmi baznīcas grāmatu dati atspoguļo politisko un sociālo krīžu ietekmi uz draudzes dzīvi 20. gadsimta sākumā. 1905. gadā, kas iezīmēts ar revolucionāriem satricinājumiem, kristību (83) un mirušo (80) skaits gandrīz sakrīt, savukārt 21 laulības reģistrācija liecina par baznīcas nozīmes saglabāšanos arī krīzes apstākļos. Arī 1906. gada dati (88 kristības, 68 mirušie) norāda uz mērenu, taču nepilnīgu atkopšanos pēc satricinājumiem.

Savukārt 1914. gads, kas sakrīt ar Pirmā pasaules kara sākumu, iezīmē jaunu pārrāvumu draudzes demogrāfiskajā dinamikā: kristību skaits samazinās līdz 62, laulību skaits – līdz 14, lai gan mirušo skaits (37) vēl pilnībā neatspoguļo kara ietekmi. Turklāt jau kara priekšvakarā Dzērbenes draudzes ietekme uz kopienas ikdienu pakāpeniski bija mazinājusies.

Draudzes dzīve uzplauka starpkaru periodā, kad atjaunojās arī baznīca – tika atjaunots tornis, remontētas iekštelpas un altāri izvietotas piemiņas plāksnes Pirmajā pasaules karā un Latvijas brīvības cīņās kritušajiem draudzes locekļiem. 1934. gadā izveidojās Brāļu draudzes biedrība, ko vadīja Latvijas Universitātes profesori Teodors Grīnbergs un Voldemārs Maldonis (Griezne 2016, 19).

No 1925. līdz 1940. gadam katru gadu tika kristīti apmēram 40 bērni, laulāti 20–25 pāri un miruši 40–50 draudzes locekļi. Piemēram, 1926. gadā Dzērbenes draudzē bija reģistrēti 1300 dzērbenieši, dzimis 41 bērns, laulāti 20 pāri un mūžībā izvadīti 48 draudzes locekļi (Ergarde 2008). Kaut arī 1926. gada dati rāda, ka draudze skaitliski bija liela, dzimušo bērnu un mirušo skaits vairāku gadu garumā liecina par draudzes demogrāfisko stagnāciju vai pat lejupslīdi. Ar 20 laulībām,

¹⁵ 1941. gada jūnijā namu atkāpjoties nodedzināja sarkanarmieši (Rusmanis 2012).

kas patiesībā bija tam laikam normāls laulību skaits lauku draudzēs, nepietika, lai kompensētu mirstību. Turklāt jāņem vērā, ka daļa laulību varēja tikt noslēgtas starp vecāka gadagājuma pāriem, kā arī jaunās ģimenes vēlāk varēja pamest draudzi, izceļojot uz attālākām pilsētām. Tāpēc var teikt, ka attiecīgajā laikposmā Dzērbenes draudzes lai arī lēnā, tomēr stabilā demogrāfiskā lejupslīde atspoguļoja pārmaiņas arī Dzērbenes kopienā kopumā, šai kopienai pamazām pārtopot par demogrāfiskā ziņā novecojošu lauku kopienu.

Vēlākos gados draudzes locekļu skaita strauju samazināšanos un demogrāfisko sastāvu nesaudzīgi ietekmēja padomju okupācija un tai raksturīgā reliģiskā politika, kuras mērķis bija sistemātiski mazināt baznīcas lomu sabiedrībā, pakļaut to valsts kontrolei un veicināt ateistisku pasaules uzskatu (Tēraudkalns 2021, 207–211). Šī politika izpaudās gan administratīvos ierobežojumos – draudžu reģistrācijā, garīdznieku uzraudzībā un finanšu kontroles mehānismos –, gan arī netiešā sociālā spiedienā uz ticīgajiem, tas veicināja reliģiskās prakses marginalizāciju un draudžu locekļu skaita strauju samazināšanos, īpaši lauku reģionos. Līdz 80. gadu sākumam luteriskā baznīca Latvijā bija kļuvusi par marginālu organizāciju ar 25 000 draudžu locekļu jeb aptuveni 1% Latvijas iedzīvotāju (Rozenāls 2018, 21).

Fakts, ka Dzērbenes draudzē darbojās tikai aptuveni 20 aktīvi locekļi (Griezne 2016, 19), atklāj padomju reliģiskās politikas ilgtermiņa ietekmi uz vietējo sabiedrību. Nelielais draudzes kodols liecina gan par ticīgo sociālo ievainojamību, gan par reliģiskās dzīves pārorientēšanos uz šauru, lielākoties privātu telpu, kurā ticība tika uzturēta kā personiska vai ģimenesiska prakse (Runce 2021), nevis kā publiski redzama kopienas identitāte. Tai pašā laikā Dzērbenes draudze ir viens no piemēriem, kā vietējās reliģiskās kopienas pielāgojās un izdzīvoja padomju režīma apstākļos.

Salīdzinot Dzērbenes draudzi ar citām lauku draudzēm Latvijā padomju okupācijas laikā, protams, iezīmējas kopīgas tendences. Lauku draudzēm nācās piedzīvot to locekļu skaita samazināšanos, ko veicināja ne tikai mērķtiecīga reliģiskās dzīves ierobežošana, bet arī sociālekonomiskās pārmaiņas, tostarp kolektivizācija un iedzīvotāju mobilitāte. Vairākās lauku draudzēs regulāra draudzes dzīve tika pārtraukta vispār. Baznīcu ēkām vietējā vara atrada citu pielietojumu vai arī tās vispār tika atstātas novārtā. Lai gan padomju periods Dzērbenes draudzes vēsturē līdz šim nav sistemātiski pētīts, pieejamās ziņas liecina, ka tā bija viena no lauku draudzēm, kas nepārtrauca savu darbību un spēja nosargāt arī baznīcas ēku, kurā bija plānots ierīkot sporta zāli. Daudzviet draudzes pastāvēšanai izšķirošs bija garīdznieku trūkums vai draudžu administratīva apvienošana, kas vēl vairāk veicināja reliģiskās dzīves izzušanu lauku vidē. Turpretī Dzērbenē notika ne tikai dievkalpojumi, bet arī kapusvētki (Griezne 2016, 19). Šāda noturība liecina, ka draudzei

bija samērā veiksmīgi izdevies atrast līdzsvaru starp formālu pakļaušanos valsts noteiktajām prasībām un savas dzīvotspējas nodrošināšanu.

Dzērbenes draudzes gadījums iekļaujas arī plašākā lauku draudžu izdzīvošanas modelī, kāds bija raksturīgs Latvijas Evaņģēliski luteriskajai baznīcai padomju periodā. Draudzes darbība tika apzināti minimizēta un koncentrēta uz pamatfunkciju pildīšanu, izvairoties no plašākas publiskas darbības, kas varētu veicināt konfliktus, apdraudot draudzes pastāvēšanu. Tādējādi Dzērbenes draudzes izdzīvošanas piemērs var tikt interpretēts ne tikai kā institucionālas nepārtrauktības apliecinājums, bet arī kā apzināta stratēģija, kuras uzdevums bija visiem iespējamem līdzekļiem saglabāt vietējās kopienas reliģisko identitāti represīvas valsts politikas apstākļos.

1990. gados draudzes darbība atkal aktivizējās, lai gan tā nerasniedza pirmskara perioda intensitāti. Saskaņā ar LELB arhīvā saglabātajiem draudzes gada pārskatu datiem 1990. gadā draudzē bija 20 draudzes locekļi. Turpmāko gadu laikā draudzes locekļu skaits pakāpeniski pieauga, 1994. gadā sasniedzot 50, taču vēlāk izaugsmi nomainīja lejupslīde un 1999. gadā draudzē bija palikuši 24 locekļi (LELB 2026).

No 1990. līdz 1998. gadam draudzē kalpoja teoloģijas students un vēlāk mācītājs Gundars Ceipe, kura pastorālā darbība bija cieši saistīta ar interesi par hernhūtiešu kustības un Brāļu draudžu vēsturi. Tagadējie draudzes locekļi Ceipes kalpošanas laiku raksturo īsi: “Ceipe ir zinātnieks” (Intervija 3 2025). Ceipes kā zinātnieka entuziasms iedvesmoja arī vietējos iedzīvotājus pievērsties reliģiskā mantojuma izpētei. Iespējams, tieši šajā periodā aizsākās vietējo iedzīvotāju padziļinātā interese par Dzērbenes pagātņi, ko apliecina vietējās vēstures draugu kopas *Serben* aktīvā darbība, tostarp šīs kopas biedru pētījumi arī par baznīcas un draudzes vēsturi. Pēc Ceipes draudzē par mācītāju sāka kalpot Edijs Kalniņš, kurš jau Ceipes laikā bija iesaistīts draudzes darbā kā mācītāja palīgs un evaņģēlists.

Atceroties savus pirmos kalpošanas gadus Dzērbenē, Kalniņš kā īpašu iezīmi Dzērbenes draudzē nosauc to, ka toreiz “sievass ļoti spēcīgi dziedāja” (Kalniņš 2025b). Ar šo iezīmi Dzērbenes draudze atšķīrusies no citām draudzēm. Tagad šīs dziedāšanas vairs nav, jo šo sievu vairs nav. Kalniņš atceras, ka tad, kad viņš jau sāka pildīt mācītāja pienākumus, draudzē “vēl bija tie cilvēki, kas deviņdesmitajos gados bija ienākuši baznīcā. Šobrīd jau jāsaka tā, ka tie cilvēki jau ir aizgājuši, vai nu mūžībā, vai vairs nav tādā tiešā aprītē. [...] Liela daļa no viņiem bija vecāka gadagājuma cilvēki” (Kalniņš 2025a). Kalniņš, kurš kalpo arī Raunas un Drustu draudzēs, uzsver, ka atšķirībā no Raunas draudzes Dzērbenē neizveidojās jauniešu grupas. Tādējādi Dzērbenes draudzes attīstību pēc 1990. gadu reliģiskās dzīves aktivizācijas būtiski ietekmēja tas, ka draudzē nebija paaudžu nomaiņas. Draudze lielā mērā balstījās uz vecāka gadagājuma ticīgajiem, kuri bija ienākuši baznīcā

Atmodas laikā, bet gadu gaitā šis cilvēku loks dabiski saruka. Tas, ka neizveidojās jauniešu grupas, norāda uz ierobežotām iespējām nodrošināt draudzes sociālo un demogrāfisko pēctecību ilgtermiņā. Turklāt šie vecākā gadagājuma draudzes locekļi nebija gatavi jaunievedumiem baznīcā, jo, kā viņus raksturoja Kalniņš, “viņi vairāk varbūt bija tādi tradicionāli. Pēc tās tradīcijas mēģināja vadīties un dzīvot, un būt” (Kalniņš 2025a).

Atgriežoties pie Dzērbenes baznīcas vietas pagasta reliģiskajā ainavā, var secināt, ka Dzērbenes draudzes baznīcas grāmatu dati un citi vietējās vēstures avoti ļauj interpretēt Dzērbenes baznīcu kā nozīmīgu kopienas noturības un identitātes simbolu 19. un arī 20. gadsimtā. Tomēr tās nozīme pakāpeniski transformējās, reaģējot uz demogrāfiskajām, sociālajām un politiskajām pārmaiņām, kas raksturīgas modernizācijas procesiem Latvijas laukos. Šīs pārmaiņas palīdz labāk saprast Dzērbenes draudzes reliģisko dzīvi mūsdienās, pievēršot uzmanību gan tam, kas tajā saglabājies, gan tam, kas laika gaitā ir mainījies.

Dzērbenes draudze starp tradīciju un pārmaiņām: lauka pētījuma rezultāti

2025. gada augustā, kad notika lauka pētījums, Dzērbenes baznīca kalna galā ir aizvien majestātiska un aicinoša ienākt. Apkārtnē ap baznīcu ir sakopta; pie baznīcas novietoti divi balti soliņi – kur piesēst, lai atpūstos un papriecātos par ainavu – tādi paši kā netālu Dzērbenes centrālajā laukumā. Ejot pa aleju uz baznīcu, var redzēt uzrakstu, kas informē, ka arī pie Dzērbenes baznīcas aug ozoli, izaudzēti no Ernsta Glika reiz stādīto ozolu zilēm.¹⁶ Blakus baznīcai uzmanību piesaista vēl viens uzraksts, kas norāda, ka no skata šķietami necilā, pagarā dobe ar dažādiem augiem ir Bībeles dārzs – kā stāsta draudzes locekļi – vienīgais šāds dārzs Latvijā. Tas ierīkots 2022. gadā, un tā veidotāja Vineta Radziņa bija iedvesmojusies no līdzīgiem dārziem pie baznīcām citās Eiropas valstīs. Intervijā laikrakstam “Druva” viņa uzsvēra, ka “Bībeles dārzs tapa, apvienojoties domubiedriem. Tāda izzinoša dārza otra Latvijā nav” (Feldmane 2022a).

Dārzs tika ierīkots īsi pirms Dzērbenes baznīcas 180 gadu jubilejas svinībām, kad 2022. gada 4. septembrī baznīcā kopā ar draudzes mācītāju Ediju Kalniņu kalpoja arhibīskaps Jānis Vanags un Cēsu iecirkņa draudžu prāvests Didzis Kreicbergs un baznīca bija ļaužu pilna – kā toreiz, kad to iesvētīja.

¹⁶ Par Glika ozolu stādīšanu skatīt, piemēram: Glika ozoli. *Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca*. Pieejams: <https://www.lelb.lv/glika-ozoli>

Tā tas bija pirms desmit gadiem un svētkos. Publikācijā par šīm svinībām var atrast informāciju, ka jubilejas gadā draudzē bijuši “oficiāli pat ne 40 locekļi, bet ir vairāki ļoti aktīvi cilvēki” (Feldmane 2022b). Turpat, citējot arhibīskapa Vanaga vārdus, seko skaudra atziņa: “Dzērbenē vienmēr bijusi baznīca. Paaudzēs gribēts cilvēku nošķirt no Dieva, bet cilvēkos neizzūd ilgas pēc Dieva. Šodien apkārt ir tik daudz piedāvājumu, jāizdara izvēles. Skolā vairs nav kristīgās mācības, arī kristīgu bērnu vecāki atvasēm neizvēlējās šo kursu, labāk, lai apgūst ko citu, ar ticību paši tiks galā. Bet tā nav. Katrs mēs nepārtraukti izdarām izvēles, arī ejot ceļu pie Dieva,” ar “Druvu” pārdomās dalījās arhibīskaps un piebilda, ka partneri Vācijā vairākkārt brīnījušies, ka “uzturam tik daudzas baznīcas un draudzes, kas veidojušās vēsturiski un celtas laikā, kad lielākā daļa cilvēku dzīvoja laukos, ar apsvērumu, lai līdz baznīcai nav pārāk tāls ceļš. Lauku baznīcas uzturēt nav viegli. Draudzes ir mazas, nespēj algot mācītāju, bet arī nav ar mieru tikai paši nākt kopā, lasīt, mācīties” (Feldmane 2022b).

Sešus gadus iepriekš, 2016. gadā, nelielā Dzērbenē veiktajā pētījumā norādīts, ka dievkalpojumus “apmeklē 14–20 cilvēki, taču svētku, it īpaši Ziemassvētku dievkalpojumus, apmeklē daudz vairāk cilvēku. Tie, kuri biežāk dodas uz baznīcu, brauc arī uz tuvākajām draudzēm kaimiņu pagastos. Dzērbenes baznīcas loma ir ievērojama tieši ģimeņu dzīvē. Dzērbenes baznīcā notiek kristības, iesvētības, kāzas, bēres un kapusvētki” (Griezne 2016, 22).

Šīs grāmatas autore reizēm ir apmeklējusi Dzērbenes baznīcas dievkalpojumus kopš 2014. gada, visbiežāk Ziemassvētku laikā, un var piekrist iepriekš minētajiem apgalvojumiem, ka Ziemassvētku dievkalpojumus joprojām apmeklē salīdzinoši daudz cilvēku, un tomēr apmeklētāju skaits pakāpeniski samazinās. Ja, saskaņā ar autores novērojumiem, piemēram, 2021. gada Ziemassvētku dievkalpojumā piedalījās aptuveni 90 cilvēki, tad 2025. gadā – aptuveni 70. Apmeklētāju skaita samazinājumu apliecina arī draudzes locekļu teiktais. Kaut arī Ziemassvētku dievkalpojumos apmeklētāju uzskaitē netiek veikta, par netiešu uzskaites līdzekli kalpo mazās Ziemassvētku dāvaniņas – “svētītas svecītes ar Dieva vārdu”, kuras pēc dievkalpojuma tiek dāvētas ikvienam apmeklētājam. Kā norādīts vienā intervijā – ar katru gadu aizvien vairāk šo dāvaniņu paliek neizdalītas: “Mēs taisījām pat 150. Nekad nepaņēma visas, paņēma kādas 120, 130, kā kurā reizē. Bet, nu, mēs taisījām 150, ja vēl vajadzēja kādam uz mājām aizvest. Pēdējos gadus mēs taisām 100, un šajos pēdējos Ziemassvētkos mums gandrīz puse palika pāri.¹⁷ Tas kritums bija ļoti liels. Te jau neiet runa par parastu svētdienas dievkalpojumu, bet par svētku – pat tad cilvēki nenāk vairs tā” (Intervija 4 2025).

17 Domāti 2024. gada Ziemassvētki.

47. attēls. Draudzes priekšniece Inese Gusmane.

Georgija Koņkova foto, 2025

Saskaņā ar Dzērbenes mācītāja Edija Kalniņa novērojumiem – pēdējos gados draudzē ir aptuveni 50 locekļi, kuri baznīcu apmeklē neregulāri (Kalniņš 2025a). Savukārt draudzes priekšniece Inese Gusmane (Gusmane 2025) norāda uz mazāku skaitu – 42. Dievkalpojums, kuri notiek divas reizes mēnesī – pirmajā un trešajā svētdienā, parasti piedalās aptuveni 10–15 cilvēki. Tie ir aktīvākie draudzes locekļi. Ņemot vērā, ka 2025. gadā Dzērbenes pagastā bija reģistrēti 759 iedzīvotāji, var secināt, ka Dzērbenes draudzi neregulāri varētu būt apmeklējuši aptuveni 6,6% pagasta iedzīvotāju, savukārt aktīvie draudzes locekļi varētu būt veidojuši 4,74% no kopējā Dzērbenes pagasta iedzīvotāju skaita.

Gusmane norāda arī uz kristību un iesvētību skaita samazināšanos: “Pirms 11 gadiem Vasarsvētkos bija daudziem kristības, un iesvētības bija – tāds neliels bariņš pie altāra. Pēdējos gados – ļoti maz. Ir pat gadi, kad nav neviena. Man liekas, ka ir divi gadi pagājuši, kad divi puīši iesvētījās. Pagājušajā gadā bija diviem kristības” (Gusmane 2025). Tātad 2024. gadā bijušas divas kristības. Līdz 2025. gada augustam bija notikušas vienas kristības un vienas laulības. Jāatzīmē, ka jaunais pāris nebija vietējie iedzīvotāji, bet rīdzinieki, kuri garāmbraucot bija ievērojuši baznīcu un izvēlējušies to par savu laulību norises vietu (Kalniņš 2025b). 2024. gadā baznīcā neviens nelaulājās, vienas laulības bija 2023. gadā. Šīs laulības

bijušas zīmīgas ar to, ka “pēc kāzām zvanījis jaunais vīrs, lai nofotografē plāksni ar brīvības cīnītāju vārdiem. Starp tiem bija arī jaunās sievas vecvecvectēva vārds, bet mūsdienās jaunais pāris vairs nekā nebija saistīts ar Dzērbeni” (Feldmane 2025).

Visbeidzot jāprecizē, ka Dzērbenes baznīcā dievkalpojums un Bībeles stundas, kurās piedalās ap 10 dzērbeniešu (Feldmane 2025), apmeklē arī cilvēki no kaimiņos esošajiem pagastiem, un apmeklētāji ir arī citu konfesiju ticīgie, tostarp katoļi. To iespējams skaidrot ar faktu, ka tuvākā katoļu kapela atrodas Taurenē, aptuveni četru kilometru attālumā, un vecāka gadagājuma cilvēkiem bez personīgā transporta nokļūšana līdz tai ir apgrūtināta (Intervija 2 2025). Konfesionālā piederība praksē ne vienmēr nosaka reliģisko līdzdalību, īpaši laukos, kur iespējas piedalīties reliģiskajā dzīvē tuvākajā apkārtnē ir daudz mazākas nekā pilsētās.

Vienlaikus Dzērbenes draudzes atvērtību citu konfesiju kristiešiem nosaka ne vien šie un, iespējams, vēl citi praktiski apsvērumi, bet arī draudzē nostiprināties teoloģisks skatījums, kas konsekventi parādās gandrīz visās intervijās. Respondenti atkārtoti uzsver vienota Dieva ideju un labvēlīgu attieksmi pret dažādām kristīgajām tradīcijām: “Es uzskatu, ka Dievs ir viens, un, kur tu aizej un ja tevi pieņem, un dod tev to svētību, – paldies” (Intervija 2 2025).

Vienā intervijā šī nostāja tiek skaidrota plašāk, akcentējot izvairīšanos no savstarpējiem strīdiem par doktrināriem jautājumiem un uzsverot ticības vienojošo dimensiju: “Vispār man liekas, ka ticīgajiem savā starpā nebūtu jāplēšas par to, kā mēs tur dzīvosim pēc nāves. Kā mēs tur būsim, kā mēs katrs ticam. Par to nebūtu jāplēšas. Vispār man liekas, ka ticīgajiem nebūtu jāplēšas. [...] Es domāju, ka ticības cita citu papildina un izskaidro, nevis runā pretī. Ja kristīgā ticība līdz galam nepasaka, kādas tās lietas ir, tad Dievs nav gribējis. Dievs nav gribējis, lai mēs skaidri zinām, bet Viņš grib, lai mēs ticam tāpatās, bez pierādījumiem” (Intervija 3 2025).

Vairākās intervijās respondenti skaidri nošķir institucionāli saprastu reliģiju no personiski izdzīvotas ticības, uzsverot pēdējo kā būtiskāko piederības kritēriju. Kāda respondente to formulē šādi: “Šeit es domāju, ka reliģija ir atšķirīga no dzīvās ticības. Reliģija – tas vairāk ir tā kā zināms rituāls, bet ticība – tas, ka tu ikdienā balsties uz to, ka tu saņem prieku no tā, ka Dievs tev saka caur Svēto Garu un sagatavo, un iepriecina, dod iespēju palīdzēt citiem. Visās šajās konfesijās ir kristieši, kas seko Kristum, un pēc kristiešu augļiem var pazīt, kam viņi seko. Bet mēs nevaram tiesāt nevienu baznīcu un konfesiju, jo Dievs jau aicina visus grēciniekus. Cilvēks atnāk uz šejieni ar visu savu nastu, un šeit tā kā stadionā viņu sagatavo tai cīņai ārā. Šeit ir tā vieta, kur visi nāk kopā slavēt Dievu” (Intervija 1 2025).

Interviju materiālā, analizējot personiskās ticības pieredzi, konstatējamas arī citu reliģisko tradīciju ietekmes, piemēram, dzīves notikumu interpretācija, izmantojot reinkarnācijas un karmas jēdzienus, kas raksturīgi Indijas reliģiskajai kultūrai

(Intervija 3, 2025). Tomēr šādas interpretācijas paliek individuālās reliģiskās pieredzes līmenī un draudzē netiek pārrunātas.

Papildus teoloģiskajam skatījumam respondenti uzsver arī draudzes ikdienas praksi un atmosfēru. Vienā intervijā Dzērbenes draudze tiek raksturota kā telpa, kurā citu pieņemšana tiek piedzīvota kā pašsaprotama: “Man liekas, ka viena no lietām, kas Dzērbenes draudzei vienmēr ir bijusi, ko es tajā vienmēr esmu redzējis, – tā ir ļoti pieņemoša. Tā ir ļoti pieņemoša gan pret konfesiju daudzveidību, tā ir – kaut kādā ziņā varētu teikt – ekumēniska. Es vienmēr esmu jutusi, ka, lai kurš ienāktu tajā baznīcā, viņš var justies labi” (Intervija 4 2025).

Arī autore novērojumi ļauj secināt, ka ekumenisms Dzērbenes draudzē izpaužas galvenokārt ikdienas praksē un attieksmēs, nevis formālās nostādņēs. Šādu sirsnīgu, iekļaujošu attieksmi autore piedzīvoja dievkalpojumā Miera sveiciens laikā, par kuru intervijā stāstīja arī viena no respondentēm: “Mēs ļoti gaidījām to Miera sveicienu, ka tas ienāks luterāņu baznīcā. Un tad, kad tas ienāca, – man liekas, mēs esam palikuši tik maz, – mēs esam tiešām savējie. Tad nevar jau nebūt sirsnīgi. Kāds formāli paspiedīs roku? Skaidrs, ka ne” (Intervija 4 2025). Vairākas respondentes norāda, ka šāda atmosfēra draudzē, kur cilvēki tiek sveikti ar siltumu un patiesu atvērtību, ir saistīta ar mācītāja personību. Viņš tiek raksturots kā draudzes centrālā figūra, kurš ar savu klātbūtni un rīcību būtiski ietekmē draudzes iekšējo klimatu. Intervijās tiek uzsvērts, ka mācītājs ar savu sirsnību spēj uzrunāt dažādus cilvēkus, vienlaikus veicinot draudzes saliedētību pat grūtajos laikos. Kā norāda viena respondente – “viņš ir mācītājs. Vārda pilnā nozīmē. [...] Edijs ir ārkārtīgi kolorīts cilvēks. Viņš pajokos, viņš parunās. Un tai pašā laikā viņš ir mācītājs. Nu nevar savādāk. Tas sirsnīgums nāk no viņa. Edijs vienmēr ir to sirsnību nesis” (Intervija 2 2025). Citā intervijā: “Viņš tā ļoti lēnprātīgi, ar mieru kalpo” (Intervija 1 2025). Šajā citātā spilgti iezīmējas harmonija starp mācītāja amata autoritāti un viņa personisko pieejamību, kas, respondentes skatījumā, ir viens no galvenajiem iemesliem sirsnīgai atmosfērai, kas caurvij draudzes ikdienu. Arī cita respondente uzsver mācītāja kalpošanas veidu, ko raksturo miers un lēnprātība: “Viņš tā ļoti lēnprātīgi, ar mieru kalpo” (Intervija 1 2025). Šis raksturojums papildina iepriekš minēto, norādot, ka draudzē valdošo gaisotni nosaka ne tikai emocionāla atvērtība, bet tā ir arī konsekventi īstenotas mācītāja kalpošanas prakses rezultāts.

Taču, kā jau redzējām iepriekš, Dzērbenes draudzes atvērtību citu konfesiju kristiešiem daudzējādā ziņā nosaka tieši draudzē kopīgi dalītā ticības izpratne. Respondentu izteikumos atkārtoti parādās uzsvars uz vienu Dievu, savstarpējas netiesāšanas nozīmi un ticību kā ikdienā izdzīvotu pieredzi, kas pārsniedz konfesionālās robežas. Dievkalpojumu apmeklējums, kopīga Dieva slavēšana un savstarpēja pieņemšana tiek uzlūkoti kā būtiskāki par konfesionālo piederību vai doktrinārām

**48. attēls. Draudzes mācītājs
Edijs Kalniņš.**

Georgija Koņkova foto, 2026

atšķirībām. Iespējams, ka šādu skatījumu ietekmējusi arī piedalīšanās ekumeniskajās kristīgajās nometnēs un svētceļojumos uz Aglonu un arī iepriekšējā pieredze citās kristīgās konfesijās, ar kuru intervijās dalījās vairākas respondentes. Tādējādi baznīca tiek saprasta kā vieta, kur cilvēki nāk ar savu dzīves pieredzi un nastām un kur ticība tiek stiprināta arī ikdienas dzīvei ārpus draudzes telpas. Tādējādi Dzērbenes draudzes piemērs raksturo to, kā no ticīgo pieredzes, savstarpējām attiecībām un konkrētās situācijas veidojas praktiskā eklesioloģija, un piedāvā plašāku skatījumu uz draudzes lomu mūsdienu Latvijas reliģiskajā dzīvē.

Apmeklējot draudzes dievkalpojumus, autore ir novērojusi, ka dievkalpojuma praksē nozīmīga vieta tiek ierādīta aizlūgumiem – gan par draudzes locekļu, gan ar draudzi nesaistītu cilvēku veselību un citu dzīves problēmu atrisināšanu. Saskaņā ar “dzīvotās reliģijas pieeju” aizlūgumus var analizēt kā ikdienas praksē iedzīvinātu

reliģiskumu; kā reliģisku praksi, kurā savienojas ticības pieredze, sociālā attiecību telpa un atbilde uz cerībām un problēmu risinājumu meklējumiem (McGuire 2008, 109). Aizlūgšana kā Dzērbenes draudzei specifiska prakse, kas to atšķir no citām draudzēm, ir uzsvērtā arī intervijās. Tādēļ aplūkosim šos piemērus tuvāk.

Intervijās tiek uzsvērtā aizlūgšanas prakses būtiskā loma gan personīgajā dzīvē, gan draudzes kopienā. Vienā intervijā respondente uzsver, ka Dzērbenes draudze ir īpaša ar savu aizlūgumu garu un aizlūgšana ir kļuvusi par draudzes identitātes būtisku iezīmi: “Dzērbenes draudze ir aizlūdzēja draudze” (Intervija 1 2025). To intervijā apstiprināja arī draudzes mācītājs: “Šeit [Dzērbenē] vienmēr bijis tā, ka dievkalpojumos cilvēki vairāk gribējuši aizlūgšanas. Paši nāk un piesaka aizlūgšanas” (Kalniņš 2025a).

Vairākās intervijās respondentes norāda uz dziļi personīgu pieredzi – uz to, kā aizlūgšana par veselību kļuvusi par pagrieziena punktu ticības ceļā, nostiprinot pārliecību, ka aizlūgumam ir reāls spēks un Dieva klātbūtne ir jūtama: “Es ticu brīnumiem, jo es esmu izbaudījusi uz savas ādas, ka Dievs palīdz” (Intervija 2 2025). Šeit labi saskatāma reliģiskās pieredzes antropoloģijā nozīmīgā iemiesojuma (*embodiment*) dimensija (Csordas 1990, 5–7; McGuire 2008, 109): ticības pārliecība tiek artikulēta kā ķermeniska pieredze (“uz savas ādas”), t. i., reliģiskais nav tikai “uzskats”, bet arī pārdzīvojuma forma un ķermeniska pieredze. Citā intervijā tiek teikts: “Ir brīnuma lietas notikušas caur šiem aizlūgumiem” (Intervija 1 2025). Naratīvu par notikušu brīnumu kā atbildi uz aizlūgumu var skaidrot kā pārliecinotību “liecību”, kas norāda uz noteiktu cēloņsakarību loģiku (aizlūgums → atbilde) un uztur gan draudzē, gan tālu ārpus tās uzticību šai aizlūgšanas praksei. Savukārt cita respondente atzīstas, ka lūgusi draudzi aizlūgt par sevi, lai smagos brīžos spētu saglabāt ticību un mieru, līdzīgi kā Bībeles tēls Ījabs. Viņa norāda, ka atbildes uz aizlūgumiem “ne vienmēr nāk tieši tā, kā cerēts”, bet rezultāts vienmēr sniedz risinājumu un iekšēju mieru (Intervija 3 2025). Tomēr atzinums, ka atbilde uz aizlūgumu var nebūt tāda, kā cerēts, faktiski nevis vājina, bet, gluži pretēji, normalizē šo aizlūgšanas praksi, padarot to elastīgu un ilgtspējīgu arī vilšanās gadījumos. Šādu spriedumu var interpretēt arī kā “nozīmes radīšanas” (*meaning-making*) procesa rezultātu (Csordas 1997, 242): pat tad, ja šoreiz netiek piedzīvots cerētais, aizlūgšanas prakse palīdz strukturēt ciešanu pieredzi un atjaunot iekšējās kontroles un galu galā – arī cerības izjūtu. Turklāt aizlūgšana darbojas arī kā noteiktu morālu saistību izveidošanas un uzturēšanas mehānisms: cilvēks, par kuru tiek aizlūgts, kļūst par draudzes “rūpju objektu”, bet draudze – par aktīvu līdzdalībnieci viņa problēmu risināšanā.

Intervijās aizlūgumu iedarbība tiek saistīta ar Dzērbenes baznīcas īpašo “tīrību”, atsaucoties gan uz baznīcas celtniecības vēsturi, gan uz jau iepriekš minēto Hāgemeistera apgalvojumu, ka Dzērbenes baznīca ir uzcelta “bez apreībināšanās”.

Kāda respondente to formulē šādi: “Jūs lūdziet, Dzērbenes baznīcā lūdzot, Dievs atbild. Citās neatbild, Dzērbenes baznīcā atbild. Es nezinu, acīmredzot tās lūgšanas ir tikušas atbildētas, ja cilvēkiem ir radies šis priekšstats” (Intervija 4 2025). Šeit skaidri iezīmējas telpas “svētuma” sociālā konstruēšana: baznīca tiek uzverta kā īpaši efektīva rituāla vieta, kuras “tīrība” kalpo par simbolisku pamatojumu aizlūgumu iedarbībai.

Šo priekšstatu pastiprina arī stāsti par Dzērbenes baznīcā notikušām neparastām vai brīnumainām parādībām. Piemēram, Mācītājs Ceipe dalījās savās atmiņās par diviem notikumiem viņa kalpošanas laikā: vienu gadījumu, kad ērģelniece baznīcā redzējusi eņģeli, un otru, kas saistīts ar baznīcas altārgleznu. Kopš 1887. gada altārī atradās Pītera Paula Rubensa slavenās gleznas “Kristus pie krusta” kopija. 1990. gadā glezna tika nozagta. 1991. gada Lieldienās altārī tika novietota jauna glezna – Latvijas Mākslas akadēmijas studentes Sandras Balodes diplomdarbs “Kristus pie krusta”. Ceipe atceras, apmēram 2006. gadā viņš un citi klātesošie pamanījuši, ka glezna “sāk raudāt”, līdzīgi kā tas aprakstīts pareizticīgo ikonu gadījumos. Aptuveni pēc četrām stundām šī parādība izzudusi, bet tās iemesli palikuši nenoskaidroti (Ceipe 2026). Jāatzīmē, ka autore, bieži atrazdamās Dzērbenē, iepriekš par šiem notikumiem nebija dzirdējusi, un arī intervijās tie netika pieminēti, kas ļauj secināt, ka šāda veida pieredzes netiek aktīvi komunicētas ārpus draudzes loka.

Arī Ceipes stāstījumu par “brīnumu lietām” var sasaistīt ar “tīrības” un “šķīstības” kategorijām, kas strukturē priekšstatus par to, kā un kur iespējama iedarbīga saskarsme ar svēto. Vienlaikus šādi stāsti izgaismo arī kopienas reputācijas uzturēšanas mehānismu: Dzērbenes baznīca tiek pozicionēta kā vieta ar atšķirīgu rituālo statusu, tā plašinot arī draudzes simbolisko ietekmi.

Visbeidzot intervijās tiek pieminēta īpaša klade, kurās tiek ierakstīti to cilvēku – draudzes locekļu, viņu radu un kaimiņu vai vienkārši paziņu – vārdi, par kuru vajadzībām jāaizlūdz (Intervija 1, 4 2025). Šo kladi savās intervijās piemin arī Gusmane un Kalniņš. Kalniņš norāda, ka “Dzērbenē bija stabila aizlūgšanu klade – tur bija sarakstīts viss. Raunā un Drustos tā nebija, tur es pamazām ieviesu” (Kalniņš 2025a).

Tai pašā laikā nav vienas atbildes, kad šī klade draudzē parādījusies. Saskaņā ar Kalniņa atmiņām tā bijusi, jau pirms viņš sācis kalpot draudzē, tātad pirms 1998.–1999. gada. Gusmane atceras, ka kladē sākumā bijuši īsumā pierakstīti dievkalpojumi, un laika gaitā sākuši parādīties arī aizlūgumi (Gusmane 2025). Sasaiste ar citiem viņas intervijā pieminētiem faktiem ļauj secināt, ka klade varētu būt aizsākta 1989.–1990. gadu mijā vai pat nedaudz agrāk. Arī mācītājs Ceipe apstiprināja, ka burtnīca ar aizlūgumiem bijusi jau viņa kalpošanas laikā, tas ir, ap 1990. gadu (Ceipe 2026).

Var teikt, ka klade ir savdabīgs materiāls enkurs (Bourdieu 1977, 88; de Certeau 1984, 145), kas stabilizē un reproducē aizlūgšanu kā institucionāli atpazīstamu darbību: tā disciplinē atmiņu un kopienas rūpēm piešķir noteiktu ritmiskumu. Ieraksts kladē pats kļūst par rituālu. Kladi varētu interpretēt arī kā saskares zonu starp institucionālo un personisko, starp draudzi un “ārpasauli”, jo tajā tiek ierakstīti arī ar draudzi nesaistītu cilvēku vārdi.

Jāpiebilst, ka vairākās intervijās tiek pieminēta arī privāta aizlūgšanu prakse, kas iezīmē aizlūgšanu ne tikai kā kolektīvu, bet arī kā individuālu ikdienas disciplīnu. Piemēram, kāda respondente uzsver: “Es katru svētdienu pasaku paldies. Es katru svētdienu aizlūdzu par bērniem, par mazbērniem, par visu, lai viņiem tā dzīvīte veidojas vieglāk.” Respondente atzīst, ka ir aicinājusi arī citus cilvēkus lūgt Dievu, norādot, ka bez saiknes ar Dievu viņi netiks galā ar savas dzīves problēmām. Tajā pašā laikā viņa apzinās, ka aizlūgšana nav automātisks problēmu atrisinājums – cilvēkam pašam jāvēlas tuvoties Dievam (Intervija 2 2025). Arī draudzes priekšniece intervijā stāsta par savām ikdienas lūgšanām, kas katru rītu aizņem pat stundu vai vairāk un ietver aizlūgumus par bērniem, citiem tuviniekiem un draudzi. Šāda lūgšanu regularitāte iezīmē disciplinētu reliģisko praksi, kurā laiks, uzmanība un arī noteikts lūgšanu saturs un to kārtība tiek veltīti attiecību uzturēšanai ar Dievu un kopienai. Gusmane atceras arī vairākus gadījumus, kad šīs aizlūgšanas devušas konkrētu rezultātu – dziedināšanu, darba atrašanu un garīgu atmodu (Gusmane 2025).

Aizlūgumu prakses analīze rāda, ka Dzērbenes draudzē tā nav reducējama tikai uz individuālu ticības pieredzi vai kādu draudzes iekšējās dzīves aspektu. Tā kā aizlūgumi regulāri ietver arī cilvēkus ārpus draudzes, šo praksi var uzskatīt par vienu no veidiem, kā draudze uztur saikni ar ārpus tās esošo kopienai, tā pakāpeniski paplašinot savu klātbūtni un nozīmi.

“Klusā klātbūtne”: Dzērbenes draudze vietējā sociālajā telpā

Domājot par to, kā analizēt Dzērbenes draudzes attiecības ar tuvākajām draudzēm un vietējo kopienai ārpus draudzes, par izejas punktu tika izvēlēts jēdziens “klusā klātbūtne”. Šķiet, ka tas visprecīzāk raksturo ne tikai šīs draudzes kā sociāli atpazīstamas un simboliski nozīmīgas institūcijas pastāvēšanu, bet arī saites, kas tai veidojas ar citām draudzēm un vietējo kopienai un kas plešas pāri formālas piederības vai aktīvas līdzdalības robežām.

Interviju materiālā salīdzinoši reti parādās pieminējumi par sadarbību ar citām draudzēm. Lai gan dievkalpojumu laikā mācītājs informē par gaidāmajiem pasākumiem Drustu un Raunas draudzēs, dzērbeniešu atsaucība ir neliela. Pēc mācītāja domām, tas varētu būt saistīts ar transporta pieejamību: “It kā jau nav

tālu, bet tajā pašā laikā vienai daļai nav tāda iespēja aizbraukt kaut kur. Sevišķi sievietes jau var būt gados. Aicināt jau aicina, bet saprot, ka nebūs” (Kalniņš 2025a). Tomēr intervijas rāda, ka transporta trūkums ne vienmēr ir izšķirošais iemesls intereses trūkumam par notikumiem citās draudzēs. Kā stāstīja viena no respondentēm, “šad tad mēs tiekam ielūgti uz jubilejām, kad draudzēm ir sarīkojumi. Sasēžamies mašīnā pavairāk iekšā” (Intervija3 2025). Tas liecina, ka mobilitātes iespējas pastāv, taču līdzdalība ir selektīva. Tā ir atkarīga no subjektīviem priekšstatiem par pasākuma nozīmīgumu un nav saistīta ar noturīgu draudzes piederību kādam plašākam draudžu tīklam.

Vairākās intervijās tika pieminēta draudzība ar kādā Brāļu draudzes saiešanā iepazītajiem somu lestadiāņiem¹⁸ (Intervija 3, 4 2025; Gusmane 2025). No interviju materiāla gan nav skaidrs, cik cieša ir šī saikne ikdienas līmenī, taču 2026. gada 25. janvārī, kad lestadiāņi atkārtoti viesojās Vidzemē, vairāki draudzes locekļi tikās ar viņiem Cimzas saiešanu namā (Gusmane 2026). Šādi kontakti darbojas kā simboliskas radniecības apliecinājums – tie norāda uz piederību plašākai kristīgās atmodas tradīcijai, pat ja praktiskā mijiedarbība ir reta. Lestadiāņu pieminēšana, līdzīgi kā atgādinājums par Hernhūtes zvaigzni, kas Adventes laikā tiek iedegta virs ieejas baznīcā, intervijās veido daļu no plašāka naratīva, kura centrā ir Brāļu draudzes vēsture. Iesaistīšanās šīs vēstures saglabāšanā ir atgādinājums draudzei par tai svarīgiem notikumiem un kalpo arī kā tās identitātes apliecinājums un tās nostiprināšanas veids. Tas ir arī veids, ar kura palīdzību tiek veidotas saiknes gan ar citām Vidzemes draudzēm, gan ar vietējo kopienu.

Brāļu draudzes vēsture intervijās parādās kā caurviju tēma. Tā atspoguļojas stāstos par Vidzemes draudžu kopīgajiem pasākumiem, kā, piemēram, Dzērbenē notikušo vienpadsmit Vidzemes draudžu tikšanos Sadraudzības dienā 2001. gadā (Gusmane 2002), tā arī rūpēs par atmiņas vietām, kas saistītas ar šo vēsturi. Piemēram, 2024. gada 20. jūlijā Brāļu draudzes dienā draudze kopā ar Dzērbenes vēstures pētniekiem un citiem dzērbeniešiem godināja Aumaņu Andža piemiņu. Diena sākās ar svētbrīdi Saiešanas nama vietā “Jaunītēs”, turpinājās pie Aumaņu Andža kapa Dzērbenes Vecajos kapos un mācītāja Augusta Keislera kapa Dzērbenes Jauņajos kapos un noslēdzās Dzērbenes baznīcā. Draudzes priekšniece Gusmane šo pasākumu raksturo kā kopienas plašas līdzdalības piemēru: “Pagasta ļaudis nāca un deva ziedus, un nolika pie baznīcas. Un pušķojām visu. [...] Bija cilvēki sanākuši. Bija skaisti. Visas tās garīgās dziesmas, un mēs pastāstījām par Aumaņu Andžu. [...]”

18 Lestadiāņi (*lestadiolaisuus*) ir 19. gadsimta vidū Somijas ziemeļos (Lapzemē) radusies luteriskā atmodas kustība, ko iedvesmoja piētismam tuvā zviedru–somu mācītāja un botāniķa Larsa Levija Lestādija (*Lars Levi Laestadius*, 1800–1861) sprediķi un pastorālā darbība. Kustībai raksturīga stingra morāles izpratne, uzsvars uz personisku grēku nožēlu, kopienas disciplīnu un tradicionālu dievkalpojuma praksi. Skat.: Kristiansen R.E. (2000). Depictions of Laestadianism 1850–1950. *Approaching Religion*, 10 (1), 55–73.

49. attēls. Aumaņu Andža atdusas vieta Dzērbenes Vecajos kapos. Georgija Koņkova foto, 2025

Vārdu sakot, tas pasākums bija ļoti izdevies” (Gusmane 2025). Varētu teikt, ka tādā veidā draudze uztur vēl vienu konkrētu atmiņu vietu, kurā reliģiskā un kultūras atmiņa savijas ar vietējās piederības apzināšanos.

Tomēr intervijas atklāj arī to, cik šādas atmiņas vietas uzturēšana ir sarežģīta un kādi izaicinājumi un spriedze var rasties. Vēstures draugu kopas *Serben* vadītāja Mārīte Šķēle uzsver, ka Brāļu draudzes vēsture būtu svarīga tieši draudzes locekļiem, jo “tas, ko Brāļu draudze darīja, nebūt nestāv kaut kur malā, bet ir ļoti cieši saistīts ar baznīcu”. Vienlaikus viņa norāda uz ierobežotu draudzes līdzdalību iepriekš pieminētajā pasākumā, tostarp apmeklējot mācītāja Augusta Keislera atdusas vietu Dzērbenes Jaunajos kapos, kur “no draudzes puses nebija atbalsta uz vienas rokas pirkstiem” (Šķēle 2025). Gusmanes un Šķēles interviju fragmentu salīdzinājums izgaismo atšķirīgu priekšstatu par to, kam un kā būtu jāuzņemas atbildība par reliģiskā mantojuma kopšanu.

Runājot par draudzes lomu mūsdienu Dzērbenes kopienā, Šķēle uzsver baznīcas kā kopienas centra un pulcēšanās vietas vēsturisko nozīmi un izsaka nožēlu par draudzes pasivitāti mūsdienās, pieļaujot, ka galvenais šīs pasivitātes iemesls ir draudzes lielums: “draudze ir maziņa”. Tomēr viņa nosauc arī vairākus piemērus tam, ka baznīca joprojām spēj vienot sabiedrību. Viens no šādiem piemēriem

50. attēls. Vēstures draugu kopas **Serben vadītāja Māriete Šķēle.**
Georgija Koņkova foto, 2025

ir Lāčplēša dienas atzīmēšana, kad tradicionālais lāpu gājiens sākas ar piemiņas brīdi baznīcā: “Un pēc tam tūlīt sekoja Lāpu gājiens. Fantastiski! Neteikšu, ka baznīca bija ļoti pilna, bet vismaz viena trešdaļa noteikti bija pilna” (Šķēle 2025). Šis pasākums, kas jau vairākus gadus sākas baznīcā un kuru kopā rīko draudze, vietējā skola un Dzērbenes vēstures draugu kopa, tiek pieminēts arī citās intervijās kā paraugs labai sadarbībai starp draudzi un vietējo kopienu (Intervija 2, 4 2025). No pētnieciska skatpunkta raugoties, šis piemērs ļauj aprakstīt baznīcu kā civilo un reliģisko rituālu krustpunktu, kur reliģiskā telpa tiek izmantota arī lokālās un nacionālās identitātes stiprināšanai.

Līdzīgu funkciju pilda arī reizēm baznīcā organizētie kultūras pasākumi, piemēram, kora koncerti, kuros, kā atzīmē Šķēle, “bija gandrīz pilna zāle ar cilvēkiem”. Viņa uzsver, ka, lai gan lūgšanas un regulāri dievkalpojumi daudziem nav kļuvuši par ikdienas rituālu, šāda veida pasākumos cilvēki ierodas “ar gandarījumu un cieņu” (Šķēle 2025). Šķēles teiktajā iezīmējamā nošķirums starp reliģisko piederību un reliģiskās telpas lietojumu – baznīca tiek pieņemta kā kultūras un estētiska telpa, pat ja tā netiek uztverta kā regulāras reliģiskās prakses vieta. Citā intervijā tiek uzsvērts, ka baznīcas telpa būtu ļoti piemērota šādiem pasākumiem savas akustikas dēļ, taču praksē “visi koncerti notiek pilī” (Intervija 5 2025). Iespējams, ka te

11.novembrī plkst.17.00

Dzērbenes baznīcā
Piemiņas brīdis
un lāpu gājiens

- TV stāsts “Atceries Lāčplēšus” par Dzērbenes Lāčplēša kara ordeņa kavalieriem- brāļiem Ozoliem
- Mūzikāls stāsts no Dzērbenes skolas
- Lāpu gājiens
- Pie ugunsкура satiksiemies ar dzērbeniešiem - karavīriem.

51. attēls. Informācija par Lāčplēša dienas pasākumu. Publicitātes foto. 2023. Avots: www.facebook.com/DzerbenesPils/photos

mēs varam runāt par zināmu konkurenci starp abām publiskajām telpām un baznīcas neviennozīmīgo pozīciju vietējā kultūras dzīvē.

Intervijās kā īpašs līdzeklis kopienas uzrunāšanai tiek minēta arī Baznīcu nakts, kas, kā norāda viena respondente, “bija veids, kā mēs varējām Dzērbenes sabiedrību ieaicināt baznīcā” (Intervija 4 2025). Baznīcu nakts pasākumi tiek raksturoti kā ļoti apmeklēti koncertu un vietējo mākslinieku darbu izstāžu dēļ. Tomēr līdzdalība šajos pasākumos reti pāraug piederībā draudzei. Respondentes aprakstītie stereotipi par baznīcu, uzvedības normām un “stīvumu”, ieejot baznīcā (Intervija 4 2025), ļauj runāt par vietējos iedzīvotājos dziļi iesakņotajām robežām, kas kavē brīvu iesaisti reliģiskā dzīvē un tiek pārmantotas paaudzēs.

Taujājot par draudzes un pārējās Dzērbenes kopienas attiecībām, vienā no intervijām izskan pavisam īsa frāze: “Draudze ir pati par sevi” (Intervija 2 2025). Cita respondente, kura nav draudzes locekle, šīs attiecības apraksta ne mazāk kodoilgi: “Mēs esam blakus” (Intervija 5 2025).

Tiesa, draudzes priekšniece uzsver, ka pēdējos gados draudzes attiecības ar kopienu ir kļuvušas ciešākas, īpaši pateicoties kopīgiem pasākumiem, praktiskiem darbiem un baznīcas svētkiem. Viņa norāda, ka arī tie, kas regulāri nepiedalās dievkalpojumos, iesaistās talkās, ziedo vai palīdz organizatoriski: “Es teikšu, ka

mēs esam nedaudz satuvinājušies. Trīs gadus atpakaļ mēs svinējām baznīcā jubileju. Tad arī draudzes locekļi iesaistījās, un te mēs berzām, tīrījām, pulējām, vaskojām. Un arī tie locekļi, kas tikpat kā nenāk uz baznīcu, daži nāca palīgā” (Gusmane 2025). Viņas aprakstītā līdzdalība liecina par piederību draudzei bez regulāras reliģiskās prakses. Šī piederība var izpausties gadījuma rakstura klātbūtnē draudzes pasākumos un praktiskās rūpēs par baznīcu kā nozīmīgu visai kopienai.

Turpinot tēmu par piederību draudzei, pieminēšanas vērts ir vēl kāds fakts: Dzērbenē var sastapties ar parādību, kas, iespējams, ir raksturīga arī citviet, proti, cilvēki reģistrējas draudzē, samaksā savu kā draudzes locekļa ikgadējo ziedojumu jeb “nodokli”, taču uz baznīcu nenāk: “Draudzē es esmu, bet Dievam es neticu” (Kalniņš 2025b). Droši vien iemesli šādai rīcībai katram ir savi, un maza draudze ir pateicīga arī par šiem maksājumiem, jo līdzekļi baznīcas uzturēšanai ir nepieciešami. Tomēr šī parādība liek atgriezties pie jautājuma par iemesliem, kāpēc cilvēkiem mūsdienās vairs nav svarīga aktīva reliģiskā dzīve. Interviju materiālā varam atrast dažādas atbildes uz šo jautājumu.

Kā viens no būtiskākajiem iemesliem tiek nosaukta sabiedrības sekularizācija un vērtību maiņa, kas īpaši skar jauniešus – viņiem baznīca šķiet tāla vai nesaprotama: “Jaunieši tiek piesaistīti no tām ģimenēm, kurās kāds jau ir draudzē. [..] Bet tā no malas es neredzu iespēju. Es jau skatos arī skolā un visur, ka viņiem ir tie jautājumi: “Kāpēc man tas jādara?”” (Intervija 4 2025).

Taču to, ka draudzē ir maz jauniešu, nosaka ne tikai intereses trūkums. Pēc pamatskolas pabeigšanas Dzērbenes jaunieši dodas mācīties uz Cēsīm vai Rīgu, un, kā atzīmē draudzes mācītājs, “tagad jau ir tā, kā nebija agrāk. Agrāk tu varēji savākt jauniešus iesvētes mācībai. Dzērbenē jau vispār vairs par to nevar runāt” (Kalniņš 2025a). Dzērbenes pagasts, kā jau tipisks lauku pagasts, pamazām “izmirst”, un tieši tas pats notiek ar mazajām lauku draudzēm. Mazajās pilsētās un laukos vienkārši vairs nav cilvēku – skolas tiek slēgtas, un arī baznīcas paliek tukšas. Turklāt šī situācija skar ne tikai Dzērbenes draudzi, bet arī citu kristīgo konfesiju draudzes. To, stāstot par Romas Katoļu baznīcu Latvijā, intervijā uzsvēra arī bīskaps Kravalis: “Nav cilvēku – ja jūs aizveriet kultūras namu, skolu, tur vairāk nav, kam palikt. Ja jūs aizveriet pastu, cilvēki tur vairs nedzīvo” (Kravalis 2025).

Taču ir arī citi iemesli, kas lauku draudžu izzušanu paātrina. Interviju materiālā atrodamas atsevišķas norādes uz dzērbeniešu pievēršanos citām reliģijām vai garīgām praksēm: “..cilvēki ļoti daudz apkārt runā par karmas teoriju, jā, par paaudžu atstrādāšanu. Es, protams, nezinu, kurš novirziens tas ir, kurā vietā, jā, bet es zinu, ka ir diezgan daudz cilvēku apkārt, kuri iet šo ceļu, bet viņi neveido tādu kopienu šeit. Viņi ir kaut kur, viņi arī brauc pie kādiem cilvēkiem, uz garīgām pieredzēm, bet šeit tā kā neveidojās kaut kādas kopienas” (Intervija 4 2025).

Dzērbenes draudze daļu savu locekļu zaudēja arī COVID-19 pandēmijas iespaidā. Pandēmija kļuva par nozīmīgu pavērsiena punktu, jo daudzi pierada pie attālinātas reliģiskās pieredzes vai pat izvēlējās sava veida “iekšējo emigrāciju”, no kuras vēl nav atgriezušies: “Pēc COVIDa mēs nevarējām kaut kā atgūties, atsākt kaut ko darīt. [..] Arvien vairāk cilvēku izvēlas tiešsaistes dievkalpojumus. Kāpēc man jābrauc? Es varu vienkārši paskatīties un neiet ārā no mājas. Es tāpat visu dzirdu un redzu. Un zūd tā sadraudzības daļa, komunikācijas daļa” (Intervija 4 2025). Tādējādi digitalizācija ar savām priekšrocībām daudzos gadījumos ir aizvietojusi dzīvo saskarsmi un kopienas pieredzi. Arī draudzes mācītājs atzīst, ka COVID laiks bija šķirtne, pēc kuras daudziem draudzes locekļiem aktīvā ticības praktizēšana beidzās. Samazinājums novērojams ne tikai regulārajā dievkalpojumu apmeklējumā, bet arī citās draudzes dzīvei svarīgās reliģiskās norisēs – kapusvētkos un svecīšu vakaros cilvēku kļūst arvien mazāk. Sarucis ne tikai kristību un laulību skaits, bet ievērojami mazāk ir arī izvadīšanu (Kalniņš 2025a).

Līdzīgi COVID-19 ietekmi vērtē arī bīskaps Kravalis. Atzīstot, ka dievkalpojumu translācijas tiešsaistes daudziem, īpaši gados vecākiem cilvēkiem, palīdz uzturēt saikni ar baznīcu un būt informētiem par tajā notiekošo, viņš tomēr uzsver, ka “ticība nevar palikt tikai virtuālā jomā. Tas ir labi līdz vienam līmenim, bet tomēr personiska saskarsme, kopiena, tikšanās ar otru, tikšanās ar Kristu sakramentā – to virtuālais nevar dot. [..] Tā ir ilūzija: noklausīšos dievkalpojumu pa radio vai televīzijā. Es neiešu to garo gabalu, bet es it kā savu pienākumu būšu izpildījis” (Kravalis 2025).

Lauku draudžu problēmas padziļina arī garīdznieku trūkums, viņu “izdegšana” un ekonomiskie izaicinājumi, kas ietekmē gan garīdznieku, gan draudžu spēju darboties. To var novērot arī Dzērbenē. Kā jau minēts iepriekš, mācītājs Kalniņš kalpo trīs draudzēs – Dzērbenē, Drustos un Raunā. Līdzīga situācija ir arī kaimiņu pagastos. Piemēram, Lodes (Apšu) draudzes mācītājs kalpo arī Vecpiebalgas un Jaunpiebalgas Sv. Toma draudzēs. Lauku apvidos kalpošana vairākās draudzēs ir ierasta prakse. Runājot par nepietiekamo mācītāju skaitu, kāda respondente norāda: “Varbūt tāpēc daudzi negrib būt par mācītājiem, ka tas ir ļoti, ļoti grūti” (Intervija 1 2025).

Vienlaikus sarunās ar dzērbeniešiem atklājas vēlme mācītāju redzēt dzīvojam uz vietas – Dzērbenē. Tāpat kā “tajos senajos laikos”, kad Dzērbenē kalpoja Kārlis Irbe, kuru ikdienā varēja redzēt ciemā, piemēram, palīdzot kādam zemniekam piecelt apkritušu vezumu, un kurš bija klātesošs vietējo iedzīvotāju ikdienas rūpēs (Intervija 5 2025). Ar kalpošanu vairākās draudzēs saistīta arī cita problēma – ir izjaukta ierastā svētdienas kārtība. Agrāk svētdiena sākās ar iešanu uz baznīcu, bet tagad jau gadiem dievkalpojumi Dzērbenē notiek pēcpusdienās. Tāpēc svētdienas rīti neatšķiras no rītiem citās dienās – tie sākas ar ierastajiem lauku darbiem un

par gājieni uz baznīcu nereti aizmirstas: “un pat svētkos cilvēki vairs nenāk tā” (Intervija 4 2025).

Vairākās intervijās uzsvērts, ka formāla piederība draudzei bez personīgas pieredzes un līdzdalības draudzes dzīvē nav pietiekama, lai uzturētu dzīvu un nozīmīgu ticību. Arī tā ir viena no Dzērbenes draudzes problēmām – lielāko daļu praktisko darbu veic galvenokārt draudzes priekšniece un daži viņas palīgi. Lai gan, ja palīdzība tiek lūgta, parasti neviens neatsaka, tomēr ir maz tādu, kas paši to piedāvātu. To pamanījis arī mācītājs: “Būt tai pašā draudzes padomē agrāk, deviņdesmitajos gados, bija prestižs. Tagad tu draudzes priekšnieku ar uguni meklē, jo visi jau zina, ka to, kuru ievēlēs, – tam būs jāvelk. Protams, pārējie apsola: ‘Mēs tev palīdzēsim’. Mēs tev to, mēs tev šito, bet tad, kad ir tāda reāla ikdiena, tad tev vienam, tam priekšniekam, ir arī jāvelk. Un neviens arī vairs negrib daudzviet ne par to priekšnieku, ne padomē iet. Tādā ziņā tas arī ir mainījies” (Kalniņš 2025a).

Skaidru atbilžu par to, kā šo situāciju izmainīt, dzērbeniešiem nav. Vienīgi kāda respondente piedāvā iespējamu risinājumu: “Būtu labi, ka arī tiem neaktīviem kādus pienākumus varētu uzlikt. Un tad, ja ir pienākums, tad mainās varbūt attieksme. Un caur tiem pienākumiem saskata to jēgu kalpošanā un to svētību, ko piedzīvot” (Intervija 1 2025).

Pagaidām draudze, kā to formulē kāda respondente, “stāv kaut kādu pārmaiņu sliekšņa priekšā. [...] Es nezinu, kas tas varētu būt, ir jāveidojas kaut kam citam. [...] Gan sastāvs ļoti mainījies, gan arī tas, ka esam tik maz palikuši. Tas viss droši vien to iespaido” (Intervija 4 2025). Iespējams, ka piepildīsies Kalniņa prognoze: “Tās mazās draudzes noteikti tiks kaut kādā veidā apvienotas. Paliks tikai tie centri” (Kalniņš 2025a).

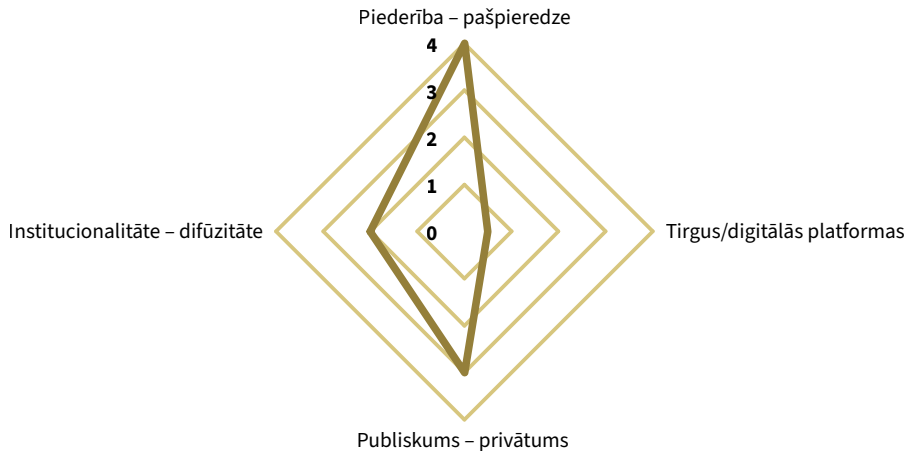
Dzērbenes draudzē novērotās problēmas kopumā veido ainu, kurā baznīca ir izaicināta meklēt jaunus ceļus, kā būt klātesošai, dzīvei atvērtai un cilvēkiem saprotamai ticības kopienai. Taču šobrīd nākas piekrist Dzērbenes mācītāja secinājumam: “Nav tās stabilitātes, pilnīgi nekādas. Viss plūst un mainās. Un var jau būt, ka cilvēki ir pie tā kaut kādā veidā adaptējušies, jo mums jau Latvijā no deviņdesmito gadu sākuma visu laiku ir nemītīgas pārmaiņas. Mēs jau neesam dzīvojuši tādā laikā, kad varētu teikt: tagad beidzot viss ir stabili. Visu laiku pārmaiņas – tas tomēr nav tas, kas veicinātu tradicionālas vērtības” (Kalniņš 2025a).

Lauku draudze analītiskās matricas telpā

Noslēdzot šo nodaļu, lauka pētījumā savāktu empīrisku materiālu ievietosim 3. nodaļā jau lietotajā analītiskajā matricā un paskatīsimies, vai šo matricu ir iespējams lietot arī mikrolīmenī, samērojot tās četras dimensijas ar Dzērbenes draudzes ikdienas praksēm un tās attiecībām ar vietējo kopienu.

- **Institucionalitāte ↔ difūzītāte: ~2¹⁹** (institucionāla, taču ar elastīgām robežām). Šajā dimensijā Dzērbenes draudze ieņem izteikti institucionālu pozīciju, taču bez stingri noslēgtām robežām. Draudzei ir skaidri noteikts juridiskais statuss Latvijas Evaņģēliski luteriskajā baznīcā. Tai ir formāla struktūra ar mācītāju, draudzes priekšnieci, padomi un revidentiem. Draudzē notiek regulāri dievkalpojumi ar noteiktu kārtību, un tiem tiek izmantotas draudzei piederošās vēsturiskās baznīcas telpas. Tai pašā laikā lauka pētījumā gūtie novērojumi un interviju materiāls rāda, ka draudzes institucionālā piederība praksē ir samērā elastīga: konfesionālās robežas ir caurlaidīgas, draudzes dzīvē iesaistās arī citu konfesiju kristieši, un piederība nereti ir simboliska vai administratīva (“esmu draudzē, bet neticu”), nevis balstīta regulārā līdzdalībā. Turklāt draudzē praktizētie aizlūgumi ietver plašu cilvēku loku ārpus draudzes. Šie dati ļauj Dzērbenes draudzi raksturot kā institucionālu draudzi ar tā sauktajām “mīkstajām” (*soft*) robežām, kas neieklaujas ne stingri institucionālā, ne arī difūzā garīguma modelī.
- **Publiskums ↔ privātums: ~ 3** (publiski redzama, bet ar tendenci uz privātumu ikdienā). No vienas puses, baznīcas ēka publiskajā telpā tiek uztverta kā ainavas, vēstures un vietējās identitātes simbols, un noteiktos brīžos, – piemēram, draudzes un arī ar baznīcas celtniecību saistītās jubilejās, Lāčplēša dienā, Baznīcu nakts pasākumos un kapusvētkos, – tā funkcionē kā plašākas kopienas pulcēšanās vieta. No otras puses, draudzes ikdienas reliģiskā prakse norisinās nelielās grupās un bieži vien privātā līmenī. Dievkalpojumu apmeklētāju skaits ir neliels, savukārt būtiska nozīme ir individuālām lūgšanu praksēm un aizlūgumiem, kas vērsti uz plašāku cilvēku loku ārpus draudzes. Tādējādi Dzērbenes draudzē ir izveidojusies paradoksāla situācija, kurā, no vienas puses, augsta draudzes publiskā simboliskā klātbūtne kopienas dzīvē pastāv līdzās zema draudzes publiskai aktivitātei ikdienā un arī zema draudzes locekļu līdzdalībai draudzes dzīvē. No otras puses, interviju materiāls liecina par intensīvu ticības praktizēšanu privāti un nelielās slēgtās grupās.
- **Piederība ↔ pašpiederze: ~4** (centrā ir pašpiederze). Šajā dimensijā Dzērbenes draudze skaidri nosliecas pašpiederzes virzienā. Interviju materiālā konsekventi parādās izpratne par reliģiju kā personiski dzīvotu ticību; turklāt tā bieži tiek nošķirta no formālas konfesionālās piederības. Ticības centrā ir individuāli pārdzīvojumi, aizlūgumu iedarbība, iekšējs miers un jēgas atrašana ikdienas dzīvē. Konfesionālā identitāte tiek relativizēta,

19 Atcerēsimies, ka kopējā skala ir no 0.

52. attēls. Matricas pamatrādītāji Dzērbenes gadījumā

uzsverot vienota Dieva ideju (“Dievs ir viens”) un izvairoties no doktrinārām robežšķirtnēm. Šādā skatījumā draudze funkcionē drīzāk kā vieta un līdzeklis personiskās ticības stiprināšanai, nevis kolektīvas identitātes veidošanai.

- **Tirgus / platformas:** ~0-1 (praktiski nav). Empīriskie dati neliecina par Dzērbenes draudzes reliģisko prakšu komercializāciju vai apzinātu sevis pozicionēšanu digitālajās platformās. Pat tiešsaistes dievkalpojumu prakse, kas tika ieviesta COVID-19 pandēmijas laikā, draudzē tiek vērtēta divējādi un nereti kritiski, jo tā tiek uztverta kā klātbūtnes vājināšanas faktors. Tas skaidri nošķir Dzērbenes gadījumu no daudzām mūsdienu urbanizētām vai alternatīvā garīguma formām, kurās būtiska loma ir digitālajai videi un tās piedāvātajām iespējām.
- **Reģions / paaudze: Vidzemei un kādreiz aktīvam Brāļu draudzes darbības reģionam raksturīga lauku draudze.** Draudzei ir novecojoša demogrāfiskā struktūra, kuru nosaka vidējās un vecākās paaudzes pārsvars un fragmentāra jaunās paaudzes klātbūtne. Dievkalpojumos vērojams izteikts sieviešu īpatsvars. Augstā iedzīvotāju mobilitāte Dzērbenē un Dzērbenes pagastā būtiski ietekmē gan draudzes locekļu skaitu, gan tās spēju uzturēt regulāru un aktīvu reliģisko dzīvi, un šie faktori jāņem vērā, interpretējot visus pārējos matricas rādītājus.

Autores skatījumā Dzērbenes draudzes ievietošana šeit izmantotās matricas telpā ļauj izvairīties no vienkāršotām binārām kategorijām, piemēram, “aktīva/ neaktīva draudze” vai “sekulāra/reliģiska vide”, šāda pretnostatījuma vietā fiksējot pakāpes, robežšķirtnes un arī pretrunas. Kā redzējam, Dzērbenes gadījumā

institucionalitāte var pastāvēt līdzās vājam piederības režīmam un publiskā simboliskā nozīme var tālu pārsniegt faktisko draudzes līdzdalību kopienas dzīvē. Tieši tāpat personiskā ticība var būt dominējoša arī stingri institucionālā struktūrā.

Vienlaikus Dzērbenes draudzes analīze izgaismo arī matricas ierobežojumus: tā neparedz lineāru attīstības loģiku un nenosaka “veiksmīgākas” vai “mazāk veiksmīgas” reliģiskās formas. Tā vietā matrica darbojas kā diagnostisks instruments, kas ļauj precīzi aprakstīt konkrētas kopienas stāvokli noteiktā laikā un telpā. Katrā ziņā matricas lietojums Dzērbenes draudzes analīzei parāda tās iespējas novērtēt mazas, lēni novecojošas kopienas, kuras veido **klusās klātbūtnes zonu** un kuras citādi paliktu neredzamas. Salīdzinājumā ar draudzēm, kas darbojas pilsētās, Dzērbenes draudzes nozīme nav balstāma izaugsmē, redzamībā vai inovācijā, bet gan tieši šajā klusajā, taču ilgstošā klātbūtnē vietējā sociālajā un simboliskajā telpā.

Izmantotie darbi

- Ammerman, N.T. (1997). *Congregation and Community*. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Ammerman, N.T. (2005). *Pillars of Faith: American Congregations and Their Partners*. University of California Press.
- Ammerman, N.T. (2016). Lived Religion as an Emerging Field: An Assessment of its Contours and Frontiers. *Nordic Journal of Religion and Society* 1 (02): 83–99.
- Bauere, I. (2017). *Dieva riekšavā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Volume 16 of Cambridge Studies in Social and Cultural Anthropology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian Meditations*. Cambridge: Polity Press.
- Baigent, A., Pound, M., Bruce, T., Bullivant, S., Harris, A., & Orsi, R. (2022). Lived Catholicism: A Roundtable Discussion. *Ecclesial Practices*, 9 (1), 9–27. Available: https://brill.com/view/journals/ep/9/1/article-p9_002.xml
- Ceipe, G. (2026). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas telefonintervija ar Gundaru Ceipi, 29. janvārī.
- Csordas, T. J. (1990). Embodiment as a Paradigm for Anthropology. *Ethos* 18 (1), 5–47.
- Csordas, T. J. (1997). *Language, Charisma, and Creativity*. Berkeley: University of California Press.
- De Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Dzērbene (2025). Dzērbenes pagasts. Cēsu novads un novadnieks: faktos un skaitļos. Pieejams: <https://vecpiebalga.lv/lv/vecpiebalga/vecpiebalgas-apvieniba/pagastu-vesture/dzerbenes-pagasts/>
- Ergarde, S. (2008). Dzērbenes baznīca 20. un 21. gadsimtā. *Druva*, 22, janvāris, 2.
- Feldmane, S. (2018). Pamatskola būs Dzērbenē. *eDruva*, 4. jūnijs. Pieejams: <https://edruva.lv/izglitiba-un-jauniesi/pamatskola-bus-dzerbene/>
- Feldmane, S. (2022a). Pie baznīcas Bībeles dārzs. *Druva*, 109, 21. jūlijs, 4.
- Feldmane, S. (2022b). Dievnamam 180 gadu jubileja. *eDruva*, 12. septembris. Pieejams: <https://edruva.lv/sabiedriba/dievnamam-180-gadu-jubileja/>
- Feldmane, S. (2025). Balta baznīca Dzērbenes centrā. *eDruva*, 31. janvārī. Pieejama: <https://e-avize.edruva.lv/p/laikraksts-vidzemes-novadiem-druva/31-01-25/a/balta-baznica-dzerbenes-centra/6915/2091688/69436660>
- Grieze, D. (2016). Dzērbenes kultūrvide un tās veidotāji. Zinātniski pētnieciskais darbs. Cēsis: Cēsu Valsts ģimnāzija.
- Gusmane, I. (2002). Sadraudzības diena Dzērbenē. *Svētdienas Rīts*, 2, 3.

- Gusmane, I. (2025). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Inesi Gusmani Dzērbenē, 24. augustā. Intervijas ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Gusmane, I. (2026). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas telefonintervija ar Inesi Gusmani 1. februārī.
- Intervija 1 (2025). Intervija notika Dzērbenē 3. augustā. Intervēja Solveiga Krūmiņa-Koņkova. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Intervija 2 (2025). Intervija notika Dzērbenē 5. augustā. Intervēja Solveiga Krūmiņa-Koņkova. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Intervija 3 (2025). Intervija notika Dzērbenē 6. augustā. Intervēja Solveiga Krūmiņa-Koņkova. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Intervija 4 (2025). Intervija notika Dzērbenē 9. augustā. Intervēja Solveiga Krūmiņa-Koņkova. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Intervija 5 (2025). Intervija notika Dzērbenē 13. augustā. Intervēja Solveiga Krūmiņa-Koņkova. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Kalniņš, E. (2025a). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Ediju Kalniņu Dzērbenē, 13. augustā. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Kalniņš, E. (2025b). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas telefonintervija ar Ediju Kalniņu 14. augustā.
- Kravalis, A. (2025). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Latvijas Romas katoļu baznīcas bīskapu Andri Kravali 20. februārī Rīgā. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Kupari, H. (2020). Lived religion and the religious field. *Journal of Contemporary Religion*, 35 (2), 213–230. Pieejams: <https://doi.org/10.1080/13537903.2020.1759901>
- LELB (2026). LELB arhivāres Ivetas Kalmes sagatavotā informācija.
- Mak, B. (2012). "Theravāda Teachings and Buddhist Meditation Training in Hong Kong." *International Journal for the Study of Humanistic Buddhism* 2: 19–38. Available: https://www.academia.edu/3096194/Therav%C4%81da_teachings_and_Buddhist_meditation_training_in_Hong_Kong
- McGuire, M. B. (2008). *Lived Religion: Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Nora, P. (1997). Between Memory and History. The Realms of Memory: Rethinking the French Past, P. Nora ed. Vol. 1: Conflicts and Divisions. New York: Columbia University Press, 1–20.
- Orsi, R. (2003). "Is the Study of Lived Religion Irrelevant to the World We Live in? Special Presidential Plenary Address, Society for the Scientific Study of Religion, Salt Lake City, November 2, 2002." *Journal for the Scientific Study of Religion* 42 (2): 169–174. Available: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5906.t01-1-00170>
- Orsi, R. (2005). *Between Heaven and Earth: The Religious Worlds People Make and the Scholars Who Study Them*. Princeton University Press.
- OS (2025). Oficiālās statistikas portāla datubāze. Pieejama: <https://stat.gov.lv/lv>
- Osto, D. E. (2024). *Paranormal States: Psychic Abilities in a Buddhist Convert Communities*. Columbia University Press.
- Palmer, D. (2011). The Body: Health, Nation, and Transcendence." *Chinese Religious Life*, David Palmer, Glenn Shive and Philip Wickeri, eds.: 87–106. Oxford, US: Oxford University Press.
- Rozentāls, L. (2018). Luteriskās baznīcas Latvijā pašizpratne – vēsturē un mūsdienās. *Akadēmiskā Dzīve*, 54, 17–24.
- Rozentāls, L., Salmane-Kuļikovska, I., Ūdre, I. Vai liekam punktu? *Ceļš* 71, 87–102.
- Ruka, E. (2020). Dzērbenes baznīcā – goda vīru pieskāriens. *Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde*, 4. decembris. Pieejams: <https://www.nkmp.gov.lv/lv/dzerbenes-baznica-goda-viru-pieskariens>
- Runce, I. (2021). "To Believe or Not to Believe..." Religious Policy, Spiritual Life, Family and Youth in Soviet Latvia. *Reliģiski-filozofiski raksti XXXI*. Rīga: LU FSI, 257–270.
- Rusmanis, S. (2012). Ceļojums starp diviem tiltiem. *Druva*, 13. jūlijs, 11.

- Šķēle, M. (2025). Solveigas Krūmiņas-Koņkovas intervija ar Māriņi Šķēli 19. augustā. Ieraksts un tā transkripcija glabājas Krūmiņas-Koņkovas personīgajā arhīvā.
- Tēraudkalns, V. (2021). Scientific Atheism in Soviet Latvia as a Strategic Element of Khrushchev's Anti-Religious Campaigns. *Reliģiski-filozofiski raksti*, XXXI. Rīga: LU FSI, 203–231.
- TS (1936). *Ceturtnā tautas skaitīšana Latvijā 1935. gadā*. Sastādījis V. Salnītis un rediģējis M. Skujenieks, Rīga: Grāmatrūpnieks.
- Pilseta24.lv (2014). Veiks Dzērbenes vidusskolas un mūzikas skolas reorganizāciju. *TVNET*, 26. Marts. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/5218910/veiks-dzerbenes-vidusskolas-un-muzikas-skolas-reorganizaciju>
- Westendorp, M. (2020). Doing good: Local and global understandings of Buddhism in Hong Kong's Umbrella Movement. *Journal of Global Buddhism*, 21, 223-239. Available: <https://zenodo.org/records/4147504>

Noslēgumā

Piezīmes ir noliktas malā. Dažas atzīmes kartē, un pagaidām nolikta malā arī tā. Skatiens vēlreiz pievēršas ainavai aiz loga, kas ik brīdi mainās gaismu spēlē. Tāda ir arī Latvijas reliģiskā ainava: tā nepieder vienam laikam, vienai valodai vai vienai kārtībai. Tā arvien mainās un ir vienmēr dzīva, jo to apdzīvo cilvēki, un katram no viņiem šī ainava ir cita. Vieniem svarīgi, lai tās centrā būtu baznīca kalna galā; citiem vajadzīgs kristāls uz palodzes vai meditācija telefonā. Taču viņi visi kopā meklē orientierus, kā sadzīvot ar mūsu laikmeta nenoteiktību.

Latvijas reliģiskā ainava nav stabila sistēma. Tajā nav iespējams nospraust stingras robežas – ir tikai kustība, pielāgošanās un nepārtraukta nozīmju pārrakstīšana. Tajās satiekas, pārklājas un mainās ne tikai dažādas reliģijas un to veidotās kultūras, bet arī atšķirīgi priekšstati par to, kas vispār ir “garīgums”, “reliģija”, “ticība”, kas – vienkārši “dzīve”. Šajā ainavā pastāv līdzās un dažkārt savstarpēji nesaprotas visdažādākās garīgās pieredzes. Tās ir daudzas balsis ar neskaitāmām atbalsīm, un tieši šajā daudz balsībā atklājas Latvijas postsekulārās reliģiozitātes dzīvīgums.

No vienas puses, vēsturiskās kristīgās baznīcas Latvijā nostiprina ortodoksālās doktrīnas un tradicionālās morālās vērtības, īpaši attiecībā uz sabiedrības ētisko un kultūras kārtību. Taču, no otras puses, paralēli šīm normatīvajām pozīcijām pieaug sabiedrības atvērtība individuālām garīguma formām, kas uzsver personīgu saskarsmi ar dievišķo un subjektīvo pieredzi kā autentiskuma mēru. Reaģējot uz šīm pārmaiņām, arī kristīgās baznīcas meklē jaunas garīgās atjaunošanas iespējas. Tās arvien vairāk integrē kristīgajā mistikā un Austrumu kontemplatīvajā tradīcijā sakņotas prakses, tostarp svētceļojumus, klusuma rekolekcijas un dažādas meditāciju formas. Šī pieeja ļauj baznīcām saglabāt savu konfesionālo identitāti, vienlaikus atsaucoties uz mūsdienu cilvēka eksistenciālajām vajadzībām. Tā ir stratēģija, kas apliecina spēju transformēties, nezaudējot savas saknes, un būt klātesošām mūsdienu plurālistiskā sabiedrībā. No otras puses, daudzi Latvijas iedzīvotāji tic nevis kristīgajam Dievam, bet plašāk izprastam “augstākam spēkam”, pievēršas dažādām maģiskām praksēm vai no dažādiem elementiem veido savu unikālo garīguma formu.

Rakstot šīs piezīmes par šodienas Latvijas reliģisko dzīvi un mēģinot kartēt tās ainavu, autore vēlreiz pārliecinājās: šo ainavu nav iespējams nedz aprakstīt, nedz kartēt, balstoties tikai uz reliģiskās piederības rādītājiem vai, piemēram, dievkalpojumu apmeklētības intensitāti. Aiz skaitļiem, matricām, modeļiem un teorētiskajiem ietvariem vienmēr ir cilvēks – ar savām bailēm, cerībām, ieradumiem un klusajiem rituāliem. Reliģiskā dzīve turpina pastāvēt ārpus rādītājiem – difūzā, hibrīdā un bieži vien vērotājam no malas pat grūti saskatāmā un saprotamā formā. Tā izpaužas ne tikai un ne tik daudz ticības deklarācijās, bet ikdienas izvēlēs: kurp doties, kad ir grūti; ko darīt ar trauksmi, zaudējumu vai nākotnes nepastāvīgo varbūtīgumu; kā sev atgādināt, ka tavai esamībai ir jēga arī tad, kad tu sāc par to šaubīties.

Šajā nozīmē reliģijās un dažādās garīgās kustībās netiek meklēta abstrakta atbilde, bet praktisks veids, kā mēģināt būt ar sevi un pasauli; netiek meklēta “pareizā ticība”, bet veids, kā dzīvot. Okkultūra, maigais garīgums un dzīvotās reliģijas prakses, kuras autore mēģināja iezīmēt šajā Latvijas reliģiskās ainavas kartē, nav marginālas parādības. Tās ir ieautas ikdienas kultūras praksēs un priekšstats par personisko identitāti: tajā, kā mēs veidojam savu dzīves jeb mājuvietu, kā runājamies un rūpējamies par veselību, kā meklējam “zīmes” un tās interpretējam, kā sargājam sevi. Tās vairs nav perifērijā, bet veido jaunus centrus – reizēm tikai savējiem domātus, reizēm pārsteidzoši publiskus.

Šis pētījums nepiedāvā visaptverošu atbildi uz jautājumu par kādas konkrētas reliģijas stāvokli Latvijā, bet drīzāk iezīmē kopējo tendenci: reliģiskā dzīve Latvijā pašlaik būtiski maina savas aprises. Un to, ka šāda tendence vairs nav tikai iespējama, apstiprina arī vairākas publikācijas,¹ kuras parādījās tad, kad šīs grāmatas manuskripts bija gandrīz pabeigts – lai it kā parādītu, ka šajā grāmatā iezīmētā karte ir tikai fragments no daudz vērienīgākas kartes, kurai vēl tikai kādreiz jātop.

Tāpēc arī grāmatā analizēto Dzērbenes draudzes gadījumu autore vispirmām kārtām aicina skatīt kā logu, caur kuru iespējams ieraudzīt vienu no šīs plašākās tendences izpausmēm – reliģiskās dzīves lokalitāti, hibriditāti un ikdienišķumu. Tas nav “paraugs”, ko mehāniski pārnest uz visu Latviju, bet drīzāk signāls, ka reliģiskās dzīves pārmaiņas notiek arī tur, kur tās ne vienmēr tiek gaidītas, un notiek veidā, ko statistika mēdz palaist garām. Turpmākie pētījumi varētu paplašināt šo skatījumu, pievēršoties citām vietām un pieredzēm.

Latvijas reliģiskā ainava ir pārāk daudzslāņaina, lai to varētu detalizēti izanalizēt vienā pētījumā, aprakstīt vienā grāmatā vai ievietot vienā modelī vai kartē, un tieši tas padara to pētniecībai tik nozīmīgu. Tā ir ainava, kas vienmēr mainās; kā dzīve, kas vienmēr ir kustībā. Tā turpinās arī tad, kad piezīmes ir noliktas malā.

¹ Skat., piemēram, Rubenis, G. Garīgs, bet ne reliģiozs? *Annas Psiholoģija*, 3, 19–20. Pieejams: <https://ej.uz/garigums2>; Siliņa, I. (2026). Apzinātība, kakao ceremonijas, cigun – kāpēc cilvēki meklē jaunas garīguma formas? *Skaidro pētnieks*. LSM.lv, 30. janvāris. Pieejams: <https://ej.uz/garigums1>

Summary

Mapping Faith: Working Notes on the Religious Landscape of Contemporary Latvia examines how religion can be understood not merely as a matter of church membership or doctrine but as a living, evolving landscape shaped by places, memories, practices, institutions, and personal experiences. Instead of offering a definitive “map” of religion in Latvia, the book presents a series of interpretive notes towards such a map, questioning what it means to “map faith” in a society marked by historical ruptures, regional diversity, weak institutional ties, and ongoing spiritual exploration. The study asserts that Latvia’s religious landscape cannot be reduced solely to visible sacred sites or official statistics. It also encompasses less tangible aspects: stories, rituals, private prayer, alternative spirituality, inherited memory, and the shifting boundary between the sacred and the secular. Drawing on approaches from the geography and sociology of religion, the book treats religious landscapes as dynamic, contested, and continually reconstructed through human action. In the Latvian context, this landscape has been significantly shaped by the legacy of Soviet anti-religious policies, post-1991 religious revival, globalisation, migration, and the spread of digital culture and new spiritual practices.

Chapter One examines the statistical profile of religion in Latvia from the late Soviet era to the present. It traces Latvia’s historical roots, emphasising the difference between Western secularisation and the forced secularisation under Soviet rule. The chapter shows that after independence, Latvia experienced both a religious revival and an increase in pluralism. However, formal affiliation often remained stronger than active participation, leading to a pattern of “believing without belonging.” The analysis highlights regional differences, changes in the positions of traditional churches, and the growth of newer religious movements and individualised spiritualities.

Chapter Two shifts focus from official statistics to alternative spirituality and the “occultural ecology” of modern Latvia. It explores the presence of New Age practices, esotericism, healing traditions, Eastern-inspired spirituality, neo-pagan elements, and other diffuse forms of religious meaning-making that often operate outside formal institutions. The chapter argues that these practices are not marginal curiosities but essential parts of Latvia’s contemporary religious landscape,

especially in a society where many seek meaning beyond traditional denominational structures.

Chapter Three presents a model for analysing “religious cultures” in Latvia. This model integrates statistical and institutional perspectives with lived experience through a matrix of analytical coordinates, including institutionality and diffuseness, publicity and privacy, belonging and personal experience, and market and platform logics. The goal is to develop a more flexible tool for describing how religion operates across various social and cultural contexts, especially where traditional boundaries between church, spirituality, media, and everyday life have become blurred.

Chapter Four expands on this perspective by discussing the shift in religious studies from focusing on institutions to exploring everyday religion and lived experience. This is demonstrated by a case study of the Dzērbene Evangelical Lutheran congregation, showing how local religious practices can reflect broader changes within Latvia’s religious landscape. The chapter emphasises that institutional frameworks and personal religious worlds are not separate but interconnected parts of the same landscape.

Overall, the book portrays contemporary Latvia as a space where churches, private spirituality, cultural memory, local communities, and emerging religious imaginaries coexist and compete. Its main argument is that Latvia’s religious landscape is neither entirely secular nor purely traditional. Instead, it is diverse, layered, and shaped by historical developments – a terrain where individuals continue to seek meaning, guidance, and a sense of belonging in late modern times.

Personu rādītājs

A

Ammermane, Nensija (*Nancy Ammerman*) 96, 97, 98

B

Burdjē, Pjērs (*Pierre Bourdieu*) 96, 139

C

Ceipe, Gundars 112, 120, 131

D

Deivija, Greisa (*Grace Davie*) 43

Dīkmanis, Harijs 74

F

Felsbergs, Ernests 100

Frīmens, Lorens (*Laurence Freeman*) 57

G

Grīnbergs, Teodors 110

Gusmane, Inese 115, 120, 121, 122, 123, 126, 131, 132, 139

H

Herisa, Emīlija (*Emily A. Harris*) 45, 46, 49

Hils, Pīters (*Peter Hill*) 67, 68, 92

Hornsijs, Metjū (*Matthew J. Hornsey*) 45

I

Irbe, Anna 100

Irbe, Kārlis 110, 127

K, Ķ

Kaktiņš, Arnis 26

Kalniņš, Edijs 112, 117, 118

Keislars, Augusts Vilhelms fon (*August Wilhelm von Keußler*) 100, 122, 123

Ķempe, Mirdza 85

Kims, Sončols (*Kim Seung Chul*) 67
 Koens, Adams (*Adam Cohen*) 67, 68
 Konga, Lilija (*Lily Kong*) 7
 Kravalis, Andris 5, 23, 126, 127
 Kripals, Džefrijs (*Jeffrey J. Kripal*) 48, 61
 Kupari, Helēna (*Helena Kupari*) 96

L

Lencs, Kristians Dāvids (*David Christian Lenz*) 99

M

Mahariši Mahešs Jogi (*Maharishi Mahesh Yogi*) 83, 84, 90
 Maldonis, Voldemārs 110
 Milfontis, Tačiāno (*Taciano L. Milfont*) 45
 Misāne, Agita 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 66

O

Orsi, Roberts (*Robert Orsi*) 95, 96, 131, 132

P

Pārtridžs, Kristofers (*Christopher Partridge*) 48, 49, 51, 52, 55
 Paseks, Zbignjevs (*Zbigniew Pasek*) 69

R

Rozīte, Rasma 85
 Rubenis, Juris 55, 56, 57, 58, 83

S, Š

Sārumu Mārcis, arī Mārcis Podiņš 108
 Šķēle, Mārīte 123, 124
 Šri Činmojs (*Sri Chinmoy*) 84, 85, 88, 90
 Šrīla Prabhupāda (*A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada*) 71, 74, 83
 Šri Satja Sai Baba (*Sri Sathya Sai Baba*) 85
 Šteiners, Rūdolfs (*Rudolf Steiner*) 82, 83
 Štukrāds, Koku fon (*Kocku von Stuckrad*) 9, 10, 11
 Suta, Romans 100
 Švarcs, Alvins (*Alvin Schwartz*) 48
 Svirskis, Valdis 58, 85

T

Teilors, Čārlzs (*Charles Taylor*) 11
 Tēraudkalns, Valdis 14, 17, 43, 55, 81, 111
 Torglers, Benno (*Benno Torgler*) 46, 49

U

Užāne, Jette 100

V

Vanags, Jānis 57, 113, 114

Vigzela, Feita (*Faith Wigzell*) 46, 47

Z

Zāmuels, Voldemārs 100

Zovčaka, Magdalēna (*Magdalena Zowczak*) 68, 69

Solveiga Krūmiņa-Koņkova

KARTĒJOT TICĪBU

Darba piezīmes par mūsdienu Latvijas reliģisko ainavu

Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds

Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050, Latvija

www.apgads.lu.lv

Interneta grāmatnīca: gramatas.lu.lv